

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
У ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**«ТРАНСФОРМАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ
МОДЕЛІ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ
ВІДНОСИН: ВИКЛИКИ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНІ
АСПЕКТИ»**

**18 ЛИСТОПАДА 2020 РОКУ
М. УЖГОРОД**

Міністерство освіти і науки України
Ужгородський національний університет
Кафедра фінансів і банківської справи
Департамент фінансів Закарпатської обласної державної адміністрації
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка
Кафедра фінансів, банківської справи та оподаткування

Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин: виклики глобалізації та регіональні аспекти

**Збірник матеріалів
V Всеукраїнської науково-практичної конференції
18 листопада 2020 року
м. Ужгород**

УДК 336 (477) (063)

Ф59 Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин: виклики глобалізації та регіональні аспекти: збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Ужгород, 18 листопада 2020 р.). Ужгород: УжНУ, 2020. 200 с.
ISBN 978-966-347-097-9

Рекомендовано до друку Вченою радою економічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет», протокол № 3 від 30.11.2020 року.

Редакційна колегія:

Варцаба Віра Іванівна – завідувач кафедри фінансів і банківської справи економічного факультету ДВНЗ «УжНУ», д-р.екон.наук, професор

Кампо Георгіна Михайлівна – доцент кафедри фінансів і банківської справи ДВНЗ «УжНУ», канд.екон.наук, доцент

Чакій Ольга Іванівна – доцент кафедри фінансів і банківської справи ДВНЗ «УжНУ», канд.екон.наук

Загоруйко Світлана Володимирівна – старший викладач кафедри фінансів і банківської справи ДВНЗ «УжНУ»

Мицька Тетяна Василівна – старший лаборант кафедри фінансів і банківської справи ДВНЗ «УжНУ».

Збірник укладено за матеріалами V Всеукраїнської науково-практичної конференції «Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин: виклики глобалізації та регіональні аспекти», яка відбулася 18 листопада 2020 р. у ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Матеріали авторів містять різні точки зору з теоретичних та прикладних засад розвитку фінансової системи держави та регіонів, які охоплюють: проблематику бюджетно-фінансової автономії в умовах децентралізації; діяльності суб'єктів грошово-кредитного ринку; удосконалення механізмів фінансового менеджменту підприємств; актуальні проблеми реалізації митної політики та удосконалення податкової системи держави; методичні та практичні засади оціночної діяльності, а також розвитку страхового ринку і міжнародних фінансів що в сукупності виступають ключовими факторами процесу перебудови національної та глобальної моделі фінансово-кредитних відносин.

Матеріали друкуються в авторській редакції. Редакція не завжди поділяє думку та погляди авторів. Відповідальність за достовірність фактів, власних імен, назв, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікацій.

ISBN 978-966-347-097-9

© Автори тез, 2020
© ДВНЗ «УжНУ», 2020

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1 РОЗВИТОК ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Басюк О.П. Ключові передумови майбутньої трансформації фінансової системи під впливом сучасних цифрових технологій	8
Бутурлакiна Т.О. Смарт спеціалізація в Україні: сучасні регіональні аспекти і виклики	11
Возняк Г.В. Фінансові аспекти забезпечення економічного зростання територій в координатах поведінкової економіки	13
Кундря-Висоцька О.П., Демко І. Розширення інформаційної інфраструктури в сучасному обліку	15
Максимюк М. Банківська система в умовах економічної рецесії	17
Насібова О.В. Активізація благодійності в контексті забезпечення виконання соціальних зобов'язань держави	19
Пластун О.Л. Паттерни на ринку нафти після аномальних одноденних цінових коливань	21
Пойда-Носик Н.Н. Оцінювання впливу державного регулювання на розвиток бізнесу в аграрному секторі економіки за індексом Світового Банку	23
Ткач М.Я., Лойшин А. Прямі іноземні інвестиції в Україну: вплив офшорних зон	25
Тютюнник І.В. Тіньові схеми портфельного інвестування: порівняльний аналіз	27
Хуторна М.Е. Фінансова стабільність фінансового сектору та забезпечення сталого розвитку: методологічні детермінанти	29

СЕКЦІЯ 2 БЮДЖЕТНО-ФІНАНСОВА АВТОНОМІЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Варцаба В.І. Роль соціального партнерства у розвитку територіальних громад	32
Добош В.Д. Бюджетно-фінансова автономія в умовах децентралізації в Закарпатській області	34
Комарницька Д.В. Джерела фінансування самодостатніх територіальних громад як одна з форм реалізації бюджетної децентралізації	37
Лазар П.Д., Граньович Ю.П. Бюджети новостворених територіальних громад Закарпаття: реалії та очікування	39
Мінкович В.Т. Фіскальна політика регіонального розвитку: актуальні тенденції сьогодення та перспективи вдосконалення	41
Мулеса Е.В. Вплив пандемії коронавірусу на місцеві бюджети України	44

Огородник В.О., Котик А. Готовність громади до інвестицій в умовах децентралізаційних процесів в Україні	46
Пітюлич М.М., Керецман Н. Оцінка сучасних тенденцій розвитку малих сільських поселень Закарпатської області в умовах децентралізації	47
Портна О.В. Бюджетно-фінансова автономія регіонів в умовах децентралізації: стейкхолдери розвитку відносин	49
Сочка К.А. Можливості посилення дохідної бази місцевого самоврядування	51
Тимчак М.В. Адміністративно-фінансова децентралізація як один із основних чинників соціально-економічного розвитку регіону	54
Тищенко О. П. Оцінка та шляхи подолання нерівномірності розвитку територій в умовах бюджетно-фінансової автономії	56
Чубарь О.Г., Легеза Н.Е. Партнерська спроможність громад і підвищення їх фінансового забезпечення	58
Фурик І.І. Європейський досвід фінансової децентралізації	60

СЕКЦІЯ 3

СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА

Бідзіля М.І. Корпоративна соціальна відповідальність як важлива складова успішного бізнесу	63
Білинець О.А. Соціальна відповідальність бізнесу в сучасних українських реаліях	65
Гайович В.Ю. Фінансовий механізм екологічно безпечного підприємництва та перспективи його розвитку	67
Галайдіда О.В. Сучасні механізми фінансового менеджменту закладу вищої освіти	69
Головей М.В. Підходи до управління фінансовою стійкістю підприємства.	71
Данило А.І. Переваги та недоліки соціальної відповідальності бізнесу	73
Долгош Ю.О. Шляхи зміцнення фінансової стійкості та стабільності підприємства у сучасних умовах	75
Єршова Н.Ю. Аналітичне забезпечення управління платоспроможністю підприємств готельно-ресторанного бізнесу	78
Загоруйко С.В., Чакій О.І. Корпоративні облигації як додаткове джерело фінансування діяльності підприємств у сучасних умовах господарювання	80
Косовілка Т.І. Особливості управління персоналом на сучасних підприємствах	83
Ланьо О.О. Ризик-менеджмент в фінансовій системі суб'єкта господарювання	85
Онищенко С.В., Маслій О.А. Institutional Environment of Business Development in Ukraine	87
Пелип Н.М. Розробка ефективної політики управління грошовими потоками на підприємстві	89

Слободяник С.П.,Новиков М.К. Сучасні виклики функціонуванню малих та середніх підприємств в період економічної кризи	91
Смола К.В. Загальна характеристика грошових потоків підприємства	93
Стеценко С.П. Механізми фінансового менеджменту будівельних підприємств як складова системи економічної безпеки	95
Тимко В.В. Корпоративне громадянство: етапи створення	97
Ткаченко С.А. Качественная оценка и промышленные нормы функции	99
Чепелюк Г.М. Фінансово-кредитний механізм екологічно безпечного підприємництва: практичний аспект	101

СЕКЦІЯ 4

ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГРОШОВО-КРЕДИТНОГО РИНКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Височанський В.Ю. Технологічні аспекти стандартизації цінності	103
Внукова Н.М. Вплив оновлених вимог до фінансового моніторингу на зміни у доступі до фінансування суб'єктів малого і середнього бізнесу	104
Заславська О.І. Підвищення фінансової стійкості банківського сектора держави та регіонів в умовах пандемії коронавірусу	106
Котлан Ю.Ю. Динаміка розвитку ринку цінних паперів в Україні	108
Маркуш О.А. Аналіз роздрібного кредитного портфеля банківського сектору України	111
Осташ С.В. Основні стратегічні напрямки розвитку ринку нетрадиційних операцій і послуг	113
Охріменко Д.П., Лісовік Д.А. Оцінка умов кредитного договору для придбання морських суден	115
Петканич М.-В.М. Аналіз сучасного стану валютного ринку України	118
Петканич М.-В.М. Роль інтернет-банкінгу в діяльності банківських установ	121
Постніков О.О. Покращення умов функціонування суб'єктів бюджетної сфери на ринку грошово-кредитних відносин в Україні	123
Проньо В.В. Порівняльна характеристика методів оцінювання фінансової стійкості банку	125
Скрип К.В. Фактори взаємодії банківського та реального секторів економіки	127
Уста О.М. Аналіз депозитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк»	129

СЕКЦІЯ 5

РЕАЛІЗАЦІЯ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ: СУЧАСНА ПРАКТИКА ТА ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ

Бригінець О.О. Правові проблеми розвитку зовнішньоекономічної безпеки України	132
Деметер О.О. Сучасний стан митної політики в умовах євроінтеграції	134
Костьов'ят Г.І. Сучасний стан митної політики в Україні	136

Лівак Є.Ю. Основні аспекти розвитку митної політики України	137
Пенді Я.Р. Особливості здійснення митного контролю в Україні	139
Пітюлич Ю.П. Оцінка системи справляння митних платежів в Україні	141
Якубик Р.І. Проблемні аспекти адміністрування митних платежів і напрямки їх усунення	144

СЕКЦІЯ 6

ОЦІНОЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ: МЕТОДИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ

Божик Н.М. Підходи до визначення сутності категорії «вартість підприємства»	146
Геваза Р.І. Тенденції розвитку ринку нерухомості України на сучасному етапі	148
Глушко А.Д. Регуляторні аспекти оціночної діяльності в Україні	150
Дуркота К.В. Оцінка грошової вартості земельних ділянок в Україні та закордоном: комперативний аналіз	151
Керімов П.О. Розрахунок плати за капітал по галузям української промисловості	154
Крилов О.І. Проблеми регулювання сфери оціночної діяльності в Україні	156
Огородник В.О., Маркович Ю. Сучасні проблеми модернізації масової типової житлової забудови	157
Трунтаєв В.С. Вартість нерухомого майна в умовах «коронавірусної» кризи	158
Філоненко О.С. Проблемні аспекти вартісної оцінки КТЗ в сучасних умовах	160

СЕКЦІЯ 7

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ

Бачо Р.Й., Иллар Е.Й. Економічна природа та значення місцевих податків і зборів	162
Кампо Г.М., Тюк Е.В. Сучасні проблеми податкової системи України	164
Ковач Ю.Е. Оподаткування споживання: аспекти фіскальної вигоди непрямих податків та їх впливу на соціальний добробут	167
Козуб А.В. Аналіз доходів від податку на додану вартість у формуванні доходів державного бюджету України	170
Мисько В.В. Основні напрями реформування податкової системи України	172
Попіль О.М. Актуальні проблеми і перспективи розвитку оподаткування в Україні	174
Чакій О.І., Білинець О.А. Податкові надходження як джерело формування доходів бюджету України	176
Чакій О.І., Загоруйко С.В. Податкова система України в умовах децентралізації	178

СЕКЦІЯ 8

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ

Капля А.В. Страхові компанії як інституційні інвестори на фінансовому ринку України	181
Каспрук А.А. Стан та тенденції розвитку страхового ринку України	182
Рудик В.К. Роль накопичувального пенсійного страхування у реформуванні вітчизняної пенсійної системи	184
Соколова А.М., Бойко Ю. Тенденції розвитку світового ринку страхових послуг	186
Стегура В.М. Проблеми та напрями вдосконалення державного регулювання розвитку страхового ринку в Україні	188
Теліга В.В. Страховий ринок: вітчизняний та світовий аспекти	190
Ткаченко Н.В. До питання розвитку вогневого страхування в умовах пандемії	192

СЕКЦІЯ 9

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСІВ

Македон В.В. Особливості глобальних фінансових криз кінця ХІХ - початку ХХ сторіччя	195
Олійник О.М. Cross-border investment policy of China	197
Розен фон В.М. Вплив кризової ситуації, обумовленої COVID-19, на діяльність стартапів	199

СЕКЦІЯ 1

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

*Олександр Басюк, аспірант,
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Харків
Науковий керівник: Дунаєв І. В., д-р держ. упр., професор*

КЛЮЧОВІ ПЕРЕДУМОВИ МАЙБУТНЬОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ПІД ВПЛИВОМ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Метою цієї доповіді є подання авторської думки та рефлексія щодо досі неоднозначного наукового питання систематизації й інтерпретації основних передумов, що можуть стати основою для ймовірного майбутнього перетворення національних і світової фінансових систем.

Фінансова система як категорія є предметом численних наукових досліджень. Водночас інтерпретація цього поняття в науковій літературі багато в чому залежить від наукової школи, до якої належить той чи інший дослідник. Із урахуванням різноманіття підходів виокремлюють 4 основні підходи: інституційний, вузькоспрямований, функціональний і системний [1, с. 5–12]. Детальне дослідження та компаративний аналіз цих підходів лежать поза предметом цієї статті, проте вважаю за потрібне визначити ключові моменти, що характеризують поняття «фінансова система». Так, проаналізувавши вищенаведені підходи, можна дійти висновку, що за своєю суттю фінансова система є сукупністю суб'єктів фінансових відносин і форм взаємодії між ними.

За останні десятиліття світ пережив багато потрясінь, що призводили до криз у фінансовій системі як глобального, так і локального масштабів. За кожним із них завжди з'являлася величезна кількість як глибоких експертних, так і популістських псевдоекспертних думок і пояснень причин виникнення таких подій. Кожна така криза та вжиті заходи задля усунення її наслідків повинні були б призводити до підвищення стійкості фінансової системи до нових потрясінь, але на справі, на мою особисту думку, це не призводило до системних і структурних трансформацій, а всього лише відкладало неминуче, «роздуваючи» водночас світовий борг, який у 2020 році може зрости на \$ 20 трлн і вперше в історії перевищити \$ 275 трлн [2]. Сучасна фінансова система з кожним роком стає все менш стійкою до викликів сучасності, що говорить про необхідність її реальної трансформації в найближчому майбутньому [3].

На мою думку, однією з ключових проблем, що призводять до дестабілізації процесів у фінансовій системі, є явно виражений людський фактор, а також централізація самої фінансової системи на державному та наддержавному рівнях. Прийняття рішення є досить складним процесом, що залежить від багатьох факторів, ключовими з яких, на мою думку, хоч як це не

парадоксально, є моральний і емоційний аспекти. На людське рішення завжди впливає емоційна складова, і часто рішення приймаються не за принципом «як раціонально і правильно», а за принципом «так хочеться». Як наслідок — безліч рішень спираються на особистісні та матеріальні інтереси, що призводить до розвитку корупційної складової і зміщує цілі системи у приватну площину. Така система звичайно не може бути ефективною!

У світлі цього важливо буде сказати, що рівень розвитку та доступний спектр сучасних цифрових технологій дозволяє говорити про можливість і необхідність їх використання у фінансовій системі з метою її якісного перетворення. Основною ідеєю такого перетворення є те, що правило (напр., правова норма, пункт регламенту тощо) є не просто «записом на папері», та його виконання впирається у питання моральності, законслухняності й дисциплінованості суб'єкта, а таке правило буде частиною протоколу цифрової децентралізованої системи, на базі якої і будуть вибудовуватися відносини між суб'єктами фінансової системи. Фактично мова йде про «програмовані гроші», «автономні правочини» тощо. Ключовою технологією, що, на мій погляд, може стати основою для такої трансформації, є технологія розподіленого реєстру (блокчейн).

Перше публічне застосування цієї технології стало для багатьох історичною подією — запуск 3 січня 2009 року мережі блокчейн Біткоїн. За своєю значущістю для світу та зокрема для фінансової системи технологія блокчейн може бути порівнянна з технологією Інтернет. За останні 11 років застосування цієї технології набуло глобального масштабу. Важливо зазначити, що банки та інші суб'єкти фінансової системи також активно вивчають і розробляють продукти на основі технології розподіленого реєстру. Навіть центральні банки, що часто мають консервативну позицію в питаннях інтеграції нових технологій, ведуть активну діяльність зі впровадження цієї технології та створення так званих CBDC (Central bank digital currency — цифрові валюти центральних банків), а по суті — цифрових національних валют на блокчейні [4]. Осторонь не стоїть і законотворчі органи різних країн. У багатьох державах світу мають місце нормотворчі ініціативи та прийняті підзаконні акти, що присвячені інструментам технології блокчейн і їх регулюванню. Визначення правового режиму інструментів технології блокчейн, а також закріплення відповідного термінологічного апарату має бути каталізатором упровадження технології та подальшої трансформації суспільних взаємовідносин, зокрема і у фінансовій сфері.

Вважаю важливим акцентувати увагу на новаторський підхід, що був запропонований групою українських учених у відповідному законопроекті. Так, 5 листопада 2020 року за № 4328 у Верховній Раді України був зареєстрований проект Закону «Про токенизовані активи та криптоактиви» [5]. Саме зазначений науковий підхід до регулювання відносин із використанням технології розподіленого реєстру надав можливість запропонувати чи не першу у світі системну класифікацію інструментів технології розподіленого реєстру — віртуальних активів розподіленого реєстру, що повністю врахувала рекомендації міжнародних установ та організацій і вимоги державних органів

влади (НБУ, НКЦПФРУ, ДФСУ та ін.) до функціонування сучасного ринку віртуальних активів розподіленого реєстру. Норми законопроекту не суперечать чинним нормам цивільного права, і це дозволяє застосовувати віртуальні активи розподіленого реєстру у цивільному обороті. Покладене в законопроект № 4328 положення про те, що використання віртуальних активів розподіленого реєстру забезпечить вдосконалення вже наявних способів здійснення загальноприйнятих правовідношень, дозволить розкрити величезний економічний потенціал будь-якої країни та сприятиме трансформації наявної системи.

Отже, вважаю, що чинна модель фінансової системи на базі виключно позикового відсотка рухається до свого занепаду, про що свідчать уже розглянуті нами передумови і не тільки вони. А на зміну їй повинна прийти кардинально нова модель, ефективність якої буде забезпечуватися застосуванням сучасних цифрових технологій, але наразі її контури лише формуються.

Список використаних джерел

1. Schmidt R. H., Tyrell M. What constitutes a financial system in general and the German financial system in particular? *Working Paper Series: Finance & Accounting*. 2003. № 111. Johann Wolfgang Goethe-Universitat. Frankfurt am Main. P. 5–12.
2. Денежная спираль: в 2020 году мировой долг может достигнуть рекордных \$ 275 трлн. URL: <https://russian.rt.com/business/article/774625-mirovoi-dolg-record>.
3. Дунаєв І., Кудь А. Конструювання майбутнього для України: від інтуїтивного пророцтва до наукового синтезу. *Вісник післядипломної освіти*. 2020. Вип. 12 (41). (Серія «Соціальні та поведінкові науки»). С. 142–159. URL:http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/12_41_2020/social/Bulletin_12_41_Social_and_behavioral_sciences_Dunayev_Kud.pdf. DOI: [https://doi.org/10.32405/2522-9931/2522-9958-2020-12\(41\)-142-159](https://doi.org/10.32405/2522-9931/2522-9958-2020-12(41)-142-159).
4. Кудь А., Кучерявенко Н., Смычок Е. Цифровые активы и их экономико-правовое регулирование в свете развития технологии блокчейн: монография. Харьков: Право, 2019. 384 с.
5. Про токенизовані активи та криптоактиви: проект Закону України № 4328 від 05.11.2020 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=703

СМАРТ СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ І ВИКЛИКИ

Одним із важливих напрямів реалізації положень Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, а також економічної інтеграції із загальним ринком ЄС і забезпечення включеності в глобальні ланцюги доданої вартості є реалізація в Україні ідеї смарт спеціалізації. Застосування цієї інноваційної методики визначається як ключовий компонент співпраці в рамках Європейської політики добросусідства щодо можливості використовувати європейські структурні та інвестиційні фонди [1]. Виходячи з потреби долучитися до Стратегії розумних спеціалізацій (СРС) Євросоюзу, в Україні з 2016 р. здійснюється доволі активна робота з вироблення узгодженої з ЄС позиції.

Для адекватного застосування принципів смарт спеціалізації та отримання на цій підставі позитивних результатів вкрай важливо правильно усвідомлювати сутність цієї інноваційної системи розумних рішень, розробленої Євросоюзом для активізації структурних змін в економіці регіонів, формування і розвитку регіональної спроможності ефективного функціонування на найважливіших світових ринках.

Проте в Україні смарт-спеціалізація саме як інноваційна система прийняття рішень у сфері регіональної та структурної політики на практиці стикається із рядом проблем, щодо ефективної і адекватної реалізації.

На початок 2020 року всі області повинні були завершити розробку стратегій регіонального розвитку. Ці документи вперше розроблялися із зазначенням можливих пріоритетних видів економічної діяльності в областях. В результаті цього кожна область визначила для себе від 3 до 10 пріоритетних видів економічної діяльності відповідно до методики ЄС з аналізу даних для смарт спеціалізації – рекомендованої S3 (Smart Specialization Strategy) методики, що була адаптована для використання при розробці стратегічних напрямків розвитку [2].

Цей результат є першим етапом для розробки пріоритетів Смарт Спеціалізації ЄС в Україні. На сьогоднішній день 10 областей України є пілотними регіонами, які планують проводити процес підприємницького відкриття (EDP) – найважливіший етап в розробці смарт спеціалізації.

Процес підприємницького відкриття (Entrepreneurial Discovery Process - EDP) – це процес ідентифікації або генерації нових та конкретних продуктів, технологій або послуг, що мають інноваційну складову в широких секторах економічної діяльності [3]. Саме завдяки йому має відбуватися практичне впровадження смарт спеціалізації в регіонах України із врахуванням їх конкурентних переваг.

У зв'язку з прийняттям у 2019 році постанови про обов'язкове включення смарт спеціалізації до стратегій регіонального розвитку постала необхідність створення конкретних та адаптованих кроків з розробки стратегій смарт-

спеціалізації (S3), які б відповідали методам розробки підходу в регіонах Європейського Союзу, та які б в той же час, найкраще враховували недоліки і особливості формування регіональної політики України [4].

Враховуючи новизну підходу та відсутність чіткої методології на загальнодержавному чи відомчому рівні, адаптована методика і рекомендації було розроблено Українським інститутом міжнародної політики [3]. Їх метою є сприяння місцевим органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування, представникам бізнес-сектору, освітніх та наукових кіл, а також громадянського суспільства у визначенні пріоритетів інноваційного розвитку в регіонах України на засадах смарт спеціалізації.

В Україні смарт-спеціалізація саме як інноваційна система прийняття рішень у сфері регіональної та структурної політики на практиці, на жаль, стикається із рядом проблем, в більшій мірі методологічного характеру. На сьогодні концепцію смарт-спеціалізації на практиці намагається застосовувати Мінекономрозвитку та торгівлі (МЕРТ) при формуванні засад нової промислової політики, зокрема, в проекті Стратегії розвитку промислового комплексу України на період до 2025 р. Тут слід також відмітити, що при цьому втрачається суто європейське розуміння смарт-спеціалізації як інструменту розвитку не промислових комплексів, а значно ширшого спектра секторів регіональної економіки, які мають перспективи при впровадженні інновацій [5].

Серед напрямів, передбачених Стратегією, такими, що сприяють впровадженню смарт-спеціалізації в Україні в її справжньому європейському контексті, є лише ті, що стосуються гармонізації підходів щодо визначення розумних спеціалізацій регіонів, імплементації Україною стратегії смарт-спеціалізації Єврокомісії (S3), а також приєднання України до Європейської платформи смарт-спеціалізації з метою відкрити доступ вітчизняним регіонам до інструментів платформи, спрямований на визначення економічної та інноваційної спеціалізації регіонів у майбутньому, а також розширення доступу до структурних фондів ЄС.

Список використаних джерел:

1. Mariussen Å; Rakhmatullin R; Stanionyte L. Smart Specialisation: Creating Growth through Trans-national cooperation and Value Chains. Thematic Work on the Understanding of Transnational cooperation and Value Chains in the context of Smart Specialisation. EUR 28049 EN. Luxembourg (Luxembourg): Publications Office of the European Union; doi:10.2791/658931. - European Union, 2016. URL: <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/documents/20182/154989/Smart+Specialisation+Creating+Growth+through+Transnational+cooperation+and+Value+Chai ns/f3587cf2-c511-42a4-b559-a89d511a7e38>
2. Policy Brief: Smart Specialisation Strategy (S3). URL: https://www.interregeurope.eu/fileadmin/user_upload/plp_uploads/policy_briefs/Smart_Specialisation_Strategy__S3__-_Policy_Brief.pdf
3. Методологія щодо впровадження процесу підприємницького відкриття: Неофіційна версія. Розроблено Українським інститутом міжнародної

політики. URL: http://www.uuip.org.ua/wp-content/uploads/2020/08/Методологія-щодо-розробки-EDP-в-Україні_2020.pdf

4. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки. Постанова Кабінету міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
5. Снігова Олена. Smart-спеціалізація та stupid-реалізація. Шанс для економічного відродження регіонів, якого не можна втрачати. Дзеркало тижня. Випуск №16. 28 квітня - 11 травня 2018 р. URL: https://zn.ua/ukr/economics_of_regions/smart-specializaciya-ta-stupid-realizaciya-276489_.html

*Галина Возняк, д-р екон.наук, провідний науковий співробітник
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М.І. Долишнього НАН України», м. Львів*

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ТЕРИТОРІЙ В КООРДИНАТАХ ПОВЕДІНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

На початку 2020 року регіональні та локальні економічні системи зазнали якісних змін, обумовлених наслідками пандемії COVID – 19 – глобальним карантинном та соціально-економічною кризою. Для України, як і багатьох інших країн, загальносвітова невизначеність в термінах подолання пандемії та масштабах її впливу на економічні процеси, спровокували негативні фінансові ефекти. Обмежувальні заходи, що трансформувалися в зниження економічної активності, миттєво перейшли в площину негативних тенденцій: згортання економічної діяльності, падіння прибутку підприємств, зростання безробіття, зниження доходів домогосподарств, руйнування ланцюгів постачання, припинення інвестиційної діяльності, недоотримання доходів державного та місцевих бюджетів тощо. Висока волатильність на світових фінансових ринках, а відтак і невизначеність в можливих сценаріях відновлення світової та національних економік унеможливили формування надійної фінансової основи сталого поступу регіонів та територіальних громад України.

Зміна фінансово-економічної ситуації призводить до зміни поведінкової активності як суспільства загалом, так і кожної людини зокрема. За таких умов регіони та територіальні громади опиняються в стані «подвійної детермінації», коли: а) з одного боку, потрібно долати виклики і ризики подальшого поступу традиційними методами, а отже посилюється поведінкова реакція, б) з іншого, поточну ситуацію сприймають як «вікно можливостей» для забезпечення економічного зростання, що потребує застосування нетрадиційних підходів. Постає дилема: долати перешкоди і йти перевіреним шляхом чи скористатися новими можливостями. Окреслена тематика в силу своєї соціально-економічної значимості перебуває в фокусі наукових досліджень представників економічної та

фінансової науки. Так, проблеми розвитку регіонів та територіальних громад, їх фінансового та інституційного забезпечення широко представлені в науковому доробку як вітчизняних (М. Баймуратов, О. Батанов, В. Бесчастний, П. Жук, І. Луніна, О. Кириленко, В. Опарін, Н. Спасів), так і зарубіжних вчених (М. Олсон, Е. Остром, А. Токвіль, П. Гураль, К. Іонассен, Д. Хіллері). Суперечливі питання поведінкової економіки та поведінкових фінансів, а також необхідності врахування різних аспектів психологічної поведінки знайшло відображення в роботах: N. Barberis, R. Thaler, D. Kahneman, A. Tversky, J. Ritter., M. Statman, H. Simon. Попри значний доробок, на даний час, відсутні роботи, де б комплексно розглядалися питання можливості використання принципів поведінкової економіки для оцінювання впливу фінансових детермінант на економіку регіонів та територіальних громад задля формування нової якості економічного зростання, особливо в умовах невизначеності.

Проведене дослідження дало підстави стверджувати, що більшість прогнозів міжнародних фінансових інституцій та експертних досліджень вказують на неминучість змін в системі державних та місцевих фінансів країни, що, безумовно, матиме наслідки як у часі (сьогодні і в перспективі), так і просторі (різні регіони та громади). В цьому контексті, важливого значення набуває концепція поведінкової економіки, яка поєднує поведінкові, когнітивні психологічні теорії з економікою та фінансами і здатна пояснити особливості прийняття фінансових рішень в умовах невизначеності (кризи). Зростаюча тенденція практичного застосування поведінкових фінансів (особливо в умовах мінливості економіки), на наш погляд, актуалізується в силу того, що не всі фінансово-економічні рішення можна пояснити зверненнями до класичних чи неокласичних теорій. Сучасні негаразди у всіх сферах життя фокусують увагу щодо аномалій прийняття інвестиційних, фінансових, правлінських та інших рішень та можуть свідчити як про кризу ліквідності, так і кризу довіри. Сьогодні немає однозначної відповіді на питання: яким чином рішення, які приймаються на різних щаблях влади впливають на динаміку економічного зростання (як регіонів, так і територіальних громад)? На скільки прийняті інвестиційні рішення, відповідають існуючим умовам? Чи вони раціональні чи ірраціональні? Чи виправдані регуляторні рестрикції в фінансово-бюджетній сфері? Наскільки бюджет, як основа соціально-економічного розвитку територій, є ефективним регулятором фінансових потоків між секторами економіки? На наше переконання, саме поведінкова економіка дає змогу окрім об'єктивних факторів (попри дискусії щодо їх кількісної оцінки) врахувати ірраціональну поведінку учасників фінансово-економічних процесів в умовах невизначеності та ризику.

Таким чином, зовнішні виклики негативно позначились на фінансовій стабільності регіонів та територіальних громад України, спровокувавши зміну поведінкової активності, внутрішні диспропорції, а відтак і обмеження можливостей економічного зростання. Відновлення фінансової стабільності дасть змогу мінімізувати не тільки негативні ризики та виклики, але і забезпечити сприйнятливість мінливої економіки регіонів та територіальних громад до нових можливостей розвитку.

*Оксана Кундря-Висоцька, канд.екон.наук, професор,
Ірина Демко, канд.екон.наук, доцент,
Університет банківської справи, м.Львів*

РОЗШИРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В СУЧАСНОМУ ОБЛІКУ

У наш час надто швидко поширюються цифрові інновації. Відтак, нові технології сприяють формуванню відповідних інформаційних запитів, подиктованих умовами цифрової економіки. В силу цього функціонування сучасного бізнесу в умовах цифрової економіки зумовлює необхідність використання сучасних електронних каналів зв'язку, способів обліку та зберігання інформації, запровадження електронного документообігу. Безумовно, усе це має суттєвий вплив на розширення методології сучасного бухгалтерського обліку в контексті удосконалення його інформаційної інфраструктури.

Відповідно до прийнятої в Україні Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки : «Саме інформаційні дані є ключовим ресурсом цифрової економіки, вони генеруються та забезпечують електронно-комунікаційну взаємодію завдяки функціонуванню електронно-цифрових пристроїв, засобів та систем».[1] Зрозуміло, йдеться про вплив об'єктивних зовнішніх чинників на розширення методології бухгалтерського обліку через розширення його інформаційної інфраструктури.

Слід відмітити, що проблемам застосування інформаційних технологій в обліку присвячено праці ряду авторів, зокрема: Ю. Ідзирі, П. Квест, К. Кловз, Д. Кодерр, П. Кук, Б. Одінцов, Д. Панков, В. Подольський, А. Романов, Т. Синглетон, Я. Соколов, Дж. Хантон, Дж. Холл, Е. Чамберс. Багато вітчизняних вчених мають напрацювання з цієї проблеми, а саме : О. Адамик , М. Бенько , С. Гаркуша, С. Голов, Б. Засадний, С. Івахненко, С. Кузнецова, Ю. Кузьмінський, С. Левицька та інші. Зважаючи на вагомості напрацювання та розробки науковців, певні проблеми залишаються недостатньо вивченими, зокрема, потребують дослідження можливості формування відповідної інформаційної інфраструктури в обліковій системі в процесі застосування тих чи інших інформаційних програмних продуктів.

Отже, в першу чергу, в умовах цифрової економіки з використанням сучасних інформаційних технологій змінюються підходи до організації та методики бухгалтерського обліку. Зокрема, актуальними сьогодні стають технології блокчейну та штучного інтелекту. Блокчейн, іншими словами, ланцюжок блоків транзакцій (англ. *Blockchain*, від *block* - блок, *chain* - ланцюг) - розподілена база даних, що зберігає впорядкований ланцюжок записів (так званих блоків), що постійно довшас. Дані захищено від підробки та спотворення. Кожен блок містить часову позначку, хеш попереднього блока та дані транзакцій, подані як хеш-дерево [2]. В інформаційній структурі - це база даних, яка з метою збереження інформації для цілей бухгалтерського обліку використовує одночасно велику

кількість різних серверів. З методичної точки зору, це база даних активів чи транзакцій, якими можна ділитися у численних вузлах мережі, надаючи кожному учаснику (користувачу інформації) власну копію. Цінність такого алгоритму полягає в тому, що він гарантує належний криптографічний захист усіх записів, транзакцій, проведених з використанням відповідної технології, та не допускає навмисних перекручень і маніпуляцій з даними, які залишаються правдивими незалежно від ступеня довіри до контрагента. Це дуже важливо для дотримання одного з основних принципів обліку – достовірності та неупередженості інформації. Отож, блокчейн – ідеальний бухгалтерський облік, адже не допускає помилок або умисних маніпуляцій з цифрами шляхом відслідковування усіх фінансових операцій та сповіщення про всі зміни в режимі реального часу. Вищезазначене підтверджує необхідність впровадження блокчейну в бухгалтерську практику. [3]

Окрім блокчейн - технологій, слід відмітити, що в Україні набувають значної популярності хмарні технології, які мають ряд переваг для ефективного розширення інформаційної інфраструктури в обліку. Хмарні технології – це технології розподіленої обробки цифрових даних, за допомогою яких комп'ютерні ресурси надаються інтернет-користувачеві як онлайн-сервіс. При цьому всі необхідні для роботи програми та їх дані знаходяться на віддаленому інтернет-сервері і тимчасово кешуються на клієнтській стороні: на ПК та ін.[4]

Безумовно, таких формат інформаційних технологій має ряд переваг як у самому веденні обліку, так і у вдосконаленні інфраструктури інформаційного забезпечення усіх користувачів. *По-перше*, застосування хмарних технологій забезпечує миттєвий доступ до інформації у хмарі незалежно від часу і місцезнаходження. *По-друге*, такі технології забезпечують максимальне прискорення обміну даними бухгалтерського обліку. *По-третє*, хмарне сховище безпечно за умови захисту доступу до даних. *По-четверте*, бухгалтерський облік у хмарі підіймає бізнес-інтелект на новий рівень, оскільки надає можливості постійного доступу до бухгалтерських даних та їхнього використання для звірки та аналізу, формування звітів.

Безумовно, можна продовжувати перелік переваг нових інформаційних технологій, спектр їхніх можливостей з кожним роком розширюється, а відповідно - удосконалюється інформаційна інфраструктура сучасної облікової системи.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>.
2. Блокчейн. URL : <https://uk.wikipedia.org>.
3. Осмятченко В.О., Олійник В.С. Стан та перспективи розвитку бухгалтерського обліку в контексті зміни технологічних укладів / Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування. 2018. Вип.2. С.136.
4. Хмарні технології. URL: <https://www.google.com/search?rlz>.

*Максимюк Микита, студент ОС «магістр»,
Донецький державний університет управління, м. Маріуполь
Науковий керівник: Нога І.М., канд.екон.наук, доцент*

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ РЕЦЕСІЇ

В умовах економічної рецесії, що спричинена глобальною пандемією, великі підприємства вже відчули величезні наслідки спаду економічної активності. І, як стверджують міжнародні експерти, надалі ситуація буде загострюватися.

За прогнозами МВФ, очікується падіння світової економіки на 3%, в Україні ВВП може впасти на 4-8% порівняно з 2019 роком. Прогнозоване падіння економіки України є наслідком глобальних шоків: несприятлива ситуація на важливих для України сировинних ринках, закриття товарних ринків для українських експортерів, зміна глобальних виробничих ланцюжків. У результаті таких негативних процесів, за прогнозами НБУ, Україна у 2020 році може зіткнутися з падінням експорту (-10%), імпорту (-14,%), розширення дефіциту бюджету (8% ВВП) і зростанням рівня безробіття (до 9,5%).

Під час економічної рецесії банківська система у всьому світі грає певну роль у поверненні економіки до відновлення, впроваджуючи різні заходи – надання позик бізнесу, який зазнає втрат під час кризи, податкові пільги та канікули, зниження податків, грошові дотації, зниження процентних ставок тощо. Макроекономічна політика країн фокусується на заходах, основними завданнями яких є забезпечення суб'єктів господарювання достатньою кількістю грошей та відтермінування постійних (кредитних та/або орендних) видатків.

У різних країнах влада намагається підтримати як працівників, яких звільняють через пандемію, шляхом часткової компенсації зарплати, так і суб'єктів господарювання, запроваджуючи різні програми для забезпечення фінансових зобов'язань (виплата заробітної плати працівникам, розрахунки з постачальниками). Політика реагування країн у банківському секторі на коронавірусну пандемію наведена у табл. 1 [1].

Дані табл. 1 свідчать, що країни проводили заходи у банківському секторі в залежності від стійкості та економічного стану банківської системи. Треба зазначити, що банки країн з розвинутою економікою мають значні запаси капіталу і працюють під час спадів економічної активності в умовах вичерпання «подушок безпеки». Якщо криза має затяжний характер, банки можуть перейти у період «обережності», змінюючи заходи, які вживаються для збереження та залучення капіталу, а також переглядаючи рішення щодо виплат дивідендів, компенсацій та структури витрат.

Політика уряду країн щодо антикризових заходів банківської системи в умовах економічної рецесії

Країна	Заходи з фінансової стабілізації
Польща	<ul style="list-style-type: none"> - зниження процентної ставки на 50 пунктів до 1%; - перепроведення операцій РЕПО для забезпечення ліквідності банків; - зниження необхідного резервного коефіцієнта з 3,5% до 0,5%; - підвищення процентної ставки за обов'язковими резервами до рівня процентної ставки; - покупка польських казначейських цінних паперів на вторинному ринку; - впровадження програми фінансування банківського кредитування нефінансових приватних підприємств; - гнучкі вимоги до капіталу та ліквідності банків; - можливість позичальникам добровільно відстрочити платежі та кредити на три місяці; - скасовано 3%-й рівень системного ризику для вимог банківського капіталу тощо.
Великобританія	<ul style="list-style-type: none"> - зниження банківської ставки до 0,1%; - покупка Центральним банком державних та нефінансових корпоративних облігацій; - запровадження Системи тимчасового фінансування за зниженими ставками з додатковими стимулами для кредитування реального сектору, особливо малого та середнього бізнесу; - активізація механізму РЕПО з умовним терміном для покращення механізмів ліквідності банків тощо.
США	<ul style="list-style-type: none"> - зниження ставки федеральних фондів на 150 до 0-0,25 базисних пункти; - придбання у необхідній кількості казначейських та агентських цінних паперів; - розширення сфери нічних та довготривалих операцій РЕПО; - зниження вартості ставки дисконтування; - зниження вартості своп-операцій з основними центральними банками; - збільшення терміну погашення операцій з іноземною валютою тощо.
Україна	<ul style="list-style-type: none"> - введення особливого пільгового періоду обслуговування кредитів для населення та бізнесу; - дія податкових преференцій продовжена до закінчення карантину; - надання допомоги по частковому безробіттю для власників малого і середнього бізнесу; - зниження облікової ставки з 11% до 6%; - зниження процентних ставок за вкладами, зниження вартості кредитів; - посилення макропруденційного регулювання.

Коронавірус змінив традиційні банківські звички, посилив бажання людей до цифрових послуг, перетворивши їх на нагальне питання. У відповідь на цю вимогу та націлені зберегти відповідну норму прибутку, банки проводять вебінари для навчання своїх працівників щодо використання цифрових інструментів, підвищують спроможність онлайн-систем, оцифровують банківські послуги, пропонують миттєві міжбанківські грошові перекази тощо.

Дії уряду різних країн свідчать, що банківські системи в умовах економічної рецесії, спричиненої коронавірусом, повною мірою використовують гнучкість, закладену в пруденційну політику задля підтримки

громадян і бізнесу на достатньому рівні, забезпечення належного фінансування їх діяльності.

Список використаних джерел:

1. Як реагують інші країни на COVID-19? URL: <https://ces.org.ua/how-countries-reacted-on-coronaviruscrises/> (дата звернення 10.11.2020 р.)
2. Програма стимулювання економіки для подолання наслідків COVID-19: «Економічне відновлення» // Інформаційно-аналітичні матеріали. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/18%20-%20Department/Prezentacii/Programa%20Ekonomichne%20stymyluvannia/analitichni-materiali-do-programi-stimulyuvannya-1.pdf> (дата звернення 10.11.2020 р.)
3. Coronavirus response: Banking Package to facilitate bank lending- Supporting households and businesses in the EU. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/bg/qanda_20_757 (дата звернення 10.11.2020 р.)

*Ольга Насібова, канд.екон.наук, доцент
Харківський торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Харків*

АКТИВІЗАЦІЯ БЛАГОДІЙНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ДЕРЖАВИ

Формування деструктивних процесів в економіці спричиняють погіршення рівня життя населення. Недостатня фінансова спроможність громадянського суспільства перешкоджає ефективному соціально-економічному розвитку. Визначальними діями у вирішенні цих питань є виявлення та залучення потенційних джерел фінансового забезпечення виконання соціальних зобов'язань держави у відповідності до запитів суспільства. Обмеженість фінансових можливостей держави посилює потребу в розробці дієвих механізмів стимулювання пошуку альтернативного фінансування заходів, спрямованих на реалізацію соціального захисту населення.

На впорядкування суспільних відносин, відчуття соціальної захищеності індивідом і подолання бідності впливає такий вид соціально спрямованої діяльності як благодійність. Приватна та суспільна благодійність завдяки гнучкості, адаптивності, здібності до модифікацій здатне у тісній співпраці з інституціями влади, підприємницькими структурами та громадськими організаціями брати на себе місію вирішення частини нагальних соціальних проблем, зменшуючи навантаження на державний бюджет шляхом перенесення частки соціальних питань на благодійні організації. Завдяки благодійності громадські та приватні ресурси добровільно спрямовуються для надання соціальної допомоги, вирішення суспільних проблем, поліпшення умов життя населення.

Крім того, базуючись на принципах соціальної єдності, тобто згуртованості, консолідації, цілісності і неподільності суспільства,

благодійність частково забезпечує соціальну справедливість. Благодійна допомога впливає на соціальне збалансування, тобто з'являються рівні можливості для реалізації прав і свобод громадян, задоволення соціально-економічних потреб.

У світі для вимірювання активності населення у волонтерській та благодійницькій діяльності застосовується показник – Всесвітній індекс благодійності (World Giving Index (WGI)), який формується світовою організацією (Charities Aid Foundation), що розвиває благодійність на шести континентах 90 років поспіль на основі досліджень інституту Геллапа і включає більше 150 країн. Місце країни в рейтингу визначається за трьома показниками: готовність допомогти незнайомцям, грошові пожертви і волонтерство. У 2019 році у світових рейтингах благодійності Україна посіла 101 місце із 126 країн, маючи середній показник 24 %.

Масштаби волонтерського руху в сучасних умовах засвідчують значний потенціал благодійності в українському суспільстві. Відродження та активний розвиток благодійності обумовлений послідовною підтримкою суспільства та зацікавлених владних органів. Слід відмітити, що пріоритетною формою діяльності більшості благодійних фондів та організацій в Україні є адресна благодійна допомога фізичним особам, установам та організаціям. Найбільшу підтримку з боку благодійних організацій отримують: діти і молодь; заклади, установи та колективи; люди з особливими потребами; люди у складних життєвих обставинах. Благодійні організації мають диверсифіковані джерела фінансування, найбільш поширеними з яких є внески приватних осіб, кошти міжнародних інвесторів, інвестиції бізнесу.

Благодійність як додаткове джерело соціальної допомоги населенню потребує впровадження сучасних політико-правових та організаційно-фінансових інструментів підтримки активізації та розвитку цього інституту.

У багатьох країнах світу стимулювання та підтримка розвитку благодійності забезпечується через податкову систему шляхом застосування дієвого пільгового механізму. Податкові пільги для благодійників є засобом створення сприятливих умов посилення фінансової спроможності інститутів громадянського суспільства і відповідно збільшення їх ролі у різних сферах діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. Проте кількісне нарощування обсягів пільг для благодійників не вирішить питання активізації благодійної діяльності в контексті забезпечення виконання соціальних зобов'язань держави, що вимагає переосмислення та трансформації вітчизняної моделі стимулювання розвитку благодійництва. Ефективність благодійного процесу певною мірою залежить від гармонійного поєднання державних та ринкових механізмів впливу на процеси суспільного виробництва.

Благодійність стає важливим аспектом життя країни і відносин між державою і громадянським суспільством, що актуалізує дану проблематику та зумовлює потребу подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Бобривець В. В. Податкове стимулювання благодійництва : зарубіжна практика та перспективи України : автореферат дис. канд. екон. наук : 08.00.08 / В. В. Бобривець; Терноп. нац. екон. ун-т. Тернопіль, 2019. 20 с.
2. Курінна Т. М. Державне регулювання благодійності і меценатства : монографія. Київ : Талком, 2018. 400 с.
3. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 05.07.2012 р. № 5073-V. Дата оновлення: 16.11.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17>
4. Про гуманітарну допомогу : Закон України від 22.10.1999 р. № 1192-XIV. Дата оновлення: 13.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text>
5. Український форум благодійників: Статистичні дані за рік. URL: <https://rating.ufb.org.ua/>

*Олексій Пластун, д-р. екон. наук, проф.
Сумський державний університет, м. Суми*

ПАТТЕРНИ НА РИНКУ НАФТИ ПІСЛЯ АНОМАЛЬНИХ ОДНОДЕННИХ ЦІНОВИХ КОЛИВАНЬ

Гіпотеза ефективного ринку (ГЕР), розроблена Фаме (1970), залишається домінуючою парадигмою розуміння поведінки цін на активи [3]. Це передбачає, що ціни повинні рухатись випадково, без будь-яких виявлених закономірностей, які можна використовувати для отримання надприбутків. Однак протягом останніх 50 років все більша кількість доказів вказує на існування різних аномалій (таких як ефекти дня тижня, місяця року, Хелловін ефект, надмірні та недостатні реакції на ринку, тощо), які не відповідають ГЕР. Наприклад, Gao et al. (2018) виявив вищу передбачуваність на фондовому ринку США в дні з вищою волатильністю та обсягами транзакцій, а також у дні, коли виходять важливі макроекономічні новини [4]. Існують також докази інерційних та розворотних ефектів на різних фінансових ринках (Carogale and Plastun, 2019) [2]. Виявлені паттерни можуть виступати в якості базису для розробки прибуткових торгових стратегій на фінансових ринках (Carogale et al., 2018) [1].

Серед різних типів фінансових ринків найменш дослідженим на предмет цінових аномалій є товарні ринки. Одним з небагатьох винятків є дослідження, проведене Nam et al. (2019), в якому показано, що інерційні ефекти на китайському товарному ф'ючерсному ринку можуть бути використані для отримання надприбутків [5].

Мета даної роботи є дослідження цінових (інерційних чи розворотних) ефектів після одноденних цінових коливань на ринку нафти за період 01.01.2009-01.09.2019. Для цього використовувався середній аналіз, t-тести, метод сукупної аномальної динаміки (CAR) та метод імітації дій трейдера.

Результати свідчать про те, що в дні аномальних цінових коливань спостерігається інерційний ефект, тобто ціни, як правило, рухаються у напрямку аномального руху до кінця дня, коли вони відбуваються. Аналогічні цінові ефекти також виявляються наступного дня, але часові рамки дії ефекту відрізняються і в середньому складають декілька годин (від початку дня і до старту європейської торгової сесії). Моделювання дій трейдера показує, що ці ефекти можна використовувати для отримання ненормальних прибутків (див. табл.1)

Таблиця 1

Результати торгової симуляції

Тип цінової динаміки	Кількість угод, шт	Успішні угоди, шт	Успішні угоди, %	Прибуток, %	Річний прибуток, %	Прибуток на угоду, %	t-test розрахункове значення	Нульова гіпотеза для t-test
Дань аномального цінового руху								
Зниження ціни	89	59	66%	369.56%	36.96%	4.15%	8.60	відхилена
Зростання ціни	83	49	59.0%	49.9%	5.0%	0.60%	2.12	відхилена
Наступний день після аномального цінового руху								
Зниження ціни	59	35	59%	4.26%	0.43%	0.07%	1.36	не відхилена
Зростання ціни	81	50	62%	56.42%	5.64%	0.70%	3.89	відхилена

В даному дослідженні були отримані докази того, що належним чином розроблені торгові стратегії, засновані на виявлених цінових ефектах та розрахункових часових параметрах, можуть «обіграти ринок». Зокрема, можна використати інерційний ефект, що триває цілий день у дні з аномальною ціновою динамікою.

І хоча ціновий ефект, викликаний одноденною аномальною ціновою динамікою, як правило, короткочасний, навіть кількох годин, яких він триває, достатньо для отримання на прибутку від торгівлі.

Таким чином, у дні аномальних цінових коливань виникають специфічні цінові паттерни. У день аномальних цінових коливань спостерігається сильний інерційний ефект, який триває до кінця дня. На наступний день даний ефект може бути виявлений у перші кілька годин дня. Виявлені паттерни дають можливість отримувати надприбутки від трейдингу, як показує імітація дій трейдера. Все це явно суперечить гіпотезі ефективного ринку.

Список використаних джерел:

1. Caporale, G.M., Gil-Alana, L., and A. Plastun, (2018), Short-term Price Overreactions: Identification, Testing, Exploitation, Computational Economics, Volume 51, Issue 4, pp 913–940.
2. Caporale, G.M. and A. Plastun, (2019), Price overreactions in the cryptocurrency market, Journal of Economic Studies, Vol. 46 No. 5, pp. 1137-1155.

3. Fama, E., (1970), Efficient Capital Markets: A Review of Theory and Empirical Work. The Journal of Finance, 25(2), 383-417. doi:10.2307/2325486
4. Gao, Lei & Han, Yufeng & Li, Sophia & Zhou, Guofu, (2018), Market Intraday Momentum. Journal of Financial Economics. 129. 10.1016/j.jfineco.2018.05.009.
5. Ham, Hyuna & Cho, Hoon & Kim, Hyeonjun & Ryu, Doojin, (2019), Time-series momentum in China's commodity futures market. Journal of Futures Markets. 39. 10.1002/fut.22053.

*Ніна Пойда-Носик, канд.екон.наук, професор
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород*

ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА РОЗВИТОК БІЗНЕСУ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ ЗА ІНДЕКСОМ СВІТОВОГО БАНКУ

Важливість уваги саме до аграрного сектору економіки зумовлена тим, що саме цей сектор є драйвером розвитку економіки, займає передові позиції на світовому ринку, відповідає за продовольчу безпеку країни, є експортоорієнтованою галуззю та генерує близько 40% валютних надходжень, що впливає на макростабільність країни. Не зважаючи на те, що частка агросектору у ВВП щорічно знижується (із 12% у 2015 році до 9% у 2019 році), його доля залишається суттєвою. З іншого боку, постійний брак фінансових ресурсів на рівні підприємств, нерозвинена інфраструктура і неоптимальні державні норми стримують зростання виробництва та генерують загрози для фінансової безпеки суб'єктів господарювання. Тому питання державної підтримки є наріжним каменем розвитку агросектору.

Для дослідження впливу регуляторного середовища на розвиток бізнесу у сільському господарстві групою Світового банку розроблений відповідний Індекс сприяння ведення бізнесу у сільському господарстві (*Enabling the Business of Agriculture, EBA*). Індикатори, які є складовими індексу, дозволяють оцінити, чи уряди своїми регуляторними актами спрощують чи ускладнюють ведення діяльності для суб'єктів агробізнесу, чи має місце прогрес чи існують регулятивні перешкоди на шляху інтеграції ринку та підприємництва у сільському господарстві. При цьому враховуються попри регулятивні обмеження нормативно-правових актів, також доступ для аграріїв до фінансів та ринків. Зокрема, для розрахунку кількості балів у розрізі країн (вибірка складає 101 країну станом на 2019 рік) здійснюється оцінювання восьми основних показників: постачання насіння, реєстрація добрив, забезпечення водою, реєстрація техніки, підтримка худоби, захист здоров'я рослин, торгівля продуктами харчування та доступ до фінансування [1].

Індикатор доступу до фінансів вимірює закони та нормативні акти щодо використання складських квитанцій як фінансового інструменту та інклюзивного фінансування. Складська квитанція, фактично, це документ, виданий оператором складу, як доказ того, що вказаний товар із зазначеною

кількістю та якістю був зданий на конкретний склад вказаним депонентом. При наявності відповідного нормативно-правового забезпечення складська квитанція стає офіційним фінансовим інструментом, який дозволяє вкладнику передати іншій стороні цінний папір у збереженому товарі, не вимагаючи фізичної доставки, дозволяючи складській квитанції слугувати заставою для позики. Теоретично фінансування за рахунок складських квитанцій дозволяє дрібним фермерам у країнах, що розвиваються, безпечно зберігати свій надлишок на складі, щоб продати його пізніше, коли ціни будуть вищими, одночасно дозволяючи їм використовувати збережений товар як заставу для забезпечення позики для фінансування тимчасової потреби в оборотних коштах. Для вітчизняних фермерів, які можуть не мати традиційного нерухомого забезпечення, фінансування за рахунок складських квитанцій може бути ефективним інструментом доступу до кредиту.

Щодо інклюзивного фінансування, то зазвичай у класичному розумінні під ним розуміють спектр банківських продуктів та фінансових послуг, що надаються бідним верствам населення, які не мають доступу до звичайних банківських кредитів та послуг через низький дохід.

Таким чином, ці дві складові індикатору доступу до фінансів оцінюються за рядом запитань, кожному з яких у разі позитивної відповіді присвоюється оцінка 1 бал і оцінка 0, якщо відповідь «ні». Оцінки сумуються і виводиться результат у межах від 0 до 5 по кожній складовій. Відповідно, у 2019 році Україна отримала 4 бали за використання складських квитанцій як інструменту фінансування і 3 бали по індексу інклюзивного фінансування [1]. У загальному підсумку це дало 70 балів із 100, що є вищим, ніж середній показник по регіону Європи та Центральної Азії. Загалом, тільки три складові індексу перевищують середньорегіональний рівень – це постачання насіння, захист здоров'я рослин, та доступ до фінансування. Близькими до середньорегіонального є значення складових індексу, які вимірюють забезпечення водою та торгівлю продуктами харчування. Найгірша ситуація із регулюванням питання реєстрації добрив в Україні.

Міністерство аграрної політики та продовольства України (МАПП) приділяє особливу увагу регулюванню діяльності аграрних компаній та агрохолдингів у частині фінансової підтримки також. Особливості підтримки держави у цій частині полягають у виплаті коштів бюджетних дотацій та асигнувань, а також через виплату податку на додану вартість переробними підприємствами.

Варто зазначити, що Україна активно субсидювала національне сільське господарство починаючи з часів незалежності. При цьому, за розрахунками ОЕСР, до 2017 року лєвова частка державної підтримки сільського господарства надходила на підприємства не як прямі державні субсидії, а у формі податкових пільг. Окрім податкових пільг держава використовувала прямі субсидії на тону випуску та субсидії загального характеру. В 2017 році, на вимогу МВФ та Світового банку, держава відмовилась від спеціального податкового режиму та переключилась на прямі дотації.

У лютому 2020 року КМУ було визначено основні напрями в аграрному секторі економіки, на які цього року буде спрямована державна підтримка [2] – це, зокрема, підтримка розвитку тваринництва та переробки с/г продукції; фінансова підтримка розвитку фермерських господарств; часткова компенсація вартості сільгосптехніки та обладнання вітчизняного виробництва; фінансова підтримка заходів в АПК шляхом здешевлення кредитів; фінансова підтримка розвитку садівництва, виноградарства та хмелярства; надання сімейним фермерським господарствам додаткової фінансової підтримки через механізм доплати на користь застрахованих осіб фермерського господарства єдиного соціального внеску.

Список використаних джерел:

1. Enabling the Business of Agriculture: веб-сайт. URL: <https://eba.worldbank.org/> (дата звернення 16.10.2020).
2. Рада ухвалила зміни до закону про держпідтримку сільського господарства. *Укрінформ* : веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3130707-rada-uhvalila-zmini-do-zakonu-pro-derzpidtrimku-silskogo-gospodarstva.html> (дата звернення 16.10.2020).

*Микола Ткач, канд.техн.наук, начальник кафедри
Анатолій Лойшин, канд.в.наук, старший викладач
Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, м. Київ*

ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ В УКРАЇНУ: ВПЛИВ ОФШОРНИХ ЗОН

Згідно даних [1] станом на кінець 2019 року основними країнами – інвесторами, які інвестували в національну економіку України були наступні: Кіпр – 26,6 %; Нідерланди – 26 %; Швейцарія – 5,9 %; Німеччина – 4,6%; Велика Британія – 4,6 % та ін. Детальніший аналіз цих інвестицій показує, що переважна їх частина приходить з країн, які мають на своїй території окремі адміністративні райони, або на всій території цих країн діє законодавство з особливими умовами ведення бізнесу для іноземних компаній (офшори). На території офшорних зон діє низька ставка податку на прибуток (або податки взагалі відсутні). Також законодавство офшорних зон влаштовано так, що воно дозволяє не розкривати фінансову звітність та дані про кінцевих бенефіціарів. Виникає питання чому саме ці країни інвестують в Україну? Очікуваною відповіддю є те, що це кошти які були виведені з України резидентами через підставні компанії для уникнення податкового навантаження. Отже, в Україну повертаються кошти з яких не сплачувалися податки до державного бюджету. Позитивним є те, що ці кошти повертаються у вигляді інвестицій і працюють на національну економіку, але негативний чинник в тому, що не всі кошти повертаються і державний бюджет втрачає значні надходження які мали би спрямовуватися на розвиток країни.

Проблема офшорів притаманна не тільки Україні, ця проблема є глобальною. За даними ООН в офшорах знаходиться від 7,6 до 25 трлн. дол.

США [2]. Щорічні втрати від ухилення від податкової бази складають від 4 до 10 % сукупних податкових надходжень за рік у всьому світі. З 2015 по 2018 роки Україна експортувала товарів на суму 112 млрд. дол. США, з них 42 млрд. дол. США пішли у офшори [3]. І це втрачається тільки на експорті товарів, але ще існує вивід капіталу набутого не законними шляхами, вивід капіталу фізичних осіб і таке ін. Така ситуація якщо не загрозлива для України то, надзвичайно не сприятлива.

Слід зазначити, що зменшення співпраці компаній, резидентів України, з офшорними зонами вплинуло-би позитивно на економічний клімат країни. До основних наслідків можна віднести наступні: зменшення негативного сальдо торгового балансу, зменшення дефіциту державного бюджету, зменшення залежності України від міжнародних валютних установ та зміцнення і стабільність національної валюти. Перелічені вигоди є достатньо вагомими для того щоб держава почала займатися проблемами офшорів.

Можна виділити три причини роботи ведення бізнесу через офшори: 1) корупційні – вивід коштів які були отримані злочинним шляхом для їхньої легалізації; 2) конкурентні – зменшення податкового навантаження з метою отримання конкурентних переваг продукції на зовнішніх ринках (в основному використовують представники бізнесу); 3) правові – спрощене законодавство в сфері валютних операцій та англійське право.

Отже, існує декілька факторів впливу регулюючи які держава може спонукати бізнес до зменшення його зацікавленості в юрисдикціях зі спрощеним оподаткуванням. Виходячи з цього можна сформулювати декілька рекомендацій в цьому напрямку, а саме:

- надання певних повноважень на обласному рівні в плані формування своєї регіональної податкової політики (політика децентралізації);
- лібералізація законодавства в сфері фінансового регулювання;
- створення особливих економічних зон з введенням на їхній території англійського права;
- зменшення податкового тиску та кількості перевірок бізнесу;
- спрощення фінансової звітності;
- забезпечення верховенства права та рівності перед законом.

Всі перераховані рекомендації є достатньо дієвими і в різних варіантах вже були використані в країнах які сьогодні рахуються економічно успішними (Велика Британія, Нідерланди, США, Китай, Сінгапур, Південна Корея та ін.). Отже, залишається тільки прийняти політичне рішення на державному рівні, яке стане стимулом економічного розвитку національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Удосконалення статистики прямих іноземних інвестицій (ПІІ): передавання Національному банку функції публікації даних та врахування реінвестованих доходів реального сектору. Національний банк України. Київ, червень 2020. 25 с.
2. Скільки Україна втрачає в офшорах. URL: <https://biz.censor.net/resonance/>

3110782/sklki_ukrana_vtracha_v_ofshorah. (дата звернення: 04.11.2019).

3. Эксперты ООН призвали государства ликвидировать тайные «налоговые гавани». URL: https://news.un.org/ru/story/2016/10/1293021#.V_dZCfmLTcu. (дата звернення: 04.11.2019)

*Інна Тютюник, д-р екон.наук, доцент
Сумський державний університет, м. Суми*

ТІНЬОВІ СХЕМИ ПОРТФЕЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

На сьогоднішній день, одним із найбільш досліджуваних аспектів функціонування економіки, що є об'єктом посиленої уваги з боку як науковців так і представників органів державної влади, міжнародних інституцій є тінізація економіки. Актуальність даної проблематики обумовлена значною часткою тіньового сектору економіки, що в умовах дефіциту бюджетних коштів, економічних дисбалансів в економіці, мінливості зовнішнього середовища виступає загрозою економічній безпеці та макроекономічній стабільності країни.

На сьогодні економічними суб'єктами застосовується цілий спектр інструментів тіньового виведення коштів, вагоме місце серед яких займають інвестиційні, всю сукупність яких можна розділити на три основні типи: прямі, портфельні та фінансові [1].

Портфельні інвестиції передбачають інвестування коштів в боргові або пайові цінні папери. Операції з інвестування коштів у похідні цінні папери (придбання прав на купівлю чи продаж активу) є досить поширеною практикою в процесі тінізації доходів через інвестиційні канали. Здійснення портфельного інвестування створює додаткові можливості для виведення прибутку до країни походження реципієнта з подальшою їх тінізацією або ухиленням від оподаткування.

Вагому роль серед інвестиційних інструментів тінізації доходів та подальшої їх легалізації займають операції з технічними цінними паперами. Досить часто вартість таких цінних паперів не забезпечена реальними активами, а отже виступає об'єктом маніпулювання з боку учасників тіньового сектору економіки за рахунок реалізації наступних схем:

1. Реалізація технічних цінних паперів за вартістю, що у декілька разів нижча за їх номінальну вартість. Після цього дані цінні папери можуть реалізовуватися на ринку за завищеними цінами.

2. Випуск фіктивних (реально не існуючих) цінних паперів. Так, за даними Державної податкової служби України в країні більше ніж 400 суб'єктів економічної діяльності здійснюють операції з підробленими векселями номінальна вартість яких перевищує 16 млрд грн.

3. Здійснення економічними суб'єктами операцій з технічними цінними паперами з метою збільшення своїх витрат, а отже мінімізації зобов'язань з

податку на прибуток підприємств. Частка даних операцій на ринку цінних паперів протягом останніх років перевищує 15%.

4. Емісія технічних цінних паперів з метою збільшення розміру статутного капіталу такого підприємства. Дані економічні суб'єкти формують власний статутний капітал з подальшим виведенням коштів шляхом купівлі технічних цінних паперів.

5. Реалізація вітчизняними економічними суб'єктами нерезиденту технічних цінних паперів за заниженою вартістю з подальшим їх придбанням у нерезидента за ціною вище ринкової. Реалізація даних операцій дозволяє виводити кошти за кордон, в тому числі на території країн офшорів. Окрім безпосереднього виведення коштів за кордон дані операції сприяють ухиленню економічними суб'єктами від оподаткування [2, 3].

6. Досить часто цінні папери використовуються у фіктивних схемах страхування, в основі яких лежать операції з виведення коштів за кордон або конвертації їх у готівку. Так, за результатами аналізу показників діяльності страхових компаній в Україні за період 2015-2018 рр. більше 15% операцій страхових компаній є операції з векселями. При цьому сума валових внесків таких компаній складала 46 млрд грн., сума доходів від реалізації даних цінних паперів – 30 млрд грн, а обсяг витрат на їх купівлю – 29,6 млрд грн.

Таким чином результати аналізу дозволяють зробити висновок про вагому роль інвестиційних схем в тіньових фінансових операціях, реалізація яких завдає значної шкоди економічному розвитку країни, гальмує темпи її економічного розвитку та лише поглиблює наявні економічні дисбаланси в країні. Дана ситуація вимагає розробки та імплементації низки заходів спрямованих на виявлення факту реалізації тіньових схем виведення коштів через реалізацію операцій інвестування та розробки інструментарію превенції участі економічних суб'єктів в нелегальних операціях.

* Виконано в рамках науково-дослідної теми, що фінансується за рахунок коштів Національного фонду досліджень України «Квадроцентрична рекурсивна модель детінізації економіки України для зростання її макроекономічної стабільності» (Реєстраційний номер проекту: 2020.02/0238)

Список використаних джерел:

1. Kar D., Freitas S. Illicit Financial Flows from Developing Countries Over the Decade Ending 2009. Global Financial Integrity. URL: http://www.gfintegrity.org/storage/gfip/documents/reports/IFFDec2011/illicit_financial_flows_from_developing_countries_over_the_decade_ending_2009.pdf
2. Карпенко І. В. Удосконалення механізму фінансового забезпечення екологоорієнтованого регіонального розвитку. Ефективна економіка. 2013. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>.
3. Tiutiunyk I., Kobushko I., Ivaniy O., Flaumer A. Innovations in the Management of Tax Gaps in the Economy: Foreign Economic Component. Marketing and Management of Innovations. 2019. Vol. 3. P. 112-125.

*Мирослава Хуторна, д-р екон.наук., доцент,
Черкаський навчально-науковий інститут
Університету банківської справи, м. Черкаси*

ФІНАНСОВА СТАБІЛЬНІСТЬ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: МЕТОДОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ

За останні 20 років парадигма забезпечення фінансової стабільності фінансового сектору пройшла кілька етапів кардинального перегляду та змін. Так, до 2008 р. вона спиралася на ідеї економічного лібералізму, вільного ринку з максимальним поширенням ринкового саморегулювання в питаннях досягнення рівноваги на фінансових ринках, раціональності поведінки економічних агентів. Утім, вже у 2009 р. сприйняття всіх вище окреслених концептів та їх дієвості у забезпеченні фінансової стабільності зазнали концептуального переосмислення, зумовивши перегляд та суттєве посилення ролі регуляторних механізмів у цьому процесі, а також врахування поведінкових аспектів. Паралельно з цими процесами відбуваються світоглядні трансформації пріоритетів економічної політики з огляду на поширення в економічному бутті концепції сталого розвитку. Інтеграція цілей сталого розвитку до стратегій розвитку національних економік зумовлює глобальний тренд на формування не просто соціально-орієнтованої, а суспільно-орієнтованої економіки. Це, своєю чергою, спонукає необхідність обґрунтування теоретико-методологічної парадигми забезпечення фінансової стабільності фінансового сектору в умовах формування суспільно-орієнтованої ринкової економіки, націленої на створення передумов сталого розвитку, оскільки останнє зумовлює зростання значущості комплексної оцінки ефектів функціонування сфери фінансового посередництва; стимулює поглиблення фінансової інклюзії, як з позиції доступу економічних агентів до фінансових послуг, так і фінансового забезпечення суспільно значущих видів економічної діяльності; обґрунтовує першочерговість сприяння підвищенню добробуту населення країни та його стійкості до економічних потрясінь.

Якщо звернути увагу на науковий доробок з цієї проблематики, то перш за все необхідно акцентувати на відсутні фундаментальних досліджень у цій сфері вітчизняних наукових шкіл. Поряд з цим, зарубіжні науковці провідних наукових центрів розглядають цю проблему через призму ефективно функціонуючих соціальних інститутів, що й призводить до того, що вони зміщують свій акцент на вирішення загальносуспільних проблем та обґрунтування методології формування сталої фінансової системи («sustainable financial system»). Так, Kemfert С. та Schmalz S. приділяється активна увага обґрунтуванню критеріїв сталої компанії («sustainable company») для визначення напрямів розподілу сталого фінансування, акцентуючи увагу при цьому на їх корпоративній соціальній відповідальності та обсягах продукування ними вуглецю в атмосферу [1]. Тобто підвищення фінансової

стабільності фінансового сектору розглядається з позиції зменшення фінансових ризиків, що виникають внаслідок зміни клімату.

Інше питання, яке потребує наукового уточнення – це фінансова інклюдія, без якої неможливий ні сталий розвиток, ні фінансова стабільність. Відмітимо, що існуючі дослідження характеру впливу фінансової інклюдії на фінансову стабільність [2; 3], на нашу думку, потребують поглиблення з позиції з'ясування суб'єктних параметрів такої інклюдії з чітким відстеженням зміни реального та потенційного рівня фінансової стабільності фінансового сектору. Окрім цього, 2020 рік довів існування новітніх неекономічних загроз фінансовій стабільності (маємо на увазі COVID-19), що наразі також повинно бути враховано в аспекті поглиблення фінансової інклюдії.

Також, на увагу заслуговують результати дослідження Gong Y. та Ho, K.-Ch., які обґрунтували сильний позитивний зв'язок між соціальною відповідальністю фінансових установ та їх фінансовою стабільністю. Вважаємо, доцільним поглиблення цього наукового напрямку та перевірки гіпотези щодо взаємозв'язку між рівнем соціальної відповідальності фінансового посередника та ринковою вартістю його бізнесу для широкого кола зацікавлених сторін, у тому числі акціонерів.

Узагальнюючи все вищезазначене відмітимо, що розвиток методології трансформації системи забезпечення фінансової стабільності фінансового сектору в умовах становлення економіки сталого розвитку потребує наукового опрацювання таких гіпотез:

- 1) поряд з суто фінансовими рушійними чинниками порушення фінансової стабільності (накопичення боргу, волатильність цін на житло, акції та дефіцит поточного рахунку) детермінанти фінансової нестабільності також зароджуються в реальному секторі економіки та зумовлюються зростанням нерівності доходів і зниженням темпів зміни продуктивності праці;
- 2) поглиблення фінансової інклюдії та соціальної відповідальності інституту фінансового посередництва підвищує фінансову стабільність фінансового сектору;
- 3) формування методології ведення бізнесу на основі ініціатив сталого розвитку зумовлює вищу фінансову стабільність інституцій фінансового сектору, що у тому числі проявляється у їх вищій ринковій вартості;
- 4) детермінантою довгострокової фінансової стабільності фінансового сектору є створення інституту сталого фінансування та формування механізму залучення фінансових інституцій до фінансового забезпечення сталого розвитку.

Саме їх обґрунтуванню будуть присвячені подальші наукові праці

Список використаних джерел:

1. Kemfert, C., & Schmalz, S. (2019). Sustainable Finance: Political Challenges of Development and Implementation of Framework Conditions. *Green Finance*, Vol. 1, 3, 237-248, doi:10.3934/GF.2019.3.237.
2. Morgan, P. J., & Pontines V. (2014). Financial Stability and Financial Inclusion. SSRN Electronic Journal. ADBI Working Paper 488.

3. Siddik, M., Alam, N., & Kabiraj, S. (2018). Does Financial Inclusion Induce Financial Stability? Evidence from Cross-Country Analysis. *Australasian Accounting, Business and Finance Journal*, 12(1), 34-46.
4. Gong, Y., & Ho, K.-Ch. (2018). Does corporate social responsibility matter for corporate stability? Evidence from China. *Quality and Quantity*, 52(5), 2291-2319, doi: 10.1007/s11135-017-0665-6.

СЕКЦІЯ 2 БЮДЖЕТНО-ФІНАНСОВА АВТОНОМІЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

*Віра Варцаба, д-р екон.наук, професор
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород*

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА У РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

На сучасному етапі територіального розвитку в Україні актуальним стає пошук ефективних інструментів досягнення результативного розвитку територіальних громад. Незважаючи на те, що існує цілий ряд механізмів та важелів, значна кількість науковців та практиків відзначають той аспект, що для вирішення питань функціонування громад потрібно враховувати елемент відносин між мешканцями, представниками бізнесу та місцевою владою. В цьому контексті, проблематика соціального партнерства є актуальною та потребує всебічного дослідження.

Концепція соціального партнерства вперше затвердилася в науковій літературі, політичній риторичі і законодавчій практиці ряду європейських держав (Нідерланди, Австрія, Німеччина, Швеція) в 1970-ті роки як результат багатолітнього пошуку ефективних форм регулювання соціально-трудова відносин. У наш час соціальне партнерство у загальному трактуванні розглядається як форма регулювання соціально-правових відносин між соціальними суб'єктами через розроблення і реалізацію спільних соціально-трудова договорів, програм чи угод на визначені терміни. [4]

У Законі України «Про соціальне партнерство» соціальне партнерство визначається як система відносин між працівниками, роботодавцями та виконавчою владою, які виступають сторонами соціального партнерства у ході реалізації їх соціально-економічних прав та інтересів, направлена на врахування інтересів працівників і роботодавців шляхом взаємних переговорів, консультацій, в досягненні та укладенні сторонами угод, колективних договорів і в прийнятті спільних рішень. [2]

Основними принципами соціального партнерства є: законність; повноважність і рівноправність сторін та їх представників; свобода вибору та обговорення питань, які входять у сферу соціального партнерства; добровільність і реальність прийняття зобов'язань; обов'язковість виконання досягнутих домовленостей; відповідальність за виконання прийнятих зобов'язань.

Представниками сторін соціального партнерства на територіальному рівні виступають: професійні спілки та їх об'єднання в особі уповноважених ними органів, що об'єдналися в межах відповідних адміністративно-територіальних одиниць; організації роботодавців та їх об'єднань в особі уповноважених ними органів, що об'єдналися в межах відповідних адміністративно-територіальних одиниць; місцеві органи державної виконавчої влади. [2]

Значення соціального партнерства для місцевого розвитку та активізації громад в Україні сьогодні підсилюється проведенням в Україні децентралізаційної реформи, яка відкриває значні перспективи для забезпечення спроможності місцевого самоврядування вирішувати всі територіальні питання, зокрема, за рахунок підвищення ролі громадян та їх впливу на процес вироблення та виконання рішень щодо забезпечення економічних, соціальних, екологічних умов функціонування своїх громад.

Якщо застосувати вимоги щодо відповідальності муніципального управління за Шаровим Ю. до територіальних органів новостворених об'єднань, то отримаємо, що якість управління розвитком території залежить від: здатності місцевих органів влади підпорядковувати свою діяльність інтересам громади, постійного удосконалення управлінської практики, налагодження партнерських відносин у трикутнику «місцева влада-місцевий бізнес- територіальна громада»; встановлення балансу між індивідуальними і колективними інтересами, між економічними і соціальними цілями; перехід до партнерських відносин і розширення меж співпраці. [5]

В той же час, соціальна відповідальність територіальної громади виражається у взаємоповазі та взаємній підтримці всіх членів громади, у моральній поведінці та дотриманні соціальної етики з владою та бізнесом, активній участі самих громадян щодо відстоювання інтересів регіону, а також спонукання влади та бізнесу до дій, що ґрунтуються не на врахуванні особистих вигід, а на вирішенні проблем своєї громади.

З іншої сторони, місцевий бізнес має мати розуміння того, що успішність роботи підприємницьких структур також залежить від соціально-економічного розвитку громад в яких вони функціонують.

Отже, співпраця органів місцевого самоврядування, місцевих підприємницьких структур та громадян на засадах соціальної відповідальності та соціального діалогу сприяє створенню взаємодії та формує якісно нові перспективи для реалізації стратегії створення успішних, самодостатніх територіальних громад. Таким чином, соціальне партнерство між громадами, представниками бізнесу та влади може стати фундаментом децентралізаційних перетворень в Україні, тому потрібно і надалі активно розвивати, навчати та залучати громадян для побудови успішної громади. [3]

З цією метою на рівні регіонів необхідна детальна розробка концепцій соціального партнерства громади й регіональної (місцевої) влади, яка б урахувала специфіку соціально-економічного розвитку кожного окремого регіону (території, громади), наявність необхідних матеріальних і людських ресурсів, фахівців із питань соціальної відповідальності та проектів соціального партнерства. У концепції має бути поставлене завдання підвищення ролі та відповідальності громади за соціально-економічну безпеку та сталий розвиток регіону (території, об'єднаної громади). [1]

Список використаних джерел

1. Дейч М.Є. Децентралізація: соціальна відповідальність громадян як чинник сталого розвитку територій. Економічний вісник Донбасу. 2019.№2(56). С.38-45. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/158393>
2. Закон України "Про соціальне партнерство" URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/551/96-%D0%B2%D1%80>
3. Махначова Н. М. Роль соціального партнерства в громаді в умовах децентралізації. Ефективна економіка. 2018. №6. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6404>(дата звернення: 17.11.2020).
4. Ситник Ю.О. Соціальне партнерство в Україні: особливості становлення і перспективи розвитку. Наукові записки Кіровоградського національного технічного університету. 2009. №5. С. 81-89
5. Шаров Ю. Інноваційні інструменти публічного врядування: європейський контекст. Публічне управління: теорія та практика. 2010. Випуск1. С.5-9

*Володимир Добош, студент 3 курсу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Костюв'ят Г. І. канд.екон.наук*

БЮДЖЕТНО-ФІНАНСОВА АВТОНОМІЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ

З 2014 року в Україні розпочалась реформа децентралізації, метою якої була передача частини повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування та покращення життя населення територіальних одиниць. Децентралізація передбачала перш за все зміни у законодавстві. В Україні процес децентралізації розпочато з прийняттям концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (01.04.2014), законів України «Про співробітництво територіальних громад» (17.06.2014), «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (05.02.2015) та змін до Бюджетного і Податкового кодексів – щодо фінансової децентралізації [6].

Одним із завдань децентралізації - це надати містам, регіонам певної бюджетно-фінансової автономії. Якщо розглянути джерела доходів місцевих громад, якими вони користуються, то дійсно спостерігається певна автономія. За першими результатами, власні доходи місцевих бюджетів з 2014 – 2017рр. зросли на понад 124 млрд гривень [2].

Об'єднані громади у 2020 році мають право розпоряджатися [4]:

- 60 % податку на доходи фізичних осіб;
 - 100 % податку на майно та єдиного податку;
 - 5 % акцизного податку з роздрібної торгівлі (тютюн, алкоголь, нафтопродукти);
 - 100 % податку на прибуток установ комунальної власності ОТГ;

- 100 % платежів за надання адміністративних послуг;
- 25 % екологічного податку;
- іншими зборами та платежами, міжбюджетними трансфертами та надходженнями в рамках програм та допомог.

В Закарпатській області на 18.02.2020 діють 17 об'єднаних територіальних громад (ОТГ) [3]. 13 травня 2020 року Кабінет Міністрів України затвердив перспективний план формування територій громад Закарпатської області, за яким кількість об'єднаних громад повинна збільшитись до 64 одиниць [5].

Аналізуючи бюджетно-фінансову автономію територіальних одиниць в умовах децентралізації в Закарпатській області, хочемо виділити, насамперед, таку проблему як високий рівень міграції населення. Дана дилема супроводжуватиме ряд негативних факторів на формування бюджетів громад, адже кількість трудових ресурсів та дохідна частина, яку вони створюють з часом буде змінюватися в негативну сторону. Це також втрати з огляду на потенційні підприємства, які могли б створити дані мігранти.

Не менш важливим фактором, що створює певні проблеми при формуванні ОТГ, є багатонаціональність регіону. Особливо в місцях компактного проживання угорців, частка яких складає 48,1% за переписом 2001 року (Берегівський район) та румунів в Тячівському та Рахівському районах, де частка даної етнічної групи становить 12,4 та 11,6% відповідно. Державні та місцеві органи влади зобов'язані враховувати їх інтереси, бачення реалізації принципів децентралізації та знаходити узгоджені варіанти [1].

Розглянувши створені та заплановані об'єднані громади та проаналізувавши особливості формування їх бюджетів, ми можемо дійти до висновку, що більшість з них не зможуть мати бюджетно-фінансову автономію протягом першого часу свого існування. Велика кількість запланованих об'єднань в Закарпатській області складатимуться з невеликих за розміром сіл, що не здатні покрити свої витрати за рахунок власних фінансів. Однозначно, що села, на території яких розташовані великі підприємства або автозаправні станції, зможуть збільшити бюджети своїх громад в разі, що призведе до процвітання даних територіальних одиниць та зробить їх фінансово автономними. Проте не кожне село може пред'явити про наявність підприємств, на Закарпатті є села, на території яких немає жодних підприємств, тобто вони не будуть мати змоги наповнювати бюджет громад, що створить «фінансовий тиск» на інші територіальні одиниці, які входять в склад тієї ж об'єднаної громади що й те село.

Щоб зменшити кількість проблем, які виникли або можуть виникнути при формуванні та діяльності об'єднаних громад на Закарпатті, ми рекомендуємо взяти до уваги такі пропозиції:

- переглянути перспективний план формування територій громад Закарпатської області;
- формувати ОТГ враховуючи дохідну та витратну базу його учасників;
- створювати більше робочих місць з достатнім рівнем оплати праці;
- звертати увагу на етнічність при створенні ОТГ;

- доопрацювати питання стабільного забезпечення державної фінансової підтримки добровільного об'єднання територіальних громад;
- створення достатньої нормативно-правової бази щодо функціонування місцевих громад;
- створення гідних умов для бізнесу;
- формування у людській підсвідомості ідеї, що ми працюємо для розвитку ОТГ, яке забезпечує всі наші потреби на найвищому рівні.

В Закарпатській області децентралізація відбувається досить повільно. Спостерігається тенденція, що територіальні одиниці, які знаходяться в низинній природно-кліматичній зоні та є самодостатніми, об'єднуються швидше в фінансово автономні громади, в той же час громади гірських районів, з яких майже всі дотаційні, воліють і надалі залежати від району, а ніж ризикувати, стаючи на самостійний шлях розвитку.

Список використаних джерел:

1. Бюджетна децентралізація як фактор забезпечення фінансової автономії регіонів і формування самодостатніх громад URL: <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/1184477>
2. Децентралізація. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2423255-vlasni-dohodi-miscevih-budzetiv-ukraini-zrosli-na-124-milardi.html>
3. Децентралізація по областям. URL: <https://decentralization.gov.ua/areas>
4. Особливості формування бюджетів об'єднаних територіальних громад. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/3958>
5. Про затвердження перспективного плану формування територій громад Закарпатської області: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 травня 2020 р. № 572-р. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-perspektivnogo-planu-formuvannya-teritorij-gromad-zakarpatskoyi-oblasti-572130520>
6. Реформа децентралізації. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi>

*Діана Комарницька, студентка 2 курсу магістратури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Варцаба В.І., д-р екон.наук, професор*

ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ САМОДОСТАТНІХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЯК ОДНА З ФОРМ РЕАЛІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

В Україні розпочався другий етап процес децентралізації, основним результатом якого є утворення територіальних громад, яке відбувається згідно затвердженого для кожної області перспективного Плану утворення територіальних громад.

Оскільки законодавче підґрунтя для запровадження децентралізації в Україні було підготовлено до 2015 року, надалі вимагалася лише реалізація прописаних норм, тобто організація самого процесу на місцях. Зіграв вагому роль „людський фактор”, небажання глобальних змін, які передбачають відповідальність і кардинальну перебудову змісту і суті місцевого самоврядування.

Бюджет громади – основний фінансовий план її функціонування, показник забезпечення доступу населення до тих чи інших послуг, як гарантованих державно (освіта, охорона здоров'я, культура, соціальний захист тощо) так і власних (благоустрій, житлово-комунальне господарство, програми розвитку громади, розбудова інфраструктури тощо) [1].

В результаті децентралізації повинні з'явитися, разом із можливостями (в т.ч. фінансовими) для розвитку громади, і стимули та зацікавленість самої громади у нарощуванні фінансових ресурсів та покращення життя її мешканців.

Держава для забезпечення рівності і неупередженості під час реалізації своїх повноважень надає у розпорядження громад доходи у вигляді власних та закріплених надходжень (податків, зборів). Основними джерелами наповнення місцевих бюджетів на сьогодні є податок та збір на доходи фізичних осіб (ПДФО) (займає до 60% доходів місцевих бюджетів по Україні та до 63,5% в Закарпатській області), акцизний податок (близько 10% по Україні та 8,6%-11,3% в області), єдиний податок (до 12,5% в Закарпатській області). [4]

Для розвитку у громад є можливість створювати умови для збільшення надходжень до своїх бюджетів, зокрема, встановлювати розміри місцевих податків і зборів. Але вагоме значення має те, що створення інвестиційно привабливих умов, стимулювання розвитку підприємництва – в силах громади, яка законодавчо наділена відповідними повноваженнями. Зокрема, територіальні громади для фінансування своїх потреб використовують не тільки кошти місцевих бюджетів, але й інші джерела. Найбільш розповсюдженими серед них є: місцеві (муніципальні) позики; кредити міжнародних фінансово-кредитних установ; міжнародна технічна допомога; гранти міжнародних донорських організацій; надання коштів підприємствами (корпоративне спонсорство); фонд розвитку громад; фінансування за участю кількох учасників (партисипативне фінансування). [3]

Політика держави спрямована на поступове зменшення трансфертів з державного бюджету, зокрема соціального характеру, для громад. Впроваджено вирівнювання податкоспроможності громади, що забезпечує рівний доступ до фінансових ресурсів місцевого значення, а відповідно і до послуг за рахунок цих ресурсів, для всього населення України.

Дослідження динаміки ресурсної бази місцевих бюджетів за останні п'ять років показало, що територіальні громади готові до змін, впроваджених реформою в державі. Процес децентралізації забезпечує фінансову самостійність формування місцевих бюджетів, незалежне від термінів прийняття державного бюджету: затвердження місцевих бюджетів — до 25 грудня року, що передує плановому. Спрощено процедури надання місцевих гарантій та здійснення місцевих запозичень від міжнародних фінансових організацій шляхом запровадження принципу “мовчазної згоди” при погодженні таких операцій з Міністерством фінансів України. Надано право самостійного вибору установи (в органах Казначейства чи установах банків) з обслуговування коштів бюджету розвитку місцевих бюджетів та власних надходжень бюджетних установ. Встановлено єдині нормативи відрахувань загальнодержавних податків (податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток підприємств) за кожною ланкою бюджету. [1]

Отже, бюджети територіальних громад складаються за новим адміністративно-територіальним поділом, на нових принципах, з новими повноваженнями як у доходах так і видатках, з концентрацією ресурсів на місцевому рівні та підвищенням ефективності їх використання.

Хоча попереду на громади ще багато чекає перешкод, як у зв'язку із недосконалістю законодавства, так і через людський фактор, адже у першу чергу потрібно змінити мислення як самої громади щодо своїх можливостей і прав, так і її керівників. Але неодмінно із завершенням процесу децентралізації в Україні розпочнеться новий виток розвитку самоврядування і фінансової незалежності громад зокрема.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 50-51. - С. 572. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
2. Про затвердження Порядку здійснення місцевих запозичень: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.02.2011 р. № 110 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/110-2011-%D0%BF/ed20141026>.
3. Савицька О.С. Впровадження партисипаторного проектування в об'єднаних територіальних громадах в умовах децентралізації / О.С. Савицька, Т.С. Румілец, В.В. Халін // Архітектурний вісник КНУБА. - 2019. - Вип. 20. - С. 246-253
4. Місцеві бюджети: дані I квартал 2020 URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12481>.

*Петро Лазар, директор
Департамент фінансів Закарпатської ОДА, м. Ужгород
Юлія Граньович, молодший науковий співробітник
ЗРЦ СЕ і ГД НАНУ, м. Ужгород*

БЮДЖЕТИ НОВОСТВОРЕНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЗАКАРПАТТЯ: РЕАЛІЇ ТА ОЧІКУВАННЯ

12 жовтня Президент України підписав Закон №907-ІХ «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України» [3], який вводиться в дію з 1 січня 2021 року та передбачає, зокрема, завершення бюджетної децентралізації, закріплення за бюджетами громад 60% ПДФО та переведення на прямі міжбюджетні відносини новостворених громад вже з 1 січня 2021 року. Це означає встановлення з 2021 року для новоутворених територіальних громад доходів і видатків в обсягах, які були у міст обласного значення та ОТГ [1].

Також цим Законом виключено положення щодо можливості сільським, селищним, міським головами забезпечувати виконання функцій місцевого фінансового органу. Тому, на рівні органів місцевого самоврядування, у яких не створені фінансові органи, вони мають бути утворені як окремі виконавчі органи зі статусом юридичної особи публічного права [4].

Одним із найважливіших показників дохідної частини бюджетів, який дає змогу порівняти різні бюджети одного рівня, є обсяг власних надходжень, який припадає на одного жителя, або так званий коефіцієнт бюджетного забезпечення населення. Цей показник по громадах області може дуже сильно відрізнятись. Так, середнє значення власних надходжень місцевих бюджетів на 1 жителя по області за показниками 2019 року складало 3468,2 грн, а найменше і найбільше значення – 799,4 грн (Колочавська сільська територіальна громада) та 10684,3 грн (Холмківська сільська територіальна громада) відповідно (таблиця 1).

Важливо зауважити, що окремі зміни у формуванні бюджетів з 2021 року негативно відобразяться на доходах більшої частини місцевих бюджетів. Зокрема, завершується дія п. 43-2 Прикінцевих та перехідних положень Бюджетного кодексу України щодо зарахування до загального фонду бюджетів місцевого самоврядування 13,44% акцизного податку з пального. Цей ресурс дуже важливий, адже в окремих громадах Закарпаття він складає понад 50-60% доходів місцевих бюджетів.

Також існує загроза звільнення від сплати земельного податку АТ «Укрзалізниця», що передбачається законопроектом №4101-д «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень». До прикладу, питома вага надходжень земельного податку по Укрзалізниці у бюджеті смт Батьово складає 80% (10,3 млн грн), смт Воловець – 38% (6,4 млн грн), м. Чоп – понад 8% (6,1 млн грн), Мукачівської ОТГ – 3,3% (24,6 млн грн), м. Берегове – 3,3% (4,8 млн грн), м. Ужгород – 0,7%

(7,1 млн грн). Загалом втрати місцевих бюджетів у Закарпатській області складуть близько 130 млн грн, а в Україні – 5 млрд грн [2].

Таблиця 1

Доходи загального фонду бюджетів (без трансфертів) на 1 жителя у розрізі потенційних територіальних громад Закарпатської області, розраховані на основі фактичних показників 2019 року, грн*

№ п/п	Назва територіальної громади	Доходи загального фонду на 1 жителя, грн	№ п/п	Назва територіальної громади	Доходи загального фонду на 1 жителя, грн
1.	Холмківська сільська ТГ	10 684,3	33.	Великобerezька сільська ТГ	2 120,0
2.	Ужгородська міська ТГ	8 388,2	34.	Вилоцька селищна ТГ	2 105,7
3.	Чопська міська ТГ	7 082,8	35.	Богданська сільська ТГ	1 976,0
4.	Оноківська сільська ТГ	6 731,4	36.	Жденіївська селищна ТГ	1 968,1
5.	Тячівська міська ТГ	6 402,6	37.	Вишківська селищна ТГ	1 845,7
6.	Мукачівська міська ТГ	6 340,7	38.	Ставненська сільська ТГ	1 802,3
7.	Баранинська сільська ТГ	5 534,2	39.	Великолучківська сільська ТГ	1 800,2
8.	Воловецька селищна ТГ	4 574,5	40.	Великобичківська сел. ТГ	1 776,5
9.	Перечинська міська ТГ	4 315,8	41.	Горондівська сільська ТГ	1 655,0
10.	Неліпинська сільська ТГ	4 020,3	42.	Бедевлянська сільська ТГ	1 595,0
11.	Великобerezнянська сел. ТГ	4 011,2	43.	Пийтерфолвівська сіл. ТГ	1 513,8
12.	Берегівська міська ТГ	3 979,7	44.	Нижньоворітська сільська ТГ	1 508,6
13.	Усть-Чорнянська селищна ТГ	3 899,6	45.	Пилипецька сільська ТГ	1 502,3
14.	Полянська сільська ТГ	3 855,9	46.	Костринська сільська ТГ	1 377,3
15.	Косоньська сільська ТГ	3 607,4	47.	Синевирська сільська ТГ	1 358,6
16.	Сюртівська сільська ТГ	3 606,7	48.	Углянська сільська ТГ	1 324,4
17.	Івановецька сільська ТГ	3 398,0	49.	Дубівська селищна ТГ	1 317,0
18.	Виноградівська міська ТГ	3 367,2	50.	Королівська селищна ТГ	1 308,3
19.	Кольчинська селищна ТГ	3 332,8	51.	Великодобронська сіл. ТГ	1 272,0
20.	Свалявська міська ТГ	3 323,3	52.	Тересвянська селищна ТГ	1 251,4
21.	Зарічанська сільська ТГ	3 144,3	53.	Нересницька сільська ТГ	1 205,5
22.	Дубриницько-Малобер.сіл.ТГ	3 140,7	54.	Тур'є-Реметівська сільська ТГ	1 203,8
23.	Рахівська міська ТГ	2 983,0	55.	Вільховецька сільська ТГ	1 168,4
24.	Батівська селищна ТГ	2 976,2	56.	Солотвинська селищна ТГ	1 160,2
25.	Верхньокоропецька сіл. ТГ	2 923,3	57.	Білківська сільська ТГ	1 153,4
26.	Великобийганська сіл. ТГ	2 877,5	58.	Кам'янська сільська ТГ	1 070,7
27.	Хустська міська ТГ	2 841,0	59.	Довжанська сільська ТГ	1 069,4
28.	Іршавська міська ТГ	2 615,8	60.	Буштинська селищна ТГ	1 065,4
29.	Міжгірська селищна ТГ	2 479,0	61.	Драгівська сільська ТГ	1 039,9
30.	Середнянська селищна ТГ	2 288,3	62.	Горінчівська сільська ТГ	981,2
31.	Ясінянська селищна ТГ	2 278,9	63.	Керецьківська сільська ТГ	962,2
32.	Чинадіївська селищна ТГ	2 231,2	64.	Колочавська сільська ТГ	799,4

* Розраховано авторами на основі фінансової та казначейської звітності за 2019 рік

Щодо видаткових повноважень, то з 2021 року всі бюджетні установи, які фінансувалися з районних бюджетів, повинні перейти на фінансування з бюджетів тих територіальних громад сіл, селищ та міст, на яких територіях вони розташовані, та, відповідно, яким буде передано майно.

Список використаних джерел:

1. З чим стартуватимуть 64 територіальні громади Закарпаття: бюджетна аналітика / Закарпатське РВ АМУ // Карпатський вісник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://karpatvisnik.com.ua/all-news/z-chim-startuvatimut-64-teritorialni-gromadi-zakarpattya-byudzhethna-analitika.html>.
2. Місцеві бюджети закарпатських громад можуть втратити близько 130 млн грн / Закарпатське РВ АМУ // Карпатський об'єктив [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ekonomika.ko.net.ua/?p=21528>.
3. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України: Закон України від 17 вересня 2020 року № 907-IX / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/907-IX#Text>.
4. Утворення фінансових органів міських, селищних та сільських рад / U-LEAD з Європою. – 2020. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/678/Утворення_фін_органу_громади.pdf.

*Вікторія Мінкович, старший викладач
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород*

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ: АКТУАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ СЬОГОДЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Як свідчить справді успішний зарубіжний досвід рівень соціально-економічного розвитку країни та її регіонів є прямим відображенням ефективності реалізації фінансової політики органами державної влади.

Як слушно зазначають автори [3, с. 76] новітня парадигма розвитку регіонів України спрямована на забезпечення сталого ендогенного зростання, шляхом розкриття потенціалу розвитку регіонів на засадах фінансової децентралізації та реалізації внутрішнього потенціалу економічного зростання; удосконалення міжбюджетних відносин; розширення повноважень регіональних органів управління; зближення результатів діяльності економіки регіону до потреб її мешканців. В таких реаліях все більше актуалізуються питання визначення ефективності реалізації фінансової політики в Україні саме на регіональному рівні.

В даному контексті погоджуємося з трактуванням С. Герчаківського [1, с. 36-38], який зазначає, що регіональну фінансову політику слід розглядати як поєднання державної фінансової політики щодо регіонів та безпосередньо фінансової політики органів місцевого самоврядування. Регіональна фінансова

політика за своєю економічною суттю є складовою регіональної фінансової політики та виступає її стрижнем, що, закономірно, потребує розробки і реалізації її як самостійного інструменту впливу держави на процеси комплексного та збалансованого розвитку її територій. Таким чином, регіональну фіскальну політику як поліструктурну категорію варто розглядати через єдність трьох складових: податкової політики, видаткової політики та політики міжбюджетного збалансування. Таке трактування, на нашу думку, є слушним, адже в економічній літературі представників Заходу фіскальна політика розглядається крізь призму регулювання державних видатків і податкових надходжень для забезпечення повної зайнятості, стабільності цін та економічного зростання.

Сучасна економічна карта України засвідчує збереження просторової нерівномірності та міжрегіональних соціально-економічних диспропорцій. Доволі низькі конкурентні позиції України на глобальному ринку, низька інтенсивність інтеграційних процесів у формуванні внутрішнього ринку країни, повільні структурні зрушення, наявність загрозливих тенденцій у розвитку опорного каркасу системи розселення через деградацію сільської поселенської мережі, а в останній час й нестабільна та загрозлива для української державності політична ситуація не забезпечують якісного економічного зростання. Нерівномірність регіонального розвитку в Україні посилює диференціацію якості життя населення, активізує зовнішню трудову міграцію, унеможливує зменшення масштабів безробіття та ефективно вирішення інших соціальних проблем [3, с. 14]. В той же час у результаті провадження фінансової децентралізації формується нова вітчизняна модель бюджетної та податкової системи: закріплено окремі податки та збори за місцевими бюджетами, передбачено нові міжбюджетні трансферти, запроваджено механізм переходу бюджетів об'єднаних громад на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом тощо. Різні джерела фінансових ресурсів територіальних громад забезпечують високий рівень соціально-економічного розвитку регіонів України та створюються умови для досягнення збалансованості місцевих бюджетів, адже місцеві органи влади отримують дієві важелі впливу на розвиток територій в інтересах громад. При цьому, як слушно відмічають експерти [3-4], тільки оптимальний розподіл повноважень, фінансових ресурсів та відповідальності територіальних громад повинен забезпечити належний рівень соціально-економічного розвитку регіонів України.

Аналізуючи сучасні процеси реалізації фіскальної політики на регіональному рівні в Україні та їх результативність [2-5] вважаємо, що до її найважливіших завдань в реаліях сьогодення варто віднести також:

- ✓ в місцевих реформах від зосередженості на децентралізації та зміні адміністративно-територіального устрою слід перейти до розширення спроможності громад, до впровадження ефективних практик заохочення економічної діяльності та залучення інвестицій, забезпечити стимулюючий вплив реформи децентралізації на розвиток громад;

- ✓ досягти оптимального співвідношення повноважень між територіальними

рівнями управління як підгрунття для реформування територіальної організації влади;

- підвищення впливу органів місцевої влади на формування дохідної бази місцевих бюджетів;
- стимулювання органів місцевої влади до кращої мобілізації фінансових ресурсів та нарощування податкової бази;
- оптимізацію системи оподаткування з метою забезпечення інвестиційної привабливості регіону та інноваційного розвитку;
- створення можливостей для використання ринкових механізмів залучення додаткових коштів для соціально-економічного розвитку підвідомчих органам місцевої влади територій;
- підвищення ефективності управління коштами місцевих бюджетів;
- запровадження нових механізмів та заходів контролю над використанням, формуванням та ефективним розподілом бюджетних ресурсів органами місцевого самоврядування;
- розробку механізмів зацікавленості областей, які належать до дотаційних, спрямованих на збільшення податкових надходжень від загальнодержавних податків і зборів;
- забезпечення зменшення залежності громад від державного бюджету та створення умов для капіталізації внутрішнього потенціалу територій.

Таким чином, можемо підсумувати, що адміністративно-фінансова децентралізація, яка відбувається в Україні впродовж останніх років та визнана однією з найбільш успішних реформ, є складним й апріорі неоднозначним процесом для розвитку соціально-економічної системи країни, зокрема в коротко- та середньостроковому періоді. Це підтверджує і досвід держав, які здійснили реформи такого типу, і вітчизняна практика [4]. Звичайно не усі результати першого етапу децентралізації в Україні можна визнати однозначно позитивними. Так, погоджуємося з думкою авторів [2, с. 50], що низька кваліфікація управлінського апарату органів місцевого самоврядування, домінування особистих інтересів над суспільними, невідповідність формування місцевих бюджетів завданням соціально-економічного розвитку територій ще тривалий час будуть основними характеристиками місцевого самоврядування в Україні, що не може не позначитись на загальній ефективності фіскальної децентралізації. Більше того, зроблені кроки спричинили і нові ризики для територіального розвитку держави та нові виклики для фіскальної політики регіонального розвитку, які повинні бути враховані на наступних етапах.

Список використаних джерел:

1. Герчаківський С. Парадигма регіональної фіскальної політики в контексті територіального розвитку. Світ фінансів. 2009. № 1 (18). С. 35–43.
2. Нова регіональна політика для нової України: Аналітична доповідь. К., Інститут суспільно-економічних досліджень, 2017. 76 с.
3. Територіальний розвиток і регіональна політика в Україні: Виклики та пріоритети України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. редактор В. С. Кравців. Львів, 2018. 157 с.
4. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми

розвитку: монографія / за ред. Кравціва В. С., Сторонянської І. З. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України, 2020. 531 с.

5. Федоришина Л. І., Жмурко І. В. Соціальна і фінансова політика держави: вплив на регіональному рівні. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Випуск 12. С. 468–473.

*Еліна Мулеса, аспірантка 3-го року навчання
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Варцаба В.І., д-р екон.наук, професор*

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ НА МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ УКРАЇНИ

Пандемія коронавірусу за лічені місяці змінила усталений світовий устрій, вплинувши на абсолютну більшість сфер життєдіяльності кожної країни. Запроваджені в березні поточного року заходи із запобігання занесенню і поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19 спричинили значний негативний вплив на функціонування економічного сектора держави. 2 квітня 2020 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-2019)» (№ 540-ІХ), який вніс зміни до 8 кодексів та 27 законів України. Більшість нововведень прямо або опосередковано стосуються місцевого самоврядування,

Найбільш помітно на наповненість бюджетів громад вплинули зміни внесені до Податкового кодексу щодо підтримки платників податків під час карантину у зв'язку з пандемією Covid-19 [4]. Зокрема, з 1 березня по 30 квітня 2020 року не стягувалася плата за землю та не оподатковувалися об'єкти нежитлової нерухомості, в результаті чого доходи місцевих бюджетів скоротилися на обсяг двомісячних надходжень від податку на нерухоме майно та плати за землю. Питома вага загального фонду податкових надходжень, що підпали під дію закону за I півріччя склала 13,3%, а за два місяці карантину – 2,2% [1]. Проте найбільш уразливі до нововведень виявилися сільські ОТГ, втрати яких сягнули 2,6% (рис.1).

Можливим варіантом вирішення даної проблеми може стати не скасування, а розстрочка стягнення даних податків, адже відтермінування надходжень краще, ніж їх повна втрата.

Що стосується змін у наповнюваності бюджетів, то за 6 місяців поточного року місцеві бюджети України недоодержали 14,1% надходжень відповідно до запланованого показника, однак позитивна динаміка до відповідного рівня минулого року поки збереглася (3%) [2]. З метою уникнення подальших можливих дефіцитів надходжень, необхідним є проведення аудиту

державних програм і перерозподіл коштів неефективних напрямів фінансування на компенсацію втрат місцевих бюджетів.

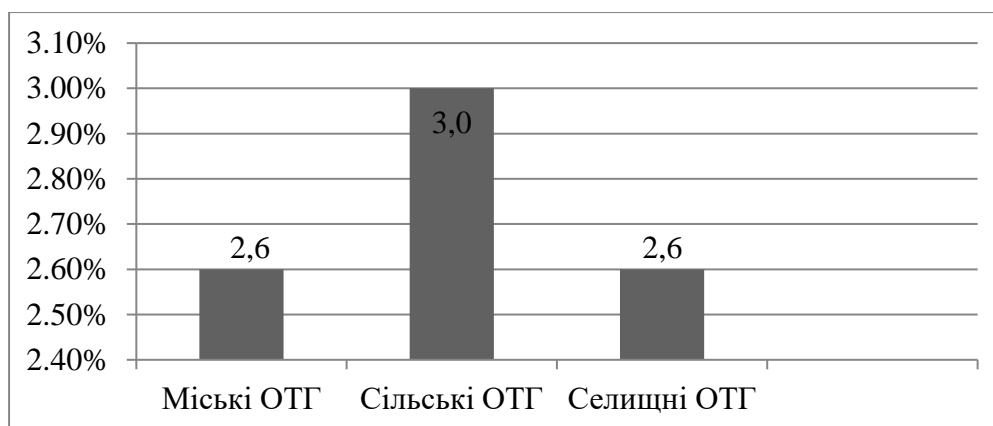

Рис. 1. Питома вага надходжень місцевих бюджетів за період карантину (без урахування трансфертів), %*

** сформовано на основі джерела [1]*

Станом на 1 листопада 2020 року загальна структура власних доходів бюджетів на місцях залишилася незмінною. Однак високий ризик коливання доходів в результаті змін законодавства на загальнодержавному рівні безумовно присутній. Спад ділової активності у зв'язку з пандемією може призвести до вивільнення працівників і зниження надходжень від ПДФО та єдиного податку, що є основними бюджетоутворюючими податками. За даними Асоціації міст України карантин призведе до скорочення бюджетних надходжень на рівні 20% до кінця року [1].

Відповідно, громади повинні будуть знизити свої видатки, що може призвести до кризового стану, оскільки більшу частину становлять поточні, а не капітальні видатки. У зв'язку з цим, першочерговим завданням на рівні держави є розробка компенсаційних механізмів для громад, з метою уникнення труднощів при виконанні ними своїх функціональних обов'язків.

Також помітним є вплив карантину на соціальну ситуацію в населених пунктах України. За 9 місяців поточного року кількість зареєстрованих безробітних зросла на 22% порівняно з цим же періодом 2019 року[3]. Протягом карантину середня кількість резюме на одну вакансію зросла з двох до трьох відповідно (за даними експертів VoxUkraine), що є загрозою скорочення бізнесу.

Отже, пандемія та карантинні заходи не тільки стали основною причиною посилення існуючих ризиків на місцях, але й додали нових, а саме: зменшення наповнюваності бюджетів на місцях, домінування локальних інтересів над загальнодержавними, некомпетентність місцевих органів у визначенні стратегічних векторів протидії епідемії, неефективність реалізації фінансових механізмів, зростання рівня безробіття та бідності населення, соціальні ризики та виникнення ситуацій, які можуть нести загрози соціальному добробуту, а відтак і подальшому розвитку території тощо. Виходячи з цього, необхідною умовою підвищення протиепідемічної стійкості як в країні в цілому, так і на

місцях є формування нової схеми просторового планування, що полягає у розробці адаптивної регіональної та місцевої політики в умовах нового адміністративно-територіального устрою з урахуванням коронакризи та особливостей децентралізаційного процесу.

Список використаних джерел:

1. Асоціація міст України. Статистика: веб-сайт. URL: <https://www.auc.org.ua/page/munitsipalna-statistika>
2. Двігун А.О. Коронакриза: нові можливості громад та виклики для децентралізації. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-06/scientific-achievements-of-modern-society-niss.pdf>
3. Державна служба зайнятості України. Аналітика та статистика: веб-сайт. URL: <https://www.dcz.gov.ua/storinka/analitika-statystyka>
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби: Закон України від 29 травня 2020р. №17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533-20>

*Валерія Огородник, канд.екон.наук, доцент,
Андрій Котик, аспірант*

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

ГОТОВНІСТЬ ГРОМАДИ ДО ІНВЕСТИЦІЙ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Нині у світі використовується широкий спектр механізмів фінансування місцевого розвитку. Водночас кожна об'єднана територіальна громада (ОТГ) має унікальний набір можливостей та проблем, тому мусить застосовувати індивідуальний підхід до вибору механізмів фінансування свого розвитку. Крім того, залучення заощаджень населення в інвестиційних цілях є однією зі складових сприятливого інвестиційного клімату як в цілому по країні, так і на регіональному. Одним з головних показників залученості населення в інвестиційний процес є показник кількості та частки приватних інвесторів в загальній кількості учасників фондового ринку, який в Україні, за статистичними даними, є незначними. Велика частина населення не має уявлення про можливості інвестування коштів ні на фондовому ринку, ні за допомогою банківського сектора.

Загалом в світі вважається, що інвестиційні фонди — це найпростіший і найпоширеніший спосіб інвестування для приватного інвестора. Інвестиційний фонд - це спосіб колективного інвестування, кошти інвесторів об'єднуються в єдиний фонд під керівництвом професійного управителя для їх подальшого вкладення з метою отримання прибутку. За цією аналогією, необхідно створити

інвестиційні фонди ОТГ, які будуть діяти не лише з метою отримання прибутку, а й в інтересах території, через інвестування коштів в розвиток ОТГ.

В Україні найдоступнішим інструментом для приватного інвестора є банківські вклади. Вони зрозумілі пересічному громадянину завдяки простоті їх використання та прозорості механізму заробітку. Основний недолік даного інструменту, в цілях нашого дослідження, полягає в тому, що більшість вкладів не передбачають можливість подальшого інвестування цих коштів в розвиток ОТГ. В якості вирішення зазначеної проблематики, можна, для акумулювання інвестиційного капіталу, використовувати регіональні банки, які обізнані в економічних процесах та проблемах «своїх» території.

Проте більшою перешкодою в залученні інвестицій громади, є незнання можливостей та інструментів інвестування, а незацікавленість кожного члена громади в процесі інвестування із-за недооцінки ролі інвестування в поступовому та сталому розвитку ОТГ. Підвищення зацікавленості громади в інвестуванні може спричинити поступова еволюція соціальної відповідальності від добродійності до інвестицій у місцевий розвиток. Саме на цих засадах може бути досягнута інклюзія кожного члена суспільства до формування інвестиційного капіталу громади.

Таким чином, при продуманій, узгодженій, послідовній, регулярній роботі всіх зацікавлених сторін в Україні можна очікувати активізації участі громади в інвестуванні.

Михайло Пітюлич, д-р екон.наук., професор

Наталія Керецман, аспірант

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

ОЦІНКА СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ МАЛИХ СІЛЬСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Закарпатська область є найменш урбанізований регіон України, де 63 відсотки населення проживає в сільській місцевості. Із загальної кількості сільських жителів 34 відсотки є жителями малих сільських поселень, а в окремих районах, особливо гірської природно-економічної зони, їх частка перевищує 50%. Як наслідок, сільське розселення регіону характеризується високою часткою малих сіл, а кількість жителів, яка проживає в малих сільських пунктах, коливається від 336 осіб в низинній природно-економічній зоні до 301 особи в передгірській. Знелюднення сіл створює умови, коли не вигідно утримувати заклади освіти, охорони здоров'я, культури тощо. Існуюча ситуація веде до руйнування інфраструктури села, яка і без того перебуває в занепаді [3, с. 8]. Саме дослідження малих поселень в сучасних умовах набуває особливої актуальності, оскільки вище наведені характеристики підсилюються процесами децентралізації, з'ясуванням місця і ролі цих поселень у структурі нових об'єднаних територіальних громад.

Звідси підвищена увага до аналізу трансформаційних процесів в ключових сферах життєдіяльності малих поселень. Специфіка розвитку малих сільських поселень як локальних територіальних спільнот в першу чергу проявляється в демографічних процесах, стані здоров'я населення та ефективності функціонуючої системи здоров'я. За період незалежності України відбулися значні зміни в розвитку населення малих сільських поселень регіону. По-перше, на ґрунті посилення процесів депопуляції населення в області, які беруть свій початок з 2018 року, демографічні процеси малих сіл регіону зберігають позитивну динаміку приросту населення, який за період 1989-2019 рр. склав +1300 осіб, і тому вони є основним джерелом відтворення населення, а в перспективі – основним постачальником робочої сили для міських поселень. По-друге, ріст чисельності сільського населення супроводжується суперечливими тенденціями в пропорціях статевій структурі населення – зменшення кількості дитячого населення (-28%) та збільшення осіб старше працездатного віку (+75%), що призведе до деформації статевій структурі сільського населення і до втрати економічно активної його частини. По-третє, внаслідок зниження темпів народжуваності скорочується частка дітей і молоді в структурі населення і одночасно зростає частка осіб пенсійного віку, тобто йде процес його старіння. По-четверте, в структурі сільського населення найбільшою є частка економічно активного населення – 50,9% від їх загальної чисельності, а чисельність осіб молодше працездатного віку всього 20%, в той час як для розширеного відтворення трудового потенціалу їх частка повинна бути в межах 25%, що призведе до дефіциту робочої сили на селі і створить серйозні бар'єри на шляху господарського освоєння сільських поселень. По-п'яте, інтенсивна трудова міграція неминуче призведе до зменшення чисельності населення до критичного рівня і посилить деформацію статево-вікової структури населення та знелюднення сіл.

Вирішальний вплив на зміну структури економіки малих сільських поселень Закарпаття здійснили процеси роздержавлення і приватизації власності, реформування аграрного сектору та глибокі інституційні зміни в лісопромисловому комплексі як пріоритетних сферах господарювання. Під впливом цих процесів відбувся поступовий перехід від моносекторальної економіки до багатоукладності господарського розвитку. Внаслідок структурної трансформації пріоритетними сферами господарювання стали гуртова та роздрібна торгівля та сільськогосподарське виробництво, а домінуючою формою підприємницької діяльності є малі та мікропідприємства. За експертними оцінками, два із п'яти малих підприємств функціонували в сфері торгівлі, а кожне третє – в сільськогосподарському виробництві. Концентрація 70,2% суб'єктів малого бізнесу у цих двох сферах пояснюється специфікою торгівельної діяльності як сфери діяльності, для якої характерний швидкий оборот капіталу та вимушеним пристосуванням до тих змін, які відбулися за роки реформ. Що стосується аграрного виробництва, то воно завжди було одним із найважливіших економічних пріоритетів сільської економіки та сферою зайнятості населення. На відміну від загальнодержавної моделі аграрного розвитку, в Закарпатті, в тому числі і в малих сільських

поселеннях, домінуючою формою ведення сільськогосподарського виробництва є особисті селянські господарства, які функціонують на приватній власності на засоби виробництва та праці членів сільських сімей. На відміну від фермерських господарств, які сьогодні виробляють 2 відсотки виробництва сільгосппродукції в області, індивідуальні господарства населення виробляють 91,3 відсотки [2, с. 270]. Проведений моніторинг сільських сімей у 2019 році показав, що в індивідуальних господарствах населення зайнято 25 відсотків працівників, якими створюється 15,2% валової доданої вартості. Наведене підтверджує думку В.Г. Галанця, що «господарства населення виявилися найбільш пристосованими до особливостей перехідного періоду, основним джерелом існування сільської сім'ї, стабілізаційної формою господарювання, яка в період економічної кризи стримує спад виробництва сільськогосподарської продукції у всіх категоріях господарств» [1, с. 151].

Вище відмічене вимагає комплексного підходу до вирішення ключових проблем соціально-економічного розвитку малих сільських поселень з боку держави, регіональних органів влади та місцевого самоуправління.

Список використаних джерел:

1. Галанець В., Стасів О. Особисті господарства населення. Львів, 2005. 161 с.
2. Закарпаття ' 2018 : статистичний щорічник. Ужгород, 2019. 463 с.
3. Пітюлич М.М. Соціально-економічний розвиток малих сіл Закарпаття: проблеми трансформаційного періоду : монографія / М.І. Пітюлич, В.В. Гоблик, Т.Д. Щербан та ін.; за заг. ред. д.е.н., проф.. Пітюлича М.І. Мукачево: РВВ МДУ, 2020. 148 с.

*Оксана Портна, д-р екон.наук, доцент,
професор кафедри управління та адміністрування,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків*

БЮДЖЕТНО-ФІНАНСОВА АВТОНОМІЯ РЕГІОНІВ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: СТЕЙКХОЛДЕРИ РОЗВИТКУ ВІДНОСИН

Сьогодні темпи та масштаби соціально-економічної стабілізації та подальшого розвитку України здебільшого пов'язують з вирішенням питань децентралізації, бюджетно-фінансової автономії регіонів, визначенням дохідної та витратної складових зазначених аспектів. Спираючись на думки фахівців [8, с. 50; 9] можна зазначити, що на формування фінансово-економічного простору у сучасних умовах суттєво впливають поширення процесів глобалізації, проривні технологічні зрушення, поступове укорінення засад сталого розвитку та мережевих моделей організації виробництва. Основними точками зростання для країн стають міста та регіони, які концентрують дедалі більшу частину населення, ресурсів та технологій. Традиційні чинники забезпечення конкурентоспроможності регіонів (природні, енергетичні, трудові ресурси) поступово втрачають значущість для просторового розвитку. При цьому посилюється вагомість «м'яких» конкурентних переваг регіональних економік,

які орієнтовані на створення сприятливих умов для припливу та ефективного використання в регіональній економіці сучасних ресурсів. Націленість на самодостатність на регіональному і локальному рівнях за умови формування високоінтегрованого внутрішньонаціонального простору є одним із найбільш реалістичних і перспективних шляхів сталого розвитку країни [8, с. 52].

Багаточисленна низка теоретико-прикладних питань бюджетно-фінансової автономії регіонів в умовах децентралізації, розвитку фінансово-економічних відносин господарюючих суб'єктів регіонів, визначення стейкхолдерів зазначених процесів широко опрацьовується фахівцями.

Згідно офіційних даних щодо стану виконання доходів місцевих бюджетів за січень-грудень 2019 року [1; 2; 3], за січень-грудень 2019 р. до загального фонду місцевих бюджетів надійшло 275016,4 млн грн. Приріст надходжень до загального фонду проти січня-грудня 2018 р. склав 17,6% або 41085,8 млн грн. Темп приросту фактичних надходжень податку на доходи фізичних осіб за січень-грудень 2019 становить 19,8 відсотка. Із 8 регіонів, що мають темпи приросту надходжень цього податку вищі за середній показник по Україні, 2 регіони забезпечили приріст понад 23%. Найнижчий приріст мають Кіровоградська, Луганська та Закарпатська області. Загалом обсяг надходжень податку на доходи фізичних осіб за січень-грудень склав 165430,9 млн грн, що на 27366,5 млн гривень більше періоду 2018 р. Надходження єдиного податку за січень-грудень 2019 року склали 35192,0 млн грн, приріст надходжень проти січня-грудня минулого року становить 19,3 %, або на 5704,3 млн. грн більше. Міжбюджетні трансферти за січень-грудень 2019 року Урядом, згідно з бюджетним законодавством, забезпечено станом на 01.01.2020 перерахування міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам в обсязі 245435,3 млн грн, що складає 95,8% від передбачених розписом асигнувань на січень-грудень 2019 року.

Спираємось на думки В. Смачило та Н. Войтової [10, с. 68-69], які, опрацювавши міжнародні стандарти взаємодії зацікавлених сторін [11], зазначають, що діяльність в сучасних умовах господарювання вимагає врахування економічних інтересів багатьох контрагентів, соціальних груп, які можуть вплинути на ефективність діяльності та сталий розвиток. Саме тому проблему співпраці із зовнішнім оточенням треба розглядати ширше, здійснювати аналіз зацікавлених сторін (стейкхолдерів) розвитку економічних відносин в умовах бюджетно-фінансової автономії регіонів.

Активізація таких процесів передбачає збалансування інтересів стейкхолдерів, залучення в активну взаємодію широкого кола економічних учасників. Розвиток фінансово-економічних, у т. ч. бюджетних відносин економічних суб'єктів як всередині регіону, так і за його межами, визначаючи ресурсне забезпечення як національної економіки загалом [4; 5; 6; 7], так і окремих регіонів зокрема, стає підґрунтям зростання.

Список використаних джерел

1. Виконання доходів місцевих бюджетів. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/vykonannia-dokhodiv-mistsevykh-biudzhetiv>
2. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

3. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk>
4. Портна О.В. Індикатори сукупного фінансового потенціалу України. *Бізнес Інформ*. 2015. № 9. С. 320–324.
5. Портна О.В. Ресурси підприємств як складова сукупного фінансового потенціалу країни. *Науковий вісник УжНУ: серія: Економіка*. 2013. Вип. 1 (38). С. 231–235.
6. Портна О.В. Сукупний фінансовий потенціал країни: системний підхід. *Бізнес Інформ*. 2013. № 9. С. 293–298.
7. Портна О.В. Фінансова стабільність як індикатор ефективності управління змінами в усіх сферах національної фінансово-економічної системи. *Соціальна економіка*. 2018. № 56. С. 50–55.
8. Родченко В.Б., Прус Ю.І. Глобальні орієнтири просторового розвитку в сучасних умовах : виклики для України. *Соціальна економіка*. 2018. Вип. 55. С. 50-61.
9. Родченко В.Б., Прус Ю.І. Чинники розвитку територій. Місцевий розвиток: кращі практики та інструменти розумного зростання : колективна монографія; за заг. ред. проф. В.Б. Родченка. Харків : «Друкарня Мадрид», 2017. С. 135-183.
10. Смачило В.В., Войтова Н.О. Визначення стейкхолдерів будівельного підприємства. *Молодий вчений*. 2018. № 5.1 (57.1). С. 68–73.
11. Стандарт взаємодія з заінтересованими сторонами AA1000SES. URL: <http://www.accountability21.net/uploadedFiles/publications/SES%20Exposure%20Draft%20-%20FullPDF.pdf>.

*Катерина Сочка, канд.екон.наук
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород*

МОЖЛИВОСТІ ПОСИЛЕННЯ ДОХІДНОЇ БАЗИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

В умовах децентралізації, яка суттєво розширює повноваження органів місцевого самоврядування, надзвичайно важливим є забезпечення підвищення їх фінансової самостійності. У результаті реформи місцеві органи влади отримують додаткові повноваження, що створює передумови для формування більш ефективного механізму управління соціально-економічним розвитком громад і досягнення визначених пріоритетів.

З точки зору практичної імплементації наданих владних повноважень, актуальним завданням для органів місцевого самоврядування є посилення фінансової спроможності місцевих бюджетів, пошук додаткових джерел їх наповнення та мінімізація непродуктивних видатків. Варто наголосити, що місцеві органи влади можуть реалізовувати свої компетенції виключно в руслі загальнодержавної політики підтримки соціально-економічного розвитку регіонів, національної бюджетної, податкової, інвестиційної та кредитної політики.

В умовах поширення пандемії COVID – 19 актуальним завданням органів влади усіх рівнів є максимальна підтримка суб'єктів підприємницької діяльності реального сектору економіки та сфери послуг, що потерпають від її наслідків.

На державному рівні з метою сприяння розвитку громад доцільно більш активно використовувати інструменти підтримки підприємництва (лібералізація реєстраційних та дозвільних процедур, запровадження процедур електронного документообігу, відміна на період пандемії (зменшення кількості) перевірок контролюючими органами, підтримка регіональних виробників у системі державних закупівель).

Актуальним залишається вироблення національної системи ефективних фінансових інструментів стимулювання розвитку бізнесу кредитного, податкового та бюджетного характеру, зокрема, програми пільгового (безвідсоткового) кредитування для зменшення негативного впливу пандемії на підприємства усіх сфер діяльності та усіх форм власності.

Погоджуємося з думкою науковців [2, с. 75], що у довгостроковому періоді основою спроможності громади є формування сталих власних джерел доходів з використанням місцевого природного, економічного, людського та соціального потенціалів, залучення інвестиційних ресурсів, сприяння діяльності місцевих комунальних та приватних підприємств і відповідного створення достатньої кількості робочих місць.

Саме тому критичного значення у посиленні фінансових можливостей місцевих бюджетів відіграє формування умов для розвитку підприємництва на відповідній території. Це забезпечить створення нових робочих місць і підвищення зайнятості, збільшення податкових надходжень до місцевого бюджету, формування соціальної відповідальності бізнесу перед громадою, підвищення рівня життя населення громади.

За офіційними даними у 2019 році доходи загального фонду місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) збільшилися на 17,6% порівняно з 2018 роком і склали 275016 млн. грн. (приріст 41086 млн. грн.). Найбільш важливими податковими джерелами доходів місцевих бюджетів України є податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) (60,2% доходів місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів), плата за землю (відповідно 11,9%), єдиний податок (відповідно 12,8%) [2].

Відповідно до чинного законодавства [1, ст. 64-69] більша частина доходів місцевих бюджетів формується за рахунок частини податку на доходи фізичних осіб, ставки та механізм адміністрування якого визначаються національним законодавством. Актуальним у контексті формування самодостатніх громад залишається подальше вдосконалення розмежування та зарахування доходів між рівнями місцевих бюджетів. Одним з важливих питань є перехід до зарахування ПДФО до місцевих бюджетів за місцем проживання фізичної особи – платника податку, а не місцем розташування підприємства або установи, де працює особа (особливо актуальним це є в умовах масової маятникової трудової міграції з навколишніх сіл до міст). Зазначений порядок був би більш справедливим, оскільки саме за місцем проживання працівники та

члени їх сімей отримують соціальні послуги за рахунок відповідних місцевих бюджетів, а надходження ПДФО формують доходи тих громад, де функціонує підприємство або установа.

В умовах децентралізації дієвими інструментами місцевих органів влади, що у середньостроковому періоді забезпечать збільшення доходів місцевих бюджетів, є упорядкування нарахування та сплати власних джерел доходів – місцеві податки та збори (податок на майно; єдиний податок; туристичний збір), плати за використання природних ресурсів місцевого значення.

В результаті створення ОТГ багато громад стали господарями великих ресурсів землі та власності. Саме ефективне управління майном та власністю територіальних громад може стати додатковим вагомим джерелом посилення їх фінансової спроможності. Для цього зараз, на етапі формування нових ОТГ, доцільно забезпечити інвентаризацію приміщень, виробничих потужностей та земельних ділянок громади, виявлення безгосподарних об'єктів, виявлення об'єктів, що використовуються не за призначенням і повернення їх у власність громади; перегляд ставок орендної плати; перевірка умов надання майна територіальній громаді у безоплатне використання і т.д.

У питаннях посилення фінансової спроможності місцевого самоврядування актуальним є мінімізація витрат бюджету, зокрема, на оплату комунальних послуг об'єктів власності громади. В умовах постійного підвищення вартості енергоносіїв доцільно здійснювати постійний енергетичний аудит та моніторинг закладів комунальної власності та інфраструктури громади, проводити роботи з енергозбереження для поступового зменшення витрат місцевих бюджетів на ці потреби.

Посилення дохідної спроможності місцевих бюджетів ґрунтується на стимулюванні розвитку місцевої економіки та господарства, що веде до підвищення зайнятості населення, збільшення доходів мешканців громади, поживлення сфери послуг та збільшенні споживання, активізації підприємницьких ініціатив у різних сферах, яке забезпечує збільшення ресурсу формування місцевих бюджетів.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
2. Жаліло Я. А. Децентралізація влади як інституційний чинник системної трансформації економіки. Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць /За ред.: М. І. Зверькова (голов. ред.) та ін. Одеса: Одеський національний економічний університет. 2019. № 1 (69). С. 69–82.
3. Міністерство фінансів України. Довідка щодо стану виконання місцевих бюджетів. Виконання доходів місцевих бюджетів за січень – грудень 2019 р. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/Довідка_викон_МБ_2019_рік_оновл.pdf.

АДМІНІСТРАТИВНО-ФІНАНСОВА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ОДИН ІЗ ОСНОВНИХ ЧИННИКІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Згідно проведених досліджень експертів та науковців, на низьку ефективність місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку територій впливають негативні чинники в сфері нормативно-правового регулювання, відсутність чітко визначеного розподілу повноважень між різними рівнями влади, високий рівень централізації фінансового ресурсу та нестабільність джерел формування дохідної частини місцевих бюджетів тощо. Саме для вирішення зазначених проблем в Україні проводиться реформування місцевого самоврядування в напрямку фінансової та адміністративної децентралізації. Зазначене обумовлює необхідність об'єктивної оцінки процесів, які відбуваються в сфері державного управління та організації державних фінансів та розробки науково обґрунтованого інструментарію до оцінки рівня бюджетної децентралізації в Україні як передумови подолання проблем у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів та територіальних громад. [1, с. 146]

Ефективність адміністративно-фінансової децентралізації характеризується формуванням надійної платформи для соціально-економічного зростання територіальних суспільних систем різних рівнів і мала б супроводжуватись підвищенням рівня та якості життя їх населення. Разом з тим, до найважливіших очікуваних результатів децентралізації належить і підвищення рівня інвестиційної привабливості територій, що може стати запорукою активізації інвестиційної діяльності, прискорення темпів відновлюваних процесів матеріального і нематеріального виробництва.

Зазначене актуалізує оцінювання впливу адміністративно-фінансової децентралізації (зокрема, в контексті формування власного фінансового (бюджетного) потенціалу міст обласного значення та районів Центрального регіону) на активізацію та характер інвестиційних процесів. [2, с. 32]

Одним із ключових завдань органів місцевого самоврядування ОТГ є формування дієвого механізму результативного і раціонального використання бюджетних коштів задля вирішення соціально-економічних проблем територій та надання якісних суспільних послуг.

Основними аргументами на користь фінансової децентралізації визначено здатність забезпечити горизонтальну та вертикальну бюджетну конкуренцію та можливість збільшення алокативної ефективності від надання суспільних послуг. Серед недоліків слід виділити економіко-політичні ризики, пов'язані з переміщенням уваги на задоволення локальних інтересів та зниження ваги регіональних та національних. [3]

Ефективність адміністративно-фінансової децентралізації характеризується формуванням надійної платформи для соціально-економічного зростання

територіальних суспільних систем різних рівнів і мала б супроводжуватись підвищенням рівня та якості життя їх населення. Разом з тим, до найважливіших очікуваних результатів децентралізації належить і підвищення рівня інвестиційної привабливості територій, що може стати запорукою активізації інвестиційної діяльності у напрямку збільшення економічного та соціально-культурного потенціалу адміністративних одиниць, прискорення темпів відтворювальних процесів в реальному секторі економіки. Зазначене актуалізує оцінювання впливу адміністративно-фінансової децентралізації, зокрема, в контексті формування власного фінансового (бюджетного) потенціалу міст обласного значення та районів Карпатського регіону на активізацію та характер інвестиційних процесів.

Слід зазначити, що для дослідження впливу децентралізації на соціально-економічний розвиток адміністративних районів доцільно здійснювати відстежуючи процеси просторової нерівномірності розподілу економічної активності в адміністративних районах з врахуванням покриття їх території ОТГ та оцінюючи динаміку внутрішньорегіональної диспропорційності загалом. [4, С. 45-47]

Соціально-економічні наслідки добровільного об'єднання територіальних громад на завершальному етапі адміністративно-фінансової децентралізації та очікуване переформатування адміністративно-територіального устрою регіонів України створюють сприятливі умови для зростання економічної могутності міст та їх ролі у розвитку регіонів та країни загалом. Варто усвідомити, що без сильних регіональних центрів досить важко розвинути сильні регіони. Це стосується не тільки обласних центрів, але й районних центрів та міст обласного значення.

Основним джерелом фінансування соціально-економічного розвитку громад є субвенція до місцевих бюджетів на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій. Субвенція, згідно з Постановою Кабінету міністрів України «Про затвердження Порядку та умов надання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій» № 106 від 6.02.2012 року [5].

Список використаних джерел:

1. Раделицький Ю. О. Місцеві бюджети в умовах фінансової децентралізації в Україні: дис.док.екон.наук:08.00.08/Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2019.
2. Соціально-економічний розвиток територіальних громад Центральної України в умовах децентралізації: науково-аналітична доповідь / наук. ред. д.е.н., проф. Сторонянської І.З. Львів, ІРД НАНУ. 2019. 104 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»)
3. Раделицький Ю. О. Особливості формування видатків місцевих бюджетів в напрямку забезпечення економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Науковий журнал: Ефективна економіка, 2019. №1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>.

4. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу. Аналітична доповідь. Авт.: Жаліло Я.А., Шевченко О.В., Романова В.В. та ін. Національний інститут стратегічних досліджень. К.: 2019.115 с
6. Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій. Кабінет Міністрів України; Постанова, Порядок від 06.02.2012 № 106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2012-%D0%BF#>

*Олександр Тищенко, д-р екон.наук, ст. наук. співр.
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ*

ОЦІНКА ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ НЕРІВНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ БЮДЖЕТНО-ФІНАНСОВОЇ АВТОНОМІЇ

Одним із найбільш помітних результатів реформи адміністративно-фінансової децентралізації, що триває в Україні з 2015 року, стало зростання дохідної частини місцевих бюджетів та, відповідно, фінансової спроможності органів влади на місцях щодо розв'язання численних економічних і соціальних проблем, які накопичувалися у територіальних громадах протягом тривалого періоду. Наочним підтвердженням зміцнення місцевих бюджетів та підвищення їх ролі у фінансовому забезпеченні розвитку економіки регіонів є тенденція сталого збільшення частки цих доходів у ВВП країни. Так, якщо у 2014 р. вона становила 5,06%, то у 2019 р. – вже 6,92%, а у 2020 р., за прогнозними оцінками, має перевищити 7% [1].

У той же час для окремої території головним індикатором розширення можливостей щодо фінансового забезпечення програм соціально-економічного розвитку є обсяг доходів місцевого бюджету у розрахунку на одну особу, насамперед, за рахунок власних джерел. Звітні дані за 2014-2019 рр. свідчать про збереження значних регіональних відмінностей за даним показником (у два і більше разів) та суттєве зростання співвідношення між найбільшим та найменшим значенням обсягу доходів місцевого бюджету у розрахунку на одну особу. Так, якщо у 2014 р. воно становило 4,1 рази (5149,2 грн. у м. Києві та 1255,8 грн. у Закарпатській області), то у 2019 р. – вже 9,1 рази (16400,7 грн. у м. Києві та 1801,0 грн. у Луганській області). При цьому майже у третині регіонів відставання за даним показником від середнього значення по державі перевищувало 30% (табл.1).

Ще більшою виявилася диференціація доходів місцевих бюджетів у розрахунку на одну особу на рівні окремих об'єднаних територіальних громад. Наприклад, у першому півріччі 2020 р. по Вінницькій області вона склала 5,5 разів: від 749,5 грн. (Соболівська ОТГ) до 4138,3 грн. (Кунківська ОТГ); по Волинській області – понад 17 разів: від 399,9 грн. (Велимченська

ОТГ) до 6860,1 грн. (Боратинська ОТГ). Аналогічна ситуація спостерігалася й в інших регіонах країни [2].

Таблиця 1

Динаміка доходів місцевих бюджетів на одну особу (без трансфертів з державного бюджету) у 2014-2019 роках*

Регіони	Середній рівень доходів місцевих бюджетів на одну особу (без трансфертів з державного бюджету), грн.		Рівень доходів місцевих бюджетів на одну особу (без трансфертів з державного бюджету) по відношенню середнього показника по країні, %	
	2014	2019	2014	2019
Україна	2351,1	7143,6	100,0	100,0
Авт. Респ. Крим
Вінницька	1927,2	6956,2	82,0	97,4
Волинська	1526,0	5233,0	64,9	73,3
Дніпропетровська	3358,3	9927,1	142,8	139,0
Донецька	2233,9	3533,4	95,0	49,5
Житомирська	1873,0	6391,3	79,7	89,5
Закарпатська	1255,8	4778,6	53,4	66,9
Запорізька	2627,2	7997,4	111,7	112,0
Івано-Франківська	1467,7	4982,7	62,4	69,8
Київська	2798,2	9624,0	119,0	134,7
Кіровоградська	2075,2	6851,1	88,3	95,9
Луганська	1482,7	1801,0	63,1	25,2
Львівська	1907,0	7013,6	81,1	98,2
Миколаївська	2070,9	6660,7	88,1	93,2
Одеська	2339,9	7775,1	99,5	108,8
Полтавська	2690,9	9355,6	114,5	131,0
Рівненська	1617,6	5029,0	68,8	70,4
Сумська	2029,8	6564,5	86,3	91,9
Тернопільська	1309,6	4895,0	55,7	68,5
Харківська	2402,1	7867,7	102,2	110,1
Херсонська	1707,5	5568,8	72,6	78,0
Хмельницька	1790,4	6178,3	76,2	86,5
Черкаська	2056,1	6607,1	87,5	92,5
Чернівецька	1369,1	4348,1	58,2	60,9
Чернігівська	1877,1	6605,6	79,8	92,5
м. Київ	5149,2	16400,7	219,0	229,6
м. Севастополь

*Складено і розраховано автором за даними [3,4].

Отже, можна констатувати, що в умовах бюджетно-фінансової автономії зберігається нерівномірність розвитку територій, яка обумовлена суттєвими відмінностями в обсягах надходжень до місцевих бюджетів у розрахунку на одну особу. Це потребує належних заходів з боку державних інституцій з метою запобігання подальшому поглибленню територіальних диспропорцій за показниками рівня життя населення.

Проблема поступового вирівнювання доходів місцевих бюджетів та підвищення їх спроможності, на нашу думку, має вирішуватися за рахунок таких заходів: збільшення власних доходів територіальних громад на основі

підвищення ефективності використання наявного природно-ресурсного, трудового та економічного потенціалу; стимулювання нарощування власної податкової бази за рахунок підтримки підприємницької діяльності, створення нових робочих місць та збільшення обсягів реалізації продукції підприємств, розташованих на території громади; підвищення частки коштів місцевих бюджетів у загальному обсязі капітальних інвестицій; створення сприятливого інвестиційного клімату, у тому числі для іноземних інвесторів; застосування програмно-цільового підходу в частині планування видатків місцевих бюджетів, що передбачає врахування рівня розвитку соціальної інфраструктури громади та її відповідність вимогам соціальних стандартів.

Крім того, важливим чинником подолання нерівномірності територіального розвитку є фінансова підтримка з боку держави, в основу якої мають бути покладені критерії, що враховують реальний стан економіки об'єднаних територіальних громад.

Список використаних джерел:

1. Децентралізація в Україні. Економічний і соціальний розвиток України на 2020 рік: оновлені основні макропоказники. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12362>.
2. Децентралізація в Україні. Експерти проаналізували фінансові показники 872 ОТГ окремо по кожній області за I півріччя 2020. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12783>.
3. Статистичний збірник «Бюджет України 2016». URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/a6d88e3b4e411ca655003eba01eff826.pdf>.
4. Статистичний збірник «Бюджет України 2019». URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2019_\(for_website\)%20\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2019_(for_website)%20(1).pdf).

Оксана Чубарь, канд.екон.наук, доцент,

Неля Лезеза, ст. викладач

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

ПАРТНЕРСЬКА СПРОМОЖНІСТЬ ГРОМАД І ПІДВИЩЕННЯ ЇХ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

При визначенні терміну «спроможна громада», як і при формуванні спроможних територіальних громад (ТГ) в Україні, передбаченими, зокрема, Законом України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», в першу чергу, фокусується увага на кількісних характеристиках населення, на здатності органів місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання послуг у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці [3]. Вдосконалена Методика формування спроможних ТГ, на відміну від її першопочаткового варіанту, передбачає оцінювання податкоспроможності бюджету спроможної ТГ, а також

визначення частки місцевих податків та зборів у доходах її бюджету [4]. Належний рівень цих двох індикаторів виступає ознакою рівня економічного розвитку громади, наявності на її території підприємницьких структур, здатних ефективно працювати та забезпечувати надходження фінансових ресурсів до її бюджету.

У публікації [5] виділено складові поняття «спроможна ТГ» (потенційні та функціональні), розкрито їх основний зміст. Зокрема, до потенційних, серед ряду інших, віднесено наявність активно налаштованої частини ТГ, яка бере участь у вирішенні низки питань її життєдіяльності. У дослідженні [2] наголошується на важливості «... переходу від звуженого розуміння поняття дієздатності громад, яке традиційно описується забезпеченістю відповідними ресурсами та здатністю ефективно використовувати публічні кошти, до інтегральної характеристики спроможності громади до стратегічного розвитку на основі задіяння доступних (централізованих та децентралізованих, публічних і приватних) ресурсів». Тобто наголошується на важливості комплексного розуміння категорії спроможності громади, яке передбачає відхід від переважаючого наразі патерналістсько-споживацького сприйняття об'єднання громад, що дає доступ до додаткового бюджетного ресурсу, або – для бідніших громад – ще й до ресурсів багатших сусідів.

Світова практика, виділяючи фактори спроможності (дієздатності) громад, вказує на важливості врахування як матеріальних, так і нематеріальних активів. Перші включають в себе послуги, інфраструктуру, природні ресурси та культурні надбання. Другі – місцеві навички, згуртованість, здатність до дії, адаптивність та відкритість для інших, зрештою – здатність працювати разом, приймати спільні рішення та втілювати спільне бачення майбутнього розвитку спільноти [1].

Значна частина переваг і можливостей успішної громади може бути реалізована лише за активної дієвої позиції її членів, менеджерів, державних управлінців, громадських активістів. Більшість сільських і селищних громад «левоу» частку питань місцевого значення не можуть вирішувати самостійно належним чином, зокрема, утримувати приміщення та будівлі комунальної власності, здійснювати збір та вивезення (переробку) побутових відходів, будувати та ремонтувати дороги, забезпечувати благоустрій сільських територій та запровадження енергоощадних технологій тощо. Задля цього потрібна консолідація зусиль, ресурсів (в тому числі фінансових), досвіду, знань як в межах громади, так і за її межами (район, область, країна, сусідні регіони інших країн у разі транскордонного співробітництва).

На нашу думку, серед факторів та інструментів підвищення спроможності громад важливе значення слід приділити здатності громад до партнерства, зокрема, до міжсекторального партнерства. Така взаємодія представляє собою новий досвід, нові можливості, рішення та погляди на усталені речі і процеси, формування нової філософії та культури взаємозв'язків у суспільстві. За умови налагодження конструктивної та ефективної взаємодії влади, громади і бізнесу можна говорити про соціальне партнерство в управлінні життям суспільства.

Партнерська спроможність громад - це їх здатність до активної взаємодії з різними суб'єктами- партнерами (іншими громадами, бізнесом та неурядовим (громадським сектором)) на договірних засадах у різних сферах суспільно-економічного життя шляхом об'єднання й координації зусиль, ресурсів, в тому числі фінансових, рівної участі кожної зі сторін та спільної відповідальності за результати діяльності з метою досягнення спільних цілей. Важливою є наявність активно налаштованої частини членів ТГ, що беруть участь у вирішенні низки питань її життєдіяльності та готові нести відповідальність за прийняті рішення та реалізовані заходи. Усвідомлення вагомості партнерських відносин повинно зростати в міру розуміння проблем нестачі ресурсів та більш ефективного їх використання (фінансових, кадрових, природних), недостатнього розвитку інфраструктури, обмеженого доступу до інноваційних технологій чи складних технологічних процесів, що є притаманно для кожної окремої громади, особливо в сільській місцевості, і може бути подолано через партнерську взаємодію.

Список використаних джерел:

1. OECD Regional Outlook 2016: Productive Regions for Inclusive Societies, OECD Publishing, Paris, 2016.
2. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу. Аналітична доповідь. Авт.: Жаліло Я.А., Шевченко О.В., Романова В.В. та ін. Національний інститут стратегічних досліджень. К.: 2019. 115 с.
3. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 5 лютого 2015 року № 157-VII.I. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-VIII#Text>.
4. Методика формування спроможних територіальних громад: Постанова КМУ від 8 квітня 2015 р. № 214 (в редакції постанови КМУ від 24 січня 2020 р. № 34). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/34-2020-%D0%BF#Text>.
5. Успішна територіальна громада: будуємо разом / Бриль М., Врублевський О., Данчева О., Сеїтосманов А., Чубаров Е. Харків: Видавничий будинок Фактор, 2018. 128с. URL: <https://despro.org.ua/library/publication/UspishnaTerritorialnaHromada2018.pdf>

*Іван Фурик, аспірант 1-го року навчання
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Варцаба В.І., д-р екон.наук., професор*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РЕФОРМИ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

Реалізація євроінтеграційних намірів України потребує приведення законодавства в сфері місцевих фінансів до європейських вимог та дослідження удосконалення напрямів реформи децентралізації на основі вивчення досвіду країн Європейського Союзу. Головним напрямом регіональної фінансової політики ЄС є фінансова децентралізація, головною метою якої є передача

центральною владою своїх повноважень та фінансових ресурсів на місця, що надає їм право самостійно розпоряджатися місцевими фінансовими ресурсами.

У світовій практиці виділяють два окремі вектори фінансової децентралізації: децентралізація доходів та децентралізація витрат. Крім того, фінансова децентралізація також може зумовити трансформацію системи міжбюджетних трансфертів та розширити можливості субнаціональних утворень щодо здійснення зовнішніх запозичень [1, с. 13].

Основними принципами, на яких має будуватися процес децентралізації витрат, тобто перерозподілу видаткових повноважень між центральним та місцевими органами влади, є наступні:

- ефективна реалізація принципу субсидіарності, що передбачає фінансування більшого набору суспільних послуг з місцевих бюджетів, адже саме на місцевому рівні знаходяться їх безпосередні отримувачі і тому органам місцевого самоврядування простіше визначити їх реальні потреби;
- досягнення позитивного ефекту масштабу у контексті фінансування надання суспільних послуг;
- надання окремих суспільних благ (наприклад, освіта та охорона здоров'я) має високу культурну та соціальну цінність, а тому повинне здійснюватися централізовано або під централізованим контролем державних органів влади;
- врахування географічних, територіальних та демографічних особливостей у процесі децентралізації витрат тощо.

Аналогічно, процес децентралізації доходів, тобто формування власних та закріплених джерел наповнення місцевих бюджетів з метою посилення їх фінансової самодостатності, також повинен базуватися на певних принципах, а саме:

- закріплення за місцевими бюджетами стабільних джерел формування доходів, частина з яких буде нечутливою до змін економічної кон'юнктури, інфляційних процесів чи демографічних проблем;
- економічна ефективність (джерела формування доходів місцевих бюджетів мають мінімізувати ризик загострення регіональних дисбалансів);
- рівність (система формування доходів місцевих бюджетів повинна бути максимально недискримінаційною, тобто забезпечувати рівні можливості субнаціональних утворень щодо акумуляції фінансових ресурсів);
- система формування доходів місцевих бюджетів повинна бути транспарентною та зрозумілою тощо.

Основним індикатором бюджетної децентралізації часто вважають співвідношення між місцевими і загальнодержавними видатками. Він свідчить про фінансову здатність органів місцевого самоврядування якісно виконувати свої завдання і функції. В Данії, Іспанії, Швеції понад 50% всіх витрат – місцеві [4, с. 81]. Вважається також, що прогрес бюджетної децентралізації в країні

характеризує частка обсягу видатків місцевого бюджету у ВВП. Цим показником визначається частина публічного ресурсу, що розподіляється між представниками місцевого самоврядування. Можна сказати, що коли показник вище 15%, тоді в державі високий рівень децентралізації. В Європі такими державами називають Данію, Швецію, Іспанію, Фінляндію, Нідерланди, Італію. Частка в 10–15% – середній стан децентралізації: Польща, Велика Британія, Угорщина, Чеська Республіка, Франція. Недостатня децентралізація все ще має місце в Словаччині, Литві, Естонії, Португалії, Греції, Кіпрі [4].

Фінансову самостійність (автономію) органу місцевого самоврядування оцінюють показником частки власного доходу у валовому доході територіальної громади. Права органу місцевого самоврядування на встановлення податкових ставок і визначення обсягів інших доходів можуть бути реалізовані тільки стосовно власних доходів, тобто це права на власну доходну базу та її адміністрування. Країнами, де частка власного доходу у валовому доході територіальної громади більше 50%, є Швеція, Данія, Фінляндія, Франція, Люксембург, Кіпр, Австрія, Бельгія, Ірландія, Португалія та ін. [4]. Цей показник можна вважати не тільки кількісним, а й якісним видом критеріїв бюджетної децентралізації.

Процес фінансової децентралізації в Україні відбувається досить активно, послідовно, при достатньому забезпеченні нормативної законодавчої розробки цього процесу, що загалом є позитивним кроком України в історичному розвитку, як регіональних територій, так і держави. Водночас, слід зауважити, що регулювання фінансової та адміністративної діяльності органів місцевого самоврядування в умовах змін міжбюджетних відносин у подальшому потребує дослідження та пошуку ефективних інструментів та механізмів, з урахуванням існуючого досвіду європейських країн, з метою досягнення реальної фінансової спроможності і самодостатності територіальних громад, що дозволить забезпечити належне виконання покладених на них функцій і перенести основну вагу управлінського процесу на місцевий рівень.

Список використаних джерел:

1. Абакуменко О.В., Височина О.В. Аналіз світового досвіду та вітчизняної практики імплементації реформи фінансової децентралізації [Текст]. Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. 2017. №1. С. 12-17.
2. Бикадорова Н. О. Фінансова децентралізація місцевого самоврядування. Економічний вісник Донбасу [Текст]. 2010. № 2 (20). С. 145–151.
3. Бондарук Т. Г., Бондарук І. С., Вінницька О. А. Зарубіжний досвід розвитку бюджетної децентралізації. Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту: зб. наук. пр. 2018. №3. С. 83-95.
4. Демчак Р. Є. Формування моделей бюджетної децентралізації: досвід зарубіжних країн. Економічний форум. 2015. № 3. С. 77–83.

СЕКЦІЯ 3

СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА

*Маріанна Бідзіля, студентка I курсу магістратури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Варцаба В.І., д-р екон.наук, професор*

КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА УСПІШНОГО БІЗНЕСУ

В останні роки збільшується кількість споживачів, які прагнуть та вимагають від компаній більшої прозорості та активної участі у вирішенні соціальних, економічних та екологічних проблем. Завдяки цьому роль корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) у сучасному світі зростає. Бізнес, який її ігнорує та уникає, ризикує втратити прихильність клієнтів та залишитись без співробітників.

Корпоративна соціальна відповідальність як визначає Financial Times [3] – це діловий підхід, що забезпечує стійкий розвиток, забезпечення економічних, соціальних та екологічних вигод для всіх зацікавлених сторін. Тобто вона виступає своєрідною «парасолею», що охоплює вплив компанії на навколишнє середовище, практику на робочих місцях, залучення громади та управління [5].

У міру розширення використання корпоративної відповідальності стає все більш важливим мати соціально свідомий імідж, хоча КСВ навряд чи виступає новою концепцією для бізнесу, але вона швидко стає ключовою складовою успіху. Споживачі, співробітники та зацікавлені сторони ставлять пріоритет щодо КСВ при виборі бренду чи компанії, і вони притягають корпорації до відповідальності за соціальні зміни зі своїми діловими переконаннями, практикою та прибутком [2].

Для розуміння важливості корпоративної соціальної відповідальності в успішності бізнесу слід виділити наступні чинники її ефективного впровадження [1, 4]:

– залучення трудового фонду. Підприємства вступили в період високої конкуренції за робочу силу, а це означає, що бути більш зацікавленим та соціально обізнаним – це вже не просто те, що потрібно робити для бізнесу, це дуже важливо для залучення найкращих трудових ресурсів. Працівники, як правило, мають кращі результати, коли вони займаються соціально відповідальною діяльністю. Доведено, що хороші програми КСВ ефективно формують лідерів та членів команди більш економічно, ніж такі речі, як тренінги та конференції. У процесі здійснення соціально відповідальної діяльності персонал закликає компанії застосовувати більш практичний підхід до своєї корпоративної соціальної відповідальності, реагуючи на постійні доповнення суспільними проблемами;

– зацікавлення інвесторів. Сьогодні інвестори прагнуть зробити соціально відповідальні інвестиції. Існує стрімко зростаюча тенденція настроїв інвесторів навколо екологічного соціального корпоративного управління (ESG), і тому інвестори позитивно сприймають компанії за те, що вони роблять таке управління пріоритетним. Хоча фізичні особи не будуть інвестувати виключно у соціально відповідальні інвестиції, поки вони не будуть повсюдними, оскільки вони присвячують більшу частину свого інвестиційного портфеля компаніям, які відповідають їхнім критеріям екологічного соціального корпоративного управління, що робить це тенденцією, яка не повинна залишатися непоміченою;

– приваблення клієнтів. Соціальне залучення – це не тільки правильна справа, але це також стає критично важливим для залучення нових клієнтів. По мірі того, як все більше компаній включають КСВ у свої бізнес-плани, вони виявляють, що вона втілює більше цілей для вирішення суспільних проблем, ніж у минулому. Сьогодні компанія, яка хоче взяти участь у КСВ, повинна розглянути можливість сприяння найрізноманітнішим цілям і повинна реагувати на швидко зростаючу обізнаність про вплив фірм на громади, в яких вони ведуть бізнес. Відчуття причетності клієнта до корисної справи, та ще й у досить простий спосіб купування необхідного товару чи послуги стає вагомим аргументом на користь соціальних підприємств,

Таким чином, КСВ означає вибрати на перше місце людей і планету, здійснюючи діяльність таким чином, щоб це було економічно, соціально та екологічно стійко. Незалежно від розміру компанії, впровадження соціально відповідальної практики може не тільки принести користь бізнесу, але й позитивно вплинути на світ. Це може мати різноманітні форми – від екологічної практики в офісах до благодійної допомоги та волонтерської діяльності – і відповідно різниться від компанії до компанії, але це є важливою частиною успіху в нинішній економіці.

І якщо не брати до уваги та ігнорувати соціальну відповідальність, то підприємства ставлять під удар свої фінансові результати та вартість бренду у майбутньому. Погана соціальна та екологічна репутація може надзвичайно негативно вплинути на прибутковість та успіх компанії, адже сучасні споживачі хочуть витратити свої кошти на продукти та послуги тих компаній, які слідує тим же етичним принципам, що й вони самі.

Список використаних джерел:

1. The importance of CSR and why a company should embrace it DRP. URL: <https://www.drpgroup.com/en/blog/the-importance-of-csr-and-why-a-company-should-embrace-it>.
2. What is corporate social responsibility? Business news daily. URL: <https://www.businessnewsdaily.com/4679-corporate-social-responsibility.html>.
3. Why corporate social responsibility is becoming more important to organizations Innovation enterprise. URL: <https://channels.theinnovationenterprise.com/articles/why-corporate-social-responsibility-is-becoming-more-important-to-organizations>.

4. Why corporate social responsibility is essential for success The Northridge Group. URL: <https://www.northridgegroup.com/blog/why-corporate-social-responsibility-is-essential-for-success/>.
5. Why social responsibility is key to success Business NH. URL: <https://www.businessnhmagazine.com/article/why-social-responsibility-is-key-to-success>.

*Олександра Білинець, студентка I курсу магістратури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Варцаба В.І, д-р екон.наук, професор*

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ В СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ

У сучасному світі соціально-економічний розвиток держави та суспільства особливо відчутно залежить від запровадження сучасних механізмів, зокрема і механізму взаємодії держави та бізнесу, а також бізнесу і суспільства, які дають змогу посилити взаємну відповідальність усіх учасників суспільного життя.

Одним із ефективних засобів забезпечення сталого розвитку суспільства є реалізація концепції соціальної відповідальності бізнесу, яка передбачає не тільки розробку відповідної соціальної стратегії, але і сприяє соціально-політичній стабілізації в суспільстві. Соціальна відповідальність бізнесу стала специфічною сферою соціально-економічних відносин у суспільстві. Розвиток бізнесу, інтеграція вітчизняної економіки до світової економічної системи ставить перед бізнесом нові завдання, які пов'язані з активізацією процесів у сфері соціальної відповідальності в Україні. У сучасному суспільстві вирішення завдань управління розвитком соціальної відповідальності бізнесу набуває першочергового значення.

Соціальна відповідальність бізнесу - це відповідальність компанії за суспільну корисність своєї діяльності перед усіма людьми та організаціями, з якими вона взаємодіє в процесі функціонування, та перед суспільством загалом [1,5]. І, наразі, в Україні є розуміння необхідності діяльності бізнесу на засадах соціальної відповідальності як менеджменту підприємств так і органів державної влади та місцевого самоврядування.

Так, наприклад, заступник Міністра розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства Юлія Свириденко зазначає, що соціальна відповідальність є невід'ємною складовою бізнес-діяльності компанії. Вона суттєво впливає на формування іміджу національного бізнесу і країни. Реалізація концепції сприяє не тільки покращенню соціально-економічної, але і екологічної ситуації в країні та захисту прав людини відповідно до міжнародних норм і стандартів ведення бізнесу [4].

Сам же розвиток соціально відповідального бізнесу є добровільною діяльністю суб'єктів господарської діяльності, який спрямований на:

- дотримання високих стандартів операційної та виробничої діяльності,

- соціальних стандартів та якості роботи з персоналом,
- мінімізацію шкідливого впливу на навколишнє природне середовище;
- створення довіри між бізнесом, суспільством і державою;
- покращення результативності бізнесу та показників прибутковості у довгостроковому періоді [2].

Дотримання соціальної відповідальності бізнесу гарантовано забезпечує конкурентні переваги для самого ж бізнесу на ринку, тобто полегшує доступ до інвестицій та до нових ринків, також безперечно сприяє зростанню обсягів реалізації товарів, робіт і послуг та збільшує прибутки[5].

На сьогоднішній день соціальна відповідальність бізнесу в Україні поширюється, оскільки значна кількість власників бізнесу зацікавлені у покращенні умов життя в Україні, підтримують сучасні тенденції екологічного пріоритету розвитку економіки та, наразі, актуальним також залишається подолання наслідків пандемії. Так, зокрема, це підтверджують дані, компанії «Делойт», які свідчать про те, що з початком COVID -19 на території України, бізнес проявив соціально-відповідальний характер і долучився, в тому числі на заклики влади через нестачу необхідного обладнання в державних лікарнях, до допомоги суспільству в боротьбі з хворобою яка розповсюдилась по всьому світу [3].

Отже, можна зробити висновок, що Україна є відносно молодою державою, яка вибрала шлях до розвитку та робить лише, так звані, перші радикальні кроки у розвиток соціально відповідального бізнесу, який є важливим чинником сталого розвитку суспільства і держави, вирівнювання економічних і соціальних диспропорцій, підвищення довіри громадян до бізнесу, а також покращення якості життя населення України.

Список використаних джерел:

- 1.Благодир А., Жук Олена. Соціальна відповідальність національного бізнесу в умовах фінансово-економічної кризи 2020 року. Сучасні технології комерційної діяльності і логістики : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 21–22 трав. 2020 р., м. Київ / МОН України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». Електрон. текст. дані. Київ : КНЕУ, 2020. С. 215–216.
- 2.Концепція реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року. 2020. № 66 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-%D1%80#Text>
- 3.Офіційний сайт компанії «Делойт». URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/about-deloitte/articles/deloitte-in-ukraine.html>
- 4.Офіційний веб-сайт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>
- 5.Савенко І., Седіков Д. Українські реалії щодо соціальної відповідальності бізнесу в сучасних умовах. 2018. URL: <https://journals.onaft.edu.ua/index.php/fie/article/view/1138>

*Вадим Гайович, аспірант
Університет банківської справи
Науковий керівник: Чепелюк Г.М., канд. екон.наук, доцент*

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ

Розвиток підприємництва супроводжується деструктивними процесами, які призводять до жорсткого техногенезу, деградації та дестабілізації довкілля, порушення механізмів саморегулювання та відновлення рівноваги у природному середовищі, а також екологічних функцій геосистеми. На нинішньому етапі розвитку ефективними важелями сприяння екологічній безпеці підприємництва вважаємо фінансовий механізм, створений на основі принципу платності природокористування та відшкодування завданих довкіллю збитків. Від нього очікується дієвого регулювання сфери охорони навколишнього природного середовища.

Законом України Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року [1] вказані першопричини екологічних проблем в Україні.

Одним із основних чинників розвитку екологічного підприємництва в Україні є активна позиція держави, яка задекларована у Конституції України (статті 3, 16, 50). Втім, як справедливо зазначає Л.Г. Руденко у своїй доповіді «Українські орієнтири збалансованого розвитку і роль лісів у його досягненні» [2], основні висновки щодо стану впровадження в Україні положень Порядку денного на XXI століття:

1. Досить часто поняття «збалансований розвиток» вживається в суто декларативній формі як ситуативний лозунг.

2. Перехід до збалансованого розвитку можливий на основі глобальної системної зміни поведінки суспільства в природі на планетарному рівні. Відповідно і стратегія переходу людства до моделі збалансованого розвитку мала б розроблятися як єдина узгоджена система заходів і дій. Однак такої системи не вдалось створити.

3. На сьогодні відсутня необхідна сума знань для розробки аргументованої та конкретизованої стратегії збалансованого розвитку на планетарному рівні.

4. У свою чергу, з цим пов'язана проблема вибору відповідних показників (індикаторів) збалансованого розвитку, їх системи (чи систем), котрі б давали змогу реальної оцінки ступеня його «збалансованості».

5. На шляху переходу людства до збалансованого розвитку стоїть проблема боротьби національних інтересів окремих країн, точніше - проблема розуміння дійсних національних інтересів у цій сфері.

6. Відсутній ефективний механізм міжнародної координації зусиль зі впровадження стратегії збалансованого розвитку. Існує значна кількість міжнародних угод у цій сфері, проте ступінь їх дотримання сторонами-учасницями дуже низький.

7. Серйозною перешкодою збалансованому розвитку є політична нестабільність у світі, що особливо загострилася в останнє десятиріччя, в умовах руйнування «двополюсної» моделі світового устрою, котра існувала майже півстоліття.

8. Ще одним чинником ускладнення завдання переходу людства до збалансованого розвитку є глобалізація, точніше її окремі негативні аспекти. Зокрема глобалізація зумовила появу і посилення впливу на світовій арені транснаціональних корпорацій, які справляють дедалі більший вплив на розвиток окремих держав і регіонів.

9. Глобалізація посилила диспропорції темпів розвитку окремих країн. Більш розвинуті з них стали розвиватися ще швидше, а бідніші дедалі швидше відстають від світових лідерів.

Суспільству необхідно усвідомити, що без стабілізації природного середовища та реального впровадження теорії біотичної регуляції досягти здійснення усіх принципів сталого розвитку є практично неможливим.

Не зважаючи на те, що окреслені ключові фундаментальні причини ще 2016 року, ситуація щодо розвитку екологічного безпечного підприємництва не набула прогресу з точки зору як економічних показників, так і чинників, що характеризують позитивний вплив даного виду підприємницької діяльності на довкілля.

Фінансовий механізм у сфері природокористування та охорони довкілля в Україні має вагомі недоліки, зокрема, відсутність дієвих стимулів для впровадження ресурсо- та енергозберігаючих технологій. Негативна практика штучного заниження вартості природних ресурсів, а також занижений рівень платежів за забруднення навколишнього середовища виступає однією з причин недостатнього фінансування природоохоронної діяльності.

Для досягнення цілей розвитку екологічно безпечного підприємництва в Україні необхідно вирішити такі завдання щодо удосконалення його фінансового механізму: 1) підвищення ролі бюджетів різних рівнів у фінансуванні екологічних програм, природоохоронних заходів та природоохоронних державних органів; 2) розмежування джерел фінансування заходів з охорони довкілля між коштами підприємств, бюджетними джерелами, а також забезпечити надійність і достатність цих коштів в сучасних умовах господарювання.

Список використаних джерел:

1. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#n14>.
2. Руденко Л.Г. Українські орієнтири збалансованого розвитку і роль лісів у його досягненні. Презентація. Київ: Інституту географії НАН України. URL: http://www.nas.gov.ua/text/pdfNews/2016_03_03B2.pdf.

*Ольга Галайдіда, викладач економічних дисциплін,
спеціаліст вищої категорії,
ВП НУБіП України «Заліщицький аграрний коледж ім. Є.Храпливого»,
м.Заліщики*

СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

В умовах розвитку ринкової економіки все більшою мірою розширюється застосування ринкових механізмів. Це призводить до ускладнення управління закладами освіти, оскільки усі вони зараз, незалежно від обсягу їх діяльності, покликані вирішувати не тільки освітні та виховні завдання, але й правові, технологічні, майнові, земельні, економічні, фінансові питання, тобто все, що характерно для юридичних осіб, некомерційних організацій.

Науковці стверджують, що сучасний керівник навчального закладу повинен мати необхідний рівень знань у сфері фінансово-економічної діяльності. Так, Маслов В.І. наголошує на необхідності формування знань щодо економічних основ управління, зміцнення навчально-матеріальної бази, видів і порядку здійснення матеріального і морального стимулювання колективу; вмінь контролювати фінансово-господарську діяльність та розробляти нові управлінські рішення на основі аналізу підсумкової інформації [1, с. 126]. Єльникова Г.В. вказує на потребу формування та розвитку у керівника закладу вищої освіти знань та умінь з фінансово-економічної діяльності, а результуючою компетентністю блоку спеціально-фахових компетентностей є позитивна динаміка змін фінансово-економічного розвитку вищого навчального закладу [2].

Отже, на сучасному етапі велика роль належить системі фінансового менеджменту, у полі зору якої знаходяться як доходи, так і витрати закладів вищої освіти. Його головною метою є максимізація фінансового благополуччя за умови мінімального ризику як в поточному, так і в майбутньому періоді.

Найважливішим напрямком державного регулювання доходів ЗВО є бюджетне фінансування, яке здійснюється у розрахунку на одного студента, що навчається на бюджетній основі. Це призводить до суттєвої диференціації обсягу фінансування, і ставить заклади освіти у нерівні економічні умови. До того ж обсяг державного фінансування в умовах обмеженості бюджетних коштів обумовлює невідповідність між потребами у грошових ресурсах та їх реальним надходженням.

Разом з тим, деяке збільшення витрат бюджету на вищу освіту і скорочення чисельності студентів, що навчаються за рахунок державних коштів, характеризують зростання витрат на навчання на одного студента. Проте збільшення обсягів фінансування вищої освіти не призвело до збільшення задоволеності реального сектора економіки випускниками вузів і збільшення частки випускників, які працевлаштувалися за фахом. Це характеризує неефективне використання бюджетних коштів та потребує впровадження механізмів підвищення ефективності бюджетних витрат.

Проблеми фінансового забезпечення освітньої діяльності протягом останніх десятиріч заклади вищої освіти намагаються вирішити за рахунок позабюджетних джерел. Навчання студентів на платній основі в сучасних умовах є для державних вузів важливим джерелом надходження коштів. Однак одна із найважливіших функцій фінансового менеджменту – генерування доходів регулюється державою через систему ліцензованого обсягу студентів конкретних спеціальностей, встановлення жорстких обмежень під час вступу шляхом визначення предметів та необхідної кількості одержаних балів під час ЗНО тощо. У таких умовах збільшення обсягів надходження грошових коштів може розвиватися лише за рахунок вартісного чинника (збільшення вартості навчання студентів) або за рахунок інших видів діяльності (від додаткової (господарської) діяльності, від оренди або від реалізації в установленому порядку майна (крім нерухомого майна)).

Усе це обумовлює низку особливостей у функціонуванні фінансового менеджменту ЗВО: особливий правовий статус найважливішого фінансового ресурсу – грошових коштів і майна, отриманого в результаті їх використання; вимога здійснювати позабюджетну діяльність, як і бюджетну, відповідно до кошторису доходів і витрат за єдиним планом рахунків з усією пов'язаною з цим специфікою у бухгалтерському обліку та звітності; обмеження на оформлення первинних документів, пов'язаних з виконанням кошторисів доходів і видатків, включаючи позабюджетні.

Удосконалення системи фінансового менеджменту закладу освіти передбачає реалізацію таких завдань: мобілізацію ресурсів вузу на досягнення показників стратегічного планування; підвищення якості прийняття управлінських рішень у сфері фінансово-економічної діяльності; поліпшення фінансового стану та підвищення фінансової стійкості вузу; забезпечення ефективності використання коштів.

Таким чином, організація ефективного функціонування системи фінансового менеджменту обумовлює професійне управління фінансами. Це, у свою чергу, виступає необхідним чинником оптимального використання ресурсів закладів вищої освіти, підвищення їх конкурентоспроможності в умовах конкурентного середовища.

Список використаних джерел:

1. Маслов В. І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами& Тернопіль : Астон, 2007. 134 с.
2. Єльнікова Г.В. Компетентнісний підхід до моделювання професійної діяльності керівника ВНЗ [Електронний ресурс] / Г.В. Єльнікова // Теорія і методика управління освітою. 2010. №4. URL: http://archive.nbu.gov.ua/ejournals/ttmuo/2010_4/10elneel.pdf.
3. Зінчук Н. А. Удосконалення змісту системи підготовки керівних кадрів освіти з фінансово-економічних питань URL: [http://file:C:/Users/Admin/Downloads/pspo_2013_39\(3\)_26.pdf](http://file:C:/Users/Admin/Downloads/pspo_2013_39(3)_26.pdf) 194

ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Фінансова стійкість є відображенням стабільного перевищення доходів над витратами, забезпечення вільного маневрування грошовими коштами підприємств та ефективного їх використання, що сприяє безперервному процесу виробництва і реалізації продукції. Управління фінансовою стійкістю виступає одним з основних елементів фінансового менеджменту на підприємстві, необхідною передумовою його стабільного розвитку. Фінансово стійким можна вважати таке підприємство, яке за рахунок власних коштів спроможне забезпечити запаси та витрати, не допустити не виправданої кредиторської заборгованості

Ефективне управління фінансовою стійкістю промислового підприємства на будь-якому рівні економічної системи включає такі окремі етапи:

- моніторинг змін фінансової стійкості;
- визначення проблем виявлених змін;
- розробка заходів, що забезпечують заданий рівень фінансової стійкості;
- аналіз можливостей і повноважень для реалізації прийнятих рішень;
- запровадження розроблених завдань та рішень;
- контроль за реалізацією рішень і завдань.

Реалізація зазначених етапів управління фінансовою стійкістю промислового підприємства базується на певному механізмі. Дослідження механізму управління фінансовою стійкістю промислового підприємства передбачає наявність та аналіз трьох складових: фінансового механізму, механізму управління та фінансової стійкості підприємства [1].

Заходи щодо зміцнення фінансової стійкості підприємства можуть дати позитивні результати лише за умови обов'язкового і суттєвого оздоровлення його фінансів. Важливим напрямом зміцнення фінансового стану є його прогнозування, оскільки, щоб грамотно керувати виробництвом, активно впливати на формування показників господарської і фінансової діяльності, необхідно постійно використовувати дані про його стан, а також зміни, які в ньому відбуваються. Фінансовий стан підприємства не може бути стійким, якщо воно не отримує прибутку у розмірах, що забезпечують необхідний приріст фінансових ресурсів, спрямованих на зміцнення матеріально-технічної бази підприємства та його соціальної сфери [2].

Основне завдання аналізу фінансової стійкості та управління нею - це формування спроможності підприємства протистояти негативній дії різних факторів (зовнішніх, внутрішніх та непередбачуваних), що впливають на його фінансовий стан.

Сутність управління фінансовою стійкістю промислового підприємства базується на основоположних концепціях класичного фінансового

менеджменту та містить такі основні елементи механізму управління: фінансові методи, важелі та інструменти, нормативно-правове та інформаційно-методичне забезпечення [1].

Безпосередньо фінансову стійкість визначають за допомогою таких коефіцієнтів: коефіцієнт автономії; коефіцієнт фінансової залежності; коефіцієнт концентрації залученого капіталу; коефіцієнт заборгованості; коефіцієнт фінансового левериджу; коефіцієнт маневреності власних коштів; коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів; коефіцієнт фінансової стійкості; коефіцієнт фінансового ризику; коефіцієнт забезпеченості оборотних активів [4].

Основним напрямом забезпечення досягнення точки фінансової рівноваги підприємством є скорочення обсягу споживання фінансових ресурсів. Неefективність використання фінансових ресурсів призводить до низької платоспроможності підприємства і, як наслідок, до можливих перебоїв у постачанні, виробництві та реалізації продукції; до невиконання плану прибутку, зниження рентабельності підприємства, до загрози економічних санкцій. Проте попередити такі негативні наслідки можна. Для цього потрібно систематично й глибоко оцінювати фінансовий стан підприємства з використанням різних методів та прийомів аналізу [3].

В умовах трансформаційної економіки країни вирішальною силою відновлення технічної бази виробництва, освоєння й випуску нової конкурентоздатної продукції, проникнення на світові ринки товарів і послуг виступає інноваційна діяльність господарюючого суб'єкта. Тому вбудовування інноваційного планування в загальну стратегію підприємства буде сприяти його стійкому розвитку й досягненню його фінансової стійкості [5].

Отже, для посилення фінансової стійкості і стабільності підприємства необхідно застосовувати комплекс різноманітних методів і заходів у системі фінансового менеджменту підприємства. У сукупності вони повинні забезпечити здобуття конкурентних переваг та успішну роботу у довгостроковій перспективі, зміцнення позицій на ринку.

Список використаних джерел:

1. Масленніков Є.І. Механізм управління фінансовою стійкістю підприємств. Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка". 2015. №1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3928>
2. Пономаренко В. С. Тридід О. М., Кизим М. О. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи: монографія. Х.: ІНЖЕК, 2003. 328 с.
3. Соколова Е. О., Чернявська Г.О. Проблеми управління ліквідністю та платоспроможністю підприємств. Збірник наукових праць ДЕТУТ. 2017. Вип. 35. С. 330–338.
4. Ткаленко Я.М. Фінансова стійкість підприємства та фактори впливу на неї. *International Scientific Journal*. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/14508993787623.pdf>
5. Усатюк К. К. Фінансова стійкість підприємства. Науковий вісник НЛТУ України. 2011. С. 196–200.

*Анастасія Данило, студентка I курсу магістратури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Варцаба В.І. д-р екон.наук, професор*

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ

На сучасному етапі питання корпоративної соціальної відповідальності або соціальної відповідальності бізнесу, є вкрай актуальним для будь-якого регіону України, яке включає внесок бізнесу у досягнення цілей сталого розвитку, та передбачає збалансованість економічних, соціальних та екологічних цілей суспільства.

На світовому рівні різні міжнародні організації, серед яких ООН, ОЕСР, Європейський союз та інші, активно підтримують зусилля бізнесу щодо підвищення його соціальної відповідальності. Результатом цього, як правило, стає сталий розвиток бізнесу та суспільна значущість його добровільних зусиль та ініціатив. Успішні компанії все більше усвідомлюють взаємозв'язок, що існує між проблемами збереження навколишнього середовища, соціальними та економічними питаннями [4].

Соціальна відповідальність підприємницької діяльності стосується багатьох сфер і надає низку переваг підприємцям, що її застосовують. Зокрема це виробництво якісної продукції (послуг); охорона навколишнього середовища шляхом впровадження ресурсо-, енергозберігаючих технологій, зменшення шкідливих викидів, впровадження спеціальних програм щодо захисту довкілля; створення належних умов та оплати праці, інвестиції в розвиток людського капіталу; побудова стосунків із зацікавленими сторонами на основі чесності, відкритості; впровадження етичних норм та цінностей [3, с.54-55].

Таблиця 1

Переваги та недоліки соціальної відповідальності бізнесу

Переваги	Недоліки
<ul style="list-style-type: none">– Поліпшення фінансових показників.– Поліпшення іміджу та репутації брендів.– Підвищення продажу та лояльність споживачів.– Зменшення плинності кадрів, підвищення відданості персоналу.– Скорочення тиску з боку перевіряючих органів.– Ефективне використання наявних ресурсів регіону у вирішенні соціальних проблем.– Підвищення ефективності управління та мінімізації нефінансових ризиків.	<ul style="list-style-type: none">– Зменшення прибутку.– Конкуренційні недоліки.– Втрата фокусу.– Тривалий вплив.– Низький рівень поінформованості.

Складено на основі: [1,4]

Згідно досліджень агентства Cone Communications до десятки найважливіших трендів корпоративної соціальної відповідальності (2017 р.) відносять[2]:

1. Активне висловлення позиції з питань соціальної несправедливості.

2. Створення цінностей через закриті виробничі цикли - мається на увазі вторинна переробка.
3. Сміливі ходи для висвітлення проблем. Прикладом може бути компанія KIND Snacks, яка зробила в центрі Нью-Йорку гору з 20 т цукру, щоб показати, скільки чистого цукру споживають американські діти кожні 5 хвилин.
4. Сприяння відкритому діалогу з контрверсійних питань.
5. Співпраця з іншими компаніями для вирішення проблем.
6. Здатність компаній дослухатися до думки громадських організацій.
7. Галузева співпраця для подолання спільних проблем.
8. Перехід від проєктів “раз на рік” до тривалої підтримки важливих справ.
9. Створення рівних можливостей для жінок.
10. Використання компаніями своїх компетенцій для допомоги при стихійних лихах. Наприклад, Tesla допомагала відновити електропостачання в Пуерто-Ріко після урагану «Марія».

Перше місце у рейтингу сприйняття соціально відповідальних компаній посів датський виробник конструкторів LEGO. Такими є дані дослідження, проведеного всесвітньо відомою консалтинговою фірмою Reputation Institute. Компанія досягла цього за рахунок низки ініціатив, зокрема скорочення «вуглецевого сліду», зменшення розміру упаковок та перехід на живлення від офшорної вітроелектростанції. Ключовим проєктом корпоративної соціальної відповідальності зараз є Центр новітніх матеріалів LEGO, який має на меті створити альтернативні, «сталі» матеріали для виробництва іграшок. У проєкт інвестується понад \$150 млн. LEGO також однією з перших приєдналась до Глобального договору ООН у 2003 р. та проголошує відданість Цілям сталого розвитку ООН. У першу п'ятірку за репутацією в галузі корпоративної соціальної відповідальності входять також Microsoft, Google, Walt Disney та BMW[2].

Отже, запровадження соціальної політики для бізнесу є ефективним для поліпшення фінансових показників, іміджу та репутації підприємств, зменшення плинності кадрів, підвищення ефективності управління та мінімізації нефінансових ризиків. Наразі багато світових організацій застосовують соціальну відповідальність в своїй практиці.

Список використаних джерел:

1. Комарова К. В., Ковальчук Н.В. Соціальна відповідальність як складова стратегії розвитку бізнесу на підприємствах України. Інноваційна економіка. 2016. № 5-6. С.25-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2016_5_6_6.
2. Соціальна відповідальність: бізнес-стратегія, “піар” чи самообмеження? URL: <https://business.ua/uk/sotsialna-vidpovidalnist-biznesstrategiia-piar-chy-samoobmezhenia>
3. Турчак В.В. Соціальна відповідальність у підприємницькій діяльності України: проблеми та перспективи. Інноваційна економіка. 2013. №1. С.52-56

4. Шутаєва О.О. Соціальна відповідальність в досягненні конкурентоспроможності підприємства. Культура народів Причорномор'я. 2014. № 273. С. 73-78. URL: <http://dSPACE.nbuV.gov.ua/handle/123456789/93113>

*Юлія Долгош, студентка магістратури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Пойда-Носик Н.Н., канд. екон. наук, професор*

ШЛЯХИ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТА СТАБІЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Фінансовий стан підприємства характеризується низкою чинників, але однією з найважливіших характеристик є його фінансова стійкість та стабільність.

У низці випадків у науковій літературі поняття «фінансова стабільність» та «фінансова стійкість» вживаються як тотожні. У процесі перекладу англійський термін «financial stability» визначається в українській мові саме як фінансова стійкість. Проте, таке ототожнення є невірним, оскільки зазначені категорії не є ідентичними. Так, поняття «фінансова стабільність» є ширшим та характеризує баланс фінансової системи, що зберігає свій запас міцності при дії негативних фінансових та реальних загроз. У свою чергу, фінансову стійкість варто розуміти як здатність фінансової системи досягати балансу після припинення дії негативних факторів, що спричинили її дестабілізацію. Таким чином, фінансова стійкість не є станом балансу, а лише прагненням до рівноваги за умови відсутності загроз. Крім того, фінансова стійкість частіше вживається у контексті окремих фінансових інститутів (financial sustainability) чи їх сукупності (financial soundness), і рідше – у контексті фінансової системи в цілому [1, с. 4-5].

Для забезпечення фінансової стійкості та стабільності необхідно виявити недоліки в управлінні активами і пасивами підприємства й усунути їх, знайти резерви підвищення результативності підприємства. Саме аналітичний підхід до управління засобами підприємства дає змогу приймати обґрунтовані управлінські рішення та забезпечити його фінансову стійкість та стабільність [2].

Для вирішення завдання пошуку шляхів підвищення фінансової стійкості підприємств у сучасних умовах на основі даних фінансової звітності ПрАТ «Ужгородська швейна фабрика» за 2015-2019 роки був проведений горизонтальний та вертикальний аналіз балансових показників. Результати розрахунків наведені у таблицях 1-2.

Виходячи з наведених даних, можна зробити наступні висновки. Загальна вартість активів та пасивів підприємства протягом 2015-2018 років постійно зростала – з 11,8 млн. грн. у 2015 р. до 22,77 млн. грн. у 2018 році. У 2019 році відбулося різке зменшення – на 8372 тис. грн. або на 58,13%.

**Горизонтальний та вертикальний аналіз активів
ПрАТ «Ужгородська швейна фабрика» за 2015-2019 роки (тис.грн.)**

Показники	2015	2016	2017	2018	2019	Відхилення 2019 до 2015	
						абсолютне тис.грн	відносне, %
1. Необоротні активи, всього	6890	11708	13627	12932	8406	1516	22,00
-у % до всіх активів	58,18	67,28	70,19	56,79	58,37	0,19	-
2. Оборотні активи, всього	4952	5693	5787	9840	5994	1042	21,04
-у % до всіх активів	41,82	32,72	29,81	43,21	41,63	-0,19	-
Активи, всього	11842	17401	19414	22772	14400	2558	21,60

Тенденції зміни валюти балансу свідчать про те, що у 2015-2018 рр. відбувалося зростання ділової активності та розширення діяльності, а показники балансу у 2019 році свідчать про скорочення виробництва, зменшення продажів продукції, згортання діяльності підприємства.

Таблиця 2

**Горизонтальний та вертикальний аналіз пасивів
ПрАТ «Ужгородська швейна фабрика» за 2015-2019 роки (тис. грн.)**

Показники	2015	2016	2017	2018	2019	Відхилення 2019 до 2015	
						абсолютне тис. грн	відносне %
1. Власний капітал, всього	(13926)	(10797)	(11030)	(8980)	(8209)	(-5717)	(-41,05)
-у % до всіх пасивів	-117,59	-62,04	-56,82	-39,43	-57,01	-60,58	-
2. Довгострокові зобов'язання, всього	0	367	504	543	0	0	-
-у % до всіх пасивів	0	2,11	2,60	2,38	0	0	-
3. Поточні зобов'язання і забезпечення, всього	25768	27831	29940	31209	22609	-3159	-12,25
-у % до всіх пасивів	199,27	145,42	147,56	123,27	139,41	-59,86	-
Пасиви, всього	11842	17401	19414	22772	14400	2558	21,60

Співвідношення власного до позикового капіталу у загальній сумі пасивів становило -117,59 до 199,27% у 2015 та -57,01 до 139,41% у 2019 році. Результати аналізу власного капіталу підприємства за досліджувані періоди свідчать про недостатній обсяг власного капіталу, оскільки його значення за весь час є від'ємним. Тому сформувалася недостача власних коштів для формування необоротних і оборотних активів, підприємство не в стані покривати за рахунок власних коштів свої зобов'язання належною мірою, а тому воно використовує для цього поточні зобов'язання, значення яких є дуже великим та більшим, ніж валюта балансу. Негативні значення, як то від'ємний

власний капітал та величина поточних зобов'язань, які є взаємопов'язаними, мають позитивні тенденції зміни: зменшується величина дефіциту капіталу та обсяг поточних зобов'язань.

В умовах ринкової економіки ефективність виробничої, інвестиційної та фінансової діяльності виражається у фінансових результатах. Отримання прибутку є безпосередньою метою виробництва суб'єкта господарювання. Отримання виручки за вироблену і реалізовану продукцію ще не означає отримання прибутку. Для виявлення фінансового результату необхідно зіставити виручку з витратами на виробництво і реалізацію. Аналіз доходів та витрат підприємства за 2015-2019 роки проведено у таблиці 3.

Таблиця 3

**Фінансові результати ПрАТ «Ужгородська швейна фабрика»
за 2015-2019 роки (тис.грн.)**

Показники	2015	2016	2017	2018	2019	Відхилення 2019 до 2015	
						абсолютне тис.грн	відносне, %
1. Чистий дохід від реалізації продукції	32322	49463	52214	59944	52377	20055	62,04
2. Собівартість реалізованої продукції	(18931)	(31962)	(38227)	(45226)	(43717)	24786	130,92
3. Валовий прибуток	13391	17501	13987	14718	8660	-4731	-35,33
4. Фінансовий результат від операційної діяльності	5062	6497	5409	2713	-1562	-6624	-130,85
5. Фінансовий результат до оподаткування	-2190	3203	-172	2523	943	3133	143,06
6. Чистий фінансовий результат	-2190	3129	-233	2050	771	2961	135,20

Проаналізувавши показники фінансових результатів підприємства можна зробити висновок про те, що чистий дохід від реалізації продукції зріс з 32322 тис. грн. у 2015 до 52377 тис. грн. у 2019 році, але разом з тим, собівартість реалізованої продукції зросла ще більше відповідно з 18931 тис. грн. до 43717 тис. грн., що вплинуло до зміни показника чистого фінансового результату з -2190 тис. грн. у 2015 році до 771 тис. грн у 2019 році. Різке коливання значень фінансових показників вказує на необхідність шукати шляхи зниження витрат і підвищення доходів підприємства. Ці явища свідчать про те, що підприємство не діє ефективно і не може стабільно генерувати прибуток для своїх інвесторів.

Основними проблемами підприємства є: недостатня кількість власних коштів, які не забезпечують здійснення повномасштабної діяльності; недостатність оборотних коштів підприємства. Крім того, постає проблема у високій собівартості продукції, за рахунок якої підприємство не може отримувати достойні прибутки, здійснюючи при цьому високорентабельну діяльність.

Отже, умовою життєздатності підприємства та основою його розвитку є його стійкий фінансовий стан. Це комплексне поняття, яке перебуває під

впливом різноманітних фінансово-економічних факторів, які треба враховувати при прийнятті фінансового вибору. Стабільність фінансів на підприємстві може бути забезпечена за умови постійної реалізації та одержання виручки, достатньої за обсягом, щоб виконати свої зобов'язання. Водночас для розвитку підприємства необхідно, щоб після здійснення всіх розрахунків і зобов'язань у нього залишався такий розмір прибутку, який би дав змогу розвивати виробництво й виводити його на конкурентоздатний рівень.

Список використаних джерел:

1. Лазня А.В. Зв'язок поняття «фінансова стабільність» із категоріями економічної науки. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць. ДВНЗ «УАБС НБУ». 2012. Вип. 34. С. 218-225.
2. Гетьман О.О., Шаповал В.М. Економічна діагностика: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Центр навчальної літератури, 2007. 307 с.

*Наталія Єршова, д-р. екон. наук, професор
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків*

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНО- РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

В кризових умовах, які визначаються реакцією економіки на заходи проти COVID 19 підприємства прагнуть забезпечити платоспроможність. Вітчизняні суб'єкти господарювання, діяльність яких пов'язана зі сферою готельно-ресторанного бізнесу сьогодні особливо вразливі (рис. 1).

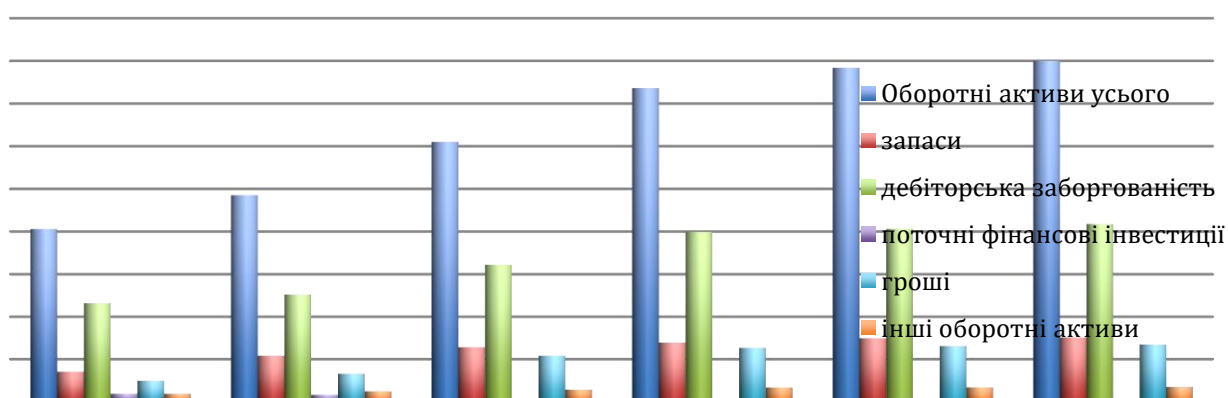

Рис. 1. Динаміка основних складових оборотних активів підприємств готельно-ресторанного бізнесу, млн. грн (розраховано автором за даними [7])

Подальші дослідження, які започатковані у роботі [5] дозволили встановити методом інтерв'юінга розподіл проблем фінансового управління

на підприємствах готельно-ресторанного бізнесу за ступенем значущості: управління фінансовими потоками 25%; складання фінансового плану 21%, бюджетування 17%; освоєння системи управлінського обліку 14%; розробка фінансово-економічної стратегії 12%; управління витратами 4%; оргструктура фінансової служби 4%; інші завдання 9%. Так, однією з причин неплатоспроможності респонденти визначили неефективне управління оборотними активами підприємства. Наприклад, вкладення грошових ресурсів в дебіторську заборгованість з вичерпаним терміном сплати, покупка зайвих запасів товарів і матеріалів. Як наслідок – дефіцит власних оборотних засобів. Управління платоспроможністю в зв'язку з дефіцитом коштів є найбільш проблематичною сферою фінансового менеджменту на підприємствах готельно-ресторанного бізнесу [3, 4]. Структура і розмір оборотних активів безпосередньо впливають на показники, які характеризують фінансовий стан компанії (платоспроможність, ліквідність) [5, 6, 8]. Автори [1, 2] зазначають, що формування раціонального розміщення оборотного капіталу дозволяє вивільнити значну суму грошових коштів і направити їх на забезпечення основного виду економічної діяльності підприємств.

Платоспроможність підприємства багато в чому залежить від взаємовідносин підприємства із зовнішнім середовищем. Тому, використовуючи інституційний підхід, платоспроможність пропонуємо розглядати як складну систему взаємовідносин, яка виявляється в здатності підприємства під впливом факторів зовнішнього і внутрішнього середовищ функціонувати в стані, близькому до фінансової рівноваги, і зберігати структурну стійкість у часовому аспекті і ринковому просторі, а також забезпечувати виконання цільових параметрів розвитку діяльності. Таке визначення розкриває поняття «платоспроможність» з трьох аспектів: здатність підприємства функціонувати в стані близькому до фінансової рівноваги; зберігати структурну сталість в часовому і ринковому просторі; здатність виконувати цільові параметри в розвитку своєї діяльності.

На платоспроможність підприємства впливають різні фактори: положення на фінансовому ринку; надання послуг, що користується попитом; якість послуг; ділове співробітництво; ступінь залежності від зовнішніх кредиторів та інвесторів; наявність неплатоспроможних дебіторів; ефективність господарських і фінансових операцій та ін. Тому, для оцінки платоспроможності підприємства доцільно використовувати кількісно-якісний підхід з урахуванням специфіки готельно-ресторанного бізнесу, що дозволяє перейти до більш гнучкої і динамічної системи оцінки. У зарубіжній практиці оцінка платоспроможності підприємства базується на підходах до аналізу балансу: традиційного і сучасного функціонального аналізу ліквідності активів балансу. За для забезпечення управління платоспроможністю підприємств готельно-ресторанного бізнесу доцільно використовувати на підприємстві модифіковані форми управлінської звітності, де будуть розмежовані операційна і фінансова діяльність і міститися прогностичні дані. Це надасть можливість впорядкувати і систематизувати аналітичну інформацію, здатну адекватно задовольняти запити зацікавлених користувачів.

Список використаних джерел:

1. Баранова В.Г., Гоцуляк С.М. Теоретичні засади контролю оборотного капіталу. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2008. № 30. С. 32–36.
2. Бодаренко О.С. Методологічні основи контролю за використанням оборотних активів підприємств. *Інвестиції практика та досвід*. 2008. № 4. С.40–44.
3. Єршова Н. Ю. Аналіз фінансового стану підприємств ресторанного бізнесу. URI: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/41823/1/Yershova_Analiz_fin_stanu_2019.pdf
4. Єршова Н. Ю. Удосконалення методичного підходу до аналізу оборотних коштів як фактору ефективності діяльності промислового підприємства. URL: <http://archive.kpi.kharkov.ua/files/29348/>.
5. Єршова Н. Ю., Ткаченко М. О., Гаркуша В. О. Моніторинг та оцінка господарської діяльності для забезпечення економічної безпеки підприємств ресторанного бізнесу. *Modern Economics*. 2018. № 11. С. 66-71. URI: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/11-2018/iershova.pdf>.
6. Холт Р.Н. Основы финансового менеджмента. Москва: Дело, 1993. 128 с.
7. Статистичні щорічники України. Держкомстат. URI: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
8. Bondar M., Iershova, N. Strategic management object as an object of scientific research. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2015. 1(1). 47-54. <http://dx.doi.org/10.30525/2256-0742/2015-1-1-47-54>

Світлана Загоруйко, старший викладач

Ольга Чакій, канд. екон.наук, доцент

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

КОРПОРАТИВНІ ОБЛІГАЦІЇ ЯК ДОДАТКОВЕ ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Одним із найважливіших питань у роботі підприємства, що впливає на його стабільність та подальший розвиток, є вибір та оптимізація джерел фінансування. Перевага внутрішніх фінансових ресурсів у тому, що вони безкоштовні, а також підприємство, використовуючи їх, не ризикує втратити платоспроможність. Проте, використовуючи тільки внутрішні фінансові ресурси, у підприємства виникають деякі проблеми. Внутрішні фінансові ресурси – обмежені, а також тільки за рахунок них не можливо збільшувати активи та використовувати можливості зростання прибутку на капітал. Тому підприємству доводиться залучати зовнішні фінансові ресурси. Одним із таких джерел є випуск корпоративних облігацій.

Потрібно зазначити, що підприємства використовують облігації, як джерело залучення коштів, не з моменту створення. На початкових етапах свого існування підприємства, як правило, використовують кошти засновників,

нерозподілений прибуток і банківські кредити. Досягнувши певної стадії розвитку, підприємство уже може вийти на борговий ринок і випускати облигації, щоб отримати «довгі» гроші. Метою випуску корпоративних облигацій є залучення інвестицій і реструктуризація підприємств. Випускаючи облигації з метою залучення інвестицій, підприємство залучає ресурси для фінансування оборотних коштів, для придбання нового обладнання та обслуговування існуючих потужностей. Випуск облигацій з метою реструктуризації дозволяє змінити структуру власності, закрити та реорганізувати низькоприбуткові та малоперспективні підрозділи підприємства.

Випуск корпоративних облигацій також має певні переваги порівняно із залученням банківського кредиту. Корпоративні облигації дозволяють залучити капітал за більш прийнятними відсотками й ефективно управляти своїм боргом. Якщо банку не вигідне погашення боргу достроково, то підприємство може залучати на первинному та вторинному ринку за рахунок випуску облигацій «довгі» гроші більш, ніж на 5 років. Строк за більшістю банківських кредитів є значно меншим і не перевищує 3 років. Такі «довгі» гроші дозволяють уже планувати та вкладати у розвиток підприємства. Також найменші прояви кризових явищ в економіці призводять до згорання банківського кредитування, і підприємства відчувають гостру нестачу фінансових ресурсів. Залучаючи кошти за допомогою емісії облигацій, підприємство не перерозподіляє свою власність, що є значною перевагою для власників підприємства.

Згідно даних таблиці 1 серед усіх фінансових інструментів за обсягами торгів на біржовому ринку облигації підприємств за 2014-2019 роки впевнено займають другу позицію після державних облигацій. За весь досліджуваний період торгівля корпоративними облигаціями займала від 5,31% у 2014 році до 2,87% у 2019 році до загального обсягу біржових контрактів.

Таблиця 1

Структура обсягу біржових контрактів в Україні за фінансовими інструментами за 2014-2019 роки, % [3]

Вид фінансового інструменту	Роки					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Акції	4,15	2,09	0,97	2,45	0,47	0,12
Державні облигації України	88,21	90,14	93,73	92,10	94,20	96,81
Облигації підприємств	5,31	4,88	4,09	2,97	3,94	2,87
Інвестиційні сертифікати	0,69	0,78	0,18	0,03	0,10	0,11
Похідні (деривативи)	1,55	2,10	1,03	2,44	1,02	0,07
Інші цінні папери	0,09	0,01	0,00	0,00	0,28	0,02
Разом	100,00	100,00	100,0	100,00	100,00	100,00

Якщо проаналізувати торги облигаціями підприємств на різних ринках, то можна відмітити, що основна частина торгів відбувається на позабіржовому ринку. Частка торгівлі корпоративними облигаціями на позабіржовому ринку складала в цілому від 62,18% у 2014 р. до 89,73% у 2019 р. (табл.2).

Структура торгів облігаціями підприємств на біржовому та позабіржовому ринках за 2014-2019 роки, % [3]

Вид ринку	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Біржовий ринок	37,82	13,53	9,17	6,12	10,27
Позабіржовий ринок	62,18	86,47	90,83	93,88	89,73

Загальний обсяг емісійних цінних паперів, зареєстрованих НКЦПФР за січень-липень 2020 року, склав 65,95 млрд. грн., що на 43,47 млрд. грн. більше порівняно з показником аналогічного періоду 2019 року. Зокрема НКЦПФР зареєструвала 53 випуски облігацій підприємств на суму 28,35 млрд. грн. У порівнянні з січнем-липнем 2019 року обсяг зареєстрованих випусків облігацій підприємств збільшився на 22 млрд. грн.[2].

Обсяг торгів корпоративними облігаціями на біржі ПФТС у червні 2020 року становив 7,3 мільйона гривень. Найбільшим попитом користувалися облігації таких підприємств: АТ "Таскомбанк" (серія G), АТ "Таскомбанк" (серія I) та ТОВ "Нова Пошта" (серія А)[3].

Корпоративні облігації, як інструмент фінансування, можуть використовувати переважно середні та великі підприємства через високу вартість емісії. Ці підприємства також мають бути публічними і прозорими, публікувати свою звітність та інформацію про себе у відкритих джерелах.

Через нещодавнє зниження дохідності ОВДП, прибутковості депозитів інвестори нині у пошуках більш вигідних вкладень. В середині лютого 2020 року дохідність за корпоративними становила близько 14-17% (можливо, на ринку були і більш дохідні невеликі випуски). Це порівняно з 9,5-10,5% за ОВДП [4]. Навіть з урахуванням податку на доходи фізичних осіб, ця дохідність була вище за дохідність ОВДП. Тому підприємства повинні відреагувати на таку кон'юнктуру ринку. Країні потрібен вітчизняний інвестор, щоб український бізнес став сильним і конкурентним. Найбільший дохід наступних корпоративних облігацій:

- "Кардсервіс" (обслуговування програм кредитування). Дохідність — 25% річних. Вартість однієї облігації — 1 000 грн.;
- "Нова Пошта". Дохідність — 15% річних. Вартість — 1 000 грн.;
- ТОВ "Руш" ("Єва"). Дохідність — 15% річних. Вартість — 1 000 грн.;
- "ТАСкомбанк". Дохідність — 15% річних. Вартість — 1 000 грн. [5].

Отже, корпоративні облігації є дуже перспективним джерелом залучення коштів підприємствами. Корпоративні облігації дозволяють розподілити заборгованість між широким колом інвесторів. Нині підприємствам простіше залучити кредит у банку, ніж випускати облігації. Але після перших виплат по корпоративним облігаціям у інвесторів уже буде приклад успішної виплати доходу, зросте інтерес інвесторів до цього інструменту фондового ринку. Українські гроші будуть працювати на українську економіку. Становлення сегменту корпоративних облігацій є у пріоритеті розвитку фондового ринку України.

Список використаних джерел:

1. Штефан Л.Б., Мацедонська Н.В. Тенденції розвитку біржового ринку цінних паперів в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2020. № 42. С. 338 – 344.
2. В Україні зросли обсяги емісії усіх видів цінних паперів. URL: http://finpost.com.ua/news/18752?fbclid=IwAR2_HoidCfbGqK850GPampU2hP1x3hWUSJhIlx1q0TOtfsMjWhR7nzdMfbs (дата звернення 15.11.2020)
3. "Фрідом Фінанс Україна" увійшла до ТОП-10 торговців корпоративними облигаціями. URL: https://investment.24tv.ua/fridom-finans-ukrayina-topi-torgovtsiv-obligatsiyami-novini-ya_n1373113/amp?fbclid=IwAR24tfuj_apg1cS5YGYaVwnJLzMdjdZC7D98q2MuTd7QhTAKt5TH0u80fzU(дата звернення 15.11.2020)
4. Дві можливості втекти з депозиту, що дешевшає. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2020/03/17/41984755/?fbclid=IwAR2Tokylk3uTsD8MCF14VygP0GOgcYJm6eS4QcfX0e79FQy8HIWgevWgOIc> (дата звернення 16.11.12)
5. Чи варто додавати цінні папери українських компаній в інвестиційний портфель? Розповідають експерти "Фрідом Фінанс Україна" URL: <https://life.pravda.com.ua/press-release/2020/03/12/240186/> (дата звернення 15.11.20)

*Таміла Косовілка, аспірант 2-го курсу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород
Науковий керівник: Мікловда В.П., д-р екон.наук, професор*

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Категорія «персонал» походить від лат. слова «personalis» та уособлює увесь особовий контингент працівників, враховуючи постійних та тимчасових, які перебувають із господарюючим суб'єктом у відносинах за умови укладання трудового договору. Поняття «персонал», що охоплює усіх працівників, ширше за поняття «кадри», яке охоплює лише штатних працівників. Персонал підприємства як сукупність найманих особистостей є носіями придбаних і успадкованих якостей, таланту, освіти, знань, здоров'я та інших якостей, які використовуються у процесі трудової діяльності [1, с. 63-64].

Автори В.І. Чобіток, А.В. Волощенко зазначають, що поняття «персонал підприємства» є сукупністю працівників, які мають необхідну професійну підготовку або досвід практичної роботи. Їх склад може змінюватися під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів. [2, с. 315].

Теперішні засоби управління персоналом підприємства передбачають використання як соціально-психологічних, так і фінансово-економічних підходів, що, з одного боку, дає змогу впровадити неодмінну систему управління, а з іншого – формує ризики щодо прийняття невдалого

управлінського рішення. Потребує удосконалення інструментарій управління персоналом з урахуванням критеріїв ефективності функціонування та розвитку підприємств, складна організаційна структура яких потребує високої мобільності, адаптивності та рівня кваліфікації персоналу. [3, с. 20].

Фундаментальними напрямками діяльності управління персоналом господарюючого суб'єкта вважається стратегічне управління персоналом та кадровою політикою; управління плануванням персоналу; управління наймом, підбором та залученням персоналу; управління трудовими відносинами; управління умовами праці; управління розвитком персоналу.

Кадрова політика кожного підприємства повинна передбачати сукупність обов'язкових елементів, зокрема залучення, відбір та наймання персоналу; відбір та розміщення персоналу; професійну орієнтацію та адаптацію персоналу; мотивацію та стимулювання персоналу; професійне навчання, атестацію персоналу та просування по службі; управління діловою кар'єрою персоналу.

У нинішніх несприятливих для ведення бізнесу умовах основну увагу варто приділити ефективному використанню та мотивації, до відповідного рівня, продуктивної діяльності наявних трудових ресурсів, які здатні зміцнити стан підприємств на внутрішньому та зовнішньому ринках. [4, с. 85].

Вдосконалення механізму управління персоналом вимагає уточнення цілей управління з позиції зацікавлених сторін, детального вивчення факторів, що впливають на його формування та функціонування, а також побудови комплексного підходу до оцінки ефективності досягнення поставлених цілей [5, с. 6].

За останні роки внаслідок економічної та демографічної кризи, сукупності низки проблем у соціальній політиці, регулюванні доходів, недоліків у проведенні реструктуризації виробництва трудовий потенціал регіонів України зазнав якісної та кількісної руйнації, використовується неефективно та нерационально. Кадровий дефіцит зростає внаслідок збільшення обсягів трудової міграції в інші країни, де на підприємствах пропонується більш приваблива заробітна плата. Присутня невідповідність обсягів та структури кадрів кадровим потребам, вони орієнтовані на попит абітурієнтів. [6, с. 140-141].

Принципами побудови системи управління персоналом можуть бути правила, основні положення і норми, якими повинні оперувати керівники й фахівці підрозділів управління персоналом. Адже головне в стратегії – це розуміння, за рахунок чого підприємство зможе успішно виконувати свої цілі та завдання, зберігаючи та розвиваючи при цьому свої конкурентні переваги. Наявність у підприємства стратегії в площині управління людськими ресурсами дає змогу мотивувати персонал на досягнення стратегічних і тактичних цілей організації; сформувати лояльну команду фахівців, здатних вирішувати завдання різного ступеня складності [7, с. 111-112].

Список використаних джерел:

1. Гурченков О.П. Формування системи управління персоналом та оцінка її ефективності. Економіка: реалії часу. 2013. № 2. С. 60-72.

2. Чобіток В.І., Волощенко А.В. Формування системи управління персоналом на промислових підприємствах: теоретичний аспект. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2015. Вип. 50. С. 313-318.
3. Віятник І., Андрушків Б. Особливості управління персоналом на підприємстві в умовах нестабільності. «Інноваційний розвиток: стратегічний погляд у майбутнє»: матеріали 6 Всеукраїнської наук.-практ. конф. пам'яті почесного професора ТНТУ, академіка Чумаченка М.Г. (Тернопіль, 2017 р.). 2017. С. 20.
4. Нижник В.М., Харун О.А. Механізм мотивації високопродуктивної праці персоналу підприємств: монографія. Хмельницький: ХНУ, 2011. 210 с.
5. Крамаренко А.В. Оцінка ефективності управління персоналом на промисловому підприємстві: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04 / МОН України; «НГУ». Дніпропетровськ, 2014. 20 с.
6. Осіпова А.Ю. Проблеми та перспективи використання персоналу підприємств легкої промисловості в сучасних умовах господарювання. Вісник НТУ «ХПІ». 2012. № 58(964). С. 139-144.
7. Управління персоналом і економіка праці: теорія та практика: колективна монографія/за заг. ред. д.е.н., проф. Драган О.І.К:ВД «Вініченко», 2014. 298 с.

*Олександр Ланьо, здобувач,
Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів*

РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ В ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

В сучасних умовах все більшої актуальності набуває дослідження, аналізування та оцінювання потенційних загроз і ризиків непередбачуваних втрат та негативних ефектів. Перед менеджментом будь-якого суб'єкта господарювання завжди постає питання: якими повинні бути оптимальні обсяги залучених ресурсів у структурі джерел фінансування активів організації, якими є найменш ризиковані для інвесторів та кредиторів показники, що віддзеркалюють можливість самофінансування споживання інвестиційних ресурсів, які потрібно застосовувати підходи до управління інвестиційно-інноваційним ризиком, тощо.

Для того, щоб відповісти на окремі з поставлених питань можна звернутися до наукових праць Й. Шумпетера, за переконаннями якого результати та висновки під час будь-якого економічного дослідження повинні формуватися з врахуванням техніки ретроспективного, теоретичного, статистичного та соціологічного аналізу [1, т. 1, с. 14-25]. Зважаючи на це, на нашу думку, потрібно застосовувати комплексний, системний та інтеграційний підхід до управління ризиками того чи іншого суб'єкта господарювання. За умови застосування такого підходу вельми важливим є формування належного організаційно-методичного, фінансового та інформаційного забезпечення (рис.1).

Характеристичність та внутрішня змістовність методів ідентифікації та ранжування ризиків полягає в наступному:

- сценарний аналіз являє собою підхід до ризик-менеджменту, в рамках якого продукуються різні сценарії ризику, здійснюється спроба співставлення їх з подіями, що мають фактичну реалізацію;

- самооцінка, в її межах менеджери різних рівнів заповнюють оціночні бланки з метою діагностування ризиків відповідного підрозділу;

- «мозкова атака» застосовується в процесі дискусій, обговорень та брифінгів, які присвячені виявленню ризиків та які піддаються ранжуванню за грошовою оцінкою та тяжкістю наслідків.

Зазвичай всі ідентифіковані ризики підлягають оцінці, а вже потім кожному з них присвоюється відповідна значимість та ймовірність. З метою наукової систематизації отриманого матеріалу та його наглядності формують карту ризиків, за допомогою якої здійснюється представлення ризиків за категоріями залежно від значущості його для конкретного суб'єкта господарювання та ймовірності реалізації. Відповідно виділяють, наприклад, найнебезпечніші, стандартні ризики, незначні ризики.

Рис.1. Основні елементи ризик-менеджменту в системі управління суб'єктом господарювання

Будуючи стратегію управління ризиками варто зважити на найбільш можливі до практичного застосування, в т.ч. і з огляду на специфіку конкретного суб'єкта господарювання, методи управління ризиками. До останніх слід віднести такі методи: ухилення від ризику (тобто зведення його до мінімуму за рахунок уникнення ризикових операцій, відносин із контрагентами, ризикових фінансових угод, тощо), локалізація ризику (застосовується за можливості побудови профілю ризику задля більш ефективної його контрольованості), дисипація ризику (передбачає застосування більш гнучкого управління з метою зменшення рівня власного ризику, в тому числі й за допомогою його перекидання на інших осіб) та компенсація ризику (тобто прийняття ризику безпосередньо на себе).

Важливої значущості набуває інфраструктура ризик-менеджменту в процесі управління ризиками суб'єктів господарювання. Саме цей блок характеризує оптимальність, логічність та ефективність формування комітету (відділу чи служби) задля вирішення загальних стратегічних і конкретних тактичних питань, формування підходів та напрямків управління ризиками. Такий спеціальний підрозділ має очолювати ризик-менеджер, який власне і повинен перейматися виключно проблемами управління ризиком та узгоджувати роботу всіх підрозділів в частині регулювання ризикових подій та можливостей компенсації їхніх наслідків.

Насамкінець, варто акцентувати увагу, що процес управління ризиками повинен супроводжуватися внесенням до корпоративної культури окремого суб'єкта господарювання розуміння всіма співробітниками як можливих ризиків, на які може наражатися в процесі своєї діяльності суб'єкт, так і доцільності провадження фінансового управління ними.

Список використаних джерел:

1. Шумпетер Й.А. История экономического анализа: в 3-х т. СПб: Экономическая школа, 2001.

*Svitlana Onyshchenko, Doctor of Economics,
Professor of the Department of Finance, Banking and Taxation
Oleksandra Maslii, Ph.D. in Economics,
Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Taxation
National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic», Poltava*

INSTITUTIONAL ENVIRONMENT OF BUSINESS DEVELOPMENT IN UKRAINE

The institutional environment of domestic business entities in the post-transformation and post-crisis stage of Ukraine's economy is extremely complicated due to unfair competitive environment, significant monopolization, still low level of domestic market capacity, low demand of the population and economic agents, excessive transaction costs, illegal use competition, including the use of

administrative pressure, raids, the difficulty of access of enterprises to resources and markets, poorly managed processes of socio-economic development.

Today, the priorities of the business environment development significantly determine the formation of an international system of the new world order rules, which in a broad sense can be understood as the rules of economic agents coordinated interaction in the context of globalization. This is due to the changing institutional environment of business in the world.

Institutional mechanisms of business environment development primarily relate to the functions of the state as a complex and the most important social institution [3]. In turn, the institutional conditions are formed under the influence of an extensive system of regulation and business support, by creating regulatory and legal support as a field of interaction between business entities and the state. Regulatory conditions should characterize the transparency and consistency of state policy on business regulation, related to the processes of licensing, registration, certification of business activities, etc.

The state of the business environment is determined by both institutional conditions and influencing factors (stimulants and disincentives) [4]. There are used transnational index systems to assess the state of the business environment in a country. They combine statistical indicators of national economies with expert assessments indicators, based on which there are formed integrated indices of country business environment. This approach allows to obtain a more reliable assessment, compared to monitoring only the main socio-economic indicators. Expert methods in assessing the business environment make it possible to take into account indicators that can better draw qualitative conclusions, as well as obtain an integrated assessment of various indicators (by substantiating the weights of individual partial functional components) which are used in integrated assessment.

Current trends require a reassessment of the role and impact of traditional factors on business development and business environment formation (economic, political, institutional, infrastructural, socio-cultural, etc.); introduction of new, more effective economic management mechanisms both at the level of enterprises and the country as a whole, aimed at removing barriers, obstacles, risks, threats, etc., which affect the realization of business development potential in new conditions. Further analysis of the problem of global challenges impact on the business development and the business environment of the country will allow to develop effective mechanisms for overcoming risks, taking into account the existing features of the economic, political and socio-cultural situation in Ukraine.

Timely and impartial assessment of the business environment is important for the formation and implementation of state socio-economic policy. The use of analytical tools of transnational comparative index systems aims to identify contemporary issues of business development in Ukraine [5]. Measures to promote business development in Ukraine should be aimed at overcoming the following problems: critically low level of favorable economic and legal environment for doing business, in particular in the rankings of countries compiled by leading international economic organizations; low value of the integrated assessment indicator of most functional components of business entities economic security, unsatisfactory their

improvement rates, deterioration of macroeconomic, foreign economic, investment, innovation functional components; unsatisfactory indicators of financial condition, enterprises efficiency and their use of resources; negative trends in the number of existing, newly created enterprises and the volume of their economic activity; increasing the number of criminal encroachments, corruption and discriminatory actions against entrepreneurs; low level of enterprises competitiveness and their innovative activity, etc.

References:

1. Chronicles of the business crisis: who in Ukraine will be most affected by the coronavirus storm. Economic truth. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2020/03/19/658296/>.
2. Kotler F. Kaslione Dzh.A . Chaotics : Management and Marketing in an Age of Turbulence (Chaos : Management and Marketing in an Age of Turbulence). K: Simgest , PLASKE, 2009. 208 p.
3. Melnyk M. I. Formuvannia biznes-seredovysha Ukrainy v umovakh institutsiynykh transformatsii [Formation of the Ukrainian business environment in terms of institutional transformations]. Lviv: IRD NAS of Ukraine, 2012. 568 p.
4. Onyshchenko S.V., Maslii A.A. International Index Assessment Systems of Business Environment in Ukraine. Financial Space. 2020. No 3 (39). P. 168-182. DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.3\(39\).2020.215186](https://doi.org/10.18371/fp.3(39).2020.215186)
5. Onyshchenko S., Maslii O., Ivanyuk B. The impact of the external environment on the economic security of Ukrainian business. Economics and Region. 2020. №1 (76). P. 22-29. DOI 10.26906/EiR.2020.1(76).1914

*Наталія Пелип, студентка 2 курсу магістратури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Чубарь О.Г., канд. екон.наук, доцент*

РОЗРОБКА ЕФЕКТИВНОЇ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Політика управління грошовими потоками підприємства – одна з найголовніших функцій фінансового менеджменту компанії. Для ефективного управління фінансами менеджери, які приймають управлінські рішення, повинні володіти основами економіки, а фінансові менеджери – розуміти функціональні особливості бізнесу компанії. Непрофесійне управління фінансовими потоками часто призводить до появи так званих неврахованих збитків, або економічних збитків «альтернативних можливостей» [5].

Визначення цілей управління грошовими потоками з точки зору різних науковців наступне. Литвин Б.М. метою управління грошовими потоками вважає «збалансованість потоків для підтримки фінансової рівноваги» [3]. Кошельок Г.В. під цілями управління грошовими потоками розуміє забезпечення синхронізації здійснення надходження і вибуття коштів, а також перевищення вхідного грошового потоку над вихідним, що дозволяє досягти

необхідної фінансової стійкості і формувати відповідну суму чистого прибутку в процесі господарської діяльності [2]. Майборода О.Є. припускає, що мета політики управління грошовими потоками – забезпечення фінансової рівноваги підприємства та формування необхідної звітності, що забезпечить проведення всебічного аналізу грошових потоків [4].

Основною метою управління грошовими потоками підприємства є поетапне досягнення стратегічних цілей підприємства і максимізація його ринкової вартості. Досягнення цієї мети можливе через забезпечення постійної фінансової рівноваги підприємства, що, в свою чергу, є головною метою оперативного управління грошовими потоками.

Основні завдання оперативного управління грошовими потоками підприємства є такими: формування достатнього обсягу грошових ресурсів підприємства у відповідності з потребами його господарської діяльності у майбутньому; оптимізація розподілу сформованого обсягу грошових ресурсів по видах господарської діяльності підприємства та напрямках його розвитку; підтримка постійної платоспроможності підприємства; максимізація чистого грошового потоку, яка забезпечує бажані темпи економічного розвитку підприємства на умовах самофінансування; забезпечення мінімізації витрат вартості грошових коштів в процесі їх господарського використання підприємством [1].

До цього переліку завдань доцільно ще додати завдання, спрямоване на досягнення мети оперативного управління грошовими коштами – забезпечення високого рівня фінансової стійкості підприємства в процесі його розвитку, так як фінансова стабільність забезпечує підприємство власними джерелами коштів для ведення бізнесу.

Ознайомившись з думкою науковців щодо принципів оперативного управління грошовими потоками, можна запропонувати декілька нових принципів: принцип безперервності – постійна оцінка і моніторинг стану і руху грошових коштів, оцінка поточної і довгострокової потреби у грошових коштах; принцип комплексності управління – оперативне управління грошовими потоками всіх типів від усіх видів діяльності.

Необхідними в оперативному управлінні грошовими потоками є п'ять базових елементів [6]:

- методи (методи організації, аналізу, планування, контролю, методи управління грошовими потоками, методи управління залишком грошових коштів);
- важелі (ціна, процентна ставка, валютний курс, ставки податків та зборів, норматив залишку грошових коштів, знижки, штрафні санкції, ліміти заборгованості, дивіденди, інвестиції);
- організаційно-правове забезпечення (статут, положення, методичні вказівки, інструкції на підприємстві, закони ВРУ, укази Президента, декрети и постанови КМУ, накази, листи міністерств і відомств);
- інформаційне забезпечення (фінансова звітність, дані обліку, показники розвитку галузі, система оподаткування, показники грошово-кредитної системи тощо);

– програмно-технічне забезпечення (спеціалізовані програми, оргтехнічне обладнання, засоби зв'язку).

Управління грошовими потоками є тим інструментом, за допомогою якого можна досягти бажаного результату діяльності підприємства – отримання прибутку. Для удосконалення управління грошовими потоками на підприємствах доцільно рекомендувати: ширше використовувати методи оптимізації надлишкового грошового потоку, пов'язані із забезпеченням зростання його інвестиційної активності; збільшити обсяги розширеного відтворення операційних необоротних активів; прискорити розробку реальних інвестиційних проектів і початок їх реалізації; здійснити регіональну диверсифікацію операційної діяльності підприємства [5].

Результатом такого вдосконалення буде забезпечення умов максимізації чистого грошового потоку підприємства, зростання якого сприятиме підвищенню рівня самофінансування підприємства, понизить залежність від зовнішніх джерел фінансування.

Список використаних джерел:

1. Конспект лекцій з дисципліни «Фінанси корпорацій» для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 7.03050801 «Фінанси і кредит». Ж.С. Шило. Рівне: НУВГП, 2013. 86 с.
2. Кошельок Г.В. Інформаційне забезпечення аналізу грошових потоків підприємства. Вісник соціально-економічних досліджень. 2014. № 3 (54). С. 232-236.
3. Литвин І.С. Іващенко А.І. Шляхи удосконалення системи управління грошовими потоками. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 2. С. 51-56.
4. Майборода О.Є., Майборода О.В., Реплюк О.В. Напрями управління грошовими потоками підприємства. Економіка і суспільство. 2017. № 10. С. 305-310.
5. Налукова Н., Кулина Г. Оцінка ефективності управління грошовими потоками підприємства. Міжнародний науковий журнал. 2020. № 1. С. 49-58.
6. Ясишена В. Сутність грошових потоків підприємств та їх класифікація. Вісник ТНЕУ. Економічний аналіз. 2012. Вип. 2 (18). С. 321-324.

Станіслав Слободяник, канд. екон.наук, ст.наук.співробітник

Микола Новиков, старший викладач

Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, м. Київ

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ФУНКЦІОНУВАННЮ МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ В ПЕРІОД ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Світ і раніше стикався із значними проблемами, які призводили до фінансово-економічних криз, що в свою чергу змінювало структуру світової економіки. Зазвичай ці проблеми виникали спонтанно, хоча при ретроспективному аналізі деякі з них можна було передбачити. Сьогодні їх часто називають «чорними лебедями» [1]. Однак сучасну кризу не можна

віднести до зазначених вище, оскільки більшості економістів було очевидно, що наслідки поширення пандемії будуть складними і потребуватимуть значної фінансової допомоги. Нассім Таліб у своєму коментарі Bloomberg, зазначив, що дану кризу можна і потрібно було зупинити [2]. Позитивним прикладом є КНР, яка мала негативний попередній досвід і врахувавши його, пододала наслідки пандемії у відносно короткі терміни. Економіка КНР зросла на 4,9% у третьому кварталі, а капіталізація ринку КНР перевищила \$10 тлрн. (за жовтень) вперше з 2015 року [3]. Нові виклики формують нові підходи, які потребують знань, що виходять за межі знайомого світу.

Стійкість суб'єктів малого та середнього підприємництва (далі – МСП) для перехідних економік під час економічних криз є низькою і мало вивчена на предмет факторів, що впливають на даний процес. Але вплив МСП на соціально-економічні показники України є значним. Так відповідно до Огляду МСП в Україні за 2018-2019 роки, підготовленого офісами SMEDO та BRDO «99,98% юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, зареєстрованих в Україні, належать до суб'єктів малого і середнього підприємництва. У секторі МСП здійснює комерційну діяльність понад 6,9 млн осіб, або близько 82% від усіх зайнятих. На сектор припадає 65% обсягу реалізації товарів, робіт та послуг та 64% валової доданої вартості» [4]. Внутрішніми проблемами МСП авторами вважаються: низька економічна обізнаність в МСП, в порівнянні із розвиненими економіками, де економічна освіта вважається однією із основних на всіх етапах становлення людини. В Україні дана тенденція є слабкою. Підприємці, маючи гарну ідею, банально не спроможні розвинути її до бізнес-концепції, бізнес-плану, не спроможні використати глобальні інструменти залучення інвестицій. Вектор інноваційного розвитку МСП є слабким в порівнянні із ведучими країнами, хоча рівень загальної освіти в Україні залишається відносно високим. Однак потребує державної підтримки на рівні стратегічної програми розвитку «людського капіталу», як інструменту інноваційного розвитку національної економіки, як фактору зростання доданої вартості та підвищення конкурентоздатності в глобальному просторі.

Зовнішніми факторами стримуючими розвиток МСП є складність законодавства, корупція, низька купівельна спроможність споживачів, складність адміністрування податків, брак кваліфікованої робочої сили, висока вартість ведення зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД) – 74-те місце у світі, як зазначено в Огляді [4]. Пандемія, яка суттєво трансформує світову економіку підсилює розвиток її логістичної складової, онлайн-торгівля (eBay, Amazon, AliExpress), потребує використання засобу платежу PayPal. В Україні така можливість відсутня. Додатково відсутня можливість відшкодування ПДВ, в інших країнах подібні відправлення оподатковуються за нульовою ставкою.

Механізми фінансового менеджменту потребують підходів, які забезпечать стійку платоспроможність підприємства у сукупності із зростанням його капіталізації в довгостроковій перспективі в сучасних реаліях. В той же час існують ризики притаманні для більшості українських підприємств. Спостерігається використання довгострокових кредитів для фінансування операційної діяльності та поповнення оборотних активів, що не дає змоги

адекватно оцінити ліквідність підприємства за допомоги стандартних підходів. Короткострокова заборгованість перед банками, якою переймаються підприємства не є загрозливою, на противагу кредиторській заборгованості перед постачальниками. Формування якої, в більшості веде до необхідності накопичення довгострокових банківських кредитів. Заглиблюючись в дану тематику спостерігаємо проблеми управління дебіторською заборгованістю, управління якою, на практиці є слабо розвиненим. Тому вбачається актуальним використання показників, які базуються на грошових потоках. В даному аспекті доцільно аналізувати динаміку змін собівартості продукції, співвідношення темпів росту виручки до операційних витрат. Дана проблема пов'язана не тільки із внутрішніми рішеннями підприємства, але і з діяльністю інвесторів, власників, кредиторів конкретного підприємства, що створює не тільки мікро-, але і макроекономічні ризики під час кризових явищ.

Банкрутства в періоди спаду економіки можуть носити не тільки спонтанний, але і навмисний характер, шляхом реалізації шахрайських схем. В даному випадку виникає потреба у розробці практичних методів фінансової діагностики та вистежування змін фінансово-економічних показників, які характеризують подібні дії в реальному часі, що дасть можливість фінансово-кредитним установам зберегти свою ліквідність.

Список використаних джерел:

- 1.Тaleb, Нассим Николас (2015), Черный лебедь. Под знаком непредсказуемости, КоЛибри, ISBN 978-5-389-09894-7.
2. Nassim Taleb Says 'White Swan' Coronavirus Pandemic Was Preventable. Bloomberg. 16.11.2020, URL: <https://www.bloomberg.com/news/videos/2020-03-30/nassim-taleb-says-white-swan-coronavirus-pandemic-was-preventable-video>.
3. China says its economy grew 4.9% in the third quarter. CNBC. 16 листопада 2020, веб-сайт. URL: <https://www.cnbc.com/2020/10/19/china-economy-q3-gdp-2020.html>.
4. Огляд малого і середнього підприємництва в Україні 2018/2019. Фокус на європейській інтеграції. Квітень 2020. 16 листопада 2020, веб-сайт. URL: <https://sme.gov.ua/analitychni-materialy>.

*Каріна Смола, студентка 4-го курсу
Черкаський державний бізнес-коледж, м. Черкаси
Науковий керівник: Криворучко М.Ю., канд. екон.наук*

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА

На сучасному етапі розвитку української економіки перед господарюючими суб'єктами стоїть проблема управління грошовими потоками, мета якого полягає в ефективному управлінні ними на основі даних, отриманих за результатами аналізу за на підставі даних бухгалтерського обліку.

Обмеженість власних грошових коштів формує, як і у виробника, так і у споживача продукції, ланцюг неплатежів, які, в свою чергу, виникаючи в одній

частині ланцюга, поширюються на інші підприємства. В підсумку це призводить до неефективного використання коштів в масштабі країни.

Кожне підприємство здійснює розподіл та перерозподіл грошових коштів, які, в свою чергу, створюють грошовий оборот - сукупність усіх платежів. Тобто, грошовий потік можна уявити як систему «фінансового кругообігу» господарського організму підприємства.

В економічній науці можна виокремити авторів, чії роботи присвячені проблематиці управлінню грошовими потоками, а саме Бланка І.А. [1], Нікбахта Е., Гропеллі А. та інших. Зазначені автори мають різні підходи до трактування поняття «грошовий потік», проте спільною для них є думка, що грошовий потік акумулює грошові кошти.

Незважаючи на розбіжності між зарубіжними та вітчизняними авторами щодо тлумачення поняття «грошовий потік» - вони всі мають рацію, тому що досліджують його різні аспекти. Можна стверджувати, що грошовий потік - це комплекс розосереджених в часі надходжень і виплат грошових коштів внаслідок реалізації якогось проекту або функціонування одного з видів активів. У всіх аспектах діяльності підприємства грошові потоки є господарськими зв'язками.

Грошові потоки можна класифікувати за цілим рядом ознак, що підтверджує ряд публікацій [3-5].

У звіті про рух грошових коштів грошові надходження і виплати класифікують в залежності від виду господарської діяльності на три групи: 1) операційна (поточна) діяльність; 2) інвестиційна діяльність; 3) фінансова діяльність [6].

Таким чином, грошові потоки підприємства можна охарактеризувати як сукупність розподілених у часі надходжень грошових коштів і їх виплат під час фінансово-господарської діяльності підприємства, і цей рух пов'язаний з фактором ризику і ліквідності.

Список використаних джерел:

1. Бланк І., Ситник Г. Планування грошових потоків підприємства. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2016. № 5. С. 31-46.
2. Нікбахт Е., Гропеллі А. Фінанси /пер. з англ. В.Ф. Овсієнкота, В.Я. Мусієнка. К.: Основи, 2013. 383 с.
3. Колісник О.П., Замогильна А.В. Грошові потоки: сутність, класифікація та їх оптимізація в процесі управління. Modern economics. 2018. №10. С. 60-65.
4. Костюк-Пукаляк О.М. Сучасна концепція визначення суті грошових потоків та їх видів. Молодий вчений. 2017. № 8. С. 449-456.
5. Савіцька Г., Попова В. Сутність та класифікація грошових потоків підприємства. Збірник наукових праць Державного університету інфраструктури та технологій. Сер. Економіка і управління. 2017. Вип. 40. С. 270-277.
6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.

МЕХАНІЗМИ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Сучасний етап розвитку українського суспільства супроводжується якісною трансформацією механізмів фінансового менеджменту, що має свій прояв в перерозподілі прав власності та загостренні протиріч між діючими, реформованими та імпортованими інститутами, у зростанні масштабів інтеграційних процесів при одночасній активізації відцентрових тенденцій у регіонах та галузях, цифровізації усіх сфер економічної діяльності [2, 8]. Подібні зміни ускладнюються незавершеністю структурних перетворень, відсутністю цілісної концепції довгострокового розвитку держави, загостренням внутрішніх і зовнішніх факторів ризику для системи економічної безпеки підприємств в умовах активізації трансформаційних процесів [7].

Сучасні підприємства гостро потребують зміни системи фінансового менеджменту в умовах збільшення зовнішніх впливів і загроз, що суттєво зменшує рівень їх економічної безпеки. Наразі українське суспільство потребує нової наукової парадигми, яка у відповідності з викликами постіндустріальної економіки в умовах посткризового розвитку надасть якісно нове трактування принципів фінансового менеджменту підприємств в умовах зменшення економічної безпеки [1].

Вплив формальних і неформальних інститутів на зміст та принципи функціонування системи фінансового менеджменту характеризується суперечливістю: ринкові інститути можуть одночасно виступати як засобом розвитку, так і чинником загроз. Характер впливу визначається змістом форм та методів інституційного проектування, при цьому роль держави в реалізації позитивного потенціалу поступальної макроекономічної динаміки є першорядною. Цим визначається необхідність реалізації державного регульованого варіанта ринкової інституціоналізації відносин фінансового менеджменту на основі модернізації існуючих формальних та легалізації неформальних інститутів в процесі цілеспрямованого інституційного проектування [6].

При розгляді і виявленні причин трансформацій механізмів фінансового менеджменту слід виділяти кілька рівнів, а саме: 1) система фінансового менеджменту держави, тобто макроекономічний рівень; 2) регіону, тобто мезоекономічний рівень; 3) система фінансового менеджменту агентів ринку (підприємств, організацій, установ), тобто мікроекономічний рівень.

Система фінансового менеджменту, яка визначає сталий розвиток всіх рівнів господарства, згідно з інституціональною теорією, пов'язана зі створенням і функціонуванням організаційних структур, законів та правил поведінки, що забезпечують ефективну участь у глобалізації та інформатизації економіки, інноваційну та ділову активність. Особливого значення набуває розробка у системі фінансового менеджменту захисних механізмів

упередження й мінімізації ймовірних загроз. Основою такого механізму можуть стати наступні критерії: ступінь активності в формуванні захисту, достовірність та повнота інформаційного поля, природа небезпек, система моніторингу перепон, результат захисту (уникнення загроз, досягнення сталого розвитку).

Необхідно забезпечити єдність системи управління у вирішенні стратегічних завдань, збалансувати параметри сталого розвитку з існуючими та потенціальними загрозами. Потрібен орган управління, який би на науковій основі визначив обсяги наявних ресурсів, оцінив потенціал народногосподарського комплексу та можливості науки, налагодив систему натуральних та вартісних балансів. На цій основі можлива побудова комплексної стратегії довгострокового розвитку підприємств.

Таким чином, для проектування системи мінімізації ризиків як елемента механізму фінансового менеджменту підприємств необхідно здійснити відбір найбільш значимих з економічної точки зору показників економічної безпеки, визначення й обґрунтування граничних значень відібраних показників [3-5]. Необхідно сформуванню системи показників-індикаторів та показників-предикторів для будівництва та здійснювати їх моніторинг на рівні держави, місцевих органів управління або саморегулювальних організацій.

При формуванні моделі системної динаміки будівельної галузі можливе збільшення числа показників економічної безпеки. Припустиме також формування єдиного, узагальненого параметра оптимізації як функції цінності, у якій будуть відбиті всі показники економічної безпеки будівництва.

Список використаних джерел:

1. Авдийский В.І., Бауер В.П. Система фінансового менеджменту в системі трансформації світової фінансової архітектури. Ефективне антикризове управління. 2010. № 1. С. 42-48.
2. Беленкова О.Ю. Цифрова трансформація будівництва: механізм взаємодії бізнесу, науки, держави. Будівельне виробництво. 2019. № 66. - С. 30-36.
3. Гойко А.Ф., Сорокіна Л.В., Скакун В.А. СVP – механізм фінансової безпеки будівельних підприємств у нестійких економічних умовах. Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах ринкових відносин. 2017. № 35 С. 13 – 36.
4. Економетричний інструментарій управління фінансовою безпекою підприємств будівництва: [монографія] /; за наук. ред. проф. Сорокіної Л. В., Гойка А. Ф. – Київ : Київ. нац. ун-т буд-ва і архітектури, 2017 – 404 с.
5. Измайлова К.В. Фінансовий аналіз у будівництві. Київ. "Кондор". - 236 с.
6. Измайлова К.В., Пархоменко В.В. Імітаційне моделювання фінансових показників інвестиційної діяльності підприємства // Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах ринкових відносин. 1997. С. 73-76.
7. Стеценко С. П. Оцінка інвестиційної привабливості фінансових інструментів у сучасних нестійких економічних умовах. Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах ринкових відносин. 2012. № 27. С. 219–232.
8. Zeltser, R.Ya., Bielienkova, O.Yu., Novak, Ye., Dubinin D.V. (2019) Digital Transformation of Resource Logistics and Organizational and Structural Support of Construction. Nauka i innovatsii. V 15(5), pp. 38-51.

КОРПОРАТИВНЕ ГРОМАДЯНСТВО: ЕТАПИ СТВОРЕННЯ

Корпоративне громадянство - це визнання того, що бізнес, корпорація чи подібна до бізнесу організація несе соціальну, культурну та екологічну відповідальність перед громадою, в якій вона розташована, а також економічну та фінансову відповідальність перед своїми акціонерами чи безпосередніми зацікавленими сторонами. Корпоративне громадянство передбачає організацію, яка сприймає необхідність, часто радикальних внутрішніх та зовнішніх змін, з метою кращого виконання своїх обов'язків перед усіма зацікавленими сторонами (прямими чи непрямими), з метою встановлення та підтримання стійкого успіху для організації [1].

Усі підприємства несуть основні, тобто загальноприйняті етичні та юридичні обов'язки, однак найбільш успішні підприємства створюють міцну основу корпоративного громадянства, демонструючи прихильність до етичної поведінки шляхом створення балансу між потребами акціонерів, громади та навколишнього середовища в околицях, де вони розташовані, а це означає, що вони враховують інтереси всіх зацікавлених сторін: держави, бізнесу, суспільства. Такі дії допомагають залучити споживачів та встановити лояльність до торгової марки і компанії в цілому, забезпечити гідний рівень конкурентоспроможності на ринку та мають позитивний вплив на багато інших не менш важливих показників.

Існує 5 етапів створення та розвитку успішного корпоративного громадянства або як створити соціально відповідальну компанію:

1. Початковий етап, а саме зародження розуміння поняття «корпоративне громадянство». На цьому базовому етапі активність корпоративного громадянства є епізодичною, тобто проявляється час від часу, а її програми нерозвинені та недопрацьовані. Причини, як правило, прості та зрозумілі: недостатня обізнаність про те, що таке корпоративне громадянство, незацікавленість чи байдужість вищого керівництва та обмежена або одностороння взаємодія із зовнішніми зацікавленими сторонами, особливо у соціальному та екологічному секторах.

2. Етап залучення. На другому етапі, топ менеджмент, тобто керівництво корпорації чи компанії часто «прокидається» під зростаючими очікуваннями суспільства і починає сприймати новий погляд про роль, місце та відповідальність компанії у суспільстві. Компанії часто розробляють політику, яка сприяє залученню працівників та керівників до діяльності, що перевищує елементарне дотримання основних законів. Політика щодо громадянства стає всеохоплюючою на 3-ьому етапі, завдяки збільшенню кількості зустрічей та консультацій з акціонерами, вищим керівництвом та всіма зацікавленими сторонами, а також завдяки участі у форумах та інших спільних заходах, які

покликані створити сприятливу атмосферу для інформування про деталі інноваційної політики щодо корпоративного громадянства.

3. Інноваційний етап. На цьому етапі розвитку компанія може добитися успіху у створенні корпоративного громадянства двома шляхами: розширюючи свій порядок денний, а саме охоплюючи більш всеосяжну концепцію громадянства; збільшуючи свою участь у якості вищого керівника та беручи на себе більше відповідальності у суспільстві.

Високий рівень інновацій та навчання - процеси, які найкраще описують даний етап. Як правило, характерною рисою даного етапу є посилені консультації з різноманітними зацікавленими сторонами, які передбачають більш відкрите двостороннє спілкування та взаємний вплив. Ще однією особливістю даного етапу є контакти з провідними компаніями та експертами через форуми, конференції, професійні зустрічі та інші види комунікацій.

4. Етап інтеграції. Однією з проблем розвитку компаній на інтегрованій стадії є перехід від координації до співпраці, тобто від теоретичної частини до практичної, у стимулюванні зусиль щодо громадянства. Зазвичай, ради директорів встановлюють загальноприйняті стандарти для компанії. Аналіз Промислового індексу Доу-Джонса показує, що приблизно кожна п'ята компанія, що входить до складу корпорації, має комітети з питань громадянства на рівні правління. Сюди входять системи управління ризиками, схеми консультацій із зацікавленими сторонами, тренінги з питань стійкості для керівників та працівників, схеми управління проблемами тощо.

5. Заключний етап, що дозволяє трансформувати всі здобуті знання до впевнених дій компанії. На заключному етапі компанії зрідка працюють самостійно в соціальній та екологічній сферах. Зазвичай, компанії тісно співпрацюють з іншими підприємствами, громадськими групами та організаціями для вирішення проблем та прискорення процесу виходу на нові ринки та розвитку місцевої економіки [2].

Отже, поняття корпоративної соціальної відповідальності та корпоративного громадянства часто використовуються як взаємозамінні. Однак, корпоративна соціальна відповідальність - це поняття корпоративного громадянства, яке може приймати різні форми залежно від компанії та галузі. Компанії можуть отримати користь від благодійності, програм соціальної відповідальності та інших подібних заходів, одночасно зміцнюючи та рекламуєчи ім'я власного бренду.

Список використаних джерел:

1. Corporate citizenship: Your company's role in society. URL: <https://execed.economist.com/blog/industry-trends/corporate-citizenship-your-companys-role-society>
2. What is corporate citizenship? Philip Mirvis, Bradley K. Googins URL: https://www.researchgate.net/publication/3228435_Stages_of_Corporate_Citizenship

*Сергей Ткаченко, д-р экон.наук, профессор,
Высшее учебное заведение «Международный технологический университет
«Николаевская политехника», г. Николаев*

КАЧЕСТВЕННАЯ ОЦЕНКА И ПРОМЫШЛЕННЫЕ НОРМЫ ФУНКЦИИ

Качество работы представляет собой ключевое понятие, охватывающее все стороны деятельности отдельного работника, трудящихся коллективов, отраслей, звеньев национальной экономической концепции (системы) страны. О качественных характеристиках и технических параметрах работы можно судить по уровню выполнения разнообразных (различных) функций, операций, трудовых, производственных процессов и заданий, по полученным результатам и уровню достигнутых промежуточных и конечных генеральных целевых показателей, критериев оценки экономической оперативности (эффективности).

Высокое качество работы – это в конечном своём итоге достижение наивысших результирующих промежуточных и конечных генеральных целевых показателей, критериев оценки экономической эффективности труда и процесса производства при минимальных издержках (расходах); это высокие качественные характеристики и технические параметры выпускаемой готовой продукции, добросовестное отношение к труду, высокое организационное обеспечение труда и процесса производства, деловитость, ответственность, строгое соблюдение технологической, трудовой и государственной дисциплины каждым конкретным работником; это высокое качество подсистемы (функции) планирования, системы регулирования (управления), материально-технического снабжения, ритмичность и чёткость работы всех без исключения отраслей и звеньев национальной экономической системы страны. Повышение качественных характеристик и технических параметров всей работы означает улучшение характера (свойств) планов, их научной обоснованности, сбалансированности, совершенствование нормирования и цели бухгалтерского учёта и отчётности, стиля и элементов метода руководства экономикой (хозяйством) на основе рыночных законов(принципов) управления.

Президент и правительство страны указывают на необходимость повысить организованность и слаженность работы во всех звеньях экономики, определяют важнейшие направления развития, ориентированные на улучшение качественных характеристик и технических параметров работы в различных отраслях национальной экономической системы государства. Например, электроэнергетика должна повысить такие показатели как надёжность и качество энергоснабжения национальной экономической системы государства. Газовая промышленность призвана обеспечить повышение экономической эффективности и надёжности работы цельной системы газоснабжения страны. Большое внимание уделяется дальнейшему направлению развития и улучшению качества работы транспорта, связи, торговли и общественного питания, улучшению(модернизации)бытового обслуживания населения страны.

Высокие качественные характеристики и технические параметры работы напрямую неразрывно связаны с бережным, хозяйским отношением к

имуществу, к собственности, с экономным, рациональным использованием всех видов материальных, трудовых и денежных ресурсов. Высокое качество работы несовместимо с небрежностью, расхлябанностью, нерадивым подходом к труду.

Успешному решению выдвинутых президентом и правительством страны задач должно способствовать широкое развёртывание в современных условиях цикла экономического развития действия (процедуры), девиз которого надлежит увязать с экономически продуктивной (эффективной) и кондиционной (качественной) работой. Борьба за отличные (высокие) качественные характеристики и технические параметры работы требует систематического (регулярного) повышения квалификации каждого работника, хорошего владения профессиональными знаниями, навыками, мастерством, творческого, подлинно хозяйственного (экономического) отношения к труду, товарищеской взаимопомощи, сознательной трудовой дисциплины, высокой требовательности к кадровому составу, ответственности за порученную работу.

Президент и правительство страны неустанно подчёркивают, что выполнение комплекса заданий в современных условиях цикла хозяйственного (экономического) развития требует усовершенствования организаторской и политической работы. Должна быть усилена требовательность к кадровому аппарату за выполнение установленных заданий, высокое организационное обеспечение (организованность) и чёткость в работе, строгое соблюдение плановой дисциплины во всех звеньях – от базы (предприятия) до министерства.

Установлено, что генеральным (основополагающим) критерием оценки экономической производительности (эффективности) распределения в современных условиях цикла хозяйственного развития может быть только труд – его количество и качество. Именно с учётом данного обстоятельства обеспечивается справедливая и объективная оценка экономической продуктивности (эффективности) результатов работы каждого конкретного трудящегося (рабочего). И сейчас особенно важно и нужно чтобы каждый трудящийся понимал, что выполнение плана зависит и от его трудового вклада, чтобы все понимали ту простую истину, что, чем лучше мы будем трудиться, тем лучше будем жить. На каждом производственном участке, в бригаде, на каждом научно-производственном объединении и промышленном предприятии, в организации, учреждении, на каждой ведомственной структуре должна вестись решительная борьба с бракоделами, лодырничеством, нарушителями рабочей (трудовой) дисциплины, прогулами, с расточительством и бесхозяйственностью. Следует особо подчеркнуть, что необходимо создать такие условия – экономические и организационные, – которые стимулировали бы производительный труд, качественные характеристики и технические параметры дела, инициативу и предприимчивость. И наоборот, плохая работа, бездеятельность, безответственность должны будут самым непосредственным и неотвратимым образом сказываться и на материальном вознаграждении, и на служебном положении, на моральном престиже наёмных тружеников(рабочих).

ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИЙ МЕХАНІЗМ ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Екологічна безпека території країни розглядається як стан навколишнього середовища, за умови гарантування запобігання погіршенню довкілля та здоров'я людини. Вона досягається сукупністю процесів і заходів щодо створення сприятливих умов для відтворення природних ресурсів, життя та здоров'я людей, як одна з категорій сталого (збалансованого) розвитку. Розвиток будь-якого регіону пов'язаний з наявністю екологічних проблем та ризиків у ньому. Як свідчить оцінка стану довкілля, в Україні компоненти екосистеми зазнають негативного антропогенного впливу. Однією з нагальних проблем, які потребують вирішення, є утворення та накопичення великих обсягів промислових та побутових відходів, високий рівень забруднення водного басейну річок та атмосферного повітря, незадовільний стан систем якісного водопостачання та водовідведення, висока енергоємність виробництв, недостатня кількість природоохоронних територій, зменшення видового розмаїття рослин і тварин.

Одним із шляхів покращення ситуації з довкіллям є розвиток екологічно безпечного підприємництва та його фінансово-кредитних механізмів. Досить перспективним вважаємо проектне фінансування. В Україні воно не має широкого розповсюдження. Так, більшість великих банків надають послуги з проектного фінансування (принаймні, декларували наявність такого фінансового продукту своїм клієнтам) чи включили його до своїх стратегічних планів. Проте, пропонуючи таке фінансування, банки вимагають наявність першокласного забезпечення інвестиційного проекту, що не відповідає природі інвестиційного кредитування, яким є і проектне фінансування, оскільки фінансування проекту має забезпечуватися переважно за рахунок грошових потоків самого проекту [1].

Специфікою банківського проектного фінансування є те, що воно передбачає розробку індивідуальних умов фінансування для кожного інвестиційного проекту та може поєднувати в собі такі інструменти залучення коштів, як: емісію цінних паперів, прямі інвестиції у статутний фонд, банківський та комерційний кредити, державне фінансування тощо.

Основна перевага активного залучення банківського кредитування в процеси екологічно безпечного підприємництва полягає в тому, що суб'єкти інноваційної діяльності отримують можливість у будь-який момент оперативно мобілізувати додаткові грошові ресурси, необхідні для вирішення поточних і довгострокових господарських потреб, що, у свою чергу, дозволяє кредиторам перетворити вільні кошти в дохідні активи. Результати співпраці банків та інших суб'єктів виробничого процесу відображаються наступними вигодами: значно зменшується обсяг так званих «інформаційних витрат»; збільшується можливість оперативно отримувати довгострокові кредити.

Водночас, варто погодитися із думкою О.І. Воробйової, що на сьогоднішній день відсутня усталена, достатньо багатомірна система управління ризиками, внаслідок чого компанії схильні дещо занижувати ступінь ризиковості інвестиційного проекту, не усвідомлюючи того, що врешті респі можуть втратити власні та запозичені фінансові ресурси. Саме тому необхідна розробка комплексної системи ризик-менеджменту інвестиційних проектів, яка включала б кількісні, якісні показники ступеня ризиковості, методи ідентифікації, оцінки, аналізу та запобігання ризиків інвестиційних проектів [2].

Тому, для проведення кредитування інноваційного проекту банк повинен сформуваи відповідну стратегію; провести ретельний ризик менеджмент, для мінімізації і управління ризиками (адже проекти є довгостроковими від 3-х років, а отже ризик зростає); мати відповідний розмір регулятивного капіталу (велика частка активів залучається на фінансування проекту, що може вплинути на його поточну діяльність) та мати досвід у інвестиційній діяльності.

Аналізуючи проблеми, що перешкоджають активному впровадженню довгострокового банківського кредитування екологічно безпечного підприємництва, вважаємо, що основними чинниками, що стримують розвиток банківського кредитування даного справи в Україні є:

- Високі процентні ставки.
- Обмежений обсяг довгострокових ресурсів.
- Складність отримання та висока вартість рефінансування.
- Недосконале законодавство, оскільки відсутній реальний законодавчий захист прав кредитора.
- Недостатньо надійна система страхування кредитних ризиків та висока вартість для позичальника.
- Антикризова стратегія «виживання» банків: підтримка ліквідності навіть за рахунок прибутковості.
- Відтік капіталу з країни.
- Надзвичайна привабливість вкладень у державні облігації.

Узагальнюючи теоретичні, правові та практичні аспекти дослідження, відзначимо перспективність та актуальність для екологічно безпечного підприємництва проектного фінансування. Особливо це стосується великомасштабних проектів державного значення, що зумовлює перспективність подальших наукових досліджень даної проблеми.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: Постанова Правління НБУ від 30.06.2016 р. № 351. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>.
2. Воробйова О.І. Кредитно-інвестиційний потенціал банків України /О.І. Воробйова/ Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит.- 2011. – 39 с.

СЕКЦІЯ 4

ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГРОШОВО-КРЕДИТНОГО РИНКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

*Володимир Височанський, канд. екон.наук, доцент
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород*

ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ЦІННОСТІ

Розвиток мінових відносин супроводжується вдосконаленням загальнопоширеної поведінки та процедур щодо визначення цінності [1]. Вироблення стандарту цінності в даному контексті дозволяє покращити інформаційне забезпечення господарюючих індивідів стосовно поточної кон'юнктури та знизити витрати обміну як такого. Поява грошей ознаменувало важливу віху стандартизації цінності та надала змогу учасникам мінових операцій співставляти цінність різноманітних товарів і послуг з цінністю засобу обміну та згодом формулювати цінність різноманітних благ у грошовому виразі [2, 3].

В часи коли гроші являли собою товар, їх кількість визначалася потребою в них учасників обміну. Кількість грошей, а відтак й їх переоцінка, зазвичай здійснювалися плавно, не спричиняючи незручностей для господарюючих індивідів. Напроти, сучасні паперові гроші випускаються в економічну систему за наказом, їх кількість важко передбачити в довгостроковій перспективі. Оскільки існує тенденція до постійного збільшення кількості грошей, то учасники ринку при їх оцінюванні враховують ризик знецінення грошей. За таких умов зростає рівень невизначеності, а відтак і витрати мінових операцій та господарської діяльності в цілому.

В умовах відсутності повноцінного засобу обміну полегшити процеси оцінювання та знизити рівень невизначеності в господарській діяльності можливо через врахування змін цінності безпосередньо паперових грошей. В цьому випадку виникає запитання відносно якого товару здійснювати оцінку грошей, а якщо використовувати з цією метою відразу декілька товарів, то в який саме спосіб це робити.

Еволюція мінових операцій створила особливу форму ринку – біржу, яка є ефективним механізмом купівлі-продажу об'єктів торгу. Сьогодні більшість торговельних операцій з речовими товарами забезпечуються ф'ючерсною біржою, що організовує укладання строкових угод з постачання товарів в майбутньому. На відміну від локальних ринків ф'ючерсна біржа в кожен момент виробляє єдину ринкову ціну для відповідного контракту, вирішуючи в такий спосіб проблему отримання інформації щодо оцінки біржових товарів. Якщо ціна контракту свідчить про рівень інтенсивності потреб у володінні ним, то кількість укладених год з ним вказує на відносний ступінь його загальнопоширеності серед господарюючих суб'єктів.

Практична реалізація підходу щодо стандартизації цінності була виконана в умовах ф'ючерсного ринку США. З цією метою було розроблено

CommoUn (Commodity Unit – з англ. *товарна одиниця*) індекс, який охоплює усі ф'ючерсні контракти на постачання речових товарів, торгівля якими здійснюється на біржах США [4]. Щоденний перерахунок структури індексу на основі визначення грошового виразу обсягів торгівлі її складовими дозволяє оперативно враховувати зміни в перевагах учасників ринку щодо того чи іншого біржового товару. Зміни у значеннях індексу свідчать про зміни в оцінці грошей відносно товарної корзини індексу. Зростання індексу вказує на знецінення грошей, тоді як його зниження – на ревальвацію грошової одиниці. Згідно з отриманими розрахунками значення індексу зросло зі 100,00 до 159,56 протягом періоду з 2 січня 1998 року по 23 жовтня 2020 року [4]. Динаміка індексу підтверджує довгострокову тенденцію знецінення паперових грошей.

Проблема використання паперових грошей в якості стандарту цінності пов'язана з їх неповноцінністю. Сьогодні кількість грошей змінюється за наказом монетарної влади і на практиці змінюється непрогнозованими темпами. Це посилює невизначеність в оцінці грошей господарюючими індивідами та спонукає їх до пошуку більш надійного стандарту цінності. Для зниження невизначеності та полегшення процедур обміну доцільно використовувати такі засоби, які враховують оцінку максимальної кількості благ на ринку. Одним з них може бути індекс CommoUn, що враховує значення цінності ф'ючерсних контрактів з фізичним постачанням речових біржових товарів, торгівля якими здійснюється на ф'ючерсних біржах США. Динаміка індексу відображає зміни у цінності паперових грошей і підтверджує їх знецінення в довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. — К.: Наукова думка, 1970—1980.
2. Menger C. Principles of Economics. Ludwig von Mises Institute, Auburn, 2007
3. Mises, Ludwig von. Human Action. A Treatise On Economics. 4-th rev. ed. Fox & Wilkes, San Francisco, 1996
4. CommoUn – Commodity Unit Index – <https://www.commoun.com>

*Наталія Внукова, д-р екон.наук, професор
Харківський національний економічний університет ім.С.Кузнеця, м.Харків*

ВПЛИВ ОНОВЛЕНИХ ВИМОГ ДО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ НА ЗМІНИ У ДОСТУПІ ДО ФІНАНСУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО І СЕРЕДНОГО БІЗНЕСУ

Формування ризик-орієнтованої системи фінансового моніторингу є першочерговим завданням державного регулювання ринку фінансових послуг і сполучних суб'єктів первинного фінансового моніторингу [1]. Відповідно до оновлених вимог антилегалізаційного законодавства [3] запроваджується ризик орієнтований підхід до запобігання та протидії відмиванню коштів.

Важливим завданням є визначення впливу на доступ до фінансування суб'єктів малого та середнього бізнесу [1]. Автором розглянуто особливості визначення і регулювання підходів до ризик-орієнтованої системи в тексті закону [3] в контексті змін на ринку фінансування.

На відміну від попередньої редакції закону, яка виділяла тільки низький середній та високий ризик, в регулюванні залишилися всі ці три рівні ризику, але введено *неприйнятно високий ризик* як максимально високий ризик, що не може бути прийнятий суб'єктом первинного фінансового моніторингу відповідно до внутрішніх документів з питань фінансового моніторингу. Щодо впливу на доступ до фінансування при встановленні такого рівня ризику суб'єкту малого та середнього ризику буде відмовлено у фінансуванні.

Оновлені вимоги законодавства передбачають запровадження нового інструменту - *належну перевірку*, заходи, що включають проведення на постійній основі моніторингу ділових відносин та фінансових операцій клієнта, що здійснюються у процесі таких відносин, щодо відповідності таких фінансових операцій наявній у суб'єкта первинного фінансового моніторингу (фінансової установи) інформації про клієнта, його діяльність та *ризик* (у тому числі, в разі необхідності, про джерело коштів, пов'язаних з фінансовими операціями). Це суттєво збільшує витрати на підготовку до фінансування, отже, не сприяє підвищенню його доступності.

Для покращення ситуації щодо ділових відносин під час фінансування з урахуванням запровадження ризик орієнтованого підходу введено поділ заходів належної перевірки клієнта (позичальника) на посилені та спрощені.

Перші вживаються фінансовою установою на основі ризик-орієнтованого підходу стосовно клієнтів, ділові відносини з якими (фінансові операції без встановлення ділових відносин яких) становлять *високий ризик*, є пропорційними виявленим ризикам та спрямовані на їх мінімізацію, у тому числі шляхом збільшення частоти та обсягу дій з моніторингу ділових відносин та збору додаткової інформації щодо ділових відносин.

Спрощені заходи належної перевірки здійснюються фінансовою установою на основі ризик-орієнтованого підходу стосовно клієнтів, ділові відносини з якими (фінансові операції без встановлення ділових відносин яких) становлять *низький ризик*, є пропорційними виявленим ризикам та можуть передбачати, зокрема, зменшення частоти та обсягу дій з моніторингу ділових відносин та збору додаткової інформації щодо ділових відносин.

Отже, щодо спрощення доступу до фінансування, посилені заходи належної перевірки позичальника в системі фінансового моніторингу цьому не сприяють, а саме спрощені заходи мають на меті розширення доступу до фінансування.

Застосування ризик орієнтованого підходу фінансовою установою щодо клієнтів, які потребують фінансування, відбувається із врахуванням відповідних критеріїв ризику, зокрема, пов'язаних з географічним розташуванням держави реєстрації клієнта або установи, через яку він здійснює передачу (отримання) активів, видом товарів та послуг, що клієнт отримує від фінансової установи, способом надання (отримання) послуг. Отже, всі ці

складові виявлення потенційного ризику, спрямованого на відмивання коштів, потребують додаткових організаційних заходів з боку фінансової установи, крім загальних вимог щодо оцінки кредитоспроможності позичальника, для збору інформації і оцінки ризиків фінансового моніторингу, що не спрощує доступ до фінансування.

Оновлене законодавство у сфері фінансового моніторингу значну увагу приділяє кінцевим бенефіціарним власникам. Фінансова компанія при встановленні кінцевого бенефіціарного власника клієнта, суб'єкта малого та середнього бізнесу, покладається не тільки на Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, а проводить додаткову перевірку клієнта, що не спрощує процедури і час для одержання фінансування.

Оновлені положення антилегалізаційного законодавства не спрощують процес одержання фінансування у фінансових установах, але процедури належної перевірки, які здійснюються з урахуванням ризик орієнтованого підходу побудовані таким чином, що клієнти з *низьким* ризиком мають переваги при оцінці ризиків фінансування, отже, для цієї групи суб'єктів малого та середнього бізнесу зміни, що відбулися, є позитивними.

Список використаних джерел:

1. Внукова Н.Н. Перспективы развития рынка финансовых услуг для расширения доступа к финансированию малого и среднего бизнеса // Тенденции экономического развития в XXI веке : материалы II Междунар. науч. конф., Минск, 28 февр. 2020 г. / Белорус. гос. ун-т ; редкол.: А. А. Королёва (гл. ред.) [и др.]. Минск: БГУ, 2020.С. 223-225. URL: <https://elib.bsu.by/handle/123456789/250518>
2. Пономаренко В. С., Внукова Н. М., Колодізев О. М., Ачкасова С. А. Вплив державного регулювання на розвиток ризик-орієнтованої системи фінансового моніторингу України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2019. № 2 (29). С. 419-429.
3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361-ІХ. *Голос України*. 2019. 28 грудня. №251.

*Ольга Заславська, канд.екон.наук, доцент
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород*

ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРА ДЕРЖАВИ ТА РЕГІОНІВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ

Банківський сектор відіграє найважливішу роль у пом'якшенні безпрецедентного макроекономічного та фінансового шоку, викликаного коронавірусом, шляхом сприяння позичальникам, які постраждали від наслідків пандемії, зокрема через зміни механізмів кредитування реального сектору економіки країни. Фахівці міжнародних фінансових установ зазначають, що на

даний час банківські системи більшості країн світу перебувають у міцнішому становищі, ніж під час світової фінансової кризи 2008-2009 років. Проте, по мірі загострення проблем ліквідності та платоспроможності, дефолти по заборгованостям як банків, так і їхніх позичальників, будуть зростати, а тому тиск на банківську систему посилюватиметься [2].

На світовій арені боротьби із глобальними фінансовими кризами важливе місце посідають міжнародні фінансові організації. У світлі останніх подій фахівцями даних установ розроблено рекомендації для керівництва органів банківського нагляду, що приймають заходи у відповідь на пандемію.

По-перше, рекомендовано використовувати гнучкість нормативно-правової бази, підтримуючи при цьому мінімальні пруденційні вимоги і забезпечуючи відповідність міжнародним стандартам. Зокрема, йдеться про такі аспекти регулювання банківської діяльності:

- підтримка мінімальних вимог до капіталу;
- підтримка відповідності внутрішніх норм міжнародним стандартам;
- дозвіл на використання буферів капіталу;
- дозвіл на використання буферів ліквідності (LCR та NSFR);
- обмеження розподілу дивідендів та викупу акцій [1].

По-друге, регуляторним органам рекомендовано сприяти заходам державної та приватної підтримки постраждалим від наслідків кризи галузям та окремим позичальникам. Зокрема, це реалізується шляхом сприяння реструктуризації позик та зниженню коефіцієнта ризику для кредитів із державними гарантіями.

По-третє, рекомендовано звести до мінімуму можливості для морального ризику та продовжувати діючу практику управління кредитним ризиком, одночасно сприяючи ефективному розподілу нових кредитів. Зазначимо, що під моральним ризиком у банківській сфері розуміють імовірність того, що одна зі сторін угоди може надати недостовірну інформацію про своє матеріальне та фінансове становище у відчайдушній спробі отримати вигоди від укладання угоди [3]. Реалізацію даного заходу пов'язано з моніторингом діяльності контрагентів та контролем за дотримання принципів кредитної політики.

По-четверте, розробити або удосконалити керівництво щодо класифікації активів і створення резервів на покриття можливих збитків, ґрунтуючись на рекомендаціях міжнародних організацій. Тобто рекомендується надати вказівки щодо застосування вимог до класифікації активів та переглянути механізми перекласифікації реструктуризованих позик.

По-п'яте, рекомендується підтримувати прозорість і надавати роз'яснення щодо розкриття інформації про ризики. Такі вказівки мають стосуватися змін в андеррайтингу, політиці кредитного ризику та резервування.

По-шосте, варто призупинити автоматичну дію механізмів коригувальних наглядових заходів в умовах надзвичайних обставин, спровокованих пандемією. Дана рекомендація означає перегляд існуючих стратегій регуляторних заходів, перевірок, стрес-тестувань, а також відтермінування або збільшення часу на здійснення коригувальних дій.

По-сьоме, рекомендовано переглянути пріоритети нагляду і підтримувати тісний діалог із банківським сектором, а саме:

- акцентувати увагу на ключових ризиках;
- призупинити чи відкласти нові законодавчі ініціативи.
- подовжити перехідні періоди для нормативних актів;
- скоротити несуттєві обстеження та звітність.

По-восьме, рекомендується активно координувати роботу національних центральних банків із іншими наглядовими органами. Зокрема, це стосується співпраці як із внутрішніми інституціями (урядом, регіональними органами влади, органами, що здійснюють моніторинг діяльності фінансових установ тощо), так і з міжнародними органами нагляду за банківською діяльністю.

По-дев'яте, варто забезпечити безперебійне функціонування фінансової інфраструктуру загалом. Тобто нагляд повинен реалізуватися не лише у банківському секторі, але й дотичних до нього (наприклад, ринок цінних паперів, сфера небанківських фінансових послуг, платіжні системи тощо) [1].

Вищезазначені рекомендації покликані забезпечити підтримку та контроль критичних показників здорового стану банківських систем країн світу, що у підсумку дасть змогу звести до мінімуму ризику фінансової кризи.

Список використаних джерел:

1. COVID-19: The Regulatory and Supervisory Implications for the Banking Sector: A Joint IMF-World Bank Staff Position Note. International Monetary Fund. 2020. URL: https://www.elibrary.imf.org/doc/IMF073/29067-9781513545059/29067-9781513545059/Other_formats/Source_PDF/29067-9781513545127.pdf.
2. Адриан Т., Пазарбашолу Ч. Борьба с COVID-19: какими должны быть ответные меры органов банковского надзора? Блог МВФ. 2020. URL: <https://www.imf.org/ru/News/Articles/2020/06/15/blog-combating-covid-19-how-should-banking-supervisors-respond>.
3. Рисін В. В. Рисін М. Напрями протидії поширенню морального ризику в банківському секторі в умовах кризи. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2016. Випуск 2 (118). С. 94-98.

*Юрій Котлан, студент 2 курсу магістратури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Чубарь О.Г., канд.екон.наук, доцент*

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ

Динаміка розвитку операцій первинного фондового ринку України 2015-2019 рр. характеризувалась стабільним зростанням на початку періоду і різким спадом у 2018 р. У 2019 р. певне збільшення обсягів випуску цінних паперів відновилося, однак воно не досягло рівня 2015 р. (табл. 1). Серед фінансових інструментів у ці роки провідну позицію за обсягами зареєстрованих випусків займали акції, на масштаби яких визначальний вплив мав банківський сектор. 2018 р. характеризувався зменшенням обсягів випуску цінних паперів

порівняно з попереднім роком за рахунок суттєвого скорочення випуску акцій: у цьому році НКЦПФР зареєструвала 93 випуски акцій на суму 22,26 млрд грн. Порівняно з аналогічним періодом 2017 р. цей обсяг зменшився на 324,84 млрд грн. Найбільші обсяги випусків акцій були проведені АТ «СБЕРБАНК» та АТ «БАНК КРЕДИТ ДНПРО» [2]. За весь 2019 р. НКЦПФР зареєструвала 78 випусків акцій на суму 63,5 млрд. грн., що більше за попередній рік на 41,3 млрд. грн. Одним із найбільших емітентів акцій у 2019 р. стало ПрАТ «Л-Капітал» із сумою зареєстрованої емісії 394,3 млн. грн.[1].

Таблиця 1

Обсяги зареєстрованих НКЦПФР обсягів випуску цінних паперів в Україні у 2015-2019 рр., млрд. грн.*

Показник / роки	2015	2016	2017	2018	2019
Загальний обсяг усіх зареєстр. випусків ЦП	145,5	221,17	353,68	60,34	112,68

*Складено за даними НКЦПФР [1, 3].

Обсяги та динаміка торгів на фондовому ринку виступають важливим індикатором стану як самого ринку та якості фінансових інструментів, що на ньому обертаються, так і інвестиційних процесів в економіці країни. Як свідчать дані рис. 1, у 2017 р. відбулося значне скорочення обсягів торгів на ринку, та, відповідно, падіння показника обсягів торгів відносно ВВП країни.

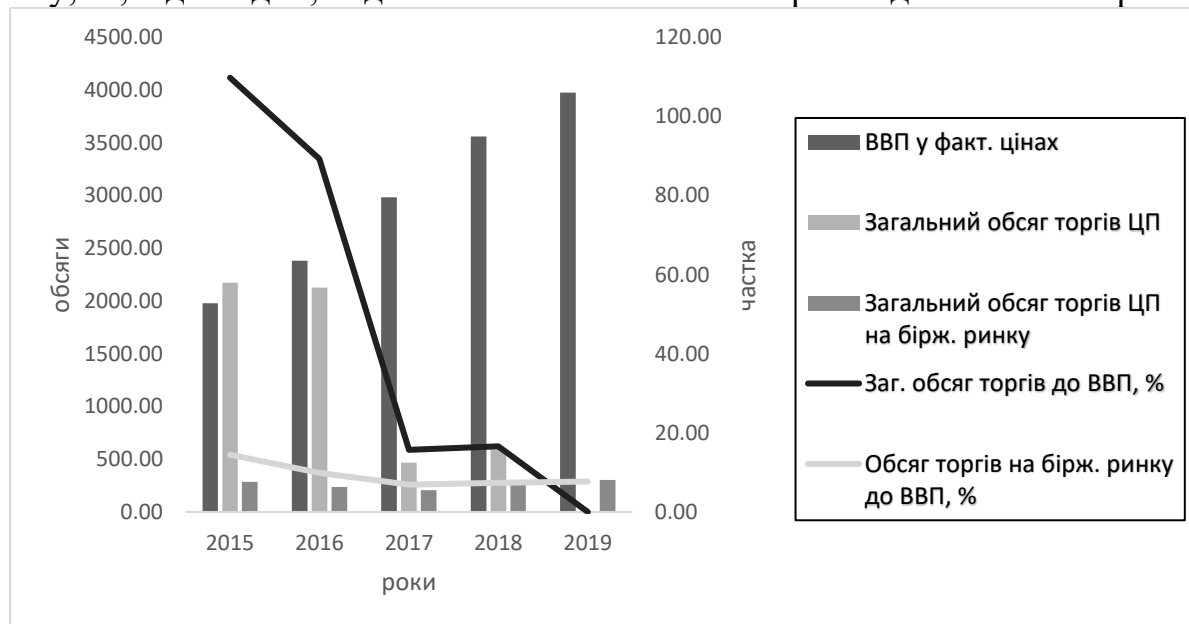

Рис. 1. Загальні показники торгів на фондовому ринку України у 2015-2019 роках, млрд. грн.*

*Складено заданими НКЦПФР [1,2,3]. Дані про заг. обсяг торгів цінними паперами у 2019р. на момент підготовки тез відсутні.

Викликані вказані зміни тим, що з 2017 р. депозитні сертифікати НБУ перестали враховуватись у розрахунках обсягу торгів, оскільки це один із монетарних інструментів НБУ [3]. Характерною особливістю вітчизняного фондового ринку є низька частка операцій його організованого (біржового) сегменту, яка в 2015 р. складала 14,46%, у 2017 р. скоротилась до 6,9% і

незначно зросла в 2018-2019 рр. (рис. 1). За результатами торгів на організованому ринку упродовж 2018 р. обсяг біржових контрактів з цінними паперами склав 260,87 млрд грн. Порівняно з даними аналогічного періоду 2017 р. цей обсяг збільшився на 26,7% (або на 55,1 млрд грн), а у 2019 р. зростання відбулося на 16,9% - до 304,97 млрд. грн.

Серед фінансових інструментів за обсягами торгів на біржовому ринку провідну позицію посідали державні облигації України. У 2018-2019 рр. на торги ОВДП припадало 95-97% усіх операцій. На торги іншими цінними паперами припадає менше 1%, за винятком облигацій підприємств, проте частка останніх теж дуже незначна – близько 3-4%. Обсяг біржових контрактів з державними облигаціями у 2019 р. був у 32,4 рази більшим порівняно з операціями з акціями та корпоративними облигаціями разом узятими, що є свідченням відволікання значних обсягів коштів з виробничої сфери у сферу фінансування дефіциту державного бюджету і продовжує гальмувати інвестиційні процеси в національній економіці.

Важливою характеристикою національного фондового ринку та його організованого сегменту впродовж 2015-2019 рр. була консолідація торгівлі цінними паперами. Із 6 фондових бірж, які функціонували в Україні в 2019 р., лише дві – «ПФТС», «Перспектива» – відзначалися помітними обсягами торгівлі; на них припадало 98,7% вартості біржових контрактів [1].

Отже, для національного фондового ринку останніх 5-ти років притаманні окремі позитивні характеристики: подальше його очищення від неякісних фінансових інструментів, консолідація торгівлі в межах біржового сегменту. Проте негативних тенденцій на цьому фоні проявлялось достатньо: незначні обсяги емісії цінних паперів та операцій з ними при різкому скороченні за результатами 2017 р., домінування позабіржового сегменту ринку, великі обсяги операцій з ОВДП порівняно з цінними паперами підприємств. Все це не дає ґрунтовних підстав говорити про значимість вітчизняного фондового ринку для економічного зростання країни.

Список використаних джерел:

1. Інформаційна довідка щодо розвитку фондового ринку України протягом січня-грудня 2019 року. Аналітичні дані щодо розвитку фондового ринку. Сайт НКЦПФР. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/> (дата звернення: 3.11.2020).
2. Інформаційна довідка щодо розвитку фондового ринку України протягом січня-грудня 2018 року. Аналітичні дані щодо розвитку фондового ринку. Сайт НКЦПФР. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/> (дата звернення: 3.11.2020).
3. Річний звіт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. 2018. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/about-us/annual-reports/#page-4> (дата звернення: 4.11.2020).

АНАЛІЗ РОЗДРІБНОГО КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Аналіз кредитного портфеля банківського сектору України дозволяє стверджувати, що вітчизняні банки здебільшого орієнтовані на кредитування юридичних осіб. Частка кредитів, наданих фізичним особам, у кредитному портфелі банків станом на 01.09.2020 р. становила 20,4 %, що складало 217,4 млрд. грн. Головним чином це споживчі кредити, частка яких у роздрібному кредитному портфелі сягала 83,8 % його обсягу [1].

Динаміку роздрібного кредитного портфеля українських банків за цільовим спрямуванням коштів представлено на рис. 1.

Рис. 1. Динаміка роздрібного кредитного портфеля українських банків за цільовим спрямуванням коштів у 2015-2020 рр., млрд. грн. [1]

Причиною зростання споживчих кредитів у портфелі українських банків стала висока дохідність сегмента. Із боку позичальників активний попит на кредити зумовило зростання доходів населення та відповідне поліпшення споживчої впевненості. Іпотечні кредити у структурі роздрібного кредитного портфеля банків не перевищують 20 %. Така ситуація вказує на те, що наразі українські банки більшою мірою готові надавати дорогівартісні короткострокові та карткові кредити. Загалом, невисокі темпи розвитку іпотечного кредитування зумовлено обмеженістю та високою вартістю

довгострокового ресурсу, а також невисоким платоспроможним попитом населення на довгострокове кредитування.

У сфері роздрібного банківського бізнесу в Україні протягом останніх років найбільш вагомим ризиком є ризик неповернення кредитів. У портфелі кредитів, наданих українськими банками фізичним особам, частка непрацюючих кредитів (NPLs) у 2019 році складала 36 % його обсягу. Експерти зазначають, що практично всі кредити, що наразі визнано непрацюючими, це іпотечні кредити, які були надані фізичним особам до 2015 року. Нехтування стандартами ризик-менеджменту з боку банків призвело до суттєвих втрат за кредитами під час кризи 2014-2016 рр. [1].

Зважаючи на критичну ситуацію, що склалася на ринку банківського кредитування, у липні 2019 року НБУ затвердив Положення про організацію процесу управління проблемними активами у банках України, яким удосконалено підходи до врегулювання заборгованості за непрацюючими кредитами. Документ зобов'язує банки розробити та запровадити спеціальні процедури врегулювання заборгованості за непрацюючими кредитами. Вибір інструментів залежатиме від потенційної платоспроможності боржника та його готовності співпрацювати з банком. Банки, у яких рівень проблемних активів перевищує 5 %, зобов'язані створити постійно діючий підрозділ для роботи з такими активами [2].

Важливу роль у підвищенні якості роздрібного кредитного портфеля банків відведено Закону України «Про споживче кредитування», який вступив у дію у червні 2017 року. На думку експертів, новий закон поверне довіру між банками та населенням. Законом впроваджено єдині правила стосовно реклами і подачі інформації про кредити. Не буде більше так званих «нульових» ставок, яких насправді немає, а за відповідні порушення передбачено відповідальність. Відомі випадки, коли реальна відсоткова ставка становила 135 % річних при середньоринковій ставці для споживчих кредитів 70-80 %. Ще один важливий аспект – зміна черговості виплати при простроченні позики. Якщо раніше у першу чергу стягувався прострочений борг, потім пені і штрафи і, в останню чергу, поточні платежі за тілом кредиту та відсотки, то тепер першими оплачуються борги і тіло кредиту з відсотками і лише потім – штрафи. Закон створює рівні умови для здорової конкуренції банків. Важливо, що кожен бажаючий взяти кредит відразу дізнається не про номінальну, а про реальну ставку за позиною. Це дозволить позичальникові правильно оцінити свої можливості до того, як взяти кредит, а банкам – зменшити частку проблемних позик [3].

У підсумку слід зазначити, що тільки зважена кредитна політика банків із встановлення відсоткових ставок, постійний моніторинг складових кредитного портфеля, управління ризиками та удосконалення системи управління якістю кредитного портфеля можуть призвести до зростання обсягів роздрібного кредитування в Україні.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Національного банку України URL: www.bank.gov.ua.

2. Про затвердження Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України /Постанова НБУ № 97 від 18.07.2019 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Про споживче кредитування. Закон України № 1734-VIII від 15.11.2016 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

*Світлана Остап, старший викладач
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород*

ОСНОВНІ СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ РИНКУ НЕТРАДИЦІЙНИХ ОПЕРАЦІЙ І ПОСЛУГ

Сьогодні в умовах жорсткої ринкової конкуренції інформаційного періоду найважливішим є довгостроковий розвиток, основні фактори якого – грамотне стратегічне управління, ефективність бізнес-проектів, капітал компанії, втілений у знаннях і кваліфікації співробітників, здатність банку утримувати і залучати нових клієнтів, корпоративна культура, що заохочує інновації та організаційні поліпшення, інвестиції в інформаційні технології.

Для побудови системи збалансованих показників по певному ритейлу (набору операцій та послуг) банку необхідно чітко сформулювати цілі та задачі.

Найперше необхідно визначити найбільш перспективні операції та послуги, що здатні задовольнити інтереси як банку, так і його клієнтів.

Дослідження ринку банківських операцій та послуг, як і будь-якого ринку повинно починатися з аналізу середовища в якому працює банк. Метод аналізу 5 сил ринку був розроблений відомим економістом Портером для вивчення ситуації на ринку. [1] Основною силою, яка найбільше впливає на діяльність банку є його клієнти. Різниця між двома силами – постачальниками є клієнти, які формують ресурси банку, що виступають базисом для подальшої ефективної роботи. Погіршення фінансового стану окремих клієнтів, або відмова від послуг банку по інших причинах можуть мати негативний вплив на сам банк. Тому побудова довірчих, довготривалих, взаємовигідних відносин є основою успішного функціонування банку.

Крім клієнтів до категорії постачальників можна віднести учасників ринку, з якими банк активно співпрацює (страхові компанії, біржі, організації з маркетингових досліджень, рекламні агенції, статистичні органи тощо). Робота банків в значній мірі залежить від розвитку сучасних технологій та досягнень, що спричинюють швидке виникнення нових технологій надання багатьох банківських послуг. Конкурентні переваги в боротьбі за конкурентів можуть отримати лише банки, які перші запропонують послуги з кращими умовами надання та/або вищою якістю.

Визначення конкурентів банку є однією з головних передумов вивчення середовища, в якому працює банк. Конкуренція на кожному сегменті ринку банківських продуктів залежить від його життєвого циклу.

Значна кількість конкурентів з'являється і співіснує в період розвитку. На етапі зростання конкуренція стає більш жорсткою. На етапі зрілості

відбувається витіснення слабких конкурентів сильними, які залишаються на ринку.

При проведенні маркетингових досліджень важливо оцінити співвідношення питомої ваги ринку банківських послуг в ринку банківських продуктів відповідного регіону у порівнянні з відповідним співвідношенням по країні в цілому та по інших регіонах. Якщо таке співвідношення по регіону нижче, то необхідно визначити причину: або покупці послуг в регіоні не потребують їх в значному обсязі, або ж ринок не розвинутий. [2; с.268]

Якщо попит на послуги невисокий, то банку необхідно оцінити можливості залучення споживачів послуг з інших банків за рахунок нижчої ціни, або взагалі не розвивати відповідні послуги. Такі дослідження покупців послуг можуть ефективно проводитись за допомогою анкетування. Аналіз даних такої анкети дозволяє дізнатися банку, які категорії населення користуються послугами, в яких послугах вони зацікавлені, слабкі та сильні місця банку в порівнянні з конкурентами.

При проведенні маркетингових досліджень важливо визначити які групи споживачів переважають на ринку і які тенденції попиту на послуги мають місце в кожній групі. Визначивши склад клієнтів, банк може прогнозувати, які операції та послуги можуть користуватись найбільшим попитом. Слід також виявити тенденції розвитку окремих банківських послуг(сегментів), визначити питому вагу банку на кожному цьому сегменті.

Запровадження банківських інновацій пояснюється типовими причинами, серед яких:

- 1) залучення клієнтів на ринках, де спостерігається збільшення кількості і частки проникнення у фінансовий ринок банківських продуктів;
- 2) зацікавленість відносно молодого населення у використанні нових технологій;
- 3) прагнення до розширення присутності банківських продуктів на ринку за рахунок масштабу при їх мінімальній вартості, на що впливає стрімке поширення Інтернету.

У банківській діяльності інноваційні підходи переважно ґрунтуються на сучасних інформаційних та мобільних технологіях, нових інструментах у соціальних мережах. За останні п'ятнадцять років інтернет-банкінг є найсуттєвішою інновацією. Водночас аналітики впевнено стверджують, що інтернет-банкінг уже не є альтернативним каналом, він є основним, що потребує особливої уваги.

Значна кількість банків запускають мобільний банкінг на різноманітних платформах, зокрема з функціональними додатками для отримання доступу до балансу рахунку, перегляду міні-виписок зі своїх мобільних телефонів, а також отримання смс-повідомлень, щодо стану рахунку. Мобільний банкінг швидко поширюється завдяки широкому використанню мобільних пристроїв як платіжних терміналів. Завдяки зацікавленістю інтернету і мобільними технологіями активізувалось запровадження інновацій у відділеннях банків зокрема в онлайн-комунікаціях. Щодо клієнта інновацій орієнтовані на послуги

з управління коштами та соціальні інтернет-мережі (соціальний банкінг). Віртуальний фінансовий радник Софі – найкраща інновація компанії СімпліФай ФайновейтСтартап 2009 р у режимі онлайн цей сервіс надає консультації щодо проведення операцій за пенсійними рахунками, щомісячних виплат за кредитами, страхування та планування інвестицій.[3]

Комерційні банки зацікавлені у використанні соціальних інтернет-мереж і переслідують наступні цілі:

- просування свого бренду, а саме популяризація та підвищення його впізнаваності, підвищення відвідуваності сайта банку та підтримку подій, побудова образу максимальної прозорості і довіри;
- скорочення витрат;
- стимулювання інновацій (обмін інформації між співробітниками банку в режимі онлайн, інструктажі, навчання, передача досвіду, створення робочих груп супроводу проєктів, використання даних зворотного зв'язку у режимі реального часу, аналіз відгуків про продукти та послуги, вивчення конкурентних переваг);
- збільшення доходів.

Подальшим ефективним інструментом оцінки стратегії на ринку нетрадиційних послуг може бути аналіз динаміки обсягів продажу послуг, цін на послуги в розрізі споживачів банківських послуг, що сприятиме підвищенню ефективності діяльності банку в цілому.

Список використаних джерел:

1. Брегеда О.А. Розвиток сфери банківських послуг в Україні в сучасних умовах/О.А. Брегеда. Економіка та підприємництво: Зб. Наук праць молодих вчених та аспірантів. Випуск 3. К.: КНЕУ.1999. С. 141-146.
2. Онищенко В. О. Птащенко Л.О. Ринок банківських послуг: проблеми та інноваційні напрями розвитку в Україні: Монографія. Полтава: ПолтНТУ, 2010. 300 с.
3. Кириленко С. Нові підходи у наданні роздрібних банківських послуг в умовах розвитку цифрових мобільних технологій: досвід іноземних банків Вісник Тернопільського національного економічного університету. № 4. 2016. С. 62-70.

*Дмитро Охріменко, студент 1 курсу магістратури
Дмитро Лісовік, студент 1 курсу магістратури
Одеський національний морський університет, м. Одеса
Науковий керівник: Жихарєва В.В., д-р екон.наук, професор*

ОЦІНКА УМОВ КРЕДИТНОГО ДОГОВОРУ ДЛЯ ПРИДБАННЯ МОРСЬКИХ СУДЕН

Для банків більш прийнятна максимальна частка боргового фінансування у ринковій вартості компанії (LTV, Loan to value). Судноплавна компанія – позичальник може розглядати більш високий LTV у ситуації, коли існують

серйозні корпоративні гарантії стабільного доходу, наприклад, при довгостроковому фрахтуванні судна надійному партнеру.

У судноплавній галузі найпоширенішою практикою є створення судноплавної компанією SPC (Single Purpose Company) під покупку кожного судна для зниження ризиків арешту інших суден компанії та інших видів відповідальності. Сьогодні більшість судноплавних компаній створюють холдингові компанії, які володіють акціями в судновласницьких SPC. У більшості випадків позика надається SPC (декільком SPC спільно або окремо) для фінансування придбання декількох суден і під гарантії холдингової компанії. Іноді позика може бути надана безпосередньо холдинговій компанії, але оскільки вона не володіє суднами, необхідні гарантії від SPC для того, щоб був зв'язок між позичальником і активами.

Для покупки суден second-hand кредит звичайно надається у вигляді однієї суми. Для будівництва нових суден схема більш складна. Слід враховувати, що фінансування будівництва судна складається із двох елементів: фінансування до і після поставки судна. Перший охоплює фінансування судна в період його будівництва, а другий – з моменту поставки. З точки зору позикодавців і банків ці елементи фінансування різні, тому що до своєї поставки судно не може служити забезпеченням позики. У той же час верф може збанкрутувати в період будівництва судна, або будівництво не буде завершено з інших причин. Наприклад, якщо банк надає фінансування до поставки судна, повинна бути чітка домовленість із позичальником, яка частина кредиту буде направлена на оплату внесків суднобудівній верфі.

При фінансуванні до поставки судна верфі звичайно жадають від судновласників достатніх поетапних платежів, щоб придбати матеріали та робочу силу, які необхідні для будівництва судна. Спосіб поетапних платежів є предметом переговорів. Під час низької кон'юнктури ринку судновласники іноді домагаються виплати до 50% ціни судна лише після його поставки.

Тип і структура платежів з погашення основного боргу є важливою умовою кредитного договору. По-перше, сторони домовляються про фіксовані або варіабельні платежі (можливість погашення боргу має відповідати грошовим надходженням від експлуатації судна). Також можлива комбінація цих підходів. Компроміс може досягатися шляхом договору про невисокі фіксовані платежі з можливістю додаткових виплат позичальником при сприятливій кон'юнктурі фрахтового ринку.

Наприклад, якщо судно експлуатується на основі довгострокової оренди, може бути доцільно включити у договір умову про фіксовані виплати основного боргу по кредиту. Виплати часто передбачені на щоквартальній основі, однак можуть бути передбачені щомісячні або піврічні виплати. У більшості випадків у кредитних договорах для поповнення флоту передбачені фіксовані виплати. Змінюючи параметри кредитів, слід обрати прийнятні варіанти, які визначаються комбінацією розмірів і плавності виплат. При нестійкому фінансовому стані судноплавної компанії пріоритет доводиться віддавати плавності виплат навіть на шкоду їх розмірам. Основним критерієм прийнятності виступає окупність кредиту.

У договорі необхідно визначити частку вартості судна, яку сплачує судновласник, і час платежу. Також мають бути визначені умови примусових платежів при продажу судна або його загибелі.

До основних елементів ціноутворення кредитної угоди відносяться наступні: кредитний марджин (Loan margin) – сума понад звичайної ставки відсотків по кредиту; комісія за організацію (Arrangement fee) – плата, яку банк стягує на початок кредитного періоду за організацію надання кредиту; комісія за кредитне зобов'язання (Commitment fee) – плата за прийняття кредитором зобов'язання у майбутньому надати кредит на певних умовах. Додатково існують витрати банку, пов'язані з кредитною угодою, які компенсує позичальник

Більшість позик для поповнення флоту здійснюються у USD і на основі ставок USD LIBOR, які використовуються в документації. Іноді використовуються інші кредитні валюти (euro, pound, yen and Norwegian krone). Банки звичайно додають до цих ставок надбавку (USD LIBOR + margin). Банк і позичальник можуть домовитися зафіксувати ставку відсотків або використовують ставку, яка змінюється протягом кредитного періоду.

Список використаних джерел:

1. Akca E. C. Latest major developments in shipping finance. *Journal of the Black Sea / Mediterranean Environment*. 2007. Vol. 13. P. 181–189.
2. Grammenos, C. T. Credit Risk Analysis and Policy in Bank Shipping Finance. In Grammenos, C. T. (Ed.). *The Handbook of Maritime Economics and Business*. London: Lloyd's List Informa. 2002. PP. 731–761.
3. Grammenos, C. T. Development & Issues in Shipping Finance. In Meersman, H., Van de Voorde, E. and Vaulslander, T. (Eds.), *Future Challenge to the Port & Shipping Sector*. London: Informa. 2009. PP. 127–141.
4. Grammenos, C. T. Revisiting credit risk, analysis and policy in bank shipping finance. In Grammenos C. T. (Ed.). *The Handbook of Maritime Economics and Business*. London: Informa. 2010. PP. 417–432.
5. Stopford M. *Maritime Economics* (3rd edition). New York: Routledge, 2009. 815 p.
6. Syriopoulos T. Shipping finance and international capital markets. *The Handbook of Maritime Economics and Business*. London: Informa. 2010. P. 811–849.
7. Котлубай О. М. Конкурентоспроможність та сталий розвиток морегосподарського комплексу України: монографія / за заг. ред. О. М. Котлубая. Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2011. 427 с.
8. Примачев Н. Т., Печерская Н. В. Проблемы и инструментарий формирования стратегии развития торгового флота: монографія. Одесса: ИПРЭЭИ НАН Украины, 2003. 280 с.

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ВАЛЮТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Стан валютного ринку як складової фінансової системи відіграє важливу роль у сфері економічних відносин. Останні події у світі демонструють важливість впливу валютного ринку на економіку. Розвиток кризи засвідчив, наскільки тісно переплітаються валютна та фінансова система, і який може бути при певному збігу обставин масштаб їх впливу на основні сфери економічної діяльності та фінансову безпеку взагалі.

Валютний ринок України характеризують такі основні показники: курс гривні щодо іноземних валют, рівень валютних інтервенцій, обсяг операцій з готівковою та безготівковою іноземною валютою, обсяги міжнародних золотовалютних резервів.

Курс валюти – один з найголовніших показників стану валютного ринку. Проаналізуємо динаміку співвідношення офіційного курсу гривні до основних іноземних валют (долар, євро) від 01.01.2014 року до 01.11.2020 року (рис. 1) на основі даних, представлених на сайті НБУ.

Рис. 1. Офіційний курс гривні до курсу долара, євро за 01.01.2014-01.11.2020, грн [2]

Динаміка курсу гривні до іноземних валют (долара, євро) протягом 2014 – 2020 років вказує на знецінення національної валюти, яке розпочалося в 2014 році (зменшення офіційного курсу: +19 грн, 93 коп. / 1 дол. США; +27 грн, 98 коп. / 1 євро, відповідно). Після цього гривня на короткий термін дещо зміцнилась та утримувала позиції зростання. На жаль, така ситуація тривала недовго, і з 2015 р. ми можемо знову спостерігати за падінням гривні. Основними причинами знецінення гривні передусім є воєнні дії на сході країни, зменшення притоку прямих іноземних інвестицій, істотне зростання витрат на обслуговування державного боргу, девальвація валют країн-торгових партнерів, вплив пандемії на світовий валютний ринок.

Важливе значення має й оцінка валютних інтервенцій НБУ протягом 2014–2020 років (рис. 2).

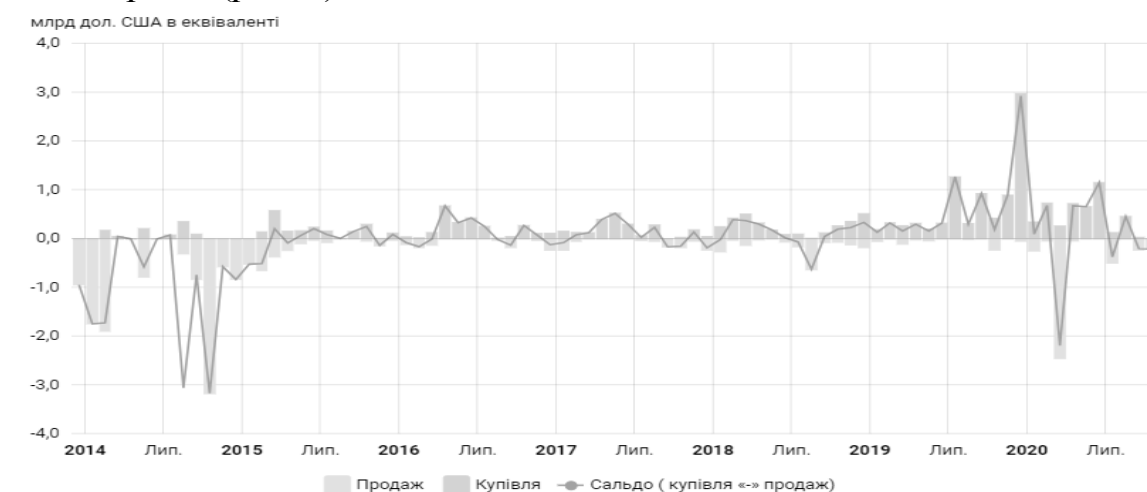

Рис. 2. Валютні інтервенції НБУ за 2014-2020 роки, млрд дол [2]

Загальна сума валютних інтервенцій, здійснюваних НБУ за 2014-2020 роки, становила 44,18 млрд. дол., причому найбільша їх частка припадає на 2014 р. та кін. 2019-поч. 2020 р.. Саме ці періоди характеризуються великою нестабільністю національної валюти. Валютні інтервенції здійснювалися у вигляді купівлі-продажу валюти, це було необхідно для того, щоб згладити курсові коливання та задовольнити попит на іноземну валюту на міжбанківському ринку. Крім цього, Нацбанк здійснював інтервенції, які мали великий вплив на обсяг його міжнародних резервів. На сьогодні ступінь втручання НБУ характеризується як обмежений, до основних завдань включено: згладжування функціонування валютного ринку; накопичення міжнародних резервів; підтримання механізму трансмісії.

Не менш важливим фактором роботи валютного ринку є аналіз тенденції змін щодо обсягів операцій із готівковою та безготівковою іноземною валютою на міжбанківському валютному ринку України за 2014 –2020 роки (рис. 3, 4).

Безготівковий валютний ринок (щомісячна інформація)

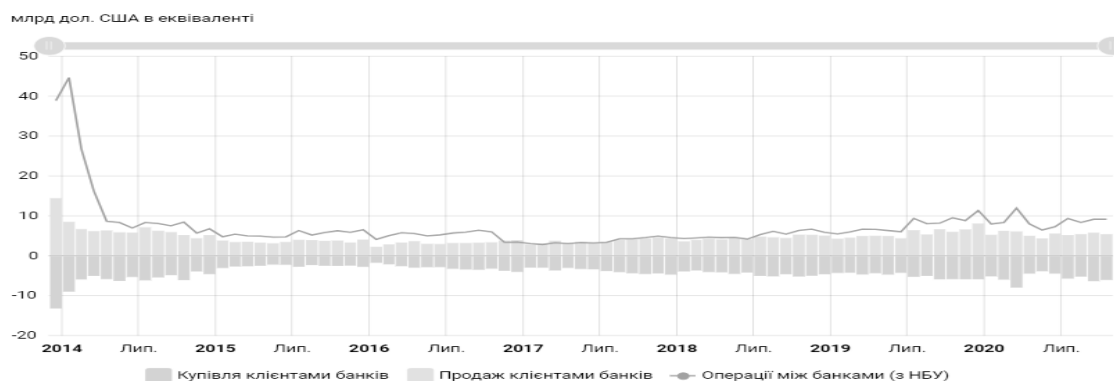

Рис. 3. Динаміка безготівкового валютного ринку України за за 01.01.2014-01.11.2020, млрд дол [2]

Згідно рис. 3 і 4 можна стверджувати, що в Україні значно переважає безготівковий валютний ринок.

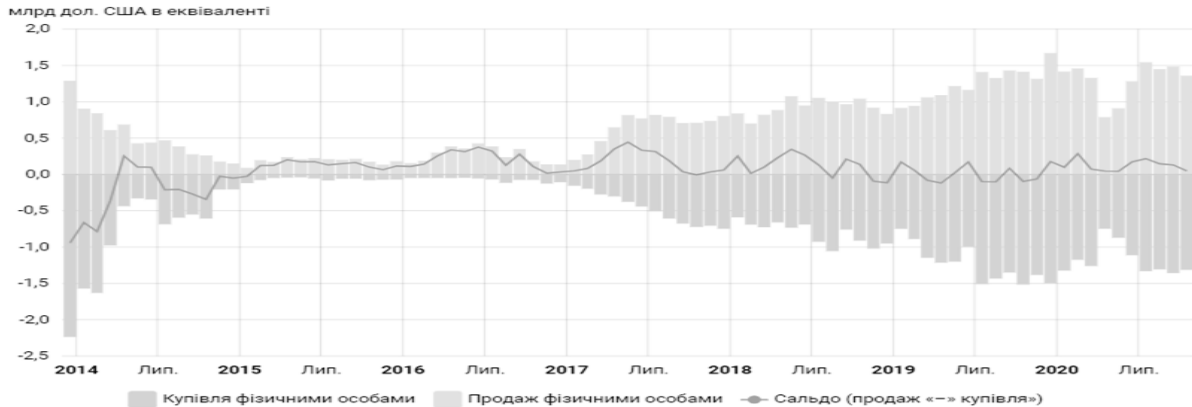

Рис. 4. Динаміка готівкового валютного ринку України за за 01.01.2014-01.11.2020, млрд дол [2]

За жовтень 2020 р. загальний обсяг операцій на готівковому ринку становив – 2,661 млрд дол, а на безготівковому – 11,914 млрд дол., а якщо розглядати період з 01.01.2020 по 01.11.2020 рр. то на готівковому ринку становив –24,709 млрд дол, а на безготівковому – 109,174 млрд дол. Динаміка рівня готівкового валютного ринку засвідчує, що за 2015-2016 рр. готівковий валютний ринок має найгірші показники роботи, що пояснюється запровадженням НБУ обмеження на придбання іноземної валюти населенням. У цей період купівля валюти становила – 5,459 млрд дол., а продаж – 1,430 млрд дол., тобто різниця між цими показниками становить 4,028 млрд дол.

Нинішній стан українського валютного ринку характеризується певними проблемами, які заважають йому ефективно функціонувати, розвиватися та сприяти стабільному розвитку української економіки. Це — девальвація гривні, зростаючий попит населення на іноземні валюти, зростання рівня доларизації української економіки та ін. Від ефективного функціонування валютного ринку залежить не тільки своєчасне здійснення міжнародних розрахунків, страхування від валютних ризиків, валютні інтервенції та отримання прибутків його учасниками у вигляді різниці курсів валют, але й рівень інфляції, стан платіжного балансу, обсяг заборгованості, конкурентоспроможність держави.

Для забезпечення стабілізації ситуації на валютному ринку доцільно зосередитися на таких напрямках: розвивати фінансовий ринок та якісні інструменти для заощаджень; створювати інституційно-правове середовище, яке б забезпечувало приплив іноземного капіталу; розв'язувати проблеми подолання значного дефіциту державного бюджету і платіжного балансу; створювати належні умови для функціонування альтернативних каналів грошової трансмісії; забезпечити достатній обсяг золотовалютних резервів та здійснювати пошук нестандартних джерел їх наповнення [1].

Список використаних джерел:

1. Бестужева С.В., Бунчикова Т.С Розвиток валютної політики України в контексті євроінтеграції: методичний аспект. *Економічні студії*. 2020. №1(27). С. 33
2. Валютний ринок. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/currency-market> (дата звернення: 17.11.2020)

*Петканич Марія-Вікторія, студентка 1 курсу (ст)
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Костьов'ят Г. І., канд. екон. наук*

РОЛЬ ІНТЕРНЕТ-БАНКІНГУ В ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

На сучасному етапі діяльність банківських установ великою мірою залежить від швидкості розвитку та впровадження в своїй діяльності інноваційних банківських послуг. Одним із видів є застосовування інтернет-банкінгу.

Станом на 2020 р. близько 30 банків в Україні надають своїм клієнтам інтернет обслуговування. В українських банках, які впровадили Інтернет-банкінг, переважають такі види Інтернет-послуг: запит залишків за рахунком; грошові перекази; поповнення мобільного рахунку, оплата комунальних платежів. Також до переліку послуг, що надаються у мережі Інтернет можна віднести: реєстрація клієнтів без відвідування відділення банку, відкриття депозиту, конвертація валюти, отримання онлайн-кредиту, здійснення SWIFT-платежів, здійснення BankID, отримати страховку та інші [2]. Увесь спектр цих послуг представлений в ПриватБанку, Укрексімбанку та Альфа-банку. Їм належить 90 % ринку дистанційних послуг, які дозволяють здійснювати будь-які платежі за бажанням клієнта.

Лідуюче місце на ринку інтернет-банкінгу в Україні займає ПриватБанк. Згідно сервісу Google Play Market на сьогоднішній день додаток «Приват24» завантажило понад 10 млн. ос. – це найбільший показник серед систем інтернет-банкінгу в Україні. В той же час кількість завантажень серед інших продуктів банківських установ значно менше, понад 1 млн: monobank, Ощад 24/7, Абанк24, ПУМБ Online, Raiffaisen Online Україна, Alfa-Mobile Ukraine, UKRSIB online, ОТП Банк. Слід відмітити, що послугами інтернет-банкінгу інших державних банків користується дуже мале коло користувачів: Укрексімбанк – 50 тис. ос, Укргазбанк – 100 тис. ос.

З метою виявлення суперечливих аспектів інтернет-банкінгу доцільним є проведення SWOT-аналізу, результати якого дають змогу розширити уявлення даної форми обслуговування і зробити відповідні висновки щодо можливості та перспектив його впровадження (табл. 1).

Можемо зазначити, що перевагою є те, що він дозволяє розширити коло клієнтів фінансових установ незалежно від їх географічного положення. Особливо необхідно підкреслити, що разом з розвитком Інтернет-технологій вдосконалюються і впроваджуються захисні програми, які попереджують ризик Інтернет-махінацій або збоїв в мережі, та гарантують цілісність зберігання коштів на рахунках та під час проведення будь-яких операцій через Інтернет-мережу [3].

SWOT-аналіз застосування інтернет-банкінгу

Переваги	Недоліки
<ul style="list-style-type: none"> – Мінімізація витрат на обслуговування – Економія часу – Зручність та оперативність – Доступність – Контрольованість 	<ul style="list-style-type: none"> – Відсутність можливості «живого» спілкування з клієнтом – Необхідність додаткових витрат на підтримку платформи – Наявність помилок в роботі системи, що можуть призвести до втрат коштів – Можливість шахрайських дій
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> – Розширення переліку послуг – Впровадження результатів розвитку інформаційних технологій для кращої взаємодії з клієнтами – Залучення нових інвесторів – Нові напрямки розвитку банківських послуг – Підвищення комп'ютерної грамотності населення – Розширення кола клієнтів 	<ul style="list-style-type: none"> – Порушення банківської таємниці внаслідок несанкціонованого доступу – Звільнення працівників внаслідок зменшення потреби в робочих місцях – Втрата частини клієнтів, що віддають перевагу традиційному обслуговуванню – Можливість втрати даних через кібератаки

**Розроблено автором*

Різниця в розвитку Інтернет-банкінгу за кордоном і в нашій державі, полягає у використанні стимулюючих важелів впливу на населення. Тому особливістю розвитку Інтернет-банкінгу в розвинених країнах є значне зниження відсоткових ставок за кредитами та їх підвищення за депозитами. Це можливо через значне скорочення витрат на обслуговування даних послуг. Українські банки використовують іншу політику залучення клієнтів вони зменшують або взагалі скасовують комісійні відрахування на обслуговування тих операцій, які можна провести за допомогою Інтернет-банкінгу. Послуги Інтернет-банкінгу включають в себе як продукти для корпоративних клієнтів, так і різні фінансові послуги для рядових споживачів, тобто через Інтернет можна отримати повний набір банківських послуг, за винятком видачі готівки [1].

Жорстка конкуренція в банківському секторі диктує банкам свої умови. Сьогодні кожен клієнт при виборі банку звертає увагу не лише на перелік послуг, які він може отримати, а й на такі додаткові аспекти як часові витрати, зручність, послуги за межами банківського відділення. Для банку, в свою чергу, важлива конкурентоспроможність банківської послуги, яка на відміну від якості, визначає комплекс споживчих і вартісних характеристик банківської послуги, що визначають її успіх на ринку. Тобто перевага саме цієї банківської послуги над іншими в умовах широкої пропозиції конкуруючих банківських послуг-аналогів.

На сьогодні розвиток інтернет-банкінгу в Україні відповідає поточним потребам клієнтів, зараз всі банки надають практично аналогічний набір інструментів, які можуть задовольнити основні потреби клієнтів: отриманні інформації по рахунках, здійснення переказів. Однак для того, щоб інтернет-банкінг став помітний на ринку, необхідно розширювати спектр послуг, саме над цим мають працювати банки на сьогоднішній день.

Список використаних джерел:

1. Огієнко В.І., Луняков О. В., Лісняк О. Ю. Інтернет-банкінг як перспективний напрям розвитку ринку фінансових послуг. Ефективна економіка № 6, 2012. URL : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1217>
2. Підбір інтернет-банків за функціями – Мінфін. URL: <https://minfin.com.ua/ua/banks/online/>
3. Тарапата А., Бурсак Л., Петльована А. Інтернет-банкінг як один із напрямів розвитку банківських послуг. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2772>

*Олексій Постніков, с.н.с. науково-дослідної лабораторії
навчально-наукового центру оборонного менеджменту
Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського,
м. Київ*

ПОКРАЩЕННЯ УМОВ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ БЮДЖЕТНОЇ СФЕРИ НА РИНКУ ГРОШОВО-КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Діяльність суб'єктів грошово-кредитного ринку в сучасних умовах здійснюється виключно за встановленими правилами країн на території яких відбуваються грошово-кредитні відносини. Керування зазначеної сфери діяльності, країни здійснюють, як правило через встановлення відповідних правил та обмежень за не виконання яких передбачені штрафи та інші покарання. У деяких випадках країна - регулятор окреслює межі, в яких суб'єкти грошово-кредитного ринку мають право здійснювати свою діяльність відповідно до економічних законів, які сформулювалися в процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних благ або послуг. Як приклад, можна назвати економічний закон попиту і пропозиції.

Таким чином, країни законодавчо створюють умови функціонування грошово-кредитного ринку. На прикладі України ринок грошово-кредитних відносин в бюджетній сфері регулюється Бюджетним кодексом України.

Разом з цим, пропонується розглянути існуючу бюджетну систему України, як основний інструмент регулювання економіки України та її вплив на усіх суб'єктів грошово-кредитного ринку а також шляхи удосконалення та покращення існуючої системи.

Зазначена сфера діяльності є дуже важливою, оскільки від ефективності її функціонування залежить напряму соціальний розвиток України.

Розібравшись із тим, яким чином формуються правила на ринку грошово-кредитних відносин хотів би перейти до існуючої системи грошово-кредитного ринку України.

Майже всім відома описана Карлом Марксом форма товарного обертання "Товар"- "Гроші"- "Товар". Відповідно до наказу Міністерства фінансів України від 02.03.2012 № 309 "Про затвердження Порядку реєстрації та обліку бюджетних зобов'язань розпорядників бюджетних коштів та одержувачів

бюджетних коштів в органах Державної казначейської служби України” для суб’єктів грошово-кредитного ринку в бюджетній сфері України її можна описати наступним чином “Зобов’язання”-“Товар”-“Гроші”-“Товар”. Тобто, регулятором введено іще одне поняття в товарному обміні.

До чого це призводить на грошово-кредитному ринку України:

із плюсів:

для покупців (бюджетних суб’єктів) відстрочення в часі перерахування грошей за отриманий товар;

для покупців (бюджетних суб’єктів) отримання товару тільки на підставі узгоджених зобов’язань та вироблення товару без витрачання реальних грошей.

із мінусів:

для продавців (усіх суб’єктів грошово-кредитного ринку) передавання товару тільки на підставі узгоджених зобов’язань, які не можливо передати іншим суб’єктам ринку;

для продавців (усіх суб’єктів грошово-кредитного ринку) відсутність можливості отримати гроші за переданий товар одразу після його передачі;

для продавців (усіх суб’єктів грошово-кредитного ринку) ризик не надходження грошей у визначені в договорах терміни що призводить до вирішення цих питань у судовому порядку та додаткових витрат;

для продавців (усіх суб’єктів грошово-кредитного ринку) збільшення дебіторської заборгованості та витрачання внутрішніх ресурсів на її облік та відслідковування в часі.

Зазначений перелік плюсів та мінусів можна розширити та доповнити, як статистичними даними так і сучасними прикладами, аналіз яких в більшості матиме один і той саме результат. Зазначений стан справ вигідний для країни в особі її бюджетних організацій і то в окремих випадках, оскільки не бюджетні організації (суб’єкти) знаючи дійсний стан справ інколи відмовляються надавати свої товари та послуги без отримання грошей.

Таким чином, при введенні ще одного чинника у форму товарного обертання в Україні гальмується обертання грошей на грошово-кредитному ринку що стримує розвиток суб’єктів господарювання та соціальний розвиток України.

Вирішення цього питання можливе за умов усунення додаткових чинників в товарному обертанні України та повернення до того стану на грошово-кредитному ринку, коли поняттям “зобов’язання” користувались у відповідності до економічних законів.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України зі змінами та доповненнями від 08.07.2010, - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>;
2. Наказ Міністерства фінансів України від 02.03.2012 № 309 «Про затвердження Порядку реєстрації та обліку бюджетних зобов’язань розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів в органах Державної казначейської служби України» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0419-12#Text>.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДІВ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКУ

У практиці банківських установ із метою аналізу фінансової стійкості застосовують різноманітні методи оцінки діяльності банків залежно від мети, яку ставлять перед собою дослідники. Тобто уніфікованої загальноприйнятої методики немає, адже усі банки відрізняються за своїм призначенням, за обсягом ринкової ніші, за комплексом та масштабом виконуваних операцій та послуг, за складом клієнтів, а також залежно від типу політики, здійснюваної на фінансовому ринку. Найбільше поширення отримали підходи до оцінки фінансового стану банків, які ґрунтуються на коефіцієнтному аналізі, рейтингових оцінках та статистичних методах дослідження (рис. 1).

Рис. 1. Методи оцінювання фінансової стійкості банків [1]

Найпростішим та найбільш популярним вважається метод коефіцієнтів. Він оснований на співставленні статей фінансової звітності банків із метою виявлення кількісних взаємозв'язків між ними. Варто зауважити, що даний метод також застосовується Національним банком України при формуванні методики розрахунку обов'язкових економічних нормативів. Коефіцієнтний метод аналізу можна поділити на три складові, а саме: структурний, трендовий та власне коефіцієнтний аналіз.

Поширеним підходом щодо оцінки фінансового стану комерційних банків є практика застосування систем рейтингової оцінки, зокрема системи CAMELSO, яка належить до методів дистанційного аналізу банків. Так, Національним банком України при оцінці стану банків застосовується саме дана система. Натомість у практиці центрального банку Італії використовується система оцінки PATROL. Її зміст полягає у оперативному визначенні стану банківської системи загалом із огляду на вплив таких зовнішніх загроз, як відтік депозитів і зростання обсягу проблемної заборгованості. У Франції для дистанційного аналізу фінансової стійкості банків використовується система ORAP, яка працює у рамках стандартизованого програмного комплексу на базі

внутрішніх та зовнішніх джерел інформації з оцінкою 14-ти фінансових показників. Банк Англії аналізує стан банківської системи та прогнозує фінансову стійкість за допомогою методик RATE та TRAM, у яких беруть до уваги не лише дані щодо діяльності банків, але й ряд макроекономічних показників щодо стану грошово-кредитного ринку країни, платіжного балансу, інвестицій тощо [2].

У рамках статистичних методів оцінювання фінансової стійкості банків виділяють факторний та дискримінантний аналізи. Зокрема, факторний аналіз передбачає дослідження впливу окремих чинників на показники фінансового стану банку, визначення його сильних та слабких сторін із метою розробки правильних управлінських рішень.

Дослідження підходів до оцінки фінансової стійкості банків дозволяє визначити особливості застосування кожного з них (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика методів оцінки фінансової стійкості банків [1]

№ п/п	Ознака	Коефіцієнтні методи	Рейтингові методи	Статистичні методи
1.	Доступність інформаційної бази	–	+	+
2.	Простота обчислень	+	+	–
3.	Точність аналізу	+	–	+
4.	Комплексність аналізу	+	+	+
5.	Можливість узагальненої оцінки	–	+	+
6.	Громізdkість	+	–	–
7.	Можливість порівняльного аналізу для великої кількості банків	–	+	+
8.	Експертні технології	–	+	+
9.	Математична складність	–	–	+
10.	Програмне забезпечення	–	–	+

Отже, перевагою коефіцієнтних методів аналізу є те, що вони дають найбільш точний та повноцінний результат проведеного дослідження. Водночас їхнім головним недоліком є високий рівень складності, а отримані результати, як правило, зрозумілі лише професіональним користувачам. Позитивною складовою рейтингових методів є їхня зрозумілість та доступність широкому загалу. Проте при їх використанні можливі деякі неточності та викривлення інформації. Статистичні методи дають високу вірогідність прогнозу результатів для довгострокових періодів, проте не є точними для відстеження ризиків у короткотерміновому періоді [3].

Таким чином, незважаючи на широкий спектр вибору різноманітних методів, науковці продовжують роботу по вдосконаленню методик для виявлення нових, раніше не врахованих факторів, що можуть спричинити дисбаланси у кредитній системі.

Список використаних джерел:

1. Вольська С. П. Порівняльна характеристика методів оцінювання фінансової стійкості банку. Серія Економічні Науки. 2015. № 10, частина 1. С. 178-181.

2. Кушнір С. О., Топчанюк О. В. Аналіз іноземних рейтингових методик оцінки фінансової стійкості банків із метою створення уніфікованої моделі для банків України. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Вип. 8. С. 1023-1028.
3. Примак Ю. Р. Сучасні українські та міжнародні методи аналізу фінансової стійкості банківської установи. Міжнародний науковий журнал. 2016. № 9. С. 115-122.

*Корнелія Скрип, студентка магістратури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Заславська О.І., канд.екон.наук, доцент*

ФАКТОРИ ВЗАЄМОДІЇ БАНКІВСЬКОГО ТА РЕАЛЬНОГО СЕКТОРІВ ЕКОНОМІКИ

Взаємодії банківського та реального секторів притаманні властивості, обумовлені їх системним зв'язком. Тобто кожна зі сторін виступає як причина розвитку іншої і як наслідок одночасного зворотного впливу, забезпечуючи тим самим цілісність економічних зв'язків між ними. До прикладу, банки забезпечують формування своїх ресурсів тимчасово вільними коштами суб'єктів господарювання. Водночас вони здійснюють розміщення акумульованих коштів у різні галузі реального сектора, які відчують нестачу власних фінансових ресурсів. Таким чином, спостерігається поєднання і переплетення внутрішніх та зовнішніх факторів взаємодії банківського та реального секторів економіки (табл. 1).

Таблиця 1
Основні фактори взаємодії банківського та реального секторів економіки держави [3]

Внутрішні фактори	Характер впливу	Зовнішні фактори	Характер впливу
Фінансові та галузеві ризики	Обмеження діяльності	Економічний курс країни	Стимулювання діяльності
Методи управління ризиками	Стимулювання / обмеження діяльності	Інфраструктура ринку	Стимулювання діяльності
Політика банківського ціноутворення	Стимулювання / обмеження діяльності	Інструменти державного регулювання економіки	Стимулювання / обмеження діяльності
Політика залучення банківських ресурсів	Стимулювання / обмеження діяльності	Регіональна політика	Стимулювання / обмеження діяльності
Рівень інформаційно-технологічного розвитку	Стимулювання / обмеження діяльності	Циклічний характер економічного розвитку	Обмеження діяльності

Серед найвпливовіших внутрішніх чинників взаємодії банківського та реального секторів економіки виділяють наявність фінансових та галузевих

ризиків. Даний фактор тісно пов'язано із методами ризик-менеджменту. Тобто банки, отримавши негативний досвід роботи із суб'єктами реального сектора, запроваджують у практику скорочення ризикового фінансування або відмову від такої співпраці, або ж компенсують ризики за рахунок коригування рівня відсоткових ставок та підвищення вартості обслуговування клієнтів.

У сучасній практиці взаємодії банківського та реального секторів не втрачає свого значення дія такого фактору як політика залучення банківських ресурсів. Адже загальновідомо, що переважна частина ресурсного потенціалу банків формується за рахунок депозитних коштів населення та господарюючих суб'єктів. Саме тому ефективна реалізація політики може стимулювати діяльність банків та збільшувати їхній кредитний потенціал.

Рівень інформаційно-технологічного розвитку з одного боку чинить позитивний вплив, адже впровадження інновацій знижує собівартість продукції і послуг, сприяє модернізації виробничих потужностей, стимулює створення новітніх банківських продуктів, орієнтованих на більше задоволення потреб реального сектора. Проте, з іншого боку, стрімке освоєння інформаційних і фінансових технологій сприяє ослабленню зв'язків між секторами [1].

Сучасні тенденції взаємодії банківського та реального секторів економіки, що супроводжуються нестабільністю світової економічної і фінансової кон'юнктури, свідчать про вагомість екзогенних факторів. Це означає, що зовнішні чинники впливу на взаємодію банків із суб'єктами господарювання по відношенню до ендогенних (внутрішніх) факторів є первинними та певною мірою генерують появу внутрішніх факторів.

Економічний курс у більшості розвинених країн світу зорієнтовано на підтримку стабільного економічного зростання за допомогою стимулювання інвестиційної активності. Особливої актуальності цей фактор набуває в Україні, адже через недостатній рівень розвитку фондового ринку зростає роль банківського інвестування з метою фінансування потреб реального сектору.

Розвиненість інфраструктури фінансового ринку також виступає фактором, що стимулює взаємодію банківського і реального секторів економіки. Зокрема, це стосується наявності мережі різноманітних фінансових посередників, які доповнюють ефективну співпрацю даних секторів.

Інструменти державного регулювання економіки як фактор взаємодії можуть як стимулювати її, так і обмежувати. До прикладу, політика монетарної рестрикції, яка проводиться центральним банком та полягає у стрімкому скороченні пропозиції грошей в умовах інфляції, може загострити ситуацію з неплатежами, привести до зниження обсягу виробництва, скорочення ресурсів у банківському секторі і падіння прибутковості операцій [2].

Збалансована регіональна політика держави, що водночас поєднує у собі підтримку як регіонального банківського сектора, так і пряму підтримку підприємств пріоритетних галузей економіки і промисловості, здатна виступати фактором, що стимулює успішну взаємодію секторів.

Циклічні коливання економічної кон'юнктури обмежують співробітництво між фінансовими та нефінансовими організаціями. Так, у періоди економічного зростання банки, не замислюючись про ризики,

нарощують обсяги своїх кредитних портфелів, що часто порушує сформовані макроекономічні пропорції внаслідок ажіотажного попиту на активи, не пов'язані з потоками реальних товарів. Такі дії здатні істотно змінити характер взаємодії банківського та реального секторів економіки.

Список використаних джерел:

1. Зверькова Т. Н. Продукты региональных банков: спрос и предложение / Т. Зверькова, А. Зверьков // Финансы и кредит. – 2012. – № 24. – С.41-43.
2. Оришин Т. М., Тришак Л. С. Особливості застосування різних видів та режимів грошово-кредитної політики в сучасних реаліях // Економіка та держава. – 2018. – № 6. – С. 47-50.
3. Рахметова А. М. Концепция взаимодействия банковского и реального секторов экономики в современных условиях: диссертация доктора экономических наук: 08.00.10. – Москва, 2016. – 370 с.

*Оксана Уста, студентка магістратури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Заславська О. І., канд.екон.наук, доцент*

АНАЛІЗ ДЕПОЗИТНОГО ПОРТФЕЛЯ АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

Відомо, що основним джерелом формування депозитної бази комерційних банків є кошти клієнтів, при цьому депозити фізичних осіб значно перевищують вклади юридичних осіб. Така ситуація є характерною і для АТ КБ «ПриватБанк», що продемонстровано у табл. 1.

Таблиця 1

**Структура депозитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк»
у розрізі депонентів за період 2015-2019 рр. (на кінець року) [3]**

Показник	2015		2016		2017		2018		2019	
	сума, млн. грн.	частка, %	сума, млн. грн.	частка, %	сума, млн. грн.	частка, %	сума, млн. грн.	частка, %	сума, млн. грн.	частка, %
Кошти фізичних осіб	139 039	78,13	150 726	83,43	171 011	80,60	182 670	79,06	189 995	78,96
Кошти юридичних осіб	38 935	21,87	29 930	16,57	41 156	19,40	48 386	20,94	50 448	20,96
Усього депозитів	177 974	100	180 656	100	212 167	100	231 056	100	240 621	100

Дані табл. 1 свідчать, що обсяг депозитного портфеля ПриватБанку протягом досліджуваного періоду зріс на 35,2 %. Частка коштів фізичних осіб у структурі депозитів банку протягом усього періоду була майже незмінною і у середньому складала 78,5 %, а частка коштів юридичних осіб становила 21,5

%, відповідно. Обсяги депозитів фізичних та юридичних осіб зростали щорічно. Депозити фізичних осіб за період зросли на 36,6 % із 139,04 млрд. грн. до 189,99 млрд. грн., а депозити юридичних осіб збільшилися на 29,6 % із 38,93 млрд. грн. до 50,45 млрд. грн. [3].

Відомо, що ефективність формування ресурсної бази банку залежить від раціонального поєднання трьох чинників: стабільності, вартості та строковості. Зростання частки строкових депозитів у портфелі банку, незважаючи на те, що це більш дорогий ресурс, позитивно впливає на ліквідність банку і сприяє стійкості та надійності його ресурсної бази. У цьому аспекті варто зазначити, що юридичні особи, як правило, зберігають свої кошти у банках на поточних рахунках для розрахункових операцій. Натомість, фізичні особи здійснюють вклади у банки на строкові рахунки із метою отримання прибутку [1].

Результати аналізу депозитного портфеля ПриватБанку у розрізі строковості за видами вкладників наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Динаміка депозитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк» у розрізі строковості за період 2015-2019 рр. (на кінець року), у млн. грн. [3]

Показник	2015	2016	2017	2018	2019	Приріст 2019/2015, млн. грн.	Приріст 2019/2015, %
Кошти фізичних осіб, у т.ч.	139 039	150 726	171 011	182 670	189 995	50 956	36,65
строкові депозити	108 381	119 519	119 476	109 778	99 168	-9 213	-8,50
<i>частка, %</i>	<i>77,95</i>	<i>79,29</i>	<i>69,86</i>	<i>60,10</i>	<i>52,19</i>	<i>-25,76</i>	<i>-</i>
поточні рахунки	30 658	31 207	51 535	72 892	90 827	60 169	196,26
<i>частка, %</i>	<i>22,05</i>	<i>20,71</i>	<i>30,14</i>	<i>39,90</i>	<i>47,81</i>	<i>25,75</i>	<i>-</i>
Кошти юридичних осіб, у т.ч.	38 935	29 930	41 156	48 386	50 448	11 513	29,57
строкові депозити	16 608	14 677	12 798	11 492	10 626	-5 982	-36,02
<i>частка, %</i>	<i>42,65</i>	<i>49,03</i>	<i>31,19</i>	<i>23,75</i>	<i>19,62</i>	<i>-21,59</i>	<i>-</i>
поточні рахунки	22 327	15 253	28 318	36 894	39 822	17 495	78,36
<i>частка, %</i>	<i>57,35</i>	<i>50,97</i>	<i>68,81</i>	<i>76,25</i>	<i>78,94</i>	<i>-</i>	<i>-</i>

Дані табл. 2 свідчать, що у депозитному портфелі фізичних осіб ПриватБанку переважали строкові депозити, втім їхня частка протягом періоду зменшилася до 52,2 %, що на 25,8 в.п. менше, ніж на початку періоду (77,9 %). Щодо динаміки обсягів, то строкові депозити фізичних осіб зменшилися на 8,5 % до 99,2 млрд. грн. у 2019 році. Кошти на поточних рахунках фізичних осіб зросли у 2 рази до 60,2 млрд. грн., а їхня частка збільшилася до 47,8 %.

Обсяги строкових депозитів юридичних осіб протягом періоду зменшилися у 2 рази і становили 10,63 млрд. грн. менше, а їхня частка зменшилася із 46,7 % до 19,6 %. Проте, кошти на поточних рахунках

юридичних осіб протягом періоду зросли на 78,4 % до 39,82 млрд. грн. Відповідно зросла і їхня частка із 57,4 % до 78,9 % обсягу портфеля [3].

Стабільно високі темпи зростання коштів на поточних та розрахункових рахунках клієнтів банку, на думку експертів, свідчать не про недовіру вкладників до ПриватБанку, а швидше про їх реакцію на мінливість та нестабільність економічної ситуації у країні. Тенденція щодо зменшення обсягу строкових вкладів населення в українських банках спостерігається починаючи із 2014 року [2]. Сьогодні, з огляду на кризові явища, пов'язані із пандемією коронавірусної інфекції, можливості населення та господарюючих суб'єктів щодо заощаджень буде обмежено скороченням їхніх доходів, що суттєво вплине на розмір і якісну структуру депозитного портфеля банківського сектору України.

Список використаних джерел:

1. Варцаба В.І, Заславська О. І. Сучасне банківництво: теорія і практика: навч. посібник. – Ужгород: Вид-цтво УжНУ «Говерла». – 2018. – 364 с.
2. Офіційний сайт Національного банку України URL: <http://bank.gov.ua>.
3. Офіційний сайт АТ КБ «ПриватБанк» URL: <http://privatbank.ua>.

СЕКЦІЯ 5

РЕАЛІЗАЦІЯ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ: СУЧАСНА ПРАКТИКА ТА ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ

*Олександр Бригінець, д-р юрид.наук, доцент,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
м. Хмельницький*

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У останні десятиліття особливо швидко розвиваються зовнішньоекономічні відносини між державами, чому сприяє зростання глобалізаційних тенденцій у світі. Поступово наша держава здобуває ряд переваг, що будуть сприяти її майбутньому стрімкому економічному зростанню. Але у економічних правовідносинах не буває переваг без певних втрат чи загроз. Саме вивченням недопущення таких ситуацій займається зовнішньоекономічна безпека нашої держави. Дійсно, ускладнення зовнішньоекономічних зв'язків, швидка зміна моделей розвитку окремих держав визначили процес становлення нового світового устрою нинішнього століття, заснованого на зростанні економічної ролі та впливу держав. Але за існуючої економіко-правової моделі розвитку досить часто навіть найбільш економічно розвинені держави переживають періоди економічного спаду або рецесії, що також провокує загострення конкуренції між державами за обмежені ресурси чи ринки збуту продукції власної промисловості чи агропромислового комплексу.

В умовах покращення зовнішньоекономічної безпеки держави передбачається підвищення її позицій у світовому господарстві, що надає можливість відповідати на нові виклики і при цьому поступово розвиватися, що стає одним із найважливіших елементів національних інтересів нашої держави. Багато у чому від ефективної діяльності у сфері зовнішньоекономічної безпеки держави залежать національна безпека держави у цілому та економічна безпека держави зокрема. Історично досвід багатьох розвинених держав доводить, що саме активна і ефективна зовнішньоекономічна діяльність дозволила їм у достатньо короткі проміжки часу подолати економічне відставання і вийти на належний рівень партнерства з лідерами світової економіки, а КНР – навіть претендувати на звання лідера світової економіки [1].

Правове регулювання зовнішньоекономічної безпеки держави окреслюється багатьма нормативно-правовими актами, серед яких можемо відмітити: Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» [2], яким визначаються засади внутрішньої політики України у сферах розбудови державності, розвитку місцевого самоврядування та стимулювання розвитку регіонів, формування інститутів громадянського суспільства, національної безпеки і оборони, в економічній, соціальній і гуманітарній сферах, в екологічній сфері та сфері техногенної безпеки, а також засади зовнішньої

політики України; Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [3], яким визначаються принципи, суб'єкти, види, правові режими зовнішньоекономічної діяльності, а також порядок організації державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності; Концепцію проекту Закону України «Про засади зовнішньоекономічної політики України на середньостроковий та довгостроковий періоди», схвалену розпорядженням КМУ [4], яка має переважно декларативний характер та направлена на забезпечення цілеспрямованого захисту та підтримки вітчизняних товаровиробників на зовнішньому і внутрішньому ринках, на зростання обсягів та оптимізацію товарної і географічної структури українського експорту, зокрема, через збільшення питомої ваги товарів з високою доданою вартістю, на досягнення позитивного сальдо торговельного балансу, на нарощення обсягів припливу іноземного капіталу для розвитку національної економіки.

На сьогодні стан зовнішньоекономічної безпеки України можна оцінити в цілому не досить оптимістично. Досить багато проблем та неузгодженостей існує у даному сегменті правового регулювання, а саме: нерозробленою залишається Концепція зовнішньоекономічної безпеки держави з урахуванням її стратегічних інтересів; не здійснена у заявлених раніше обсягах лібералізація регуляторної політики держави у сфері зовнішньоекономічної діяльності, що зменшує інвестиційну привабливість нашої держави; не упорядкованим на належному рівні залишається митний контроль за товарами, що переміщуються через митний кордон України.

Існує досить багато нагальних проблем у сфері зовнішньоекономічної безпеки держави, успішне розв'язання яких підвищить рівень економічної безпеки нашої держави та зменшить її залежність від розвинених держав. Поступово необхідно перебудувати структуру вітчизняного експорту, щоб зменшити експорт сировини та одночасно збільшити експорт готової продукції. Проведення цілеспрямованих визначень стратегічних пріоритетів має стати важливою частиною роботи над майбутньою Стратегією зовнішньоекономічної безпеки нашої держави. Вона повинна включати у себе систему показників, які б давали уявлення про ефективність зовнішньоекономічної діяльності держави. Зовнішньоекономічна безпека держави є комплексним поняттям, що складається із двох елементів – національного і міжнародного, які для кожної держави унікальні.

Список використаних джерел:

1. Бригінець О.О. Правове регулювання фінансової безпеки України: монографія. Ірпінь: Університет ДФС України, 2016. 362 с.
2. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01.07.2010 № 2411-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>
3. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>.
4. Про схвалення Концепції проекту Закону України «Про засади зовнішньоекономічної політики України на середньостроковий та довгостроковий періоди»: Розпорядження Кабінету Міністрів України;

*Олександр Деметер, студент 1-го курсу магістратури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Костьов'ят Г. І., канд. екон. наук*

СУЧАСНИЙ СТАН МИТНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Митна політика є складовою внутрішньої та зовнішньої політики, яка визначає зміст діяльності держави та її компетентних органів у сфері регулювання зовнішньоекономічних відносин та організації митної системи і має на меті захист національних інтересів, економічного суверенітету держави та національної безпеки [6]

Україна входить в євроінтеграцію, слід відмітити, що ЄС являє собою єдину митну систему, засновану на єдності найважливіших вимог до ввезених товарів і можливості їх безперешкодного переміщення в межах Євросоюзу. Угодою про асоціацію визначено значний обсяг зобов'язань України в аспекті наближення законодавства у сфері митних питань до права ЄС.

ЄС виступає найбільшим єдиним ринком у світі, до складу входять 28 країн – учасниць, що утворюють єдину митну територію, а саме [1]:

- на товари, які переміщуються в межах ЄС, митні збори не сплачуються;
- усі країни ЄС мають єдиний митний тариф на товари, що імпортуються з країн, що не входять до ЄС;
- увезений на законних підставах товар випускається у вільний обіг на всій території ЄС без будь – яких інших заходів з боку митного контролю.

Митна політика Європейського Союзу спирається на митний союз, який полягає у ліквідації митних зборів та інших бар'єрів на шляху торговельних потоків між членами Союзу (кількісні обмеження, збори, що стягують на тій же основі, що й борг, тобто тільки від іноземних продуктів та ін.), а також створення загальної тарифної та митної політики між державами – членами Союзу та третіми країнами [3].

Аналізуючи процес входження євроінтеграції України, національне законодавство включно митне законодавство держави, містить ключові відмінності від стандартів ЄС

(із 10 000 митних стандартів ЄС приблизно 300 – 400 стандартів митного національного законодавства відповідають).

Щодо митних ставок, які впровадженні в режимі преференцій й відповідно до умов Асоціації здійснено асиметричний процес відкриття ринків. Наразі скасовано 116 ввізні мита на 94,7% видів промислової продукції та 82,2% видів продукції сільськогосподарського походження. При цьому з боку України, ураховуючи чутливість внутрішнього ринку, було введено пільгові митні режими лише для 49,2% видів продукції за всіма товарними групами. Змінилися і рівні тарифного захисту: в Україні на продукцію з ЄС

середньоарифметична ставка мита знизилася до 2,24% (проти 4,95%), для українських товарів, що надходять до країн ЄС, ставка становить 0,5% (проти 7,6%) [5]. Згідно з домовленостям максимальна преференція буде досягнута у 2020 році, проте Україна матиме переваги за рахунок меншого зниження ставок ввізного мита на імпортовані товари з країн ЄС (табл. 1) [4].

Таблиця 1

**Зміни ставок ввізного мита між Україною та ЄС
під час реалізації положень Угоди про асоціацію [4]**

Товарні групи	Середньоарифметичні ставки ввізного мита, %					
	Ставки базові (до підписання Угоди)		Ставки з моменту набуття чинності угодою (2016 р.)		Ставки по закінченні 10-річного перехідного періоду (2026 р.)	
	Україна	ЄС	Україна	ЄС	Україна	ЄС
За всією товарною номенклатурою	4,95	7,6	2,24	0,5	0,32	0,05
За групами HS 01-24 (сільгосппродукція)	9,24	19,8	6,77	0,6	1,38	0,24
За промисловими товарами (HS 25-27)	3,67	3,9	1,12	0,5	0,00	0,00

Як відзначає ДМСУ [2] за січень – жовтень 2020 року товарообіг скоротився на \$8 млрд (9%) - до \$82,67 млрд. у порівнянні звітним періодом. В країну імпортували товарів на \$43,03 млрд (менше на \$6,01млрд або на 12% у порівнянні з 2019 р.), експортували – на \$39,64 (менше на \$2 млрд або на 5%). Відповідно розмір від’ємного сальдо склав – \$3,4 млрд. Згідно з даними, 44% товарів імпортують з країн ЄС, 16% - з країн СНД та 40% - з інших. Для держави від’ємне сальдо торгового балансу є основною проблемою економіки.

Разом з тим, з України екпортують 38% товарів – до ЄС, 12% - до країн СНД, 50% - до інших країн. Найбільшу частку серед експортованих товарів складають: зернові культури – 19,25%, чорні метали – 16,16%, а також жири та олії, готові харчові жири, воски – 11,29%.

Із вище вказаного можемо відзначити, що митна політика знаходиться в дисбалансі разом з ЄС. Таким чином митна система потребує вдосконаленого підходу до євроінтеграції, оскільки є важливим критерієм для майбутнього членства України в ЄС, зокрема створення безпечних і безперешкодних умов здійснення торгівлі, упровадження ефективної системи аналізу ризиків для боротьби з митними правопорушеннями, модернізація діяльності митної служби, вдосконалення процедур митного проходження і контролю із застосуванням інформаційних технологій тощо.

Список використаних джерел:

1. Величко К.Ю., Носач Л.Л., Печенка О.І. Особливості митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах євроінтеграційного спрямування URL:

<http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/22629/1/%d0%92%d0%b5%d0%bb%d0%b8%d1%87%d0%ba%d0%be%20%d0%9a.%d0%ae..pdf>

2. Державна митна служба України URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/za-sichen-zhovten-2020r-tovaroobig-ukrayini-sklav-ponad-826-mlrd-224>
3. Договір про заснування Європейської Спільноти 1957 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_017.
4. Звіт про виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2018 р. URL: <https://eu-ua.org/sites/default/files/inline/files/association-agreement-implementationreport-2018.pdf>
5. Зовнішньоекономічні відносини України з ЄС URL: <http://forumkyiv.org/uk/analytics/zovnishnoekonomichnividnosini-ukrayini-z-yes> “Foreign Economic Relations of Ukraine with the EU” [“Zovnishnoekonomichni vidnosyny Ukrainy z Yevropeyskyi Soiuz”], available at: <http://forumkyiv.org/uk/analytics/zovnishnoekonomichni-vidnosini-ukrayini-z-yes>
6. Ківалов С. В., Кормич Б. А. Митна політика України: підручник. Одеса: Юрид. Літ., 2002. 256 с.

*Ганна Костюв'ят, канд. екон. наук
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород*

СУЧАСНИЙ СТАН МИТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Аналізуючи нинішній стан, держава потребує ряд реформ у всіх галузях. Особливу увагу звертаємо на митну політику, яка уособлює збереження бюджетоутворюючої функції митної системи, в тому числі створення інноваційної інфраструктури (за допомогою комплексної системи «Електронна митниця», подача митних декларацій через Інтернет, проведення електронних митних аукціонів конфіскованих товарів).

Митна політика є складовою внутрішньої та зовнішньої політики, яка визначає зміст діяльності держави та її компетентних органів у сфері регулювання зовнішньоекономічних відносин та організації митної системи і має на меті захист національних інтересів, економічного суверенітету держави [3, с. 9] та насамперед національної безпеки, оскільки світ охоплений пандемією під назвою Covid-19, який вносить в історію глобальні корективи.

У 2019 р. зовнішньоекономічна активність, зокрема обсяг експорту зріс на 19%, а обсяг імпорту на 26,4%, в III кв. 2020 р. є дефіцитним \$0,54 млрд грн[1]. Від'ємне сальдо торгового балансу – це беззмінна проблема української економіки. Незважаючи, що митні кордони в Європі були закриті, поділені на відповідні зони, які мали вищий рівень медико-біологічного характеру державного рівня призвело до всесвітнього економічного падіння.

Надходження від митної служби у червні порівняно з травнем зросли на 4 млрд. грн. (з 23,31 до 27,45 млрд грн) звітного року. Не зважаючи на таке зростання, загальний обсяг оподаткованого імпорту залишається ще «позаду» показників 2019 року: 97,2 млрд грн у червні 2020 проти 104,6 млрд грн у

червні-2019[4]. Разом з тим, карантин негативно вплинув на доступність працевлаштування громадян за кордоном. В нинішніх умовах не можна через біометричний паспорт, придбати страховий поліс та виїхати працювати. Наразі необхідно мати запрошення на роботу та визначене місце для проходження обсервації [2], тести на Covid-19 з відповідними термінами. Однак в сусідніх країнах введено комендантський час, який супроводжується ряд закриттям підприємств незалежних верств, введено вимог/правила до комендантського часу, зростає рівень захворюваності, наростає негативна психологічна динаміка в громадян, супроводжується рівень безробіття, шахрайство тощо.

Країни щосили намагаються стабілізувати динаміку із карантинном з різними інструментами для пом'якшеного спаду економіки щоб не повторити історичне минуле на прикладі 1332р. Виходячи з цього слід відмітити, країнам необхідно перебудувати стратегію ведення концепції «економіка-дипломатія-політика», адже всі ресурси вичерпуються незалежно сильна чи слабка економіка.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
2. Карантин майже не вплинув на перекази українських трудових мігрантів. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/11/2/666841>
3. Ківалов С. В., Кормич Б. А. Митна політика України : підручник. Одеса: Юрид. літ., 2002. 256 с.
4. Україна різко наростила імпорту товарів. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/07/14/662914>

*Євгеній Лівак, студент 2 курсу магістратури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Науковий керівник: Сочка К.А., канд.екон.наук, доцент.*

ОСНОВНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Досвід багатьох країн світу показує, що формування митної політики та стратегія модернізації митних служб – взаємообумовлені та взаємопов'язані процеси. Їх ефективна реалізація можлива лише з урахуванням світового досвіду та тенденцій розвитку міжнародних відносин і зв'язків, а недостатнє міжнародне співробітництво в цій сфері істотно знизить очікуваний ефект і не буде корисним ні для конкретної держави, ні для світової спільноти. Більше того, слід очікувати, що невідповідність організації та функціонування системи митних органів загальносвітовим стандартам і вимогам може негативно вплинути на ефективність реалізації вітчизняної митної політики.

Митна політика як невід'ємна складова частина державної політики мала яскраво виражений фіскальний характер, що стримувало розвиток міжнародних торговельних зв'язків та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників. Головним завданням митних органів, які реалізують митну політику, є збільшення надходжень до державного бюджету.

Таке визначення пріоритетів викликано проблемою гострого дефіциту бюджетних коштів, що ускладнюється проблемами ухилення від сплати податкових платежів, значним зовнішнім боргом та станом забезпечення соціальних гарантій населення держави. Фіскальна спрямованість митної політики домінує дотепер [3].

На думку окремих українських науковців [2; 3] поняття «митної політики» є значно ширшим поняттям, ніж митна справа. Аргументи такі:

- митна справа є складовою діяльності держави в особі її компетентних органів у відповідних сферах

- митна політика визначає зміст діяльності держави у цій сфері, способи її організації, тобто фактично визначає зміст і способи організації митної справи;

- митна справа виступає лише одним з багатьох засобів реалізації митної політики.

У Митному Кодексі України використано новий підхід до визначення поняття митної політики. У ст. 2 зазначається, що митна політика – це система принципів і напрямків діяльності держави в сфері забезпечення своїх економічних інтересів та безпеки за допомогою митно-тарифних і нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі [1]. Законодавець пропонує сприймати митну політику як сукупність принципів, тобто основних засад, вихідних ідей, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю і відображають суттєві положення явища та напрямків діяльності держави.

Формування сучасної митної політики України враховує стан її економіки, геополітичне становище та необхідність залучення іноземних інвестицій, що неможливо зробити без політики фритредерства. Це пояснюється тим, що через країну проходять великі міжнародні транспортні артерії й Україна, по суті, є великим транспортним коридором. Усякі спроби ускладнити пересування товарів по цих транспортних коридорах можуть призвести до важких наслідків в економіці. У той же час простежується тенденція до протекціонізму й захисту інтересів національного товаровиробника. На митну політику України впливають суб'єктивні фактори. Також на митну політику впливають і геополітичні тенденції, які примушують враховувати національні інтереси в митній політиці, захищати економічні інтереси як країни у цілому, так і її окремих регіонів [3].

Питання сучасної митної політики України залишаються актуальними в наш час. Сучасні напрями митної політики враховують останні потреби суспільства та спираються на стратегічні прогнози розвитку митної справи.

До перспективних напрямів сучасного розвитку митної політики України можна віднести наступні:

- 1) розвиток українського імпорту в напрямку експорту продукції металургійної промисловості, машинобудування, хімічної та нафтохімічної промисловості, агропромислового комплексу, електроніки до таких країн, як Китай, Єгипет, Італія, Польща, Німеччина.

2) налагодження співпраці митних органів з суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності з питань подальшого впровадження електронного документообігу, оптимізації процесів митного оформлення;

3) боротьба проти ввезення на територію України неякісних продуктів харчування та споживчих товарів;

4) розробка сучасних технологій та технічних засобів в діяльності митних органів України. Всі ці заходи спрямовані на адаптацію законодавства України в сфері митно-тарифної політики з нормами і правилами ЄС [4].

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України від 19.06.2018 № 2464- VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/page19>
2. Найденко О. Є. Основні аспекти становлення та розвитку митної справи України. Глобальні та національні проблеми економіки. Вип.23.2019.С.506-511
3. Приймаченко Д.В., Митна політика держави та її реалізація митними органами. Монографія. Академія митної служби України. Дніпропетровськ. 2017. 320 с.
4. Про Стратегію сталого розвитку "Україна — 2020" / Указ Президент України від 12.01.2015 № 5/2015 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10>.

*Яна Пенді, студентка 2 курсу магістратури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Пітюлич М.М., д-р екон.наук, професор*

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах мінливого економічного середовища щодо захисту національних інтересів країни на зовнішньоторговельних відносинах через ефективний механізм митного контролю товарів митним органом набувають гострого характеру. В сучасних умовах ціла низка проблем, пов'язаних із ефективністю митного контролю товарів, є слабо досліджена з наукової точки зору і потребує постійного вдосконалення, оскільки обсяги, види і форми зовнішньоекономічних операцій з кожним роком змінюються і вдосконалюються відповідно до вимог часу. Виходячи з вище відміченого, об'єктивно виникає потреба у вдосконаленні вже існуючих форм митного контролю, збільшення повноважень, що надані митним органам, розширенні методів митного контролю за зовнішньоторговельними операціями. Відповідно до діючого Митного кодексу України (ст. 4), під митним контролем слід розуміти сукупність заходів, що здійснюються з метою забезпечення додержання норм Кодексу, законів та інших нормативно-правових актів з питань митної справи, міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку [2]. Процедура здійснення митного контролю здійснюється відповідними митними органами на етапі переміщення товарів і

транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, проведення відповідних митних процедур відносно об'єктів контролю у процесі їх випуску у вільний обіг на митну територію країни і реалізація контрольних-перевірочних заходів після випуску товарів у вільний обіг. Під митний контроль підпадають усі товари, які переміщуються через кордон для забезпечення не тільки економічних інтересів і безпеки держави, але й захисту споживачів від контрафактної продукції та унеможливлення здійснення митного комерційного шахрайства [1, с. 160].

Відповідно до цього, основними функціями митного контролю є захист національних інтересів України у зовнішньоторговельній сфері та боротьба з контрабандою і порушеннями митних правил.

В процесі аналізу діяльності митної служби в Україні можна дійти висновку, що для виконання ефективного митного контролю за переміщуваними товарами та транспортними засобами через митний кордон держави відбувається тісна співпраця митних органів і їх структурних підрозділів на місцях з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами підприємницької діяльності, що в кінцевому результаті впливає на товарообіг та створюються сприятливі умови для розвитку зовнішньоекономічної діяльності саме на місцях. Аналізуючи діяльність митних органів, то тут слід відмітити про погіршення основних показників ефективності здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, зокрема це є невідповідність діючого законодавства аналогічним у провідних країнах світу та ЄС, невідповідність митного контролю із потребами щодо пропускної здатності окремих митниць, зокрема тих, які розміщені в західних регіонах країни, відсутність координації і ефективної співпраці митних служб України із митними органами сусідніх держав. Це можна підтвердити рядом фактів, зокрема: 1) протягом останніх 3 років на митницях західного регіону України спостерігалось зростання часу, яке відводилося на оформлення однієї митної декларації майже в 2 рази – з 87 хвилин у 2017 році до 179 хвилин у 2019 році; 2) кожного року, і не виключенням є і теперішній період, на більшості аналізованих митницях спостерігається збільшення великої кількості вантажних автомобілів, які здійснюють перевезення вантажів. Якщо в листопаді-грудні 2019 року на кордоні із Словаччиною в чергах стояло близько 450 вантажних автомобілів [3], то вже у поточному році їх кількість зросла майже до 700, що говорить про погіршення пропускної здатності наших митниць і невідповідність їх можливостей діючим потребам. Аналогічна ситуація спостерігається і на кордонах з Угорщиною, Польщею та Румунією [4]; 3) лише кожне 6 звернення до відповідних іноземних служб щодо питань запобігання і протидії незаконному переміщенню товарів через митний кордон дало позитивний кінцевий результат і були складені відповідні протоколи – 15,73% від загальної кількості звернень є дуже низьким результатом.

Тому для вирішення вище зазначених та ряду інших проблем, що стосуються митного контролю за переміщенням товарів та транспортних засобів через митний кордон України, слід вживати комплекс дій організаційно-економічного та правового характеру. Насамперед слід звернути

увагу на впровадження стандартів провідних країн світу з питань організації контролю товарів, що дозволить адаптувати вітчизняне митне законодавство до міжнародних стандартів і сучасних вимог пропускну здатності, що в кінцевому випадку дасть позитивні зрушення відносно часу проведення контрольних процедур та збереження фінансових ресурсів не лише митних служб, але і самих суб'єктів зовнішньої торгівлі. По-друге, мова має йти про зростання кількості митних пунктів пропуску, що дозволить зменшити вплив транспортних засобів на існуючі пункти, а відповідно зросте ефективність роботи митників щодо митного контролю за переміщенням товарів, що в кінцевому результаті відобразиться на якісних показниках, що характеризують роботу митниці щодо запобігання незаконному переміщенню товарів через митний кордон держави. По-третє, велику увагу слід приділити співпраці митних органів і суб'єктів ЗЕД, використанню провідних технологій щодо прискорення і покращення процедури митного контролю, велику увагу слід приділити розвитку системи митного пост-аудиту, вдосконаленню діяльності вантажних митних комплексів, автопортів, авто терміналів тощо.

Список використаних джерел:

1. Годованець О.В. Митний контроль: сутність та економічний зміст. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2016. Вип. 20. Ч. 1. С. 159-163.
2. Митний кодекс України (від 13 березня 2012 року № 4495-VI). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
3. На кордоні зі Словаччиною утворилася десятикілометрова черга фур: в чому причина. URL: www.unian.ua/economics/transport/10734030-na-kordoni-zi-slovachchinoyu-utvorilasya-desyatikilometrova-cherga-fur-v-chomu-prichina.html
4. Новини «Черги на кордоні». URL: <https://www.unian.ua/tag/chergi-na-kordoni>

*Юлія Пітюлич, студентка 2 курсу магістратури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Чубарь О.Г., канд.екон.наук, доцент*

ОЦІНКА СИСТЕМИ СПРАВЛЯННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ В УКРАЇНІ

Будь-яка держава здійснює регулювання зовнішньоекономічної діяльності для забезпечення безпеки країни і захисту загальнонаціональних інтересів. Діяльність державних органів по регулюванню зовнішньоекономічної діяльності здійснюється практично у всіх країнах світу, але її форми і методи, конкретні цілі і завдання визначаються кожною країною, виходячи з її зовнішньої і внутрішньої політики.

Протягом останніх років в Україні все більше уваги приділяється проблемі застосування різноманітних тарифних і нетарифних митних інструментів, за допомогою яких забезпечується захист національних інтересів

держави. Основними серед них звичайно є заходи тарифного регулювання, основу яких складають митні платежі, які являються чи не найголовнішим важелем регулювання зовнішньоекономічної та митної діяльності, міжнародних економічних відносин і становлять основну частку фінансових ресурсів держави, тобто вони являються основним джерелом наповнення дохідної частини Державного бюджету України. Згідно з діючим Податковим Кодексом України (ст. 14), митні платежі – це податки, що справляються під час переміщення або у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон України та контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи [3]. Структуру митних платежів згідно з діючим законодавством формують мито, акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції), податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів (продукції), митні збори.

Аналізуючи сучасні тенденції щодо адміністрування митних платежів в Україні, можна дійти висновку, що як в абсолютних, так і у відносних розмірах їх показники за період з 2015 по 2019 зростали, хоча в останньому звітному році намітилася тенденція до скорочення їх абсолютних надходжень. Так, за період з 2015 по 2019 роки загальна сума митних платежів у бюджет держави зросла з 203,4 млрд. грн. до 319,9 млрд. грн. (або на 57,3%), хоча найбільша їх сума була акумульована у 2018 році, коли до бюджету держави їх надійшло на 19 млрд. грн. більше, ніж у наступному році [1]. Такі тенденції можна пояснити дією ряду чинників суб'єктивного і об'єктивного характеру. Насамперед, слід зазначити, що для України характерним є вплив політичної складової на розвиток зовнішньоекономічної діяльності, оскільки будь-які зміни у владних органах провокують невизначеність у суб'єктів господарювання щодо перспективних планів розвитку не лише в середині держави, але і її місця на міжнародній арені. Це підтверджується тим, що після зміни політичного керівництва в державі почалися певні економічні процеси, які більшою мірою негативно вплинули на зовнішньоекономічну діяльність суб'єктів господарювання – зміцнення національної грошової одиниці, що негативно вплинуло на експортерів, відсутність значних іноземних інвестицій, зростання запозичень держави через розміщення ОВДП тощо – що в кінцевому результаті вплинуло на обсяги експортно-імпортних операцій, а відповідно і на обсяги справляння митних платежів. Це сталося на тлі невизначеності діяльності самих митних органів, оскільки в Україні знову відбулася реорганізація Державної Фіскальної Служби у Податкову та Митну служби, а тривалий процес реформування митних органів, який спостерігався фактично до кінця літа 2019 року, коли остаточно було створена ДМС, вплинув на їх діяльність з негативної сторони.

Наслідком скорочення обсягів митних платежів протягом останнього звітного року стало і скорочення їх частки у структурі доходів Державного бюджету України, хоча таке скорочення спостерігалось вже у 2018 році. Так, якщо з 2015 по 2017 рік цей показник зріс на 2,0%-х пункти (з 38,0% до 40%), то у 2018 році даний показник зменшився на 0,18 відсоткових пункти відповідно до попереднього року, а у 2019 році його значення зменшилося

нижче показника 2015 року – 37,4% [2]. Така тенденція з одного боку може свідчити про лібералізацію митного законодавства щодо здійснення зовнішньоекономічної діяльності, а з другого боку – вони являються основними бюджетоформуєчими джерелами доходів, що говорить про великий вплив міжнародних операцій на вітчизняну економіку. Основним податком у структурі митних платежів є податок на додану вартість, який у різні роки становив в середньому 76,7%, далі йде частка акцизного податку, яка протягом аналізованого періоду мала постійну тенденцію до зростання, а ось частка мита з кожним роком має скорочується.

Не дивлячись на таку високу частку митних платежів у структурі доходів Державного бюджету, на сьогодні наявні певні проблеми щодо їх адміністрування, зокрема, це неправильність встановлення країни походження товару та ідентифікація коду при переміщенні товарів через митний кордон, тінізація економіки, корупція працівників, зловживання службовим становищем, недостатній рівень кваліфікації працівників митних установ, неправильність визначення митної вартості, неефективне методичне забезпечення лабораторних досліджень при здійсненні митної експертизи, тощо.

Враховуючи вище відмічене, у перспективі слід вжити ряд заходів, які б були спрямовані на удосконалення системи справляння митних платежів, як-от:

- удосконалити та уніфікувати процедури справляння митних платежів до Державного бюджету України шляхом посилення митного контролю за правильністю декларування митної вартості товарів, визначення коду товарів та країн їх походження;
- створити чітку систему моніторингу всіх видів розрахунків по митних платежах та руху цих коштів;
- здійснювати постійний моніторинг факторів, які впливають на стан надходжень митних платежів до Державного бюджету України;
- проводити спільний контроль з митними органами країн-сусідів;
- спрощення та модернізація митних процедур.

Список використаних джерел:

1. ДКСУ: митні надходження в держбюджет за 2019 рік були на 9,3% менші від плану. URL: <http://finbalance.com.ua/news/dksu-mitni-nadkhodzheniya-v-derzhbyudzheta-za-2019-rik-buli-na-93-menshi-vid-planu>.
2. Офіційні дані Державної Казначейської Служби України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>.
3. Податковий кодекс України (від 2 грудня 2010 року № 2755-VI). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n68>.

*Рената Якубик, студентка 2 курсу магістратури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Кампо Г.М., канд.екон.наук, доцент*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ І НАПРЯМКИ ЇХ УСУНЕННЯ

Упродовж останнього десятиліття в Україні актуалізується застосування різноманітних митних інструментів, за допомогою яких забезпечується захист національних інтересів держави. Основними серед них є митні платежі – одні із важливих важелів регулювання зовнішньоекономічної діяльності та головне джерело наповнення дохідної частини Державного бюджету України.

Сучасна наука й практика доводять, що справляння митних платежів залежить від ефективності процесу їх адміністрування. Загальні принципи адміністрування митних платежів, закладені у чинному законодавстві України, в основному відповідають тим, що діють у багатьох країнах і напрацьовані протягом століть. В практичній діяльності контролюючі органи накопичили значний досвід у сфері адміністрування податків [1].

Питанням адміністрування митних платежів приділяється значна увага, зокрема, в контексті визначення подальшого розвитку та розробки основних повноважень органів влади, прав та обов'язків суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, а також побудови ефективної системи митних платежів. Поряд із цим поза належною увагою залишаються забезпечення мобілізації митних платежів і вирішення організаційних питань підвищення ефективності роботи митних органів в зазначеному напрямку.

Одним із основних завдань митних органів є забезпечення надходжень в повному обсязі від митних платежів. Державною фіскальною службою фактично забезпечено надходження до Державного бюджету на 99,1 % від планового показника розпису доходів на 2019 р. (табл. 1)

Таблиця 1

Фактичні та планові надходження митних платежів до Державного бюджету України у 2019 році (млн. грн) [2, 3]

Митні платежі	Планові надходження	Фактичні надходження	% виконання
Податок на додану вартість	321 244	289 760,4	90,1
Акцизний податок	44310,6	53460,8	120,6
Ввізне мито	29745	29855,4	100,4
Вивізне мито	737	792	107,5
Єдиний збір, що справляється у пунктах пропуску через державний кордон України	372	431	115,8
Плата за виконання митних формальностей митними органами поза місцем розташування митних органів	101	116	114,8

Державний бюджет за доходами у звітному періоді виконано на 99,1 % річного показника, затвердженого ВРУ зі змінами. В 2019 році існували кілька чинників, які не дозволяли виконувати планові показники по доходам. Ключовими були зміцнення гривні, внаслідок чого зменшились митні надходження, повільніше зростання імпорту (зокрема через зниження цін на природній газ та нафтопродукти), падіння виробництва тютюнових виробів, нижчі обсяги видобування природного газу. В цілому, доходи державного бюджету в 2019 році зросли на 7,6% у порівнянні з 2018 роком до 998,3 млрд грн [5].

Основними заходами, спрямованими на підвищення організації роботи з адміністрування митних платежів, є:

- покращення організаційно-правового та інформаційного забезпечення діяльності митних органів ;
- посилення контролю митних органів за правильністю класифікації та визначення країни походження товарів;
- створення електронної митниці, як багатофункціональної комплексної системи, що поєднує інформаційно-комунікативні технології та сукупність механізмів їх застосування [1]

Список використаних джерел:

1. Гребельник О. П. Митна справа: підручник / О. П. Гребельник. – К. : Центр навчальної літератури, 2014. – 472 с.
2. Доходи державного бюджету України за 2019 р. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/2019/>
3. Закон України «Про Державний бюджет України на 2019 р.» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>
4. Митний кодекс України від 13.03.2012 року // Відомості Верховної Ради України, 2012, № 38039 (27.03.2012), ст. 288 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17134>
5. Звіт про виконання державного бюджету за 2019 рік. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_opublikuvav_zvit_pro_vikonannia_derzhavno_go_biudzhetu_za_2019_rik-2049
6. Рахункова палата України. Звіт Надходження акцизного податку в 2019. URL: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16753450/Zvit_18-6_2019.pdf?subportal=main

СЕКЦІЯ 6 ОЦІНОЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ: МЕТОДИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ

*Наталія Божик, студентка 2 курсу магістратури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Варцаба В.І, д-р екон.наук, професор*

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ КАТЕГОРІЇ «ВАРТІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА»

Першорядною та центральною економічною категорією визнане таке економічне явище, як «вартість». Дане явище є об'єктом дослідження багатьох поколінь економістів. Можливо встановлення істинного джерела походження даної категорії не представляється можливим, проте дослідження праць видатних економістів дозволяє простежити еволюцію її сенсу.

Першим, з науково обґрунтованих, вважається бачення А. Сміта на дану категорію. Вартість він визначає як витрати праці, прибутку, відсотка на капітал, земельної ренти, тобто визначається витратами виробництва [3]. В тлумаченні категорії «споживча вартість» першопрохідцем вважається Аристотель, який відзначав, що вартість походить не від потреб, а від процесу споживання [1]. Д. Ріккардо, на відміну від Аристотеля, який вважав, що споживчу вартість створює виробник продукту, вважав, що споживчу вартість визначає покупець, і що вона пов'язана не з процесом споживання товару, а з потребами покупця [2]. Вартість як цінність, корисність для споживача введена представниками австрійської школи у своїй «Теорії граничної корисності», які відкидали пріоритетне значення витрат праці в створенні вартості [3]. Згадані вище авторитетні науковці дійшли висновку, що в основі ринкової економіки лежить мінова вартість — це остаточна, істинна, справжня, ринкова величина вартості товару, через те, що в її організації беруть участь всі учасники бізнесу на основі добровільної угоди, договору: власник, працівники-виробники товару, покупці, конкуренти й держава [2].

Вважаємо за доцільне, що слід розрізняти вартість, ціну, цінність та корисність. А.Т. Грязнова та М.А. Федотова зазначають, що «ціна – це показник, що позначає грошову суму, яка необхідна, очікувана чи сплачена за деякий товар або послугу. Вона є історичним фактом, тобто належить до певного моменту й місця. Залежно від фінансових можливостей, мотивів чи особливих конкретних інтересів покупця і продавця ціна може відхилятися від вартості» [7]. Що стосується цінності й корисності, то, по-перше – вони є суб'єктивною характеристикою властивостей об'єкта для зацікавленої особи, а по-друге – їх проявом є включення об'єкта у сферу людських інтересів [4].

З огляду на те, що відсутня однастайність бачень економіко-теоретичної сутності категорії «вартість підприємства», яка породжує неузгодженість в обґрунтуванні її визначення, постає потреба в її науковому розтлумаченні.

Аналіз наукової літератури дозволив встановити, що «вартість підприємства» – це абстракція, що набула своєї соціально-економічної предметності, реального виразу у конкретному носії вартості, в специфічному товарі у ринковій економіці – підприємстві [5] та виділити шість підходів до визначення поняття «вартість підприємства» [6]: як вартість майнового комплексу або сума вартостей усіх активів (елементів) підприємства, як рівноважна ціна, як показник (критерій, параметр, величина) ефективності діяльності підприємства, як складна система взаємовідносин підприємства із зовнішнім середовищем, як вартість (оцінка) очікуваних грошових потоків та як грошовий вимір (еквівалент) економічної цінності підприємства.

Розгляд поглядів на сутність категорії «вартість підприємства» продемонстрував, що їх різноплановість та багатоаспектність не зумовлена їх невірогідністю або неважливістю в сучасних умовах. Різноманіття варіантів, а також авторських наукових бачень до трактування даної категорії пов'язані з тим, що вартість підприємства, як специфічного товару, який постійно змінюється, реагує на перешкоди та зміни як внутрішнього, так і зовнішнього середовища, не є безсумнівним постулатом або історичним фактом та визначається на конкретно зазначений момент часу за допомогою ринкового, дохідного та/або майнового підходу, з урахуванням вартості майна, капіталу, майбутніх доходів та переконань про корисність та цінність об'єкта.

Список використаних джерел:

1. Mocherniy, S. (1993), Foundations of economic theory [Osnovy ekonomichnoi teorii], textbook, Ternopil: Tarneks JSC with participation of JSC NOY and Svit, 688 p.
2. Бабайлов В. К. Приходько В.К. Джерело утворення вартості: момент істини. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва : зб. наук. праць. Харківський національний автомобільно-дорожній університет. Харків: Вид-во ХНАДУ. 2019. №2 (23). С. 13–20.
3. Бартенев С. А. Экономические теории и школы (история и современность): курс лекций. Москва: БЕК, 1996. 352 с.
4. Бойко В. В., Любарська Н.Ю. Основні підходи до сутності категорії «вартість підприємства» Вісник Національного транспортного університету: Наук.-техн. збірник. 2014. №2 (30). С. 23–29.
5. Давидов О. І. Вартість підприємства як економічна категорія. Актуальні проблеми економіки. 2014. №5(155). С. 8–19.
6. Корягін М. В. Підходи до визначення поняття вартості підприємства та їх розвиток. Вісник Національного університету "Львівська політехніка": Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку / Національний університет «Львівська політехніка». Львів: Вид-во «Львівська політехніка» 2012. № 722. С. 121–125.
7. Оценка бизнеса / под ред. Грязновой А. Г., Федотовой М. А. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 508 с.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ НЕРУХОМОСТІ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Нерухомість як об'єкт оцінки. Нерухомість, нерухоме майно - реальна земельна і вся матеріальна власність. Включає все матеріальне майно під поверхнею землі, над її поверхнею або прикріплене до землі. Родовими ознаками є : стаціонарність, або нерухомість; матеріальність; довговічність.[2]

Особливості ринку нерухомості. Відсутність взаємозамінності; ринок нерухомості локалізований, так як його товари нерухомі, таким чином їх цінність у великій мірі залежить від зовнішнього навколишнього середовища місцезнаходження об'єкта нерухомості; ринок нерухомості є незбалансованим, як правило, є розбіжності між попитом і пропозицією, отже, невизначеність в ціні буде набагато більше, ніж на інших ринках; невідповідність ринкових очікувань власників і покупців (орендаторів) об'єктів нерухомості; недостатність аналітичної та експертної інформації про стан ринку нерухомості (непрозорість ринку).[1]

Функції ринку нерухомості.

Функція встановлення рівноважних цін; регулююча; комерційна; інформаційна; посередницька; стимулююча; інвестиційна; та соціальна функція.[2]

Аналіз особливостей первинного та вторинного ринку житлової нерухомості в Україні. За 2019-2020 роки в Києві вартість на квартири на вторинному ринку впала, по Києву - десь на 11%. Що стосується первинного ринку, то там вартість квартир піднялась десь на 5%. По Ужгороду, за прогнозами експертів, в 2021 році очікується не значне зниження цін на нерухомість вторинного ринку, а на квартири в новобудовах, навпаки, відслідковується тенденція на зростання ціни за квадратний метр.

Основні тенденції розвитку ринку комерційної нерухомості України. За даними Державної служби статистики, протягом 10 місяців 2019 року обсяг будівництва нежитлових будівель у країні зріс більше ніж на 31% порівняно з аналогічним періодом минулого року. Також на 20,8% зріс і обсяг виробленої в Україні будівельної продукції за той самий період.[3]

Характеристика ринку землі України.

- Україна має загалом 60,3 млн га землі.
- Площа сільськогосподарських земель — 42,7 млн га (70% території України).
- Площа ріллі — 32,5 млн га (78,4% усіх сільськогосподарських угідь)/
- Частка чорноземів — 15,6-17,4 млн га (8% світових запасів).

- - Державна земля — 10,4 млн га, з яких: 3,2 млн га — в постійному користуванні; 2,5 млн га — землі запасу; 4,7 млн га — мали б здаватися в оренду;
- Передано ОТГ — 1,5 млн га.
- Загальна кількість власників паїв — 6,9 млн осіб.
- Близько 1 млн осіб не обробляють і не здають земельні ділянки в оренду. Як наслідок, не використовуються земельні частки (паї) загальною площею 4,8 млн га (12% від загальної площі сільськогосподарських угідь).[4]

Проблемні питання визначення ринкової вартості нерухомості та напрями їх вирішення. Основними чинниками, які, обумовлюватимуть «застій» на ринку нерухомості є : Нагальна потреба в обігових коштах; Відсутність кредитування будівельної галузі; Соціально-політична нестабільність в країні; Відсутність належного державного регулювання сфери первинного ринку нерухомості.

Таблиця 1

Обсяг виробленої будівельної продукції за видами по регіонах у 2019 році (млн.грн)

	Будівництво, усього	Будівлі	У тому числі		Інженерні споруди
			житлові	нежитлові	
Україна	141213,1	66791,6	29344,8	37446,8	74421,5
Вінницька	5595,8	1637,2	575,9	1061,3	3958,6
Волинська	1832,5	1011,0	374,7	636,3	821,5
Дніпропетровська	14981,5	5454,8	871,1	4583,7	9526,7
Донецька	5416,9	1186,7	118,4	1068,3	4230,2
Житомирська	2040,8	1249,9	453,5	796,4	790,9
Закарпатська	1749,6	433,7	114,7	319,0	1315,9
Запорізька	3851,7	1629,8	219,1	1410,7	2221,9
Івано-Франківська	3311,4	1349,4	499,4	850,0	1962,0
Київська	7401,2	4432,5	1294,2	3138,3	2968,7
Кіровоградська	1634,3	922,1	82,2	839,9	712,2
Луганська	635,8	322,7	54,0	268,7	313,1
Львівська	8550,4	4764,5	1971,7	2792,8	3785,9
Одеська	15473,7	4575,4	3007,9	1567,5	10898,3
Полтавська	6949,5	1706,6	393,1	1313,5	5242,9
Рівненська	2519,3	1457,6	228,0	1229,6	1061,7
Херсонська	1220,9	497,0	129,6	367,4	723,9
Хмельницька	3393,5	1610,0	622,8	987,2	1783,5
Черкаська	1966,7	970,6	419,9	550,7	996,1
Чернівецька	1447,6	753,2	453,3	299,9	694,4
Чернігівська	1195,9	887,6	312,2	575,4	308,3
м. Київ	31461,0	20988,1	12669,6	8318,5	10472,9

Порівняно з 2018 р. обсяги будівництва збільшилися на 5,3%.

Нове будівництво, реконструкція та технічне переозброєння склали 81,2% від загального обсягу виконаних будівельних робіт, капітальний і поточний ремонт - 10,5% і 8,3% відповідно.

Найбільші обсяги будівництва у 2019 р. були зафіксовані у Києві (7 млрд 828,4 млн грн.) і Одеській області (3 млрд 736,4 млн грн, що на 15,1% менше, ніж роком раніше).[4]

Список використаних джерел:

1. Євтух О. О. Оцінка нерухомості в Україні. Фінанси України. 2006.
2. Нерухомість як об'єкт оцінки: сутність і класифікація. Актуальні проблеми економіки. - 2005.
3. Сайт “дивись Info” URL:<https://dyvys.info/2019/12/14/shho-varto-ochikuvaty-vid-rynku-neruhomosti-v-2020-rotsi/>
4. Сайт статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

*Аліна Глушко, канд.екон.наук, доцент
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка», м. Полтава*

РЕГУЛЯТОРНІ АСПЕКТИ ОЦІНОЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Ефективність будь-якої діяльності, в тому оціночної, забезпечується якістю організації її процесу та сприятливістю правового середовища. На сьогоднішній день в Україні сформована досить ґрунтовна регуляторна база в сфері оціночної діяльності.

Головним законодавчим актом, який регулює сьогодні процес оцінки майна та майнових прав, є Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні», прийнятий у 2001 році [1]. Завдяки закону процес здійснення оцінки майна, майнових прав та професійної оціночної діяльності, її державного та громадського регулювання, забезпечення створення системи незалежної оцінки майна з метою захисту законних інтересів держави та інших суб'єктів правовідносин у питаннях оцінки майна, майнових прав та використання їх результатів набув правових засад [2].

Водночас, правомірно відмітити, що і до прийняття закону в Україні були законодавчі підстави для проведення оцінки. Так, питання оцінки майна, яке приватизувалося, висвітлювалося, зокрема, у Законах України «Про приватизацію майна державних підприємств» (ст.20); «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)» (ст.9); «Про особливості приватизації об'єктів незавершеного будівництва» (ст.9). Наведені законодавчі документи стали детермінантами становлення та розвитку професійної оціночної діяльності в Україні.

Методичні аспекти провадження оціночної діяльності в Україні розкриті у відповідних нормативно-правових актах:

– національних стандартах з оцінки майна, що затверджуються Кабінетом Міністрів України;

– методиках та інших нормативно-правових актах, які розробляються з урахуванням національних стандартів і затверджуються Кабінетом Міністрів України або Фондом державного майна України.

Регуляторна база в сфері оціночної діяльності в Україні розроблялася з урахуванням міжнародних стандартів. Проте актуальним постає питання удосконалення національних стандартів оцінки. Зокрема в аспектах, що стосуються трактування різних видів вартості та доцільності їх розрахунку у різних випадках; удосконалення методичного інструментарію оцінки вартості майна та майнових прав; мінімізації суб'єктивізму професійних оцінювачів при виборі методів оцінки вартості.

В умовах економічної нестабільності ринкова вартість виступає головним індикатором, який дозволить приймати більш обґрунтовані рішення щодо підтримання ефективного функціонування суб'єкта господарювання з боку власників, менеджерів та інвесторів. Саме тому проблема удосконалення регуляторного середовища провадження оціночної діяльності потребує подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12 липня 2001 року N 2658-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14#Text>.
2. Бутнік-Сіверський О.Б. Теоретичні та методичні проблеми розвитку оцінки майнових прав інтелектуальної власності. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2020. № 2. С. 55-70.

*Крістіна Дуркота, студентка 2 курсу магістратури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Огородник В. О., канд. екон. наук, доцент*

ОЦІНКА ГРОШОВОЇ ВАРТОСТІ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК В УКРАЇНІ ТА ЗАКОРДОНОМ: КОМПЕРАТИВНИЙ АНАЛІЗ

Згідно із Законом України «Про оцінку земель» оцінка земельних ділянок в залежності від мети та методів поділяється на такі види: [3]

- бонітування ґрунтів – дані є основою для проведення економічної оцінки сільськогосподарських угідь і використовуються для визначення екологічної придатності ґрунтів у вирощенні культур сільськогосподарського призначення;

- економічна оцінка земель – ці дані використовуються при проведенні нормативної грошової оцінки земельних ділянок, при аналізуванні ефективності використання земель в порівнянні з іншими ресурсами природи та при визначенні економічної придатності земель для вирощування культур сільськогосподарського призначення;

- грошова оцінка земельних ділянок – від призначення та порядку проведення поділяють на два види: *нормативну грошову оцінку* використовують у випадках визначення розміру земельного податку,

державного мита при міні, спадкуванні та даруванні земельних ділянок відповідно до закону, орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності, втрат сільсько- і лісгосподарського виробництва, вартості земельних ділянок площею понад 50 га для розміщення спортивних і фізично-оздоровчих комплексів, а також при розробці показників та механізмів економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель; *експертна грошова оцінка* земельних ділянок та прав на них здійснюється з метою визначення вартості об'єкта оцінки, а також при здійсненні цивільно-правових угод щодо земельних ділянок та прав на них.

Оцінка проводиться відповідно до Методики нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2016 р. №831 [2]. За даними Держгеокадастру станом на 01.01.2020 року у таблиці (табл.1.1.) наведені показники нормативної грошової оцінки 1 га земель сільськогосподарського призначення.

Таблиця 1

Показники нормативної грошової оцінки 1 га земель сільськогосподарського призначення станом на 01.01.2020 р., грн. [1]

Область	Рілля	Багаторічні насадження	Сіножаті	Пасовища
АР Крим	26 005	58 459	10 146	4 284
Вінницька	27 184	47 053	3 140	1 558
Волинська	21 806	41 349	6 039	4 479
Дніпропетровська	30 251	55 608	7 972	6 232
Донецька	31 111	58 459	7 247	6 037
Житомирська	21 411	35 646	5 073	4 089
Закарпатська	27 268	37 072	6 522	5 258
Запорізька	24 984	41 349	6 039	4 868
Івано-Франківська	26 087	37 072	4 831	4 479
Київська	26 531	42 775	6 281	4 479
Кіровоградська	31 888	67 015	8 696	6 037
Луганська	27 125	47 053	8 213	5 842
Львівська	21 492	27 091	5 798	4 089
Миколаївська	27 038	47 053	8 213	5 842
Одеська	31 017	62 737	8 938	7 011
Полтавська	30 390	64 163	5 556	4 264
Рівненська	21 938	37 072	5 073	3 700
Сумська	26 793	49 904	6 522	4 674
Тернопільська	29 035	57 034	6 281	5 648
Харківська	32 237	67 015	6 281	6 427
Херсонська	24 450	37 072	5 315	4 284
Хмельницька	30 477	52 756	6 764	5 258
Черкаська	33 646	74 144	8 455	5 648
Чернівецька	33 264	62 737	5 556	5 063
Чернігівська	24 065	55 608	8 696	5 063

Експертна грошова оцінка сільськогосподарських земель проводиться в такій послідовності: →обстеження земельної ділянки та вивчення ситуації на

ринку землі; → визначення виду вартості земельної ділянки відповідно до умов угоди; → складання завдання на оцінку та укладання договору про оцінку; → збирання, оброблення та аналіз вихідних даних, необхідних для проведення оцінки; → визначення найбільш ефективного використання земельних ділянок; → вибір та обґрунтування методичних підходів; → визначення вартості земельних ділянок за обраними методичними підходами та формування остаточного висновку; → складання звіту про оцінку.

У міжнародній практиці для проведення оцінки об'єкта нерухомості необхідно керуватись правилами з Міжнародних стандартів оцінки, які були розроблені Міжнародним комітетом зі стандартів оцінки створений у 1981 році та об'єднує професійні організації оцінювачів понад 50 країн світу. Існує 5 класів земель різного ступеня продуктивності. Основним критерієм віднесення земель до того чи іншого класу є відмінності у кліматичних умовах, якість ґрунтів, місцезнаходження та рельєф. Після оцінки земель за природними факторами здійснюється економічна оцінка в межах виділених на першому етапі класів земель, яка базується на показнику стандартної чистої продукції. Вартість земельних ділянок розраховується шляхом капіталізації вартісної величини чистої продукції. Для прикладу, середня вартість землі тис. дол./1га станом на 01.01.2020 р. у Польщі становить 10.3, Німеччині – 32, Болгарія – 4.6, Естонія – 5, Хорватія – 7, Австрія – 40, Великобританія – 31, Швейцарія – 70 [4].

Загалом процес оцінки земельних ділянок на міжнародному рівні врегульований досить високо. Міжнародні стандарти оцінки полегшують проведення міжнародних операцій з оцінки об'єктів власності, тим самим сприяючи прозорості фінансової звітності, що відображає вартість майна суб'єктів господарювання. А щодо Методології оцінки землі в Україні, то першочергово мають вирішуватися такі завдання: • ведення постійного моніторингу та виявлення тенденцій земельного ринку; • доступність до інформації усіх суб'єктів земельних відносин; • прозорість земельного ринку завдяки відкритості інформації щодо умов укладання угод та вартості землі; • інформативність усіх учасників ринку щодо динаміки змін його показників; • удосконаленість методів і технологій використання інформаційних ресурсів при експертній грошовій оцінці земельних ділянок.

Список використаних джерел:

1. Порядок ведення Державного земельного кадастру: Постанова Кабінету Міністрів України від 7 жовтня 2012р. №1051. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1051-2012>
2. Про затвердження методики нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2016 р. № 831. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2016>.
3. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12 липня 2001 р. № 2658-III. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2658-14>.
4. Світовий досвід в продажу землі. URL: https://zik.ua/ru/article/mirovoy_opyt_v_prodazhe_zemel_gde_samye_dorogie_ugodya_v_evrope_i_kak_tam_rabotaet_rynok_zemli_964027.

РОЗРАХУНОК ПЛАТИ ЗА КАПІТАЛ ПО ГАЛУЗЯМ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Розрахунок плати за капітал за українською статистикою може бути трудомістким завданням, яке здебільшого виконують на базі індивідуальних підприємств, після завершення якого залишається відкритим питання бази для порівняння: як отриманий результат співвідноситься із іншими підприємствами галузі? Здебільшого в якості бази для порівняння використовують середні показники по галузям інших країн (зокрема США), але якщо структура капіталу українських підприємств здебільшого є непорівнюваною із їх аналогами із розвинутих країн, чому порівнюваними мають бути інші показники, які на ній базуються? Галузеві значення плати за капітал по українській промисловості, наведені у даній роботі, покликані вирішити цю проблему.

Плата за капітал є очікуваною дохідністю коштів, вкладених інвесторами у капітал підприємства, а тому вона враховує і ризиковість таких вкладень. Зокрема, у коефіцієнті β відображається вразливість підприємства до ризику країни. Розрахунок плати за капітал здійснювався за типовою формулою:

$$ER_i = R_f + \beta_i * CRP, \text{ де} \quad (1)$$

ER_i – очікувана плата за капітал;

R_f – безризикова ставка;

β_i – індивідуальний бета коефіцієнт підприємства

CRP – премія за ризик країни

В якості безризикової ставки використовувалась історична дохідність 10-річних облігацій американського уряду за відповідний період. Індивідуальний бета коефіцієнт розраховувався як галузевий бета-коефіцієнт для відповідних галузей США, модифікований на фінансовий левередж (D/E) кожного окремого підприємства. Премія за ризик країни була взята із розрахунків А. Дамодарана [1].

Розрахунки здійснено на базі вибірки з 212 промислових і сільськогосподарських підприємств за галузями за період з 2006 по 2019 роки. Спостереження із від'ємним власним капіталом із розрахунку вилучались; в середньому по вибірці таких спостережень було 17,66% вибірки, причому по окремих галузях їх частка сягала 35%.

Надвисокі значення β -коефіцієнтів по вибіркам є здебільшого результатом надвисоких значень D/E в останній рік перед відображенням негативного власного капіталу в окремих підприємств (наприклад, D/E у ПАТ НПК «Галичина» (С19) становив у 2018 році 2037). В деяких випадках (наприклад, ПАТ Комінмет ПрАТ Дніпроспецсталь – С24) дещо підвищені значення D/E (близько 25) характерні і для підприємств, які не мають від'ємного ВК. Такі значення β -коефіцієнтів призводять до пропорційних викривлень в очікуваній платі за капітал, а тому замість середніх значень доцільно використовувати медіанні.

Середні і медіанні значення β і E_{Ri} по підприємствам вибірки, в розрізі галузей, в середньому за 2006-2019 рр.

Галузь	Середнє значення β -коефіцієнта	Медіанне значення β -коефіцієнта	Середнє значення плати за капітал	Медіанне значення плати за капітал
Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг (A01)	2,14	1,16	24,71	14,25
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів (B)	3,05	1,40	31,65	17,71
Виробництво харчових продуктів (C10)	3,85	1,38	43,50	16,68
Виробництво паперу та паперових виробів (C17)	1,61	1,61	18,88	18,88
Виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення (19)	24,47	1,69	253,92	18,60
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції (C20)	24,96	3,67	219,12	28,62
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів (C21)	1,39	1,03	15,82	12,09
Виробництво гумових і пластмасових виробів (C22)	1,79	1,22	23,28	14,80
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції (C23)	8,65	2,94	101,72	37,76
Металургійне виробництво (C24)	12,57	5,08	136,62	46,94
Машинобудування (C26-30)	15,05	1,96	143,23	21,21
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (D35)	3,26	1,85	35,62	20,37

Джерело: складено автором на базі [2]

Значення β -коефіцієнта по вибірці українських підприємств також характеризується значною волатильністю по рокам, що є вірогідно результатом надвисокої концентрації українських галузей та поганого фінансового стану значної кількості великих промислових підприємств, зокрема їх хронічної збитковості, що відображається у від'ємному власному капіталі.

Таким чином, галузеві β -коефіцієнти ризиковості по українським промисловим підприємствам відрізняються підвищеними значеннями, особливо це стосується металургійної та хімічної галузей. Висока концентрація галузей призводить до того, що проблеми одного-двох великих підприємств значно перекошують середньогалузеві значення, а тому орієнтуватись краще на медіанні.

Список використаних джерел:

1. Damodaran A. Useful data sets. URL: http://people.stern.nyu.edu/adamodar/New_Home_Page/data.html.
3. Офіційний сайт АРІФРУ. URL: <http://smida.gov.ua>

ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ОЦІНОЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Незалежна оцінка власності є важливим інструментом ринкової економіки. Регулювання цієї діяльності з урахуванням динаміки економічних процесів як в самій Україні, так і у світі в цілому вимагає постійного розвитку та вдосконалення. Цей процес повинен бути безперервним протягом тривалого часу. Формування та розвиток оцінки можливе лише в умовах ринкової економіки з чітким визначенням ролі та місця держави в цьому процесі.

Обґрунтування необхідності змін у галузі оцінки в Україні відображено у роботах Т. Калінеску, Ю. Романовської, О. Кириллова [1]. О. Ткаченко, М. Діома, Я. Калініченко [2], С. Максимов [3] та ін. Згідно з аналітичним звітом про роботу Фонду державного майна України за II квартал 2020 року станом на 30 червня 2020 року, в Україні зареєстровано 13124 оцінювача та 2978 суб'єктів оцінки, з яких 1975 мають доступ до Єдиної бази звітності, 62.512 звітів про оцінку. За звітний період на ринку оцінки державного майна діяло 454 суб'єктів оцінки бізнесу. Порівняно з відповідним періодом 2019 року (385 суб'єкти оцінки, суб'єкти господарювання) цей показник зріс на 17,9% [4].

Проведено аналіз правовідносин з приводу оцінки та нормативно-правових актів України в цій галузі. Основні завдання:

- дослідження правових основ оціночної діяльності;
- порівняння державного та громадського регулювання оціночної діяльності;
- вивчення проблем формування та розвитку саморегулювання оціночної діяльності в Україні.

Основні напрями державного регулювання оціночної діяльності сформульовані в Законі «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» (далі — Закон про оцінку майна). [5, ч. 2 ст. 23]: 1) контроль за дотриманням єдності нормативно-правового та організаційного забезпечення оцінки майна; 2) визначення забезпечення стандартів та рівень професійної підготовки оцінювачів та контроль за їх виконанням; 3) визначення умов набуття права на проведення оціночної діяльності; 4) ведення Державного реєстру оцінювачів та Державного реєстру суб'єктів оціночної діяльності; 5) визнання статусу саморегульованої організації оцінювачів. Передбачено відповідальність у галузі оцінки майна згідно зі ст. 25 та ст. 32 Закону про оцінку майна.

Можна констатувати, що діяльність з оцінки – відносно молода сфера професійних консультаційних послуг. Ця діяльність, що виникла на основі об'єктивної потреби в незалежній оцінці, проходить фазу інтеграції в економічні механізми сучасної України та переходу до міжнародних стандартів

оцінки. Загально визнаними є Міжнародні стандарти оцінки, які перманентно змінюються Міжнародним комітетом з питань оцінки. Тому для українських оцінювачів рекомендується взяти як базові Міжнародні стандарти оцінки. Можливо розглядати характерні риси української оцінки як складову або доповнення до Міжнародних стандартів.

Список використаних джерел:

1. Калінеску Т. В., Романовська Ю. А., Кирилов О. Д. Оцінювання майна. К.: Центр учбової літератури, 2012. 312 с.
2. Ткаченко О. В., Дьома М.В., Калініченко Я. В. / Розвиток оціночної діяльності в Україні. III Міжнародна науково-практична конференція "Проблеми формування нової економіки XXI століття" 23-24 грудня 2010р. URL: <http://www.confcontact.com/20101224/>
3. Максимов С.Й. Концепція розвитку оціночної діяльності в Україні (2016-2025) ГО «Всеукраїнська асоціація фахівців оцінки». 24 січня 2016 р. URL: <http://afo.com.ua/uk/news/1-about-the-association/1034-the-concept-of-valuation-activities-in-ukraine-2016-2025>
4. Аналітична довідка про роботу фонду державного майна України та хід приватизації державного майна у II кварталі 2020 року. С. 44-46. URL: <http://www.spfu.gov.ua/ru/documents/press-list/spf-reports/13845.html>
5. Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12.07.2001 р.
6. Матеріали Науково-практичної конференції «Законодавче регулювання оціночної діяльності в Україні. Сучасний стан та перспективи розвитку», МІБ, Київ, 2009

*Валерія Огородник, канд.екон.наук, доцент,
Юрій Маркович, аспірант*

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ МАСОВОЇ ТИПОВОЇ ЖИТЛОВОЇ ЗАБУДОВИ

Масове типове житлове будівництво в Україні здійснювалося з середини 50-х до кінця 80-х років ХХ століття. Цьому сприяло декілька факторів: необхідно було відновити зруйнований війною житловий фонд, а тогочасна індустріалізація виробництва призвела до необхідності великого й одночасного будівництва житла в багатьох містах.

Спочатку даний тип забудови планувався як «тимчасовий», тобто хоча і ефективний в економічному плані, але проміжний щодо формування комфортного міського житла. Згодом, після закінчення терміну служби цих будівель, їх передбачалося замінити на більш комфортабельні. Але з моменту їх спорудження пройшло вже від 40 до 70 років, а будівлі експлуатуються і по нині. Очевидно, що модернізація цих будівель — задача, яка буде тільки загострюватись плином часу.

Сьогочасна проблема виявляється в тому, що держава вже не здійснює централізоване управління житловим будівництвом, а фінансове навантаження модернізації досить значне для сучасних власників житла, а інвестори не зацікавлені в здійсненні проєктів реконструкції через їх нерентабельності.

Економічна ситуація в країні та в більшості міст не дозволяє виділяти на модернізацію достатні кошти з державного і місцевих бюджетів. За експертними оцінками, витрати на проведення реконструктивних робіт досягають 60-70% від вартості будівництва 1 м² нового житла [1].

Порятунком в зазначеній ситуації може стати створення ринку послуг з управління й утримання житлового фонду. Причому власники окремих приміщень кожного будинку або групи будинків мають самі обирати спосіб управління житлом та форми і вартість оплати його послуг. Управитель — суб'єкт господарювання, у сферу діяльності якого входить надання житлово-комунальної послуги власнику або групі власників житлового будинку відповідно до умов договору. Завдання держави — законодавчо створити ринкові умови господарювання однакові для підприємств і підприємців різних форм власності, забезпечити інформаційну та навчальну підтримку суб'єктів господарювання у цій сфері, забезпечити контроль за дотримання вимог чинних законодавчих і нормативно-правових документів щодо розвитку житлової сфери та надавати допомогу малозабезпеченим верствам населення в отриманні якісних послуг [2].

Таким чином, створення ринку послуг з управління і утримання житлового фонду може прискорити розв'язання проблем модернізації масової типової житлової забудови.

Список використаних джерел:

1. Лисенко Ю. В. Шапран Д. О., Болсунова Н. А. Умови та стратегічні напрями реконструкції житлового фонду в Україні. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки 2012. Вип.1. С. 424-428. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2012_1_69
2. Олійник Н. І. Професійне управління житловим фондом як запорука його надійної експлуатації. Актуальні проблеми державного управління. 2010. № 2. С. 119-126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2010_2_17

*Віталій Трунтаєв, студент 2 курсу магістратури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Огородник В.О., канд.екон.наук, доцент*

ВАРТІСТЬ НЕРУХОМОГО МАЙНА В УМОВАХ «КОРОНАВІРУСНОЇ» КРИЗИ

В Україні 12 березня вперше було введено карантин на усій території країни і він тривав до 3 квітня [2]. Кілька міст, щоб запобігти поширенню небезпечного вірусу Covid-19, підсилили заборони встановлені Кабінетом міністрів України, заклавши все, крім продуктових магазинів, заправок та

аптек. Понині в тих чи інших регіонах запроваджуються певні обмежувальні заходи щодо запобігання виникненню і поширенню хвороби. Подібні заходи вживали та продовжують вживати у всьому світі, що призвело до «коронавірусної» кризи, яка зачепила і Україну, в тому числі вплинувши й на ринок нерухомості.

Слід зауважити, що серед елементів ринкової економіки особливе місце займає нерухомість, яка виступає засобом виробництва (земля, адміністративні, виробничі, складські, торговельні та інші будівлі й приміщення, а також інші споруди) і предметом або об'єктом споживання (земельні ділянки, житлові будинки, дачі, квартири, гаражі і т.д.). Вартість нерухомості визначається як сукупність різних факторів, що підвищують або знижують привабливість нерухомості.

У нашій країні приділяють недостатньо уваги фінансовій грамотності та вивченню економіки. Якщо людина раніше не зустрічалася з покупкою або продажем нерухомості, то їй не зовсім зрозуміло, які фактори впливають на вартість об'єкта і що потрібно обов'язково враховувати [3]. Кожен учасник ринку нерухомості, виходячи з різних, в тому числі й психологічних, міркувань, визначає, які з факторів для нього вважаються більш, які — менш значущими, і розставляє свої пріоритети.

Проте визначальним фактором, який впливає на вартість нерухомості є доходи населення. Причому спостерігається прямопропорційна залежність: чим вище доходи, тим більша вартість. І навпаки, зниження доходів тягне за собою припинення витрат на соціальні потреби. Свідченням чого є той факт, що із-за кризи 2008 р. і 2014 р. ціни на ринку нерухомості впали на 30%.

Масштаби та наслідки «коронавірусної» кризи будуть відомі згодом, оскільки, за експертними твердженнями, ми лише входимо в неї. Хоча, за словами прем'єр міністра України, Україна в цю кризу входить набагато сильнішою, ніж це було в 2008 році [1].

Вважаємо, що в умовах сьогоденної кризи купівельна спроможність буде падати, а потреба в покупці житла залишиться. У найближчі роки попит матиме доступна нерухомість. Реакцією ринку нерухомості на кризу стане тренд на зниження ціни. Масштаб цих змін буде визначено глибиною спаду в економіці та темпами її відновлення в наступні роки.

Список використаних джерел:

1. Падение рынка недвижимости: чего ожидать в условиях финансового кризиса 24 канал. 2020. URL: https://economy.24tv.ua/ru/rynok_nedvizhimosti_ukrainy_2020_prognoz_chno_budet_s_nedvizhimostju_n1298309.
2. Постанова КМУ «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19» від 11 березня 2020 р. № 211. Офіційний вебпортал парламенту України. 2020. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zapobigannya-poshim110320rennyu-na-teritoriyi-ukrayini-koronavirusu-covid19>.
3. Які фактори впливають на формування ціни за 1 м² у ЖК і КМ Джерело: <https://vn.com.ua/ua/news/kakie-factory-vlijajut-na-formirovanie-tseny-za-1-m2-v-zhk-i-kg>. Всі Новобудови. 2019. URL: <https://vn.com.ua/ua/news/kakie-factory-vlijajut-na-formirovanie-tseny-za-1-m2-v-zhk-i-kg>.

*Олександра Філоненко, студентка 2 курсу магістратури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Костьов'ят Г.І., канд. екон. наук*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВАРТІСНОЇ ОЦІНКИ КТЗ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У процесі функціонування ринку оцінки в Україні перманентно виникають певні проблемні питання. При чому, огріхи при вартісній оцінці колісних транспортних засобів (КТЗ) нерозривно пов'язані як з проблематикою у сфері оцінки рухомого майна, так і з проблемами, які існують у галузі оцінки в цілому.

Найбільш проблемним питанням, на думку багатьох науковців, дослідників, якому присвячена найбільша кількість наукових публікацій – питання законодавчого регулювання оціночної діяльності.

Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність», прийнятий у 2001 році, який регулює відносини, пов'язані зі здійсненням оціночної діяльності, у тому числі у сфері оцінки КТЗ, став ключовим переломним моментом в практичній роботі фахівців, що займаються оціночною діяльністю в країні [2]. Проте, Методика товарознавчої експертизи та оцінки колісних транспортних засобів [3] була прийнята лише через два роки після Закону та підлягала лише трьом редакціям, що для мінливого світу не є достатнім.

Ще однією важливою проблемою, яка існує у сфері оцінки майна, зокрема, колісних транспортних засобів, є недостатнє застосування комп'ютерних програм та технологій. Враховуючи велику кількість критеріїв та параметрів, які аналізуються у процесі оцінки автотранспорту й обчислювальну складність оцінного процесу, необхідно широке застосування на практиці економіко-математичних методів із залученням комп'ютерних програм. Питання автоматизації оціночної діяльності в Україні не отримують достатнього висвітлення в літературі з оцінки вартості. Глибоко не опрацьовано питання автоматизації процесу оцінки. Програмні засоби автоматизації якщо і розробляються, то найчастіше стихійно, без належного теоретичного обґрунтування. Наявні на ринку програмні засоби, за рідкісним винятком, не є універсальними та призначені, як правило, для автоматизації оцінки окремих видів активів – зазвичай нерухомості, будівель і споруд [1]. Водночас гостро відчувається брак програмних засобів, які забезпечують оцінку окремих видів транспортних засобів.

Наступна проблема – брак кваліфікованих спеціалістів та навчальних закладів для професійної підготовки та перепідготовки оцінювачів. На цей момент в Україні існує незначна кількість ВЗО, які готують спеціалістів даного профілю, в регіонах практично відсутні навчальні установи, які надають послуги з перепідготовки, додаткового навчання оцінювачів. Програми, які використовуються при навчанні, часто є застарілими, такими, що не враховують сучасного стану ринку оцінки майна. До даних проблем можна

також віднести недостатню кількість академічних годин, які приділяються саме практичному навчанню майбутніх спеціалістів з оцінки, що є важливою складовою навчання оцінювача для роботи у такому специфічному напрямку як оцінка КТЗ.

Ще одним питанням, яке необхідно вирішити, є створення інформаційних баз для отримання та перевірки даних, необхідних для здійснення оцінки. До таких даних, зокрема, при визначенні вартості КТЗ, можна віднести інформацію про право власності, про технічні характеристики автомобіля, внесені при його реєстрації, дані про арешт або викрадення. Тому актуальним стає питання систематизування та приведення до єдиного стандартизованого порядку і подальшого використання баз даних як обґрунтованої інформації.

Також проблемним питанням є процес створення єдиної бази даних для усіх оцінок, до якої б мали доступ усі суб'єкти оціночної діяльності. Створення єдиної інформаційної бази даних дозволило б ефективно використовувати оціночну діяльність по всій країні та підвищити якість оцінних послуг в тому числі у сфері оцінки колісних транспортних засобів.

Таким чином, до проблемних питань, які існують у сфері оцінки майна в цілому та конкретно у сфері оцінки КТЗ, можна віднести: недосконалу законодавчо-нормативну базу; недостатню кількість та якість наявних програмних продуктів, які б дозволили спростити та уніфікувати процес оцінки, зловживання з боку недобросовісних оцінювачів; недостатність навчальних закладів, які здійснюють підготовку та перепідготовку спеціалістів, застарілість навчальних матеріалів; відсутність єдиних інформаційних баз, необхідних для проведення оцінки.

Список використаних джерел:

1. Єфремова Л. В., Єфремов С. Л. Проблеми вдосконалення методики та організації проведення оцінки майна. БізнесІнформ. 2013. №1. С. 249-251
2. Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12.07.2001р. №2658-III (з подальшими змінами і доповненнями) Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>
3. Наказ Міністерства юстиції України та Фонду державного майна України «Про затвердження Методики товарознавчої експертизи та оцінки колісних транспортних засобів» від 24.11.2003р. №142/5/2092 (з подальшими змінами і доповненнями). Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1074-03#Text>

СЕКЦІЯ 7

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ

Роберт Бачо, д-р екон.наук, професор
Еріка Иллар, старший викладач
Закарпатський угорський інститут ім. Ф. Ракоці II, м. Берегово

ЕКОНОМІЧНА ПРИРОДА ТА ЗНАЧЕННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ

Під час своєї господарської діяльності кожний суб'єкт господарювання вступає у фінансові відносини з державою. Ці відносини пов'язані зі сплатою обов'язкових платежів, тобто податків, зборів та ін. Поява податків тісно пов'язується з виникненням держави, оскільки для виконання своїх функцій з'являється необхідність у фінансових ресурсах, причому на постійній основі. В сучасних реаліях податки не перестають бути основним джерелом дохідної частини бюджету будь-якої країни світу. На сьогодні їх можна класифікувати за п'ятнадцятьма різними ознаками – це за формою оподаткування; залежно від рівня державних структур, які встановлюють податки і збори; за суб'єктом оподаткування; за економічним змістом об'єкта оподаткування; за способом стягнення та інші. Так, за другою ознакою податки і збори розмежовуються на загальнодержавні і місцеві. Під загальнодержавними податками і зборами слід розуміти обов'язкові платежі, які встановлюються найвищими органами влади в державі і є обов'язковими до сплати за єдиними ставками на всій території країни [10, с. 342].

Щодо місцевих податків і зборів, то відповідно до Податкового кодексу України (ПКУ), місцеві податки і збори – це законодавчо встановлені обов'язкові платежі, які зараховуються до місцевих бюджетів відповідних територій. В Україні, органи місцевого самоврядування можуть встановлювати ставки податків у межах ставки визначеної законом, надавати додаткові пільги окремим платникам місцевих податків і зборів, проте установа місцевих податків та зборів, не передбачених ПКУ, забороняється [7].

Крім визначення, яке надає нам законодавець існує ще ряд дефініцій місцевих податків і зборів, які відображені у табл. 1.

Отже, як видно, з табл. 1 існують багато трактувань, щодо визначення поняття місцеві податки і збори, але всі вони зводяться до єдиного, тобто під місцевими податками і зборами слід розуміти обов'язкові платежі до відповідних місцевих бюджетів, які регламентуються органами місцевого самоврядування на певній території та сплачуються юридичними і фізичними особами під час здійснення своєї господарської та іншої діяльності на відповідній територіально адміністративній одиниці.

Місцеві податки і збори пройшли довгий шлях трансформації та розвитку. Саме завдяки цьому шляху місцеве оподаткування, стало ефективним інструментом наповнення бюджету територіальних громад, а також впливу на суспільні процеси.

Найбільш поширені визначення поняття місцевих податків і зборів*

Автор	Дефініція
Ч. Тібу [11]	Місцеві податки і збори – плата за послуги, котрі надають органи місцевого самоврядування населенню відповідної території.
О. Лазор [4]	Місцеві податки і збори – обов'язкові безвідплатні платежі, які впроваджують місцеві ради відповідно до законодавства.
С. Мочерний [1]	Місцеві податки і збори – податки, що надходять до місцевих бюджетів від юридичних і фізичних осіб, які отримують доходи, мають майно, продають товари і надають послуги на території адміністративної одиниці.
А. Ібатулліна [2]	Місцеві податки і збори – обов'язкові платежі, які законодавчо встановлюються державою, регламентуються органами місцевого самоврядування на певній території, сплачуються юридичними та фізичними особами в процесі перерозподілу ВВП і надходять до місцевих бюджетів для фінансового забезпечення виконання функцій органів місцевого самоврядування.
Л. Сідельнікова [7]	Місцеві податки і збори – встановлюються відповідно до переліку і в межах граничних розмірів ставок, визначених Податковим кодексом, рішеннями сільських, селищних і міських рад у межах їх повноважень, є обов'язковими до сплати на території відповідних територіальних громад, та зараховуються до місцевих бюджетів.
Деякі зарубіжні вчені [8]	Місцевий податок – податок, який місцева влада запроваджує і стягує до місцевих бюджетів, а також встановлює його ставки.

* *Сформовано на основі [2; 7; 4;1; 8, с. 282; 11]*

Слід відмітити, що місцевим податкам і зборам характерні ті самі риси побудови, що і для загальнодержавних податкових платежів, проте вони мають деякі специфічні особливості, які представлені в табл. 2.

Розмежування загальнодержавного і місцевого оподаткування*

Ознаки	Загальнодержавні податки	Місцеві податки і збори
Адресність	Надходять до державного бюджету і до місцевих	Надходять виключно до місцевих бюджетів
Роль у формуванні бюджетів	Є ключовою ланкою як державного так і місцевих бюджетів	Виконують допоміжну роль у дохідній частині місцевих бюджетів
Періодичність сплати	Сплачуються періодично	Можуть сплачуватися як періодично так і одноразово
Цільове спрямування	Не мають цільового спрямування	Можуть мати цільове призначення

* *Складено на основі [5, с. 18-19]*

Крім зазначених в табл. 2 відмінностей, місцевим податкам і зборам притаманні ще деякі особливі риси, що відрізняють їх від інших обов'язкових платежів: надходження від місцевих податків і зборів використовуються виключно на потреби того регіону, на території якого вони справляються; організація встановлення місцевих податків і зборів покладається на відповідні органи місцевого самоврядування; щодо місцевих податків і зборів місцеві ради мають розширену компетенцію, порівняно з іншими платежами податкової

системи; місцеві податки і збори вводяться в дію на підставі рішення органу місцевого самоврядування; обов'язковість їх справляння поширюється лише на територію села, селища, міста залежно від рівня органу місцевого самоврядування, що запроваджує такий платіж [9, с. 291-293].

Місцеві податки і збори – це законодавчо встановлені обов'язкові платежі, які зараховуються до місцевих бюджетів відповідних територій. Вони існують для забезпечення розвитку економіки місцевих територіальних громад, створення умов для життєдіяльності та підвищення добробуту населення на місцевому рівні.

Список використаних джерел:

1. Економічна енциклопедія. - Київ: Видавничий центр "Академія". Т. 1, 2000. 863 с.
2. Ібатулліна А. В. Розвиток місцевого оподаткування в Україні : автореф. дис.канд. екон. наук. К.: Іннт аграр. економіки УААН, 2009. 21 с.
3. Кириленко О.П. Муніципальні фінанси: навч. посіб. Тернопіль: Астон, 2015. 360 с.
4. Лазор О. Місцеве управління: понятійно-категорійний апарат. URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik3/fail/+Lazor.pdf.
5. Письменний В. Місцеве оподаткування в умовах реформування податкової системи України. Тернопіль: Економічна думка», 2011. 196 с
6. Податковий кодекс України : Закон України: від 2 грудня 2010 р., № 2755-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
7. Сідельникова Л. П., Костіна Н. М. Податкова система: Навчальний посібник. Київ: Ліра-К, 2013. 604 с.
8. Словник фінансово-правових термінів. К.: Алерта, 2011. 558 с.
9. Стойко О.Я, Дема Д.І. Фінанси: навч. посіб. К.: Алерта. 2014. 432 с.
10. Tiebout C. A Pure Theory of Local Expenditures // The Journal of Political Economy. 1956. Vol.64. N5. P. 416-424.

*Георгіна Кампо, канд.екон.наук, доцент
Еріка Тюк, студентка 2 курсу (ст)*

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Податкова система є одним із головних складових елементів економіки будь-якої країни. Вона виступає її регулятором, від правильного функціонування якої залежить ефективна діяльність та стійкість держави. Зокрема, податкова система, певним чином, є показником існування держави, адже за рахунок податкових надходжень формується дохідна частина бюджету. Податки, як основні складові податкової системи, є складною та надзвичайно важливою економічною категорією. Вони є одними із найвагоміших важелів впливу на соціально-економічні процеси в державі.

Україна, в період становлення ринкової економіки, переживає не надто сприятливі умови. Зокрема, війна на сході держави, яка триває уже шість років,

високий рівень інфляції, економічна криза, постійні зміни влади та законодавства, різноманітні реформування чинять вагомий вплив на економічний розвиток держави. Податкова система України не виняток. За своїми зовнішніми ознаками податкова система є дуже подібною до більшості європейських країн. Вона складається з тих самих податків, що є типовими для європейських країн, а відповідні закони було написано за участю західних радників [4, с.79]. Проте, сучасна податкова система України не відповідає європейському рівню, вона не є інструментом підвищення конкурентоспроможності держави, а також не сприяє зростанню економічної активності суб'єктів господарювання [5, с.172]. Хоча, для становлення високорозвинутої податкової системи, здійснено перші кроки, але їх, на жаль, недостатньо.

Зараз в даній системі існує багато проблем, які перешкоджають ефективному функціонуванню податкової системи, і потребують негайного законодавчого вирішення. Тому в процесі євроінтеграції слід здійснити модернізацію даної системи, застосувавши рішучі кроки для її вдосконалення.

Податкова система залишається складною та несприятливою для ведення бізнесу, адже спостерігається вагоме податкове навантаження. Рівень податкового навантаження пригнічує процеси економічного відтворення та призводить до зниження ділової активності суб'єктів господарювання, тінізації економіки, відтік національного капіталу за кордон [5, с.174]. А самі податкові надходження не виконують належним чином ані фіскальну, ані стимулюючу функції [3]. Унаслідок цього знижуються надходження до бюджету, зростає соціальна напруженість у суспільстві. По суті, сьогодні податкова система є однією з головних перешкод ефективному конкурентоспроможному розвитку економіки нашої держави.

Як свідчить звіт, оприлюднений Price Waterhouse Coopers (PWC) «Оподаткування 2020» (дослідження проводилося під егідою Світового банку і Міжнародного валютного фонду), Україна посідає лише 65 місце серед 190 країн світу за станом зручності сплати податків. Протягом року, держава втратила 11 позицій у цьому рейтингу [1].

Серед решти наявних проблем податкового законодавства виділяють:

— нестабільність податкового законодавства, що відлякує інвесторів від вкладення інвестицій в економіку країни. Адже, все ж таки, наявність стабільного податкового законодавства сприяє широкому залученню інвестицій.

- відсутність цілісної концепції реформування податкового законодавства;
- невідповідності податкової системи сучасному стану економіки держави;
- незбалансованою та нестійкістю податкової системи;
- недосконалістю системи адміністрування;
- низький рівень довіри до фіскальних органів;
- наявність ускладнених розрахунків податків;
- недостатньо ефективна робота контролюючих органів у сфері оподаткування.
- відсутність партнерських відносин з податковими органами;

- наявність неоптимальної структури прямих та непрямих податків,
- недоцільність та складність нормативно-правових актів.

Існування наявних проблем податкового законодавства інформують про гостру необхідність модернізації даної сфери економіки, для забезпечення розвитку національної економіки та зростання добробуту громадян. Реформування податкової системи в Україні повинно відбуватися не за «унікальним національним сценарієм», а з урахуванням досвіду трансформації оподаткування інших європейських країн, які мали схожу ситуацію. Тобто, досвід європейських країн слід взяти за основу, але при цьому враховуючи специфіку економічної, політичної та соціальної ситуацій, що склалися в Україні у період сьогодення. Досвід економічно розвинених країн свідчить, що тільки на основі глибокого осмислення процесів, що відбуваються в оподаткуванні, пошуку нових рішень і компромісів вдається реалізувати на практиці необхідні перетворення.

Україні, для вдосконалення податкового законодавства слід реформувати Податковий кодекс України, а також, здійснити податкову реформу, яка забезпечить належно надходження податків до державного бюджету. Модернізацію податкової політики слід здійснювати за наступними напрямками.

- встановлення податкової системи відповідно соціально-економічного становища держави;
- забезпечення системного підходу до питань оподаткування.
- забезпечення стабільності та збалансування податкової політики. Слід забезпечити відповідність норм Податкового кодексу України економічним умовам господарювання.
- забезпечення доступності та простоти податкового законодавства;
- забезпечення скорочення податкового навантаження на платників податків та забезпечити його рівномірний розподіл;
- спрощення процедур адміністрування податків та підвищення прозорості контролю їх використання;
- підвищення ефективності роботи контролюючих органів;
- формування єдиної податкової правової бази.
- оптимізація та цифровізація процесів податкового адміністрування, скорочення часу на податкові процедури та спрощення звітності

Враховуючи вищесказане, можна зазначити, що податкова система України має підлягти докорінному реформуванню законодавства, яке сприятиме створенню ефективного інструменту державного регулювання економіки, що в свою чергу збільшить податкові надходження до бюджетів різних рівнів і забезпечить стимулювання позитивних економічних процесів, а також економічному зростанню та піднесенню держави. Це в свою чергу дасть можливість активізувати господарську діяльність суб'єктів господарювання, покращити інвестиційний клімат країни, підвищити рівень конкурентоспроможності держави, забезпечити динамічне економічне зростання з підвищенням рівня та якості життя населення.

Список використаних джерел:

1. Інтернет-видання «Економічна правда». Зростання податків та 13 днів щороку на їх адміністрування. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/01/23/656152/>.
2. Інтернет-джерело «Інститут податкових реформ». Актуальні напрями реформування вітчизняної податкової системи від 25.03.2019. URL: <https://ngoipr.org.ua/news/aktualni-napryamy-reformuvannya-vitchyznyanoi-podatkovoyi-systemy/>.
3. Офіційний сайт Міністерства юстиції України. Реформування податкової системи України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_11350
4. Подаков Є. С. Податкова реформа в контексті інвестиційної привабливості підприємств України / Є. С. Подаков, М. О. Савченко // Таврійський науковий вісник. Економічні науки. 2017. Вип. 97. С. 78-86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tnven_2017_97_12.
5. Ярема Б. П. Ролько А. В. Сучасна податкова система України: проблеми та перспективи розвитку. Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 34. С. 171-175. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_34_38.

*Юрій Ковач, студент 2 курсу магістратури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Кампо Г.М., канд.екон.наук, доцент*

ОПОДАТКУВАННЯ СПОЖИВАННЯ: АСПЕКТИ ФІСКАЛЬНОЇ ВИГОДИ НЕПРЯМИХ ПОДАТКІВ ТА ЇХ ВПЛИВУ НА СОЦІАЛЬНИЙ ДОБРОБУТ

Податкові надходження виступають економічною основою функціонування та існування держави, головним методом регулювання ринкових відносин, найважливішою складовою державного доходу і невід’ємним елементом економіки будь-якої країни [2]. Згідно із статтею 6 Податкового кодексу України, податком є обов’язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку відповідно до Податкового кодексу України [4].

В вітчизняній та зарубіжній літературі за формою оподаткування прийнято поділяти податки на прямі та непрямі. Прямими податками є обов’язкові платежі, які сплачуються безпосередньо платником до державного бюджету і залежать від розміру об’єкта оподаткування, що може призводити до вартісного зменшення об’єкта оподаткування. Основна відмінність непрямих податків від прямих – це їх включення до ціни товарів, робіт, послуг через що їх величина для конкретного суб’єкта не має прямої залежності від його доходу та власності. Згідно чинного законодавства в Україні справляються такі непрямі податки: податок на додану вартість, акцизний податок та мито.

До особливостей непрямих податків, або податків на споживання, можна віднести наступне:

1. Вважаються менш соціально-справедливими ніж прямі податки, оскільки населення, яке має вищі доходи, по факту, не відчуває такого тягара як менш забезпечена частина суспільства і тому можна спостерігати обернено пропорційну залежність від купівельної спроможності платників.

2. Більшості непрямих податків характерний відносно простий механізм визначення бази оподаткування та порядок обчислення суми податку.

3. Психологічно легко сприймаються платниками, оскільки не є сильно помітними через їх включення до ціни товарів, робіт, послуг.

4. З фіскальної позиції непрямі податки мають більш рівномірний та стабільний характер надходження.

Також, варто відзначити, що оподаткування споживання через непрямі податки, з точки зору економічного росту держави, наносить меншу небезпеку для піднесення економіки в цілому, оскільки відрахування частини доходів конкретних суб'єктів зменшує їх можливості щодо вкладання коштів у свій розвиток [1].

Аналіз надходжень від податків на споживання до Державного та Зведеного бюджетів України показав високий ступінь використання непрямих податків в якості ефективного фіскального інструменту, частка якого в Зведеному бюджеті України за останні роки становила близько 45%. Приблизно 30% всіх доходів Зведеного бюджету припадають на податок на додану вартість, податковий тягар якого лежить на всьому суспільстві та найбільше відчувається незахищеними верствами населення [6].

Податкова політика в нашій державі спрямована перш за все на збільшення частки непрямих податків та забезпечення виконання ними фіскальної функції, оскільки оподаткування споживання є менш гнучким і більш сталим у порівнянні з оподаткуванням прибутків підприємств та доходів громадян.

Посідаючи значне місце у структурі ВВП, непрямі податки відчутно впливають як на макроекономічні показники, так і на діяльність суб'єктів господарювання та фінансовий стан домогосподарств. Оскільки це цінові надбавки, то при надмірному рівні вони можуть більшою мірою, ніж прямі податки провокувати інфляційні процеси, негативно позначатися на споживанні та заощадженнях і таким чином стримувати економічне зростання [5].

Держава відіграє ключову роль у формуванні соціального добробуту, у розподілі населення на багатих та бідних. За допомогою інструментів регулювання, в першу чергу податкових, держава здатна зменшити соціальну нерівність у суспільстві, покращувати соціальне становище для населення в цілому та підвищувати добробут загалом.

Для покращення соціального добробуту потрібно зменшити навантаження з соціально незахищених верств населення. Тягар непрямих податків, в основному, лежить саме на цій частині суспільства. Зважаючи на велику частку податків на споживання в Зведеному бюджеті, в Україні має місце сильний тиск на незахищені верстви населення, що посилює розрив між частинами суспільства з низькими, середніми та високими доходами. Податки на споживання включені до ціни майже всіх товарів та послуг, а отже вони є

однаковими як для людей з низькими доходами, так і для людей з високими доходами.

Перспективами для покращення сучасної системи оподаткування є конкретизація заходів реформування податкової політики нашої держави, щодо зменшення податкового тягаря з соціально-незахищених верств населення, спрощення процедур адміністрування та справляння податків, вдосконалення механізму податкового контролю.

На жаль, в останні роки, уряд нашої держави вносить не завжди обґрунтовані зміни в систему оподаткування без відповідного прогнозування їх впливу на макроекономічні та мікроекономічні показники. Крім того нові реформи не завжди відбуваються в комплексі з іншими змінами в законодавстві. Без прогнозування впливу нових змін до податкового законодавства ми часто можемо спостерігати створення перешкод для функціонування вже існуючої податкової системи [3].

Система оподаткування споживання в сучасних умовах повинна бути направлена на стимулювання економічного розвитку країни, сприяти створенню умов для залученні інвестицій, розвитку середнього і малого бізнесу, зниженню податкового тягаря та надходження стабільних розмірів доходів до Державного та Зведеного бюджетів України для виконання державою своїх функцій. Реформи системи оподаткування споживання повинно відповідати загальній стратегії реформування нашої держави на шляху до соціально-економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Баранова В.Г., Дубовик О.Ю., Хомутенко В.П. та ін. Податкова система: Навчальний посібник. Одеса: ВМВ, 2014. 344 с.
2. Кремень О. І., Кремень В. М. Фінанси. Навч. Посіб. К: Центр учбової літератури, 2018. 416 с.
3. Піскова Ж. В. Проблеми та перспективи розвитку непрямого оподаткування в Україні. Вісник ДДФА. Економічні науки. 2014. № 2. С. 124-132.
4. Податковий кодекс України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
5. Притула Ю. Управління соціально-економічним розвитком в умовах глобалізації: зб. тез наук.-практ. конф. [м. Івано-Франківськ, 31 трав. 2016 р.] / редкол.: Г. І. Ляхович, Л. І. Михайлишин, І. В. Пилипів [та ін.] : відп. за вип. Г. І. Ляхович. - Івано-Франківськ : ІФННІМ ТНЕУ, 2016. С. 69-71.
6. Річні звіти про виконання Державного бюджету України за 2015-2018 рр. Державна казначейська служба України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>

АНАЛІЗ ДОХОДІВ ВІД ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Необхідність державних доходів зумовлена виконанням державою своїх функцій, неспроможністю недержавних організацій та інститутів забезпечувати стабільний розвиток суспільства. Вагому частку у доходах бюджету займають надходження від податку на додатну вартість, що є важливим регулятором у сфері зовнішньоекономічної діяльності та одним із важливих інструментів наповнення дохідної частини Державного бюджету України.

У 2019 році доходи зведеного бюджету України становили 1289779,8 млн. грн., що на 105501,7 більше, ніж у 2018 році. У загальному в 2018 році доходи зведеного бюджету в Україні становили 1184278,1, а у 2017 році - 1016788,3. Таким чином, можна стверджувати, що за період 2017-2019 рр. доходи зведеного бюджету України зростають. Також слід зазначити, що найбільшим джерелом доходів бюджету є податок на додану вартість, що є одним із митних платежів в Україні, надходження від якого в повному обсязі зараховуються до державного бюджету (рис. 1).

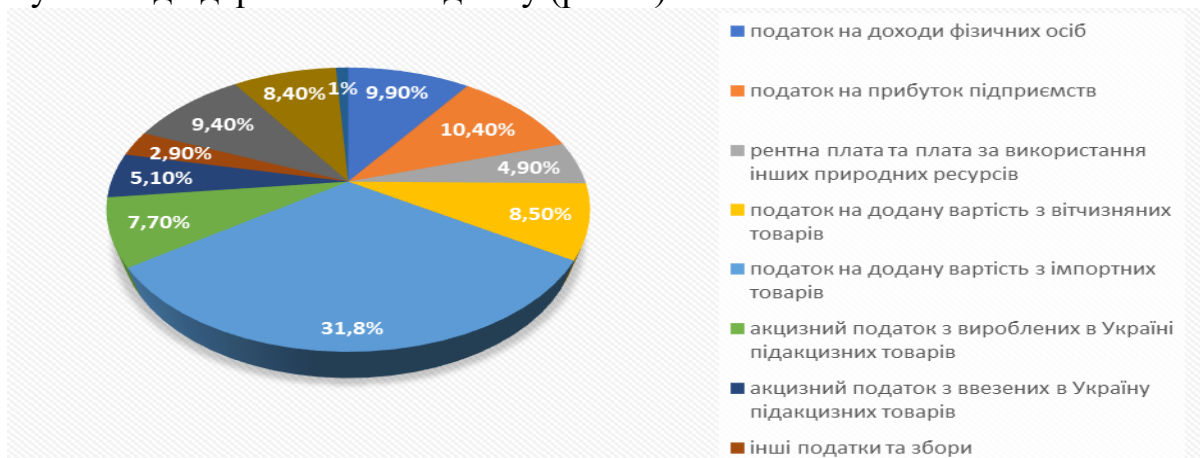

Рис. 1. Частка податкових надходжень до Державного бюджету України у 2019 р. [1]

Таким чином, податок на додану вартість з вітчизняних товарів у структурі доходів Державного бюджету України у 2019 році становив 8,5%, податок на додану вартість з імпортованих товарів – 31,8%. Основна ставка податку на додану вартість у 2019 році не змінювалась і становить 20%. Динаміку надходження податку на додану вартість до зведеного бюджету України подано рис. 2.

Рис. 2. Динаміка надходження податку на додану вартість до зведеного бюджету України протягом 2017-2019 рр. [4]

Отже, у 2019 році обсяг надходжень від податку на додану вартість з урахуванням бюджетного відшкодування становив 378,7 млрд. гривень. Незначне збільшення надходжень обумовлено: зміцненням обмінного курсу гривні, що негативно впливало на доходи від ПДВ з імпорту, а також сприяло сповільненню зростання споживчих цін; одноразовими надходженнями у 2018 році ПДВ з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) від НАК «Нафтогаз України» (4,75 млрд. грн.. у зв'язку з рішенням Міжнародного арбітражного суду Стокгольма); зміцненням на січень 2019 року частини відшкодування податку на додану вартість (у сумі 10,1 млрд. грн..) у зв'язку з проведенням документальних перевірок сум, заявлених до відшкодування у 2018 році. Також у 2018 році обсяг надходжень ПДВ до зведеного бюджету України становив 374,5 млрд. грн., що на 60,5 млрд. грн. більше, ніж у попередньому 2017 році [4]. Загалом податок на додану вартість є стабільним і сталим джерелом наповнення державного бюджету.

Таким чином, ПДВ є одним із основних бюджетоутворюючих платежів в Україні. Проте спостерігаються певні коливання надходжень від ПДВ, що зумовлено технічною і організаційною складністю стягнення ПДВ [3], недосконалістю податкової системи, а також скороченням обсягів промислового виробництва. Особливістю ПДВ є включення до ціни товару, що призводить до її збільшення та підвищення рівня недоступності деяких товарів для малозабезпечених громадян, що свідчить про соціальну несправедливість цього податку. Також існують певні суперечки щодо адміністрування ПДВ між платниками податку та фіскальними органами, тому що податок на додану вартість є одним із основних джерел доходів бюджету та, поряд із тим, є і напрямом бюджетних витрат через систему його відшкодування [2].

Відповідно до вищезазначеного, задля вдосконалення системи справляння ПДВ слід запровадити нові підходи до аналізу фінансово-господарської діяльності платників і моніторингу їх діяльності, посилити контроль за повнотою декларування і своєчасністю сплати податків; удосконалити систему прогнозування надходжень ПДВ до бюджету та сум

відшкодування з метою пошуку додаткових джерел наповнення бюджету та формування резерву для бюджетного відшкодування цього податку.

Список використаних джерел:

1. Доходи зведеного бюджету України. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/income/2019/>
2. Кіянчук І. М. Проблеми справляння ПДВ в Україні та шляхи їх вирішення. Світ фінансів. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/910>
3. Коніна М. О. Вітчизняні реалії та перспективи справляння ПДВ в Україні. Гроші, фінанси і кредит. URL: http://elibrary.donnue.edu.ua/198/1/Konina_article_8_%28182%29_2016.pdf
4. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk>

*Валерія Мисько, студентка 4 курсу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Чакій О. І., канд.екон.наук, доцент*

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

На цей час в Україні діє податкова система, яка за своїм складом та структурою подібна до податкових систем розвинутих європейських країн. Закони з питань оподаткування розроблено з урахуванням норм європейського податкового законодавства, а також аспектів податкової політики ГАТТ/СОТ та інших міжнародних економічних організацій. Проте, на відміну від країн Європейського Співтовариства податкова система України не є інструментом підвищення конкурентоспроможності держави, не сприяє зростанню економічної активності суб'єктів господарювання, незважаючи на постійні реформи, які відбуваються в Україні майже щороку.

Систему фіскальних органів в Україні намагалися змінити уже не раз. Податкову то об'єднували із митною службою та іншими «спорідненими» структурами, то роз'єднували. Давали їй то одну назву, то іншу, то підвищували її статус до міністерства, то різко обмежували повноваження. По суті ж у роботі податківців нічого не змінювалося. Величезна неповоротка структура, яка могла б сприяти розвитку ділової ініціативи, що, в свою чергу, допомагає зростанню вітчизняної економіки, та спрощувати й поліпшувати адміністрування податкових надходжень і запобігати реальним зловживанням та порушенням, залишалася «насосом» для висмокування соків із підприємництва [4].

Нарешті законодавці запланували перетворити податкову систему на бездоганний механізм, який би працював незалежно від політичних рішень та впливів, щоб його відносини з бізнесом та суспільством стали рівноправними

та прозорими. Так, 16 січня 2020 року ВРУ було ухвалено законопроект № 1210, який передбачає низку змін, спрямованих на вдосконалення та спрощення системи адміністрування податків, її узгодження зі світовими стандартами [3]. Крім того, за словами авторів цього законодавчого акта, передбачені документом зміни забезпечують необхідні умови для реформування Державної податкової служби та відкривають можливість для перетворення її структури відповідно до концепції єдиної юридичної особи.

На думку експертів і представників бізнесової спільноти, не всі запропоновані новим законом зміни відповідають очікуванням. Потребує особливої уваги зменшення тиску на платників податків щодо покарання за дрібні порушення, передусім, при оформленні та поданні фінансової звітності. Поміж іншого, змінився і розмір ПДФО-штрафів. Проте є багато позитивних змін, серед них – уточнення строків сплати податків (відтепер у ПК чітко визначено граничний термін сплати податкового зобов'язання), зміна умови подання звітності для платників податку на прибуток. Якщо досі лише раз на рік її могли подавати платники з доходом не більше 20 млн грн, то тепер цією преференцією можуть користуватися платники з доходом, що не перевищує 40 мільйонів. Компанії з більшим доходом, як і раніше, мають звітувати щокварталу [2].

Також у вітчизняному законодавстві нарешті з'явилося визначення «електронних сигарет» (дотепер цей ринок залишався нерегульованим). Відповідно, вперше чітко визначено ставки оподаткування такої продукції. Зростає також рентна ставка на видобуток марганцевої руди – до 6,25%. Ще одна зміна – скасовано скандальні «соєві правки» до законодавства. Адже, у грудні 2017 року Верховна Рада тимчасово скасувала відшкодування ПДВ на сою й насіння свиріпи з 1 вересня 2018 до 31 грудня 2021 року, ріпаку – з 1 січня 2020 до 31 грудня 2021 року [1]. Ці норми призводили до втрат для малого й середнього бізнесу.

Слід зазначити, що відбулося вдосконалення системи адміністрування податків та розширення можливості онлайн-сервісів для платників. Відтепер платник, який подає звітність в електронному вигляді або пройшов електронну ідентифікацію онлайн в електронному кабінеті, зможе подати заяву про бажання отримувати документи від податкових органів у електронному вигляді. Реалізація положень Закону також розширює інвестиційні стимули шляхом запровадження прискореної амортизації основних засобів.

Також зазнала змін процедура оскарження рішень органів ДПС, її уточнили. Термін адміністративного оскарження рішень органів Державної податкової служби, як і раніше, становитиме 10 робочих днів. Але тепер у платників податків, які пропустили цей термін з поважних причин, з'явиться можливість клопотати про його відновлення [2]. Проте, які саме причини пропуску встановленого строку визнаватимуть поважними, у новому законі не вказано.

Отже, аналізуючи податкові зміни України, можемо відмітити те, що спостерігається позитивна тенденція до удосконалення системи взаємовідносин органів контролю і платників податків, але, все ж таки, залишається потреба

уточнення деяких норм, які були розглянуті, що стосуються, в першу чергу, покарання за податкові порушення та процедури оскарження рішень органів Державної податкової служби України.

Список використаних джерел:

1. Податкова реформа. Ліга Закон. URL: <https://product.ligazakon.ua/podatкова-reforma/>
2. Податкова реформа – 2020: Зміни в ДПС, нові розміри податків і штрафів. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3034393-podatкова-reforma2020-zmini-v-dps-novi-rozmiri-podatkiv-i-strafiv.html>
3. Податкова реформа – 2020: Президент підписав законопроект № 1210. Інтелектуальний сервіс. URL: <https://intelserv.net.ua/news/material/id/976>
4. Ференс О. Реформування податкової системи України. Міністерство юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_11350

*Ольга Попіль, спеціаліст другої кваліфікаційної категорії,
ВСП Заліщицький ФК імені Є. Храпливого НУБіП України, м.Заліщики*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Діюча на сьогодні податкова система є однією з найзаплутіших в правовій системі України. Наша країна має складне законодавство, деякі законодавчі акти є недостатньо узгодженими та суперечливими.

Податкова система України на сьогодні повною мірою не може забезпечити реалізацію цілей і прав як державної політики, так і платників податків. Цілий ряд недоліків, які були допущені при створенні системи оподаткування, призвели до того, що податки не можуть повноцінно виконувати свої основні функції, а саме фіскальну, соціальну та регулюючу. Сфера матеріального виробництва практично пригнічена податками.

Проблемою податкової системи України є також її нескоординована структура податків. Існування великої кількості податків і зборів призводить до того, що питома вага багатьох з них в податкових платежах становить менше 1%. Ці податки не сильно впливають на поповнення бюджету, а тільки є додатковою статтею витрат на їх збір.

У процесі реформування системи оподаткування в Україні важливою проблемою є не лише рівень податкового навантаження, а й оптимальне поєднання прямих і непрямих податків.

Протягом останніх років у системі оподаткування спостерігається тенденція до збільшення частки прямих податків, що відповідає практиці розвинених країн. Непрямі податки хоч і зручні для фіскальних органів з позиції їх стягнення, однак їх сплата лягає тягарем на плечі кінцевого споживача. Тому переважання справедливих прямих податків дозволить уникнути негативних наслідків, таких як: занепад рівня життя більшості

населення, подальший спад і занепад українського виробництва, нездатного конкурувати з дешевою продукцією іноземних фірм.

Враховуючи наведене, до основних проблем функціонуючої системи оподаткування в Україні, можна віднести: по-перше, велика кількість мало ефективних податків вимагають істотних адміністративних витрат, що перевищують доходи бюджету; по-друге, протиріччя та неузгодженості окремих податкових законів, їх нестабільність, безсистемне надання пільг та перекручування суті окремих видів податків; по-третє надмірна фіскальна спрямованість податкової системи; по-четверте, значна кількість нормативно-правових актів з питань оподаткування, якими повинні володіти і керуватися на практиці як платники податків, так і працівники органів державної фіскальної служби України; по-п'яте, неурегульованість правових гарантій для учасників податкових відносин, відсутність прозорих і ефективних механізмів захисту прав платників податків; по-шосте, податкова система зараз є чинником зниження рівня економічного зростання та інвестиційної активності, стимуляція ухилення від сплати податків.

Одним із недоліків податкової системи України, на який є багато нарікань із боку платників податків, — це досить часті перевірки їхньої діяльності працівниками податкових органів та інших державних структур.

Таким чином, можна констатувати, що в Україні розроблено законодавчу базу, яка регламентує справляння податків, і створено адміністративні органи, які контролюють виконання законодавства суб'єктами господарювання, але сказати, що податкова система є ефективною і досягає свого функціонального призначення, не можна.

Рівень податкової ставки повинен враховувати можливості платника податку, тобто рівень його доходів. Оскільки можливості різних фізичних і юридичних осіб неоднакові, для них мають бути встановлені диференційовані податкові ставки. Платежі кожного до бюджету мають бути пропорційні його доходам, і винятки для окремих осіб недопустимі.

Порушення цього принципу призведе до того, що додаткове податкове навантаження ляже на законослухняних платників податків або на тих, хто має можливості ухилятися від оподаткування.

Проаналізувавши стан сучасної системи оподаткування України, можна зробити висновок, що вона має серйозні недоліки, а саме: нестабільність податкової системи. Часті зміни в законодавчих актах щодо окремих податків негативно впливають на розвиток підприємницької діяльності; основним є фіскальне спрямування податкової системи; відсутні єдині та порівняно стабільні нормативи відрахувань від загальнодержавних податків до місцевих бюджетів тощо. Регулювання сучасних економічних відносин в Україні потребує гнучкої податкової політики держави, яка дала б змогу оптимально пов'язати інтереси держави з інтересами підприємництва. Безумовно, створити таку податкову систему майже неможливо. Для створення оптимальної системи оподаткування необхідно керуватися такими основними принципами, як соціальна справедливість, рівнонапруженість, економічна ефективність, стабільність, гнучкість. В Україні ж ці принципи на сучасному етапі ігнорують-

ся, що породжує проблеми визначення розміру, кількості податків, способу їх стягнення.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України от 02.12.2010 року № 2755-VI URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>
2. Артеменко Ю.А., Вертелецька Я.Ю. Проблеми реформування податкової системи України. Економіка і регіон. 2012. № 2(17). С. 119-121.
3. Василевська Г.В. Податкова політика у регулюванні економічного зростання. Фінанси України. 2012. № 2. С. 39-43.
4. Коломієць Н.О. Проблеми та необхідність реформування податкової системи. Вісник Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького. 2011. № 4. -С. 83-87.
5. Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи: Монографії / П.В. Мельник, Л.Л. Тарангул, З.С. Варналій [та ін.]; за ред. З.С. Варналія. - К.: Знання України. 2010. 675 с.

Ольга Чакій, канд.екон.наук

*Олександра Білинець, студентка I курсу магістратури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород*

ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

В ринкових умовах господарювання податкові надходження до державного та місцевих бюджетів є необхідною умовою виконання органами влади своїх функцій та основним структурним компонентом дохідної частини бюджетів. Головною складовою економічного розвитку та макроекономічної стабільності України є державний бюджет, він являє собою фінансовий план, який забезпечує створення централізованого фонду і здійснює перерозподіл фінансових ресурсів держави [5].

Дуже важливо постійно наповнювати бюджет для виконання державою своїх функцій. Згідно до Бюджетного кодексу України існують такі джерела доходів бюджету: податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, офіційні трансферти, цільові фонди [1]. Податкові надходження – це доходи, що залучаються до складу бюджету у формі загальнодержавних і місцевих податків, зборів та інших обов'язкових платежів. До податкових надходжень належать прями та непрямі податки, збори та обов'язкові платежі [3].

Важливим елементом системи бюджетно-податкового регулювання економіки, значення якої посилюється в умовах трансформації економічної системи також являються податкові надходження бюджету[4]. Для виявлення ролі податкових надходжень, необхідно визначити яку частину вони займають у доходах державного бюджету, шляхом проведення аналізу їх структури за 2016-2019 рр.(табл.1). Як бачимо найбільш бюджетоутворюючими доходами

виступають податкові та неподаткові надходження, позаяк упродовж аналізованих років спостерігаємо їхню значну частку в загальній структурі доходів бюджету.

Таблиця 1

Структура доходів Державного бюджету України за 2016-2019 роки

Показники	2016		2017		2018		2019	
	Σ, млн грн	Частка %	Σ, млн грн	Частка %	Σ, млн грн	Частка %	Σ, млн грн	Частка %
Податкові надходження	503879,4	81.76	627153,7	79.06	753815,6	81.22	799776,0	80,12
Неподаткові надходження	103635,2	16.82	128402,3	16.19	164676,5	17.74	186684,0	18,70
Доходи від операцій з капіталом	191,5	0.03	286,9	0.04	657,5	0.07	183	0,02
Офіційні трансферти	4171,6	0.68	5967,7	0.75	7306,3	0.78	8725,0	0,87
Цільові фонди	287,7	0.05	29847,1	3.76	187,5	0.02	1770,8	0,18
Разом	612165,5	100	786657,7	100	926643,4	100	998278,9	100

*Розраховано за джерелом [2].

Щоб розкрити загальну роль податкових надходжень, необхідно розібрати за даними динаміку їх обсягів, а також їхню частку у доходах Державного бюджету України (рис 1).

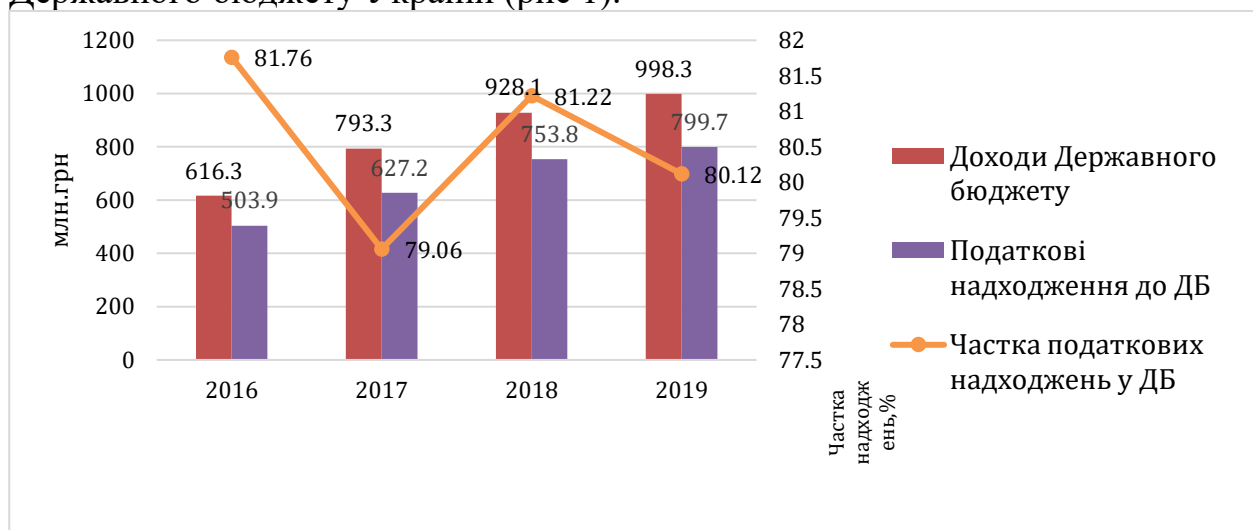

Рис.1 Динаміка податкових надходжень і їх частки у всіх доходах Державного бюджету України за 2016-2019 рр

*Розраховано за джерелом [2].

З рисунку 1 видно, що Державний бюджет України формується у середньому на 80% за допомогою податкових надходжень. Згідно з даними у

2016 році частка податкових надходжень до Державного бюджету України становила 81,76% або ж 503,9 млрд грн. В наступному році частка податкових надходжень зменшилась на 2,7% і склала 627,2 млрд грн., коли вже в 2019 році становила 80,12% (799776,0 млн. грн) в загальній структурі доходів бюджету.

Доцільно зазначити, що у суспільстві спостерігається великий рівень диференціації за доходами населення. Наповнення дохідної частини бюджету повинно йти з різних джерел для більшої стабілізації, рівноваги економічної системи та зменшення ризикованості надходжень. Для цього необхідно приділяти увагу найменш розвинутим статтям, таким як доходи від операцій з капіталом, цільові фонди, збільшення яких дозволить зменшити навантаження та залежність державного бюджету. [4].

Отже, можна зробити висновок, що доходи – важлива складова частина державного бюджету, а податкові надходження посідають важливе місце у бюджетних доходах, так як займають найбільшу частину у її структурі, що у свою чергу впливає на соціально-економічний розвиток держави, а також є одним із інструментів державного регулювання економіки.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України від 21 червня 2001 року № 2542–III.
2. Державна казначейська служба України URL: <http://www.treasury.gov.ua/>
3. Захаркіна Л.С. Роль і місце податкових надходжень у структурі зведеного бюджету України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2016. № 19. С. 124.
4. Зварич О. В. Податкові надходження: методологія прогнозування: монографія. Київ: КНТЕУ. 2016.-445,447 с.
5. Хомутенко В.П. Бюджетна система: навч. посіб. Одеса: Бартенєва, 2014. - 157с.

Ольга Чакій, канд.екон.наук

Світлана Загоруйко, старший викладач

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Реформування податкової системи України є одним з важливих питань в процесі державного регулювання економіки. У світовій практиці найбільш актуальним є правильна побудова і організація податкових відносин між державою та платниками податків для ефективного формування фінансових ресурсів держави.

Вагомим важелем впливу на зростання соціально-економічного розвитку країни є створення оптимальної податкової моделі, яка б забезпечила принцип справедливості та одночасно задовільнила інтереси як держави так і платників податків. Вона відіграє провідну роль у досягненні високих темпів економічного росту, особливої уваги потребують місцеві податки і збори.

Збільшення доходів місцевих бюджетів за рахунок розширення податкового поля є напрямком зміцнення фінансової автономії регіону. Децентралізація на сьогоднішній день є можливістю для громад мати повноваження і ресурси для задоволення поточних потреб.

Децентралізація - спосіб переміщення влади, повноважень з центру керованої системи на її периферію і зміцнення політико-правової самостійності периферійних підсистем: суб'єктів федерації, муніципальних утворень [2].

На сьогоднішній день в Україні основними джерелами наповнення місцевого бюджету є податкові, неподаткові надходження, трансферти та інші надходження [1]. Оподаткування відіграє важливу роль при вирішенні основних завдань органів місцевого самоврядування шляхом формування фінансових ресурсів для задоволення потреб територіальних громад, сприяє нарощенню потенціалу регіонів, стимулюванню підприємницької активності.

З моменту запровадження децентралізації, спостерігається позитивна динаміка до збільшення надходжень у доходах місцевих бюджетів. Структуру дохідної частини загального фонду бюджету міста (без врахування трансфертів) за 2019 року наведено на рисунку 1.

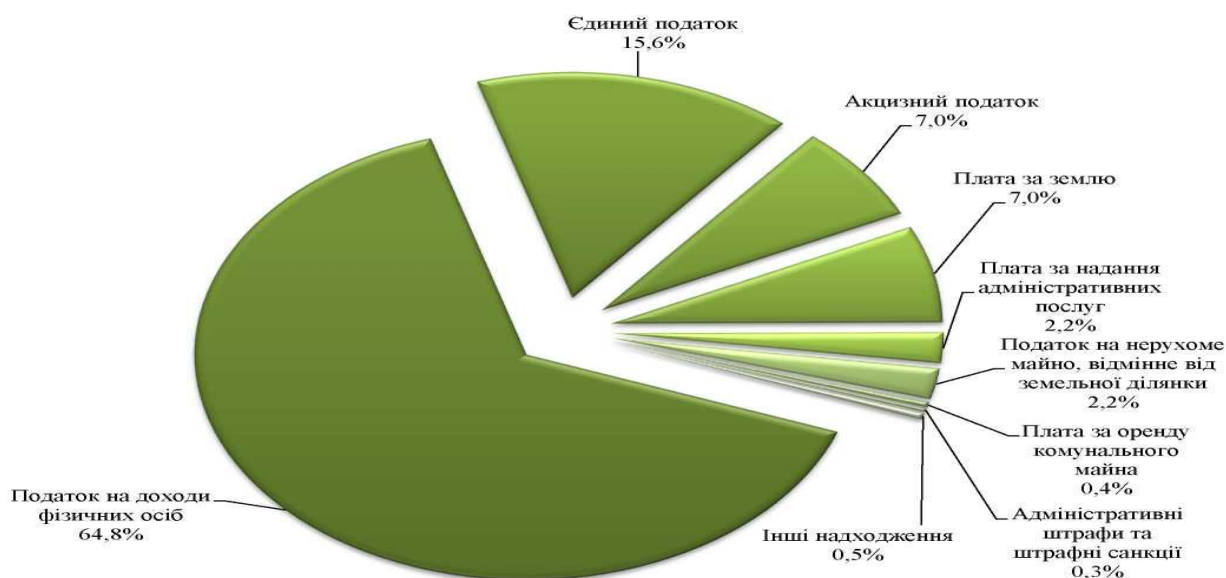

Рис.1. Структура надходжень до загального фонду бюджету м. Ужгород за 2019 р., [4].

Податок на доходи фізичних осіб у 2019 році залишився базовим джерелом наповнення загального фонду бюджету міста Ужгород (64,8%). Фактичні його надходження склали 624 429,8 тис. грн. або 100,2 % планового обсягу 622 906,0 тис. грн. (+1523,8 тис. грн.). У порівнянні з 2018 роком надходження податку на доходи фізичних осіб у звітному періоді зросли на 19,1 %, або на 100 008,6 тис. грн., що пояснюється зростання мінімальної заробітної плати, зростання на 9,1 % кількості податкових агентів податку на доходи фізичних осіб, що сплачується із заробітної плати. Також, значну частину поступлень податків та зборів загального фонду бюджету міста (25.1 %), склали місцеві податки і збори. У структурі місцевих податків і зборів за 2019 рік найбільшу питому вагу склали поступлення єдиного податку (62,4%)

та податку на майно (37,1%)[3]. Слід зазначити, що в частині податку на майно, який складається з податку на майно відмінне від земельної ділянки, транспортного податку та плати за землю, найвагомішою є плата за землю, питома вага якої в складі місцевих податків і зборів становить 27,8 %. (Рис. 2.)

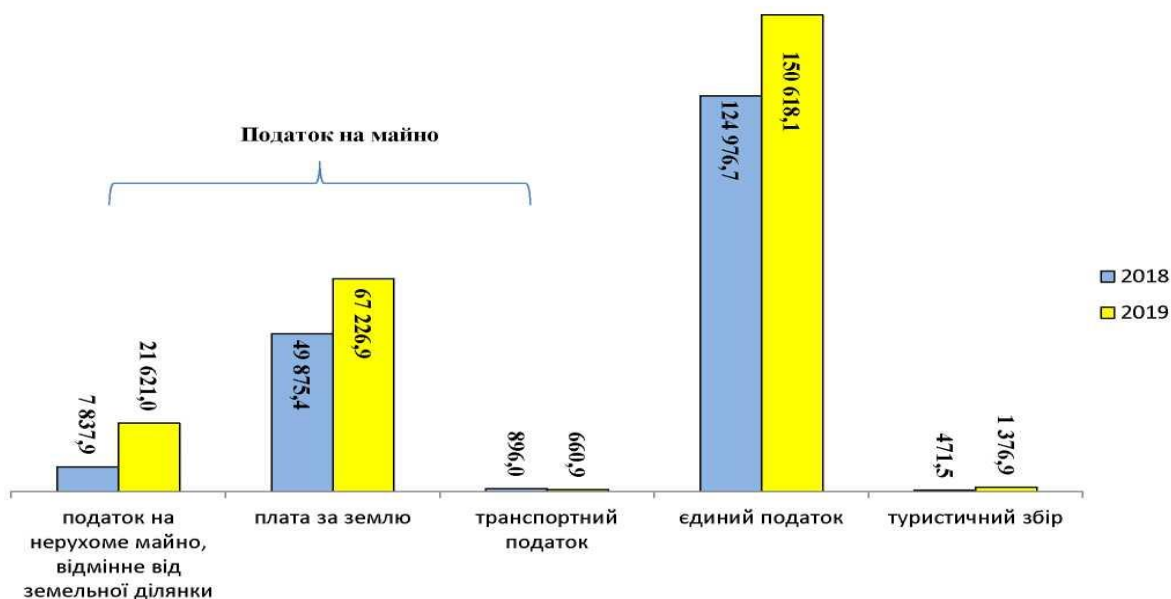

Рис.2 Структура та динаміка надходжень місцевих податків і зборів за 2018-2019 рр. [4].

Отже, проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що фіскальна децентралізація, як складова реформи децентралізації передбачає підвищення фінансової спроможності регіонів та самостійність територіальних громад. Діюча на сьогодні система місцевих податків і зборів потребує удосконалення, оскільки, базовим джерелом наповнення місцевих бюджетів залишається податок на доходи фізичних осіб. Місцеві податки і збори повинні складати основу доходів, тому необхідно розширити права органів місцевої влади щодо їх встановлення, затвердження та надання пільг.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України від 8.07.2010 № 2456 –VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
2. Панейко Ю. Теоретичні основи самоврядування. Мюнхен. 1963. 175 с.
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
4. Звіт про виконання бюджету м. Ужгорода №1953 від 04.06.2020. URL: https://rada-uzhgorod.gov.ua/rada_docs/show/%E2%84%96-1953-vid-04062020-zvit-pro-vykonannia-biudzhetu-m-uzhgoroda-za-2019-rik

СЕКЦІЯ 8 ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ

*Алла Капля, магістр
Завідувач відділення загальноосвітньої підготовки
Дніпрорудненський індустріальний коледж, м. Дніпрорудне*

СТРАХОВІ КОМПАНІЇ ЯК ІНСТИТУЦІЙНІ ІНВЕТОРИ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

В країнах з розвиненими страховими ринками страхові компанії є одними з найкрупніших інвесторів. При цьому, ряд закордонних економістів навіть розглядає страхові компанії як інституційних інвесторів. Так, нобелівський лауреат з економіки У. Шарп визначає страховиків як інституційних інвесторів і надає наступне визначення: «Поняття «інституційні інвестори» використовується в основному практиками. В найбільш широкому розумінні інституційні інвестори – це фінансові посередники будь-якого типу. Наведене визначення відокремлює їх від індивідуальних інвесторів, що володіють портфелями, всі доходи від яких належать безпосередньо їм самим» [1,с.11].

Аналогічної точки зору дотримується В.Д. Базилевич [2,с.185], зазначаючи, що «значні інвестиційні надходження до страхової компанії від різних видів страхування та інших джерел свідчать про те, що страхові компанії – це дуже авторитетні інвестори. Іноді їх розглядають як інституційних інвесторів, що акумулюють значні капітали та розпоряджаються ними тривалий час, активно впливаючи на процес суспільного відтворення».

Інвестиційні можливості страхових організацій визначаються сумою їх власних капіталів та накопичених страхових резервів. У період становлення страхової компанії, її інвестиційні можливості обмежуються розмірами статутного фонду, а отже, і спроможність для маневрування та прийняття рішення у страховика у даний період дуже обмежені.

У подальшому, коли страховик активізував роботу на страховому ринку, його можливості зростають за рахунок страхових платежів, що формують страхові резерви. Саме обсяги страхових резервів обумовлюють потенціал інвестицій страховика, призводять до структурних змін у його інвестиційному ресурсі (частка структурного фонду, відносно частки страхових резервів, зменшується).

Значення інвестиційної діяльності проявляється як на макроекономічному рівні, так і на рівні окремих страхових компаній. На мікрорівні ефективна інвестиційна діяльність характеризує можливості окремої страхової компанії стабільно виконувати свої зобов'язання при настанні страхових випадків. Це підтверджується наступними властивостями, що притаманні страховому бізнесу:

- Інвестиційний дохід може бути джерелом приросту власного капіталу страховика, який використовується в надзвичайних ситуаціях для страхових виплат;

- Успішна інвестиційна діяльність дає можливість страховій організації використовувати частину інвестиційного доходу для покриття збитків по страхових операціях;
- Інвестиційна діяльність дозволяє страховій компанії залучати страхувальників до участі в прибутку через систему нарахування бонусів, премій, надання різних видів додаткових послуг.
- Таким чином, на мікрорівні інвестиційна діяльність є необхідною складовою ефективного функціонування страхової компанії, а на макрорівні вона є необхідною для національної економіки, оскільки страхування в усьому світі розглядається як один з наймогутніших резервів внутрішніх інвестицій та фінансових ресурсів, більш довгих і більш дешевих, ніж банківські кредити.

Страховий ринок – «це особлива соціально- економічна структура, певна сфера грошових відносин, де об'єктом купівлі–продажу є страховий захист, формуються пропозиція і попит на нього. Страховий ринок можна розглядати також як форму організації грошових відносин з формування та розподілу страхового фонду для забезпечення страхового захисту суспільства, як сукупність страхових організацій (страховиків), які беруть участь у наданні відповідних послуг» [3, с. 61].

В цілому, фінансова безпека та тенденції розвитку страхового ринку є важливою складовою економічної безпеки держави. Саме активна страхова діяльність має виступати підґрунтям позитивних зрушень в економіці держави, як це відбувається в усіх розвинутих країнах.

Список використаних джерел:

1. Шарп У., Александер Г., Бейли Дж. Інвестиції: пер. с англ. М.: Инфра-М, 1997. 1024с.
2. Базилевич В.Д. Страховий ринок України. К.: Товариство «Знання», КОО, 2004. – 374с.
3. Плиса В.Й. Страхування : підручник, 2-ге видання, виправлене й доповнене. К.: Каравела, 2019. 512 с.

Алла Каспрук, викладач

Чернівецький кооперативний економіко-правовий коледж, м. Чернівці

СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Страховий ринок не нове явище, він функціонує у взаємозв'язку і взаємозалежності з іншими ринками за законами ринкової економіки: ринком капіталу і цінних паперів, праці і робочої сили, ринком засобів виробництва та споживчих товарів.

В економічній літературі існують різні погляди на природу страхового ринку. Це поняття поєднує в собі дві наукові категорії, а саме «риннок» та «страхування». Страхування найчастіше трактують як певний вид економічних

відносин між його учасниками з приводу формування страхового фонду та його використання для відшкодування збитку.

Варто зазначити, що страхова послуга має свої специфічні риси. Страхова послуга сприймається як необхідність економічного захисту від ризику, що відповідає рівню потенційного збитку[1].

Світовий досвід свідчить, що в країнах, де створено надійну систему страхового захисту, забезпечується більш високий рівень стабільності відтворювального процесу та гарантується високий рівень життя населення.

В Україні страховий ринок має значний потенціал розвитку. Проте страхуванням в Україні охоплено менш як 17–18% страхового поля, тоді як у країнах Західної Європи – понад 94%. У нашій країні розвиваються лише класичні види страхування - КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена карта», майнове страхування, тоді як медичне страхування, страхування життя знаходяться на етапі зародження.

Страховий ринок є досить важливим елементом у фінансовій системі. За допомогою нього забезпечується перерозподіл ризиків в економіці, формується більш сприятливе для розвитку підприємництва зовнішнє середовище, знижується загальний рівень ризику[2]. Сьогодні на страховому ринку України позитивні зрушення як з боку пропозиції страхових послуг, так і з боку попиту на них обумовлюються стрімким розвитком технологій та посиленням фінансової освіченості суб'єктів ринкових відносин, діяльність яких пов'язана з ризиком. Крім того, страхування сприяє розв'язанню низки макроекономічних завдань держави шляхом акумуляції заощаджень у вигляді страхових премій і перетворення їх в інвестиційні ресурси.

За підсумками діяльності страхових компаній у 2019 році ринок страхових послуг визнаний другим за рівнем капіталізації серед інших небанківських фінансових ринків країни. Він характеризується значною динамічністю і розширенням переліку страхових послуг з добровільних видів страхування. Так, кількість укладених договорів з добровільного страхування за 9 місяців 2019 року збільшилась у порівнянні з аналогічним періодом 2018 року на 508,8 тис. одиниць або на 4,0%.

Позитивною тенденцією на страховому ринку України є також зростання у 2019 році валових страхових премій на 16,3% та валових виплат – на 12,5%. Найбільше зростання зафіксовано у сфері страхування медичних витрат (+58,7%), у добровільному медичному страхуванні (+39,3%), у автострахованні (+17,2%). Це свідчить про підвищення лояльності і зацікавленості економічних суб'єктів до страхування як дієвого інструмента мінімізації різноманітних ризиків.

Виплачувати страхові компанії теж стали більше. За дев'ять місяців 2019 року чисті виплати з ДМС зросли на 28,4%, за договорами страхування медичних витрат – на 19,3%, у автострахованні – на 14,6%, у сфері страхування від нещасних випадків – на 11,4%. Рівень страхових виплат є показником, що впливає на довіру споживачів до страхових продуктів, які пропонуються на ринку.

Серед сприятливих чинників, що є необхідною умовою стабільного функціонування і розвитку страхового ринку, слід назвати стійке зростання обсягів страхових резервів та активів страхових компаній. Сукупні активи у 2019 році зросли на 12,6%, обсяг сформованих страхових резервів збільшився на 19,4%.

Поряд із тим кількість страхових компаній зменшилась на 51 і станом на кінець 2019 року становила 234 страхові компанії.

Провідна роль у формуванні успішно функціонуючого страхового ринку відводиться державі, яка за допомогою різноманітних важелів і стимулів (законодавства, пільг, податків) здійснює регулювання страхової діяльності.

Страховий ринок України є стратегічним сектором фінансового ринку та національної економіки в цілому. Він є достатньо емним і динамічним. Результати його функціонування тісно пов'язані з соціально-економічною ситуацією в країні та посиленням процесів глобалізації. Щоб забезпечити успішний розвиток страхового ринку необхідно стабілізувати нормативно-правову базу, впроваджувати інноваційні технології в організацію страхової діяльності, урізноманітнювати спектр страхових послуг, удосконалювати форми і методи страхового нагляду, привести у відповідність умови вітчизняного страхового ринку до європейського та світового фінансового простору тощо.

Список використаних джерел:

1. Беспалова А.Г. Сучасні вимоги до страхових послуг України Финансы, учет, банки. 2016. №1(21).URL:file:///C:/Users/kaspr/Downloads/Fub_2016_ 1_6% 20(1).pdf
2. Журавка О.С. Аналіз сучасного стану страхового ринку України. Ефективна економіка.2017.№ 3. URL.: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5493>

*Володимир Рудик, д-р екон.наук, доцент,
Подільський державний аграрно – технічний університет,
м. Кам'янець - Подільський*

РОЛЬ НАКОПИЧУВАЛЬНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ У РЕФОРМУВАННІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ

Пенсійна система України проходить черговий етап реформування. Пенсійної реформи вимагають ті виклики, які стоять перед суспільством в цілому, і у сфері пенсійного забезпечення зокрема. Для нашої держави характерним є складна демографічна ситуація, яка виражається у скороченні показників народжуваності та збільшенні тривалості життя у пенсійному віці. Це призвело до суттєвого погіршення демографічного навантаження у солідарній системі за останні два десятиліття. Як відмічають експерти у сфері пенсійного забезпечення за останні 25 років коефіцієнт демографічного навантаження на працююче населення збільшився у півтора рази – з 0,6 до 0,95 [2]. Ситуація підсилюється також у зв'язку із скороченням працездатних осіб на

ринку праці. Дедалі більше людей, особливо молоді, або не мають роботи, або працюють без офіційного контракту.

Дослідження, які проводять міжнародні фінансові організації у демографічній сфері показують, що Україна належить до країн світу з найшвидшими темпами скорочення населення. Причому у найближчі десятиріччя скорочення населення відбуватиметься майже виключно за рахунок населення працездатного віку. За умови збереження поточних показників народжуваності, смертності та міграцій, ООН прогнозує зменшення чисельності населення України до 2050 р. на 28%, водночас частка осіб віком 60 років і старше зростає до 32% [4]. Поряд із старінням населення в нашій державі спостерігається ще й еміграція молоді на заробітки за кордон, що також посилює демографічну кризу. Демографічні зміни в Україні загалом відповідають глобальним тенденціям, але відбуватимуться більш швидкими темпами порівняно з рештою країн світу.

На сьогоднішній день рівень пенсійних доходів громадян пенсійного віку в Україні не може їх задовольняти і є набагато нижчим за європейські показники. Вони отримують їх, в основному, тільки із солідарної пенсійної системи, яка, на сьогоднішній день, не забезпечує в повній мірі фінансування пенсійних виплат за рахунок страхових внесків. У зв'язку з цим має місце дефіцит Пенсійного фонду України, що призводить до використання коштів Державного бюджету України і відповідно збільшення фінансового навантаження на нього.

Для збільшення пенсійних виплат важливим джерелом мають виступати накопичувальні пенсійні програми, які мають практичне застосування у багатьох країнах світу. Вітчизняне пенсійне законодавство передбачає їх використання на другому і третьому рівнях національної пенсійної системи. Недержавне пенсійне забезпечення, на якому базується третій рівень пенсійної системи України практично застосовується у добровільній формі. Проте, за період свого функціонування, воно не користувалося популярністю серед населення і суттєво не впливає на збільшення пенсійних доходів українських пенсіонерів.

Загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне страхування, на принципах якого ґрунтується використання другого рівня, на сьогодні ще не запроваджено в нашій країні. Все більше науковців, експертів у сфері пенсійного забезпечення, дотримуються думки про необхідність якнайшвидшого запровадження обов'язкових накопичувальних пенсійних програм. Вони повинні стати суттєвим додатковим фінансовим джерелом для громадян після виходу їх на пенсію. На думку окремих фінансистів, накопичувальні пенсійні системи могли б стати «драйвером економіки» [3]. Накопичувальний рівень пенсійного забезпечення другої і третьої ланки національної пенсійної системи дасть змогу диверсифікувати джерела отримання доходів при досягненні пенсійного віку, послабити в подальшому вплив демографічного фактора на стан солідарної пенсійної системи. Крім того практичне використання обов'язкової накопичувальної пенсійної системи

дозволить сформувати цілісну національну пенсійну систему, що складається з трьох рівнів, які визначені вітчизняним пенсійним законодавством [1].

Використання 2-го і 3-го рівнів вітчизняної пенсійної системи сприятиме у розв'язанні демографічних проблем довгострокового характеру, а також поліпшенню достатності пенсійних виплат громадянам пенсійного віку. Це можна буде досягти, якщо вона буде оптимально побудована, нею будуть ефективно управляти і буде сформоване належне регулювання, особливо з боку держави у сфері пенсійного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» від 3 жовтня 2017 р. № 6614-VII, 2017р. URL: www.rada.gov.ua.
2. Основні питання реформування пенсійної системи в Україні. Проект USAID «Трансформація фінансового сектору» серпень 2018р.
3. Пенсійна реформа: перші дослідження наслідків. URL: www.atomprofspilka.info/public/irr556677
4. World Population Prospects 2017. United Nations Population Division URL: <https://esa.un.org/unpd/wpp/Download/Standard/Population/>

Альона Соколова, канд.екон.наук, доцент

Юлія Бойко, студентка 5 курсу

*ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»,
м. Полтава*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ

Світовий ринок страхових послуг правомірно вважається частиною глобальної світової економіки, який об'єднує національні страхові ринки всіх країн світу. Глобалізаційні процеси та діджиталізація, які поширилися і на страхові відносини, спричинили розвиток інтернаціоналізації торгівлі страховими послугами, а також інтеграцію національних страхових ринків у міжнародний простір. Процес інтеграції національних ринків в умовах глобалізації економіки за останні десятиліття є закономірним для світового розвитку, що вплинуло на зростання взаємозалежності економік різних країн.

Ринок страхових послуг в кожній країні оцінюється за обсягом і темпами зростання реальних страхових премій (real premium growth) за цими послугами, тобто за внесками, які страхові компанії отримують від продажу полісів в процесі аквізиції. У 2019 р. світовими лідерами за цим показником були США – 2,46 трлн. дол. США страхових премій на рік (1,47 трлн. дол. США у 2018 р.), Китай – 617 млрд. дол. США (541 млрд. дол. США у 2018 р.), Японія – 459 млрд. дол. США (422 млрд. дол. США у 2018 р.), Великобританія – 336 млрд. дол. США (283 млрд. дол. США у 2018 р.) [1; 2].

Дослідження світового страхового ринку Swiss Re [2] засноване на даних прямих премій 147 країн, де є детальна інформація про 88 найбільших ринках, свідчить, що світові страхові премії зросли на 2,9 % у 2019 р. порівняно з 2018 р., з урахуванням інфляції до 6,3 трлн дол. (табл. 1).

Таблиця 1

ТОП-10 країн за обсягами страхових премій за 2018-2019 рр., млн дол.

США

Країни	«Life» обсяг страхових премій		«Nonlife» обсяг страхових премій)		Страхові премії				
					Сума		темп росту до 2018 р., %	частка у страхових премій світу, %	
	2018	2019	2018	2019	2018	2019		2018	2019
США	546,800	628,522	830,315	1,831,601	1,377,114	2,460,123	78,6	28,2	39,1
Китай	317,570	329,432	223,876	287,967	541,466	617,399	14,0	11,1	9,81
Японія	307,232	341,328	114,818	118,019	422,050	459,347	8,8	8,63	7,30
Великобританія	189,833	264,221	93,499	102,022	283,331	366,243	29,3	5,79	5,82
Франція	153,520	167,588	88,083	94,694	241,603	262,282	8,6	4,94	4,17
Німеччина	96,973	101,550	126,005	142,301	222,978	243,851	9,4	4,56	3,88
Півд. Корея	102,839	94,483	78,378	80,037	181,218	174,52	-3,7	3,70	2,77
Італія	113,947	124,133	41,562	43,705	155,509	167,838	7,9	3,18	2,67
Канада	51,592	53,317	67,927	79,840	119,520	133,157	11,4	2,44	2,12
Тайвань	98,602	97,423	18,873	20,401	117,474	117,824	0,3	2,40	1,87

Складено автором за [1; 2]

Як, видно, з наведених даних, найбільш розвинений ринок страхування в 2018-2019 рр. функціонував в США – відповідно 28 та 39 % страхових премій світу.

Другим страховим ринком світу був Китай – 11 та 10 % страхових премій світу. Аналіз динаміки змін за 2018-2019 рр. доводить лідерство Китаю – річний приріст – 7,4 % та Японії – 4,8%. Найбільше падіння обсягів страхових премій за період з 2018 по 2019 рр. відстежувалось в Великобританії – -3,8 %. Аналіз структури страхових премій «Life» та «Nonlife» за 2019 рр. доводить, що у світі зберігається відносний паритет з незначною перевагою страхування «Life», окрім США.

Серед країн, що лідирують за обсягом страхових виплат у розрахунку на одну особу та у % до ВВП слід відмітити Кайманові острови та Гонконг (табл. 2.).

Підсумовуючи аналіз тенденцій функціонування світового ринку страхування можна зробити висновок, що найбільшими гравцями цього ринку на сучасному етапі є: США, Китай, Японія, Великобританія, Франція.

США має найбільший ринок страхових послуг світу, та лідирує за витратами на охорону здоров'я, також розвинені послуги страхування майна та відповідальності (країна забезпечує 46% світового ринку цих видів страхування), а найбільший у світі потенціал страхового ринку має Китай (в

країні діє понад 150 компаній, в тому числі 50 % ринку страхування належить двом компаніям China Life Insurance і Ping An Insurance.

Таблиця 2

ТОП-10 країн за загальною сумою страхових премій на душу населення та у % до ВВП за 2019 р., [1]

Ранг	Країна	Страхові премії на одну особу, дол. США	Ранг	Країна	Страхові премії у % до ВВП
1	Кайманові острови	12764	1	Тайвань	19,97
2	Гонконг	9706	2	Гонконг	19,74
3	США	7495	3	Кайманові острови	19,18
4	Швейцарія	6835	4	Південна Африка	13,40
5	Данія	6384	5	США	11,43
6	Ірландія	5920	6	Південна Корея	10,78
7	Макао	5551	7	Данія	10,68
8	Люксембург	5165	8	Намібія	10,44
9	Тайвань	4993	9	Великобританія	10,30
10	Фінляндія	4948	10	Фінляндія	10,17
	Світ	818		Світ	7,23

Найпоширенішими видами страхових послуг є в Китаї: базове пенсійне страхування; страхування від виробничих травм; базове медичне страхування; страхування від безробіття та страхування на народження дитини.

В умовах сьогодення, що спричинено діджиталізацією світового господарства, автоматизацією бізнесу і економічних процесів та зростанням ролі цифрової інформації, основними трендами та тенденціями на світовому ринку страхових послуг є: страхування від кіберризиків; блокчейн у страховому бізнесі; розробка IT-рішень на ринку страхових послуг – Insuretech; робот-едвайзер; P2P-страхування і мікрострахування тощо.

Список використаних джерел:

1. World Insurance Marketplace. Insurance Handbook. URL: <https://www.iii.org/publications/insurance-handbook/economic-and-financial-data/world-insurance-marketplace>
2. World insurance: the great pivot east continues. Sigma 3/2019. URL: https://www.swissre.com/dam/jcr:b8010432-3697-4a97-ad8b-6cb6c0aeece33/sigma3_2019_en.pdf

*Валентин Стегура, студент 2 курсу магістратури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Тимчак М. В., канд. екон. наук, доцент*

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

Страхування займає важливе місце в усьому світі, є важливим елементом у країнах з різними рівнями економічного розвитку. Як засіб економічної

безпеки, страхування відіграє велику роль в економічно розвинених країнах. На сьогоднішній день роль страхової діяльності в Україні загалом недооцінюється. Найбільш проблемним питанням страхової політики держави є розробка комплексу заходів щодо вдосконалення державного регулювання страхової діяльності.

Проблема регулювання впливу держави на функціонування страхової діяльності завжди посідала чільне місце. Як відомо, державне регулювання страхової діяльності здійснюється з метою захисту страхувальників та забезпечення стабільності у страховій сфері. Державне регулювання страхової діяльності сьогодні – це система засобів і методів, які здійснюються на правовій основі з метою визначення рамок і правил функціонування страхового ринку та діяльності страхових компаній на ньому [3].

Проблеми державного регулювання страхового ринку розглянуто в працях таких учених: В. Базилевич, Н. Внукова, К. Воблій, О. Гвозденко, Т. Гварліоні, В. Дорофієнко, А. Дегтяр, О. Заруба, М. Клапків, Л. Нечипорук, С. Осадець, О. Поважний, Л. Рейтман, К. Турбіна, В. Фурман, О. Чилікін, В. Шахов, Я. Шумелда, Р. Юлдашев. Крім того, у даних публікаціях досліджено широке коло теоретичних і практичних проблем підвищення ефективності страхової діяльності в умовах трансформаційних перетворень в економіці [5].

Велику роль відіграє розгляд проблем та напрямків вдосконалення державного регулювання розвитку страхового ринку в Україні. Важливим є наукове обґрунтування необхідності та можливостей удосконалення державного регулювання страхової діяльності, які забезпечують стабільність страхової системи і сприяють розвитку національної економіки.

Незважаючи на проведену в країні приватизацію, держава залишається великим власником, що володіє значним обсягом матеріальних цінностей. Тому при рішенні цілої низки питань, пов'язаних з використанням державної власності, провідне місце повинна посісти організація її страхового захисту та державне регулювання страхової діяльності. Такий страховий захист може здійснюватися різними методами, але страхування традиційно вважається одним з найбільш ефективних.

Головними елементами державного регулювання страхової діяльності є правовий механізм та державний нагляд. Ці форми мають бути покладені в основу формування розвитку державного регулювання страхового ринку в Україні, який перебуває на етапі структурної адаптації до новостворюваного ринкового середовища [6].

Розвиток страхової діяльності в Україні має забезпечуватися за рахунок державного регулювання, держава має знайти ефективні форми поєднання державного регулювання і саморегулювання, які б відповідали конкретним етапам розвитку страхової діяльності та розвивалися синхронно з нею [1].

Відсутність належної нормативної бази з питань страхування, нерозвинута страхова інфраструктура, низька фінансова місткість страхового ринку – всі ці недоліки можуть бути ліквідовані за умов застосування вивіреного та ефективного державного регулювання страхової діяльності [4].

Державне регулювання страхової діяльності не повинно виключати саморегулювання, ці два компоненти мають завжди доповнювати один одного.

Отже, можна зробити висновки, що, незважаючи на постійне та стрімке зростання страхового сектору економіки України, постає потреба в дієвих механізмах функціонування страхової діяльності [2]. Перспективи розвитку страхової діяльності залежать від того, наскільки ефективно розв'язуватимуться проблеми, що стосуються розвитку і державного регулювання страхової діяльності в Україні, адже страхова система України не відповідає сучасним вимогам організації суспільного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Докторова Н.П. Проблеми «титального» страхування в Україні. Соціальний менеджмент і управління інформаційними процесами: зб. наук. праць Донецького державного університету управління. Донецьк, 2012. т. III, вип. 18, серія “Державне управління”. С. 259-263.
2. Докторова Н.П. Державна політика розвитку страхового ринку України. Соціальний менеджмент і управління інформаційними процесами: зб. наук. праць Донецького державного університету управління. Донецьк, 2003. т. IV, вип. 24, серія “Державне управління”. С. 282-289.
3. Базилевич В. Д. Нова парадигма страхування в умовах глобалізації. Економіка. Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. К. 2009. С. 186–195.
4. Гольцберг М. А. Хасанбек Л. М. Світова фінансова криза і її вплив на вітчизняну економіку. Чистий прибуток, 2008. № 37. С. 25–28.
5. Сплетухов Ю. А. Місце і роль держави в організації страхування в сучасних умовах. М.: Анкіл, 2005. С. 176.
6. Пацурія Н.Б. Правове регулювання діяльності у сфері страхування та перестраховання. “Ліра-К”, 2018. С. 144-145.

*Вероніка Теліга, студентка 3 курсу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Науковий керівник: Костьов'ят Г. І., канд.екон.наук*

СТРАХОВИЙ РИНОК: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА СВІТОВИЙ АСПЕКТИ

Аналізуючи нинішній ринок, який характеризується особливостями страхового ринку та перспектив його вдосконалення зокрема світовий досвід, адже сучасний світ змінюється досить швидко, тому страхова галузь повинна адекватно оцінювати ризики, загрози, тенденції, і приймати рішення для успішного розвитку бізнесу [2].

На вітчизняному страховому ринку наразі функціонує нестабільна динаміка ринку, ключовими моментами є недооцінка власних зобов'язань за

страховими контрактами не вистачає аудиторів для ревізії переходу на нові стандарти та відсутність високоякісних активів для їх виконання.

Беручи до уваги прямі премії, які були еквівалентні більш ніж 6% світового ВВП в 2018 році, що підкреслює дуже важливу роль, яку відіграє страхування в підтримці сталого розвитку та глобальної стійкості. З урахуванням того, що \$5 трлн. страхових премій підписується по всьому світу в рік, роль страхової галузі як довгострокового інвестора стає все більш важливою.

Проте у найближчий час в Китаї очікується внески в основний вклад премій, щодо страхування життя, а також загального страхування і його частка в світових преміях до 2029 року досягне 20%, в порівнянні з приблизно 11%. Китайський ринок становить менше 40% від розміру ринку США (\$1469 млрд), а також менше, ніж три найбільших ринку в Європі (Великобританія, Німеччина і Франція: \$836 млрд). Адже не дивно, що Китай прагне до середини 2030-х років перевершити США як найбільший страховий ринок. Також зростання супроводжувалося хорошими показниками в Азії, що розвивається, в цілому. Зростання в світовому секторі страхування життя було під тиском через скорочення ринків в Європі, Китаї та Латинській Америці [3].

У вітчизняному секторі розмір валових страхових виплат за I квартал 2020 року становив 3 749,9 млн. грн., у тому числі з видів страхування, інших, ніж страхування життя – 3 603,9 млн. грн. (або 96,1%), зі страхування життя – 146,0 млн. грн. (або 3,9%). Валові страхові виплати за I квартал 2020 року збільшилися на 13,2% (до 3 749,9 млн. грн.) порівняно з I кварталом 2019 року, чисті страхові виплати збільшилися на 12,6% і становили 3 659,0 млн. грн., рис.1. [1].

Рис.1 Динаміка страхових виплат за 2017 – 2019 рр., I кв. 2020 р., млн. грн.[1]

Роблячи висновок, що розвиток галузевого страхового сегменту обумовлений під впливом процесів глобалізації на національні фінансові ринки, входженням електронних технологій у страховий обіг. Активізації досліджень потребують напрями адаптації страховиків до сучасних вимог внутрішнього ринкового середовища, а також коло питань щодо посилення рівня безпеки,

довіри, якості страхових операцій. Економічний розвиток на глобальному рівні визначає можливості та проблеми, що постають перед страховим сектором кожної окремої країни.

Список використаних джерел

1. Підсумки діяльності страхових компаній за I квартал 2020 року URL: <https://forinsurer.com>
2. Слободянюк О. В. Інституціональна модель страхового ринку України. Інвестиції: практика та досвід : наук. журнал. 2016. № 4, лютий. С. 25-28. 11. Сова О.
3. Swiss re - про світовий ринок страхування в 2018-2020 рр. URL: <http://finbalance.com.ua/>

*Наталія Ткаченко, д-р екон.наук., професор,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ВОГНЕВОГО СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Сучасне суспільство та економіка в цілому постійно зазнають величезних втрат у зв'язку з руйнівним впливом сил природи, аваріями, катастрофами та іншими стихійними лихами, які завдають людству величезний матеріальний збиток. Окрім того, іноді саме досягнення науково-технічного прогресу є причинами багатьох лих. Дійсно, із ризику виникнення тих чи інших несприятливих подій і формуються страхові відносини. Іншими словами, без наявності ризику немає і страхування. Акцентуючи увагу на ризику пожежі, варто зазначити, що він являє собою можливість настання певної несприятливої події. При цьому, зрозуміло, що точне вимірювання ризику є можливим математичним шляхом із застосуванням теорії ймовірності та закону великих чисел. З поняттям ризику тісно пов'язується і поняття збитку.

За аналітичним дослідженням Українського науково-дослідного інституту цивільного захисту було представлено аналіз пожеж за 2018 рік. Так, за 12 місяців 2018-го в країні було зафіксовано 78 608 загорянь [1]. При цьому, статистичні спостереження доводять, що кількість пожеж щорічно коливається незначно, в межах 5-6%. Переводячи абсолютний показник у якісний формат, варто акцентувати на величині сумарних втрат від пожеж, які перевищили 8,279 млрд грн, при цьому прямі збитки склали лише 2,2 млрд грн, і зросли на 8% в порівнянні з 2017-м. Якщо говорити про непрямі втрати, то їх величина майже в три рази є вищою, та має тенденцію до зростання порівняно з минулими періодами. Традиційно більшість пожеж припадає на житлові об'єкти, за 2018 рік у країні сталося понад 2 200 пожеж на підприємствах і в різних організаціях.

З врахуванням того, що випадки пожеж зумовлюють високий очікуваний збиток і можуть виникати через випадкові, неконтрольовані фактори (в тому числі через порушення норм безпеки на сусідніх об'єктах), найрозумнішим рішенням стає передача цього ризику страховій компанії.

Український страховий ринок є надзвичайно динамічним, що насамперед обумовлено постійними змінами в українській економіці в цілому. Якщо мова йде про страхування нерухомості, то найчастіше, – це страхування вогневих ризиків та ризиків стихійних лих. Так, в структурі страхового портфеля за перше півріччя 2020 року на страхування майна та вогневих ризиків припадало 10% від загального обсягу страхових премій (рис.). До речі, якщо зробити ретроспективний аналіз, то варто відмітити негативну тенденцію зменшення частки досліджуваного страхування в загальному обсязі надходжень премій по страховому ринку України (станом на 31.12.2019 р. – 14,4%; станом на 31.12.2018 р. – 15,0%;).

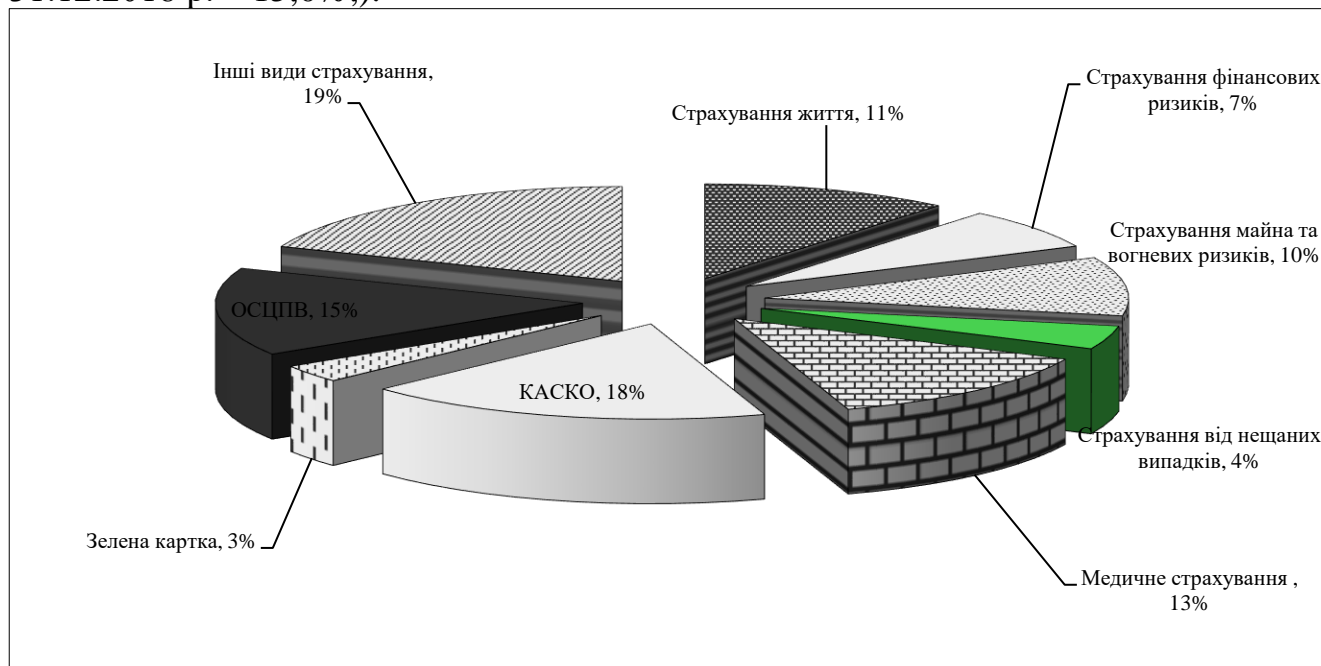

Рис.1. Структура страхового портфеля українських страховиків за перше півріччя 2020 року [2]

В більшості випадків власники бізнесу, досить неохоче вступають у відносини із страховою компанією, і вважають, що страхування «від вогню» – формальність, що насамперед є необхідною для кредитора або зарубіжного інвестора. Вважаємо, що така думка є характерною саме для тих суб'єктів господарювання, у яких не було страхових подій. Але, на жаль, переосмислення відбувається лише в момент виникнення негативної події та визначення суми збитку від її настання. Непоодинокими є випадки, коли за допомогою отримання страхових виплат певний суб'єкт господарювання мав можливість уникнення банкрутства свого бізнесу. Так, за спостереження українських страховиків, зокрема СК «Арсенал Страхування», ще 6-5 років тому одна пожежа у рік на якомусь із застрахованих підприємств вважалася незвичайною подією. А сьогодні пожежами нікого не здивувати, оскільки вони стали звичайним явищем для страхових компаній. Нажаль інтерес до даного виду страхування не зростає з боку потенційних страхувальників на фоні підвищення кількості відповідних страхових подій.

Серед основних чинників низького попиту досліджуваних страхових послуг є як відсутність традицій, низький рівень культури страхування не лише у страхувальників, а й у страховиків, так і недовіра до страхових компаній, невдалий особистий досвід чи досвід знайомих, низький рівень фінансової спроможності потенційних страхувальників, тощо.

Таким чином, страхування від пожеж є дієвим механізмом зниження ризиків суб'єктів господарювання та населення, його можна назвати ефективним інструментом ризик-менеджменту для більшості представників українського бізнесу. Як невід'ємна частина процесу управління ризиками, страхування дозволяє перевести ризики із сфери невизначеності (чи виникнуть збитки та їхня можлива величина) до сфери відомої вартості страхової послуги (страхова премія, що підлягає сплаті). Ринок страхування найменше постраждав в умовах пандемії – основні показники діяльності не погіршувались, а їхня зміна пов'язана переважно з виходом низки гравців з ринку за власним бажанням.

Список використаних джерел:

1. Без диму та вогню: чому українському бізнесу потрібен захист від пожеж. URL: <https://mind.ua/publications/20195321-bez-dimu-ta-vognyu-chomu-ukrayinskomu-biznesu-potriben-zahist-vid-pozhezh>.
2. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua>

СЕКЦІЯ 9 ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСІВ

*Вячеслав Македон, д-р екон.наук, професор
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпро*

ОСОБЛИВОСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ФІНАНСОВИХ КРИЗ КІНЦЯ ХІХ ПОЧАТКУ ХХ СТОРІЧЧЯ

В умовах фінансової глобалізації криза набуває глобального характеру навіть у тому випадку, якщо його не можна пояснити фундаментальними економічними факторами. Так в країнах з дефіцитом ліквідності при обмежених золотовалютних резервах відбувається девальвація валюти, яка може стати пусковим механізмом фінансової кризи. В умовах лібералізації руху капіталів він швидко поширюється і охоплює ряд країн. Такий варіант поширення кризи характерний для країн з ринками, що формуються, до числа яких відносяться і ті країни, в яких інтенсивний розвиток механізмів фондового ринку відбувалося в 1990-і рр., в тому числі в ході системної трансформації. Вивчення фінансових криз в кінці 1990-х і початку 2000-х рр. в Аргентині, Туреччині показує, що фінансова епідемія може поширитися і на фінансові ринки тих країн, які економічно мало між собою пов'язані, оскільки стратегія міжнародних інвесторів, яка будується на зіставленні порівняльної вигідності і ризикованості вкладень, в разі несприятливих змін на одному з ринків, що формуються передбачає зміна структури фінансового портфеля на користь менш ризикованих активів розвинених країн і продаж всіх активів абсолютної більшості країн, що розвиваються [3, р. 68-70]. Поширенню валютно-фінансових криз в країнах з ринками, що формуються в умовах глобалізації економіки сприяли погіршення ділової кон'юнктури в країнах з розвиненими ринками на початку 2000 р і зниження процентних ставок. І як наслідок цього інвестори диверсифікували свої фінансові портфелі за рахунок більш дохідних активів країн з ринками, що формуються, але більш ризикових. Створювані фінансові ринки і економіка цих країн в цілому виявилися не готові до притоку значних за обсягом короткострокових капіталів на тлі нерозвинутою ринкової інфраструктури. Не сприяли подоланню фінансової кризи в країнах з ринками, що формуються суперечливі рекомендації МВФ. Тому Малайзія в 1997 р відмовилася від послуг МВФ і стала проводити свою антикризову програму, засновану на жорсткому державному регулюванні. Країни Латинської Америки (Мексика, Уругвай, Гондурас), раніше скасували більшість обмежень на транскордонний рух капіталу і зняли обмеження на ринкове регулювання процентних ставок в умовах боргової кризи, що охопила економіку цих країн, відмовилися від лібералізації фінансових ринків [2]. Відсутність розвинутої фінансової інфраструктури, незавершеність реформ в банківському секторі і регулюючих заходів в країнах Південно-Східної Азії створили умови для фінансової кризи в цих країнах, а зняття обмежень по рахунку руху капіталу

носило додатковий характер. Аналізуючи вплив глобалізації на поширення фінансової кризи в країнах Південно-Східної Азії і відзначаючи негативні сторони поспішної лібералізації ринку капіталу, Дж. Фурман і Дж. Сакс підкреслюють, що східно-азіатське диво перетворилося в глибоку кризу через швидке зняття обмежень з капітальних операцій в умовах відсутності ефективного нагляду і регулювання [1].

Таким чином, валютно-фінансові кризи кінця ХІХ початку ХХ ст. показали, що країни, фінансові ринки яких в більшій мірі інтегровані в світовий фінансовий ринок або є частиною регіональних фінансових ринків, знаходяться в зоні ризику, на яку поширюється фінансова епідемія. Для того щоб фінансовий ринок країни сприйняв фінансову епідемію, необхідно, щоб економіка країни в цілому була б до цього схильна, а інтеграція в світовий або регіональний фінансовий ринок була б достатня для її інфікування. Крім того, слід брати до уваги, що в разі високої зовнішньоторговельної відкритості економіки при зміні цін на імпорту продукцію при плаваючому курсі значно змінюється загальний рівень цін. Зростання інфляції, викликаний девальвацією національної валюти, скорочує реальну грошову масу. Це пояснює той факт, що такі відкриті країни, як Бахрейн, Болгарія, Монголія, Словаччина, Словенія і деякі інші з високим індексом відкритості, в яких показник відношення половини суми експорту та імпорту до ВВП вище 60%, вибрали фіксований валютний курс. Країни з більшою зовнішньоторговельною відкритістю при більш глибокій інтеграції в світовий ринок приділяють більше уваги регулюванню валютного курсу і контролю за банківською системою для протидії впливу валютної кризи ззовні. Поширення валютно-фінансової кризи через фінансовий канал пов'язано зі зміною структури інвестиційного портфеля при виникненні ризику зниження дохідності фінансових активів. Використання принципу диверсифікації інвестиційного портфеля передбачає мінімізацію кореляції активів один з одним, тому кожен вид активу представлений в портфелі в кількості, строго пропорційному з іншими активами. Якщо криза в одній країні знецінює один або кілька активів, згідно з принципом формування оптимального портфеля продаються все позитивно корелюється активи. У цій ситуації найбільш уразливими перед розповсюдженням фінансової епідемії є ті країни, чиї фінансові активи широко торгуються на міжнародних ринках і чиї внутрішні фінансові ринки більш розвинені. Отже, криза в одній країні може стати сигналом для спекулятивних атак на валюти країн, де макроекономічні умови подібні з країною походження кризи.

Список використаних джерел:

1. Akyüz Y. Policy Response to the Global Financial Crisis: Key Issues for Developing Countries. Geneva, South Centre, Geneva, May. 2009, 134 p.
2. McKibbin W. and Stoeckel A. The Effects of the Global Financial Crisis on World Trade. World Bank Working paper (forthcoming). 2009, 351 p.
3. Taylor, J.B. The Financial Crisis and the Policy Responses: An Empirical Analysis of What Went Wrong. NBER Working Paper. 2009. №14. Pp 63-71

CROSS-BORDER INVESTMENT POLICY OF CHINA

With the reform and opening up and the continuous enchantment of China's economic strength, China has changed its image as one of the largest capital importers in the world, and gradually deepened its cross-border investment and openness to the world. Since the implementation of the «going global strategy», China enterprises have been increasing their investment in the field of foreign investment, both in terms of amount and quantity. China has attracted worldwide attention in the field of foreign investment and occupies a very important position in the world.

With the passage of time, China has gained more experience in foreign investment, and the government's management and supervision system for overseas investment has become increasingly perfect. Accordingly, on order to support investment projects with comparative advantages, China has provided a perfect foreign investment service system.

In the new era, the rapid development of foreign direct investment also presents some new characteristics:

1. Two-way investment tends to be balanced. In 2014, the volume of China's cross-border investment was only \$3,56 bln less than that of China's attracted foreign direct investment in the same period, which was the first time when China's two-way investment approached balanced according to the existing statistical criteria. In 2015, China's cross-border investment exceeded the amount of foreign direct investment for the first time, becoming a net capital exporter. In 2017, China's cross-border investment has been higher than the amount of foreign direct investment for three consecutive years, and China's two-way investment entered a new stage of balanced development.

2. The development of FDI is huge. According to UNCTAD data, by the end of 2017, China FDI was \$1809,04 bln, accounting for less than 5,9 % of the world's FDI. Compared with the developed countries, there is still a large gap and a huge space for growth. It is predicted that by 2020 China FDI stock in the world will soar up to \$2 trln, with great development potential.

3. The continuation of the optimization the industrial and regional structure of cross-border investment. In the recent years, leasing and business service industry, mining industry, wholesale and retail industry have become the main areas of China cross-border investment. The industrial structure of cross-border investment has become increasingly diversified, and non-recourse investment increased significantly. From the perspective of regional structure, China cross-border investment has increased significantly in Latin America and Africa in the past five years, which to a certain extent has dispersed the proportion of Asia.

According to the statistics from the Ministry of Commerce and the State Administration of foreign exchange, in 2016, China's domestic investors made direct investment of \$183,2 bln in 7961 overseas enterprises in 164 countries and regions

around the world, ranking the second in the world including non-financial investment of \$170,1 bln, a year-on-year increase of 44,1 %, more than twice the growth rate of 15 % in 2015. In 2017, China's outward foreign direct investment reached \$158,29 bln, down 19,3 % year-on-year, with the negative growth for the first time, but it was still the second highest in history, and irrational foreign direct investment has been effectively curbed.

In the context of the Chinese government's strong support of foreign investment, the volume and quantity of China's overseas investment have shown a huge growth trend. China's openness and internationalization are also accelerating. Facing the increasingly open and competitive global market, there are still many ways to go for China's overseas investment.

1. The Chinese government needs to constantly improve the policy system of foreign investment.

At present time China's economy has entered the new normal, and economy growth rate changes have shown a downward trend. At the stage of China's economic transformation, China's foreign investment faces greater challenges. The Chinese government experience corresponding policies and measures to ensure the normal and stable foreign investment, and at the same time, promote the smooth implementation of the «going out» strategy.

2. China should actively strive for more international financial support. In order to realize the long-term development and stable growth of China's overseas investment, China needs to rely not only on the financial support of the Chinese government but also strives for more international financial support with help of external investors.

3. The structure of China's overseas investment should be changed in due time. At present time the investment in oil, natural gas and black metal accounts for 40 % of China's overseas investment. This shows that China's overseas investment focuses on energy resources, and also reflects China's high demand and dependence on such types of energy. However, such foreign investment is not sustainable, because resources are limited. Therefore, China should change the structure of foreign investment and gradually shift its focus to the new choices using comparative advantages. Dealing with different countries and different investment opportunities, China should give the full play of its comparative advantages and adopt appropriate investment forms for cooperation.

Moreover, global investment has shifted to services. At the same time the global industrial structure turns to service economy. Therefore, China should speed up both inwards and outwards foreign investments into the high-end service industry, improve the overall level and quality of service industry, and promote the renewable and iteration service industry. Inly in this way China grasp the dividend of service transformation under the world investment trend.

References

1. Li Baomi. China's foreign investment policy formation and outlook. Foreign Trade Practice. 2008. №4. P. 6–8.

2. Deng P. Chinese outward direct investment research: theoretical integration and recommendation. *Management and Organization Review*. 2001. N9 (3). P. 513–539.
3. He Fan. Characteristics and environment of China's foreign investment. *China Finance*. 2013. N4. – P. 43–45.
4. Lu Jinyong & Yan Shiqiang. Evolution, achievements and prospects of China's foreign investment promotion and service system construction. *International Trade*. 2012. №1. P. 18–22.
5. Chen Hao, Pan Jiadong, Hiao Wen. Chinese Outward Foreign Direct Investment and Industrial Upgrading from the Perspective of Differences among Countries. *China & World Economy*. May–June 2012. Vol. 28, Issue 3.

*Вікторія фон Розен, канд.екон.наук, доцент
докторантка кафедри міжнародної економіки
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», м. Київ*

ВПЛИВ КРИЗОВОЇ СИТУАЦІЇ, ОБУМОВЛЕНОЇ COVID-19, НА ДІЯЛЬНІСТЬ СТАРТАПІВ

Епідемія COVID-19, як наслідок - економічна криза та кризова ситуація, що стосується майже всіх сфер нашого життя, диктують нові вимоги виживання для всіх суб'єктів господарювання. Особливо це стосується молодих підприємств, стартапів.

Розглядаючи ж дане питання в короткостроковому вимірі стосовно практики діяльності стартапів в Німеччині, можна стверджувати про, поки, несуттєвий кризовий вплив. Стартапи, що працюють в сфері електронної комерції, програмного забезпечення, сфери охорони здоров'я та штучного інтелекту демонструють доволі стабільні показники своєї діяльності, в деяких випадках, і зростання [1, 3]. Також лишається значною активність заснування нових стартапів. Так, лише за один тиждень було створено 59 стартапів і з них 43 з певним фінансуванням. В розрізі напрямів діяльності переважають такі сфери як – медицина, товари широкого вжитку, програмне забезпечення, логістика. Щодо стартапів, які отримали фінансування на початковому етапі свого життєвого циклу, то вони здебільше належать до таких напрямів як: електронна комерція, мобільність, сільське господарство, промисловість, освіта. Переважно стартапи створюються вже досвідченими фахівцями. Це ще раз підтверджує той факт, що фінансуються дуже часто не ідеї, а, так би мовити, людський капітал. Як і раніше, переважають в структурі фінансування джерела, що отримані переважно з боку бізнес-ангелів, і, потім, з боку венчурних капіталістів та корпорацій [1].

Таким чином, можна зазначити, що діяльність найбільш інноваційного та динамічного сектору, представниками якого є стартапи, тобто підприємства не

старші за 10 років, пов'язана з позитивними очікуваннями ринку та поглибленням процесів діджиталізації в економіці Німеччини.

Розглядаючи ж ситуацію щодо діяльності великих промислових підприємств та відслідковуючи рух біржових індексів можна спостерігати суттєву волатильність, що часто є пов'язаною з реакцією фондового ринку на певні події. Це стосується і руху індексу DAX.

Відкритим лишається питання яким чином зміниться ситуація в довгостроковому вимірі, наскільки глибоким виявиться вплив кризи та спроможність економік країн протистояти їй.

Список використаних джерел:

1. Analysen – startupdetector URL : <http://www.startupdetector.de>
2. Casson M. The Oxford Handbook of Entrepreneurship. Bernard Yeung, Anuradha Basu, Nigel Wadeson, - Oxford University Press, 2006. – 790 p.
3. Schwär Hannah Ranking: Die TOP 100 der am schnellsten wachsenden Startups im Juni URL: <http://www.businessinsider.de>
4. Sitkin A. International Business: Challenges & Choices / Alan Sitkin, Nick Bowen, - Oxford University Press, 2010. – 426 p.

